

T.C.

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE'DE 1932-1950 SÜRECİNDE HALKEVLERİ
TEMSİL ŞUBELERİNİN
YURTTAŞ EĞİTİMİNE KATKILARI**

Özgür Şahap VARNALI

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Doğan DUMAN

İZMİR

2008

YEMİN

“Türkiye’de 1932-1950 Sürecinde Halkevleri Temsil Şubelerinin Yurttaş Eğitimine Katkıları” adlı Yüksek Lisans Tezi çalışmamda, bilimsel etiğe aykırı bir yola başvurmaksızın hareket ettiğimi, yararlandığım tüm kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve tüm alıntılarının sahiplerini özenle belirttiğimi şerefimi ve onurumu şahit göstererek onaylarım.

Özgür Şahap VARNALI

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın hazırlanmasında ve kaynak önerilerinde beni yönlendirip her an yardımcı olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Doğan DUMAN'a desteğini esirgemeyen aileme ve arkadaşım Tülin CENGİZ'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Türkiye’de Vatandaşlığın Gelişimi	1
1.3.Tek Parti İdeolojisi ve Halkevleri	4
1.4.Halkevleri’nin Açılışı ve Çalışmaları	9
1.5.Halkevleri Temsil Şubesi	11
1.6.Amaç ve Önem	12
1.7.Problem Cümlesi	12
1.8.Alt Problemler	13
1.9.Sınırlılıklar	14
1.10.Tanımlar	14
1.11.Kısaltmalar	14
BÖLÜM II	15
2. YÖNTEM	15
2.1.Araştırma Modeli	15
2.2.Evren ve Örneklem	15
2.3.Veritoplama Araçları	16
2.4.Araştırma Verilerinin Toplanması	18
2.5.Veritoplama Teknikleri	18
BÖLÜM III	19
3.BULGULAR VE YORUMLAR	14
3.1.İnkılap Temsilleri’nin Vatandaş Oluşturma Sürecindeki Etkileri	19
3.1.1.Osmanlı Devleti Dönemi	19
3.1.2. Osmanlı Yöneticilerinin İşgallerle İşbirliğine Gösterilen Tepkiler	20
3.1.3.Halka Yapılan Baskı	23
3.1.4.Osmanlı Döneminde Türk Irkı	26

3.1.5.Köye ve Köylüye Bakış Açısı	30
3.1.6.Osmanlı Döneminin Bürokratik Yapısına Bakış	34
3.1.7.Saltanat'ın ve Hilafet'in Durumu	37
3.2.Vatan Sevgisi	41
3.2.1.Vatan ve Millet Sevgisinin Kutsallığı	41
3.2.2.Milli Birlik	51
3.2.3.Vatan İçindeki Hainler Konusu	54
3.3. Avrupa Devletleri'ne ve Azınlıklara Bakış	60
2.3.1.Azınlıklara Yönelik İhanet Suçlamaları	60
3.3.2.Avrupalıların Türklere, Türklerin Avrupa'ya Bakışı	63
3.4.Din Kavramı	67
3.4.1.Osmanlı Döneminin Din Adamları ve Anlayışı	67
3.4.2.Din ve İşgalciler	73
3.4.3. Din ve Türklük İlişkisi	74
3.4.4.Cumhuriyet Dönemi Din Anlayışı	78
3.5. Ailenin, Gençliğin ve Çocuğun Eğitimi	85
3.5.1. Aile,Çocuk ve Gençlik Eğitiminde Ahlak ve Görgü Terbiyesi	85
3.5.2.Çocuk ve Gençlik Eğitiminde Tarih ve Türklük Öğretisi	92
3.5.3.Çocuk ve Gençlik Eğitiminde Yeni Dönemin Benimsetilmesi	95
3.5.4. Çocuk Eğitiminde Atatürk	104
3.5.5. Çocuk Eğitiminde Vatana Hizmet Anlayışı	106
3.6. Vatandaşın Devlete Olan Ödevleri	110
3.6.1.Devlete ve Kurumlarına Karşı Maddi Sorumluluklar	110
3.6.2.Devlet ve Kurumlarının Varlığının Gerekliliği	113
3.6.3.Devlete Karşı Olan Vazife Sorumluluğu	116
3.6.4.Devlete Olan Ödevlerini Yerine Getirmeyenlere Bakış	119
3.7. Şehitlik Anlayışı ve Etnik Kimlik Olarak Türklük	121
3.7.1.Türk Kültüründe Şehitlik ve Kahramanlık	123
3.7.2.Türk Medeniyeti ve Üstünlüğü	128
3.7.3.Türk Tarihi'nin Ele Alınışı	140
3.8. Orta Asya Türk Tarihi ve Cumhuriyet Dönemi İlişkisi	145
3.8.1.Anayurt ve Öz yurt Kavramları	146

3.8.2.Orta Asya Türk Tarihi ve Cumhuriyet Dönemi İlişkilendirmesi	148
3.8.3.Orta Asya Geleneklerinin Aktarımı	154
3.9. Kadın Hakları ve Kadının Toplumdaki Yeri	158
3.9.1. Haklar Açısından Kadının Eski ve Yeni Yeri	158
3.9.2.Sosyal Yaşamda Kadının Eski ve Yeni Yeri	160
3.9.3.Milli Mücadelede Kadın	165
3.10. Atatürk Sevgisi,Atatürk İlkeleri ve Yeni Düzendeki Yenilikler	168
3.10.1.Atatürk'ü Kutsallaştırma	168
3.10.2.Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'ndaki Çalışmaları	176
3.10.3.Savaş Dönemi Sonrası Yapılan Yenilikler	179
3.11. Ekonomik Yaşam	184
3.11.1. Yerli Malı Kullanımı	184
3.11.2. Sanayileşme ve Ulaşım	189
3.11.3. Ekonomik Yaşam ve Çalışma	193
3.11.4.Tarımsal Faaliyet ve Yatırım	198
3.12. Yeni Düzendeki Köy ve Köylü	200
3.12.1. Köy ve Şehir Karşılaştırması	200
3.12.2. Eğitimin Köy Üzerindeki Etkisi	204
3.12.3. Cumhuriyet Döneminde Köy Kalkınması	207
3.13. Sosyal Yaşam ve Yeni Ahlak Anlayışı	213
3.13.1. Dürüstlük ve Ahlak Kavramı	213
3.13.2. Kadın-Erkek İlişkileri ve Ahlak Anlayışı	218
BÖLÜM IV	221
4.SONUÇ	221
KAYNAKÇA	224

Türkiye’de 1932-1950 Sürecinde Halkevleri Temsil Şubelerinin Yurttaş Eğitimine Katkıları

ÖZET

Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulma süreci de başlamıştır. Her ne kadar yeni bir devlet ve yönetim biçimi benimsenmiş olsa da halkın bir kısmının hala Osmanlı dönemi alışkanlıkları ile yaşadığı gözlemlenebilir. Hem Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne hem de Cumhuriyet yönetimine muhalif olan ayaklanmalardaki katılıma bakıldığında toplumun henüz “yeni dönem”e hazır olmadığı söylenebilir.

Siyasal, toplumsal, hukuksal ve ekonomik alanlarda yapılan devrimlerin ani ve devlet eliyle yapılmış olmaları, halk tarafından benimsenmeleri konusunda sorun yaratmıştır. Dünyadaki tüm yeniliklerin halklar tarafından içselleştirilmediği sürece sürekliliğini koruyamayacağı düşünülürse; yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin de aynı sorunla karşılaşması olası hale gelmiştir. Diğer bir deyişle yeni bir devlet kurmak ve bu devleti çağdaş seviyeye çıkarmak kadar halkın da bu doğrultuda çalışmasını sağlamak zorunludur denebilir.

Yeni Türkiye’nin oluşum aşamasında yapılan yeniliklerin başlıca amacı toplumu Osmanlı dönemi alışkanlıklarından koparmaktı. Bunu gerçekleştirmek ve yeni neslin Cumhuriyet ilkelerine uygun bir toplum haline gelmesini sağlamak Cumhuriyet yönetim şeklinin devamlılığı açısından önemliydi. 1930’lar Türkiye’deki okuma yazma oranı düşüklüğü, devrimleri tanıtımada görsel öğeleri ön plana çıkarmayı gündeme getirmişti. Böylece sanat ve sanat dallarından tiyatro; yenilikleri halka anlatmada kullanılmaya başlandı. Bu araştırmada incelenecek olan “inkılap temsilcileri” bu amaçla Halkevleri’nde oynatılarak “yeni dönem”e uygun birey yetiştirme aracı olarak kullanılmıştır.

The Contribution of Community Centers' Theatre Branch to the Education of
Citizens in Turkey During 1932 - 1950

ABSTRACT

After the victory of the National Independence War, establishment period of Republic of Turkey had begun. Despite the fact that a new government and state has been adopted, it is obvious that large part of people is still living in accordance with Ottoman Empire period. When you look at the attendance of commotion against both Turkish Grand National Assembly and Republic regime, it is understood that people is not ready for the “new period” yet.

As the political, social, juridical and economical reforms were sudden and made by the government, it creates problems for people to adopt it. As it thought that all reforms in the world will not maintain their continuity unless they are interiorized by people, it can be said that new Republic of Turkey also faced with this problem. In another words, as well as establishing a government and taking this government to modern level, it is also necessary that people should struggle accordingly.

The main objective of the reforms that are made during the establishment of new Republic of Turkey was to break people's connection with the habits of Ottoman period. Doing this and ensuring rising generation to be correspondent with the basis of Republic was very important for the continuity of the Republic government. As the number of people who were literate was low in the Turkey of 1930s, featuring visual elements in the introduction of reforms were brought up. Therefore, art and theatre were begun to be used for conveying reforms to people. “Representation of reforms” which will be investigated in this research were performed in community centers within the aim of growing individuals appropriate for the “new period”.

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de tek parti döneminde Halkevleri’ nde oynanmış olan ve özellikle Cumhuriyet’in ilanı ile beraber yapılan yeniliklere, Atatürk ilkelerine uygun bir vatandaş profili oluşturmayı amaçlamış inkılap temsillerinin etkisini incelemektir. Piyaselerin, istenen vatandaşın hangi düşünüş ve davranış niteliklerini daha fazla etkilediği, değiştirmeye çalıştığı, bu çalışmada irdelenmek istenen yönlerdir. Temsillerin gösteriminin Halkevleri’ nde olması da bu kurumların yeni vatandaş oluşturma sürecindeki katkılarının incelenmesini önemli hale getirmiştir.

1.1Problem Durumu

Türkiye’de tek parti döneminde halka Cumhuriyet ilkelerini tanıtmaya, öğretmeye ve benimsetmeye amacıyla yazılıp oynanan inkılap temsillerinin özellikle hangi istedik vatandaş özelliklerini kazandırmaya çalıştığı, belirlenen alt başlıklar yoluyla incelenecektir. Bu alt başlıklar içerisinde özellikle Türklük’ü ve Türk medeniyetinin üstünlüğünü anlama, Atatürk ve İlkeleri’ne bağlılık ile karşılıksız bir vatan sevgisi oluşturma isteği göze çarpmaktadır.

1.2Türkiye’de Vatandaşlığın Gelişimi

Dünyada birçok kaynak ya da kişiye göre vatandaşlık kavramının tanımı değişmektedir. Kimi kaynaklar ve kişiler vatandaşlığın ifade edilmesinde manevi boyuta dikkat çekerken, kimi kaynaklar ve kişiler de hukuki yönünü vurgulamaktadırlar. Bunlar üzerine şu birkaç tanım örnek gösterilebilir.

“Aynı hudud dahilinde, aynı arazinin, aynı toprağın sine-i füyuzatında [verimli bağrında] yaşayan, mazileri, halleri, atileri müşterek olan, aynı hükümete tabi ve aynı usul ve adata, aynı adab-ı muâşerete münkad bulunan [boyun eğen] insanlar birbirinin hakiki kardeşi olurlar.Vatandaş kardeştenBile kuvvetli bir kelimedir” (Behiç, 135-136, Üstel, 2005: s.74’teki alıntı)

Ebu Cezmi Hıfzı ise vatandaşlığın tanımını yaparken, daha çok kişiler arası sevgi bağını esas almaktadır. Vatandaşlık Hıfzı'nın tanımına göre "Millet bir aile, vatan o ailenin evi, vatandaşlar da ailenin efradıdır."(Hıfzı, 17, Üstel, 2005: s.74'teki alıntı)

Günümüzde öğrenim kurumlarında verilen vatandaşlık bilgisi ile ilgili konular ise daha somut ve daha hukuki kurallara dayalı tanımlar çerçevesinde verilmektedir. Özellikle devletin ve vatandaşın birbirine karşı hak ve sorumlulukları vatandaşlık kavramının açıklanmasında temel alınmıştır.(Kapulu ve Tekin, 2004: 15)

Ülkemizde son dönemde oldukça tartışılan yeni anayasa taslağında ise vatandaşlığın tanımına yönelik çeşitli alternatifler hazırlanmıştır.¹

Alternatif 1

(1) Devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Alternatif 2

(1) Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkese, din ve ırk farkı gözetilmeksizin Türk denir.

Alternatif 3

(1) Vatandaşlık temel bir haktır. Kanunun öngördüğü esaslara uygun olarak bu statüyü kazanan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

(2) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı babanın veya ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında vatandaşlık anlayışına bakıldığında II.Meşrutiyet'ten önce kanuni hukuksal anlamda geçerli bir tanım bulunmamak şartıyla "Osmanlılık" kimliği ön plandaydı. Bununla birlikte "tebaa"nın din eksenli olarak Müslim ve gayri Müslim şeklinde sınıflara ayrıldığı görülmekteydi.

¹ Bkz. <http://www.ntvmsnbc.com/news/419859.asp>

Vatandaşlık kavramının resmiyet kazanarak somutlaştırılması konusunda Üstel(2005:25), Avrupalı Devletlerin asıl amaçlarından bahsediyor.

“Tüm Osmanlı uyruklarının can, mal, ırz ve konut dokunulmazlıklarını güvence altına alan 1839 tarihli Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile gayri Müslim uyrukların hukuksal statülerinde, dinsel ve toplumsal yaşamlarında bir dizi düzenlemeyi içeren Islahat Fermanı(1856),II.Meşrutiyet’le birlikte siyasal seçkinlerin başat hedefi haline gelecek olan, bir “vatandaşlar topluluğu” oluşturma yoluyla imparatorluğun çöküşüne son verme idealinin hukuksal arka planını oluşturur.”

Tek parti dönemine gelindiğinde vatandaş tanımında Kemalizm ve Cumhuriyetçilik öğretilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Yeni toplumu ve “yeni vatandaş”ı oluşturma sürecinde bu bireylerin Cumhuriyet dönemine uygun donanımlara sahip olmaları ve Osmanlı döneminin etkilerinden kurtulmaları için “okul” etkili bir araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır.(Üstel,2005:127)

Tek parti döneminde istenen vatandaşı yetiştirme çalışmalarında devletin tek güç olarak hareket ettiği, diğer bir deyişle toplumda vatandaşlık haklarını talep eden bir oluşum bulunmadığı söylenebilir. Osmanlı döneminde de yönetimin Avrupalı Devletlerin baskısıyla yayımladığı Tanzimat ve Islahat Fermanları çerçevesinde padişahın bazı yetkilerinden vazgeçerek topluma vatandaşlık haklarını tanıması anlamında,”tebaa”nın olumlu yönde bir karşılık verdiği söylenemez. Fransız İhtilali’nin etkisi ile Osmanlı Devleti’nde azınlık isyanlarına yol açan “milliyetçilik” düşüncesi de tüm girişimlerin toplumu vatandaş grubu haline getirme amacının sonuca ulaşmadığını göstermektedir.(Ahmad,1999:12)

1.3.Tek Parti İdeolojisi ve Halkevleri

Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni rejim ilkelerini her alanda halka aktarma ve bu ilkelere uygun vatandaş oluşturma amacı doğrultusunda oynanan temsillerin etkilerini incelemeyen önce, bu eserlerin sahneye konduğu Halkevlerinin nasıl ve hangi koşullarda ortaya çıktığı konusundaki düşünceleri değerlendirmek gerekir.

Halkevlerinin kurulma amaçları ile ilgili farklı tezler ileri sürülmüş; kimi kaynaklar bu kurumların C.H.P'nin tek parti otoritesini sağlamlaştırmak amacıyla oluşturulduğunu belirtirken, kimi kaynaklar da dönem koşullarının göz önüne alınması kaydıyla, Halkevlerinin toplumu eski alışkanlıklarından koparma amacı taşıdığına değinmiştir. Başka bir deyişle, bu iki farklı savdan birincisi asıl amacın, yönetimi tek partinin ideolojileri doğrultusunda elde tutmak ve bu ideolojiler paralelinde “yeni vatandaş” yetiştirme adı altında bir hegemonya kurmak olduğunu ileri sürerken; ikincisi politikaların çağdaşlaşmanın gereği olduğunu vurgular.

Şimşek, tek parti yönetimi hakkında yaptığı yorumla birinci tezi ortaya koymaktadır:

“...parti kendi ideolojisini aşırı derecede savunucu bir tutum içerisine girmiştir. İdeolojisini belli bir süre sonra değiştirmek ya da koşullara göre geri çekmek şöyle dursun, onun üzerinde herhangi bir kimseyle tartışmaya dahi niyeti yoktur. Bu da partinin siyasetten kültüre, her alanda ülkenin geleceğini belirleme tekeline elinde bulundurmak istediğini gösterir” (Şimşek, 2002 : 7)

Halkevleri'nin tek parti dönemindeki yeri konusunda “otoriteyi sağlama” aracı olduğu noktasından ayrı olarak, bu kurumların yaptığı her türlü çalışma sonucunun, dönemin koşullarıyla irdelendiğinde kendiliğinden ortaya çıktığı düşüncesi de mevcuttur. Diğer bir ifade ile dönem şartları yürütülen politikayı zorunlu hale getirmiştir. Yeni kurulan bir devletin ayakta kalabilmesi için yapılan devrimlerin yerleşmesi sürecinde tek partinin siyasi ve toplumsal olarak belli empozelerde bulunması gerekliliktir.(Özbudun 1990; Parla 1991; Yeşilkaya, 2003 : s.43'teki alıntı)

Yukarıdaki düşünce doğrultusunda, yönetimlerin izledikleri siyasal çizgilerin, ekonomik yapı, toplum ve dünya durumuna göre yönlenebileceği ve değişken olabileceği dile getirilmiştir.

Çeçen,(2000:91) Kurtuluş Savaşı'nın ardından yeniden yapılanma sürecinde tek partinin, özellikle ekonomik yönden sıkıntı çekildiği dönemlerde çözümü halka yüklenen vergiler ve sosyal hakların tam olarak tanınmamasında aramasını ve muhalefete karşı katı bir tutum sergilemesini, demokratik bir sürece geçme sancısı olarak ele alıyor.

Tek parti döneminin yeni bir devlet ve vatandaş oluşturma sürecinde muhalif sesleri tamamen bastırıp katı bir devletçilik uygulayarak diktatörlük tarzında bir yönetim biçimine yöneldiği de ileri sürülmüştür. Bu doğrultuda parti bir hükümet değil; devletin kendisi gibi hareket etmiştir.(Behar,1996:161)

Köymen' e göre Türkiye'deki tek parti yönetiminin diktatörlük ile ilişkisi olmadığı gibi önemli iki farkla diktatörlükten ayrılır. Birincisinde partinin milliyetçi yönü ile geniş ufuklu olduğu belirtilirken diğer fark da yukarıda verdiğimiz, tek parti yönetiminin otorite kurma isteği tezlerinin aksine eleştiriye açık olmasıdır.

"1-) İdare başında olan partinin ileri ve geniş fikirli, milliyetçi her Türk'ü içine alabilecek kavrayışta kapalı gözle inanılan ve zorla telkin olunan dar dogmalar değil, mantığa hitap eden geniş ana prensipler üzerine kurulmuş bir programa malik bulunması;
2-) Tam bir fikir hürriyeti tanınması ve yapıcı tenkitlere davetkar bir saha bırakması."(Köymen, 1935 : 225)

Buna karşın 1940'lı yani İsmet İnönü'lü dönemlere gelindiğinde özellikle gençliğin tek tip bir vatandaş haline gelmesinden övgüyle bahsedilmektedir. Gençliğin kabul ettiği ya da edebileceği tek düşünce sistemi tek partinin ideolojisidir fikri ortaya atılmıştır.

"...Türk gençliği, içi bütün, tek duygulu, tek anlayışlı, tek cepheli birtevi bir gençliktir. O ,Türk inkılabının kendi milli duygularına ve insanlık ülkülerine uygun olarak formüllediği hayat ve cemiyet anlayışına inanmış, büyük Şeflerinin çizdikleri devlet ve rejim prensiplerine gönül bağlamıştır. İçinde yaratıldığı nizamın üstün ve sadete götürücü tek nizam olduğuna iman etmiştir. Onun için kendinden memnundur, rahattır. Huzur içinde çalışıyor."(Banguoğlu,1944:2)

Tek parti dönemi politikalarına Köymen' den farklı bir bakış açısı da yine bu dönemde siyasal ve toplumsal alanda belli düşünce kalıplarının dışına çıkılmadığına yöneliktir:

“Cumhuriyet dönemiyle birlikte, tek parti ve tek ideolojinin, Meşrutiyet dönemindeki çeşitli düşünce akımlarının yerini aldığı ve tek tip düşüncenin egemen olduğunu görüyoruz. Tarih, toplum, kültür ve nezaket kurallarına kadar her şeyi belirleyen bu tek tip düşünce, kendisinden farklı olan ya da kendisine karşı çıkan bütün düşünceleri bir yana itti ya da yasakladı. Böylece düşünce siyasal içeriği olmayan salt ve teknik felsefenin alanına gönderildi. Bu alanda bile, resmi ideolojiye aykırı felsefi görüşlerden söz edilemiyordu.”(Hilav, 386; Yeşilkaya,2003:s.43'teki alıntı).

Özdoğan, (1996 :19) Cumhuriyet döneminde, Atatürk ulusçuluğu ile Kemalizm anlayışı dışındaki düşüncelerin yayılımına ya da ortaya çıkmasına izin verilmediğini, milliyetçiliğin kurum ve kişilerin tekelinden çıkarılarak bir devlet söylemi haline getirildiğini vurguluyor. Yeni Türk milliyetçiliğinin, Kemalizm ile bütünleştiğini ifade ediyor.

Halkevleri'nin açılması ve çalışmalarına başlamasıyla ilgili olarak yapılan tartışmalardan birisi de Türk Ocakları'nın yerine kurulmuş olmalarıdır. Bu iki kurumun da yaptığı faaliyetlerin benzer olması ve halkı eğitime amacı taşımasının yanı sıra Türk Ocakları'nın siyasetten daha arınmış daha bağımsız, Halkevleri'nin ise C.H.P' ye bağlı ve bu partinin tekelinde olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla halkevlerinin kuruluş amacı da bu ekseninde olmuştur.(Şimşek,2002 :28)

Bu görüşlere karşı Türk Ocakları'nın “kendini fesh ederek”² yerine Halkevleri'nin kurulmasının nedenleri arasında Türk Ocakları'nın işlevlerinden sapması, Osmanlı dönemi düzenine dönme eğilimi göstermeye başlamaları ortaya atılmıştır. Buradaki ana nokta yeni rejimin “halkçılık” ilkesi doğrultusunda çalışmalarını yoğunlaştırmayı amaçlamışken, Türk Ocakları'nın milliyetçiliği katı şekilde ön plana çıkarmalarındaki çatışmadır. Çeçen, Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:

² Bazı görüşler bu ocakların kendilerini fesh etme sürecinin C.H.P'nin müdahalesiyle gerçekleştiğini söyler.

“...Atatürk bu kuruluşları çağdaş ve gerçekçi bir ulusçuluk akımına doğru sürüklemek istedi. Bunları Cumhuriyet yönetiminin birer parçası yaparak, ulusçuluk ilkesinin yanı sıra, Türk devriminin halkçılığını da bu örgütün çatısı altında örgütlemeye çaba gösterdi. Bu kuruluşları geçmişin ırkçı ve Turancı düşlerinden çekerek gerçekçi bir ulusalcılıkla Cumhuriyet’in halka yönelen kaleleri biçimine dönüştürmek istedi...Ne var ki, olayların ters yönlerde gelişmesi ve Türk Ocakları’nın giderek eskinin, saltanat ve hilafet özlemi çekenlerin yuvası haline dönüşmesi karşısında geriye yapacak bir şey kalmıyor ve bu kuruluşların artık devrini doldurduğu, eski yararlı işlevlerini yitirdiği konusunda Kemalist kadro içinde bir düşünce doğuyor ve Türk Ocakları konusu halka yönelik yeni örgütlenme sorunu ile beraber ele alınarak değerlendiriliyordu.”*(Çeçen, 2000 : 78)

C.H.P Genel Sekreteri Recep Peker, bir alman gazetesine³ verdiği röportajda uluslaşma tanımını yaparken, aşırı milliyetçilik yerine halkçılık ilkesini ortaya atmış ve tek partinin yönetim esasının bu yönde olduğunu ortaya koymuştur. Peker, aşırı milliyetçi öğelerin ortadan kaldırılmasına gönderme yapmakta ve vatandaşlık kriterini açıklamaktadır.

“Kan milliyetçiliğini bir tarafa bırakmak isterim. Benim demek istediklerimi yazmak için rasist ve irredantist milliyetçiliğinin lehinde ve ya aleyhinde bulunmak hiç de lazım değildir. Dışarı ile birleşme ve ya içeride tavsiye gibi tezahürlerle gözü çeken aktif ve pasif irredantizm günlük bir politika işidir. Asıl mesele bir sınır içinde hak ve şerefleri müşterek insanlar olarak yaşayanların beraberliği ve bütünlüğüdür. Biz Türkiye’de bu beraberliği bozan bütün köklü unsurları süpürdük; ve onları, doğurmuş olan devlet tipi ile birlikte hayatımızdan çıkardık, attık.
....Bu bizim halkçılık kaşemizdir. Türk yurttaşı, yurttta en yüksek hürmeti görmek için bu çizgilerin hududu içinde müsavi haklı, müsavi şerefli fertlerin vücutlandığı halk kütlesinden biri olmayı kabul etmiş bulunmalıdır.”(Uluslaşma-Devletleşme,1936)

Türk Ocakları’nın kapatılması ve Halkevleri’nin kurulması konusunda “aşırı milliyetçilik” yapılması nedenini savunanların yanı sıra C.H.P’nin bu kurumları kendi otoritesini sarsabilecek tehlike olarak görmesi nedeniyle fesh ettiği düşüncesi de ileri sürülmüştür.(Sarımay:325; Yeşilkaya, 2003 : s.66’daki alıntı)

* Piyaselerin incelendiği bölümde ise Türk kimliğinin üstünlüğünün milliyetçi bir söylemle ele alındığı görülecektir.

³ R. Peker’in “Evropaische Revue” gazetesinde çıkan makale

Son olarak Türk Ocakları'nın kapatılma sürecinde bu kurumların Osmanlı dönemine dönme amaçlarını belirtenlere karşı ortaya konan düşünceye bakalım:

“Türk Ocaklarının İttihat ve Terakki Fırkası'nın yan kuruluşları durumunda olduğunu ve bu nedenle de Kemalist rejimin güvenini tam olarak kazanamadığını öne süren hipotezin yeterince sağlam olmadığını söyleyebiliriz. Her şeyden önce, eğer bu hipotez doğru olsaydı, Ocaklar İttihat ve Terakki'nin iktidarından sonra on üç yıl daha yaşayamazlardı. Diğer yandan, Ocaklarla Fırka arasındaki ilişkilerin istikrarlı ve açık seçik bir çizgi üzerinde ilerlediği söylenemez”(Şimşek, 2002:32)

1.4 Halkevlerinin Açılışı ve Çalışmaları

19 Şubat 1932 tarihinde Atatürk'ün isteği ile kurulan Halkevleri tek parti yönetiminin ideolojisi doğrultusunda hareket etmekle beraber bir çok alanda eğitim hizmeti de vermiştir. Halkevlerinin genel çalışma amacı olarak yeni ve çağdaş Türkiye'yi oluşturma isteği ön plana çıkmaktadır.

Halkevlerinin açılma amaçları arasında Kemalist ideolojiyi yaygınlaştırma, önemli bir yer tutmaktadır.

“...Halkevleri Kemalizm'i partinin ilkelerini halka yaymak ve devrimleri be4nimsetmek amacıyla kurulmuştur. Yayınları da bu açıklıkla görülür. Amaç devrimlerin halk tarafından “gönülden” benimsenmesidir”(Yeşilkaya,2003:72)

Halkevlerinin toplumu Osmanlı dönemi etkisinden kurtararak yeni ve çağdaş hale getirme amacı ise Kansu tarafından şöyle dile getirilmektedir.

“Halkevleri'nin bir odasından halk türküleri taşarken, bir yan odadan Mozart sesi duyulur; ama hiçbir odadan gazel sesi duyulmaz.”(Kansu,C.A.,1974,Yeşilkaya, 2003:sayfa 73'teki alıntı.)

Halkevleri yıllar geçtikçe hem faaliyet hem de nicelik olarak artış göstermiştir.1934 yılında halkevlerinin sayısı 80'e ulaşmış ve özellikle İsmet İnönü zamanında bir çok ilde yeni halkevleri kurulmuştur.(Çeçen,2000:122)

Halkevleri ile ilgili sayısal verilere ek olarak Şimşek(2002:61) şöyle diyor:

“...1932-40 döneminde gerek sayı, gerek etkinlik bakımından Halkevleri en hızlı yükseliş sürecini yaşamıştır. Bu dönemde halkevleri tarafından 23750 konferans, 12350 tiyatro gösterisi, 9050 konser, 7850 film gösterimi ve 970 sergi düzenlenmiştir”

Şimşek(2002:64) Halkevlerinin çalışmalarının vatandaşın istediği doğrultuda değil; tek parti yönetiminin istendik vatandaş davranışları oluşturulması amacıyla yapıldığını belirtmiştir.

Halkevlerinin kuruluş amaçları ve beklenenler doğrultusunda Nurhan Karadağ(1998:66) şöyle bir sınıflama yapmaktadır:

- a) Halk ile aydın arasında bilgi-deney alışverişi,
- b) Köylüyü, layık olduğu yüksek düzeye çıkarma,
- c) Meslekler, seviyeler, sınıflar arası etkileşim,
- d) Ülke birliği sağlamak
- e) Çalışkanlık, fedakarlık, karşılıklı yardım, millet için çalışma gibi konularda kişinin fazilet ve ahlak değerlerinin yükselmesi,
- f) Batı bilgisi ve uygarlığı ışığında ulusal kültür, sanat ve yaşama geçme,
- g) Çağdaş uygarlığa varmak için halk gücünü örgütlemek,
- h) Ülkeyi ve insanı manevi değerlerle tanıma,
- i) Rejime karşı fesatla savaş,
- j) Ulusun kendi kendini tanıması,
- k) Kemalist gençliğin yetişmesi,
- l) Kişinin teklikten ve aylaklıktan kurtulması,
- m) Etkin ve aktif katılan halk yaratma.”

1.5 Halkevleri Temsil Şubesi

Araştırmanın önemli bir yönünü kapsayan Halkevleri temsil şubesinin çalışmaları devrim ilkeleri ve Kemalizm'in halka aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Özellikle kırsal kesime Cumhuriyet döneminin yeniliklerini tanıtmak ve istenen vatandaş oluşturmaya amacıyla bir çok tiyatro eseri yazılarak Halkevlerinde gösterilmiştir. Halkevlerinde tiyatroya yüklenen misyonun Kemalizm'i halka benimsetmek olduğu belirtilmiştir.(CHP,1935,Yeşilkaya,2003:sayfa 94'teki alıntı)

Çeçen (2000:132) temsil şubesinin faaliyetleri ile ilgili olarak şunları aktarmaktadır.

“Tiyatro çalışmaları da sanat etkinliklerinde önemli yere sahip olmuştur. Çeşitli kurslar ile oyuncu yetiştirilmiş, yerli oyunların yanı sıra çeviri eserler de sergilenecek tiyatro alanındaki çağdaş gelişmelere yer verilmek istenmiştir.”

Behçet Kemal,(1935:336) Cumhuriyet dönemindeki yeni yapılanmada sanatın önemine değinerek özellikle inkılap yapılan ülkelerde halkın bu yenilikleri benimseyebilmesi için mutlaka sanatsal kolların kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Karadağ da(1998:164) tiyatro kollarının amacını şöyle açıklıyor.

“...Çağdaşlaşma yolunda hemen hemen bütün kurumlarını değiştiren, çağdaş ulus olma yolunda tüm güçlerini seferber eden ülkemizde Halkevleri aracılığı ile yapılan tiyatro alayını da devrimin hizmetinde görmek ve bu ağırlıkta değerlendirmek gerekiyor.”

Temsil şubelerinin genel amaçları şu şekilde sınıflandırılabilir:

- a) halkevlerinde bir canlılık yaratmak
- b) Şehir ve kasabaların tiyatro ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak
- c) Gençleri güzel ve serbest konuşmaya alıştırmak
- ç) Gençlerin fikir, sanat ve dil eğitimlerine katkıda bulunmak
- d) Tiyatro sanatçısı olabilecek yeteneklerin keşfini sağlamak
- e) İyi hatip yetiştirmek
- f) Memleket ve cemiyet için faydalı telkinlerde bulunmak”(Şimşek,2002:191)

Halkevleri temsil şubelerinin etkin bir biçimde kullanılma yoluna gidilmesinin bir nedeni olarak Münir Hayri Egeli(1935:314), başka ülkeleri örnek göstermektedir. Özellikle İtalya ve Sovyet Rusya'nın vatandaş oluşturma süreçlerinde gezgin tiyatroları kullandığını belirten Egeli, Cumhuriyet ilkelerini benimsetme yolunda Türkiye'nin de bu sanat dalına önem vermesi gerektiğini vurgulamaktadır.

1.6 Amaç ve Önem

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de Tek Parti döneminde oynanan “İnkılap Temsilleri” nin yeni düzen için istenen ve yapılan yenilikleri benimsemesi beklenen vatandaş modelinin oluşturulmaya çalışılmasındaki etkisini incelemektir. Bu çalışma, tetkik edilen piyeslerde vurgulanan “Cumhuriyet Vatandaşı” nda olması beklenen düşünüş ve davranış özelliklerinin belli alt başlıklara ayrılması esasıyla yapılmıştır.(Vatan sevgisi, Osmanlı Dönemine Eleştiri,Ekonomik Yaşam,Köye ve Köylüye Bakış,Din,Türk Tarihi ve Orta Asya İlişkisi,Türklük ve Şehitlik Kavramı,Yeni Dönemde Hukuk Düzeni,Avrupa'ya ve Azınlıklara Bakış,Yeni Düzendeki Ahlak Anlayışı,Aile ve Çocuk Eğitimi,Kadına Bakış,Vatandaş ve Devlet İlişkisi,Yapılan Yeniliklerin Benimsetilmesi,Atatürkçü Düşünce Sistemi ve Atatürk)

1.7 Problem Cümlesi

Türkiye'de Tek Parti Dönemi'nde oynanan inkılap temsillerinin yeni düzen vatandaşını oluşturma sürecindeki etkileri neler olmuştur? Bu dönemde özellikle hangi davranış ve düşünüş özellikleri halka aktarılmaya çalışılmıştır?

1.8 Alt Problemler

1. İnkılap temsilinin eski dönem yönetimine bakış açısını değiştirmeye yönelik etkileri hangi boyutta olmuştur?
2. Oynanan temsillerin, Türk ırkı kavramıyla ilgili aşılama çalıştığı düşünce ve bilinç açısından etkileri nelerdir?
3. Vatan sevgisinin şekli, kutsallığı ve “vatan hainliği” tanımları konusunda aktarılmak istenen düşünüş özellikleri nelerdir?
4. Avrupa Devletleri ve azınlıkların, Türkler ile karşılıklı olarak bakış açıları hakkında nasıl düşünen bir vatandaş tipi oluşturulmaya çalışılmıştır?
5. Osmanlı Devleti dönemi din adamları ve anlayışı irdelenerek, yeni düzen vatandaşa kazandırılmak istenen, dine bakış açısı konusunda hangi yönde aktarımlar yapılmaya çalışılmıştır?
6. Aile ve çocuk eğitiminin nasıl olması gerektiği ve ideal çocuk yetiştirme yöntemleri hangi yolla verilmek istenmiştir?
7. Yeni düzen vatandaşının devlete karşı sorumluluk ve hakları hangi yolla ele alınmıştır?
8. Orta Asya ve Yeni Türkiye arasında nasıl bağlantılar kurularak, Orta Asya geleneklerinin yeni vatandaşta bulunması sağlanmaya çalışılmıştır?
9. Oynanan temsiller eski dönem ile yeni dönem arasındaki kadın hakları ve kadının sosyal yaşamındaki değişiklikleri nasıl ele almıştır?
10. Yeni düzende köycülük alanında ve ekonomik alanda kalkınma konusunda vatandaşa ne gibi görevler düştüğü hangi yollarla aktarılmıştır?

1.9 Sınırlılıklar

1. Araştırma, 1932 ile 1950 yılları arasında oynanmış temsilleri kapsamaktadır.

1.10 Tanımlar

Tek Parti Dönemi: Cumhuriyet'in ilanından sonra 1923'den 1950'ye kadar Cumhuriyet Halk Partisi idaresinde geçmiş olan dönemdir. Bu araştırmada incelenen piyesler de bu dönemde oynanmıştır.

Vatandaşlık: Kişilerin siyasi ve hukuki bağlarla bir devlete bağlı olmaları.Devlete karşı hak ve sorumlulukları olan kişiler.

Piyesler: Tek parti döneminde oynanmış inkılap temsilleri.

1.11 Kısaltmalar

C.H.P: Cumhuriyet Halk Partisi

T.B.M.M: Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.T.T.C :Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti

O.M.İ.T.K: Orta Mektep İçin Tarih Kitabı

BÖLÜM II

2.YÖNTEM

2.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada tarihsel bir tarama modeli kullanılmıştır:

...Geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırmasında ya da bir problemin geçmişle olan ilişkisi yönünden incelenmesinde kullanılan yöntem “tarihi yöntem” denilmektedir. Tarihi yöntem, gerçeği bulmak, bir başka deyişle bilgi üretmek için geçmişin eleştirel bir gözle incelenmesi, analizi, sentezi ve rapor edilme sürecidir. Tarihsel araştırma “ne idi” sorusuna cevap aramaya yöneliktir.(Kaptan,1995:11)

Tarihsel model geçmişteki olayların günümüze olan etkilerini incelemekte kullanılır. Bu modelde araştırma verileri olayın geçtiği dönemde çıkmış yazılı kaynaklardan ve ilgili dönemde yaşamış kişilerin sözlü ifadelerinden oluşmaktadır. Tarihsel modelde önemli olan verilerin birincil kaynaklara dayanmasıdır.⁴

2.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada evren, tek parti döneminde Halkevleri’nde oynanmış inkılap temsilleridir. Örneklem olarak inkılap temsillerinin 1932 ile 1950 yılları arasında Cumhuriyet dönemi vatandaşlarına benimsetmeye çalıştığı düşünüş ve davranış özelliklerinin belirgin bir şekilde işlendiği eserler seçilmiştir. Araştırmada evrene genelleme yapma gibi bir amaç edinilmemiştir. Araştırmada varılan sonuç sadece araştırma içinde yer alan piyesler için geçerlidir.

⁴ Doç.Dr. Gönül Kırcaali-İftar, *Bilim ve Araştırma-Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir,1999,s.7

2.3. Veri Toplama Araçları: İnkılap Temsilleri

Bu araştırmada veri oluşturma amacı ile incelenen inkılap temsilleri ve bunlara ait bilgiler şu şekildedir:

Araştırma, incelenen dönemde oynanan toplam 60 piyesi içermektedir. Bunlardan 6 adeti 1932, 11 adeti 1933, 4 adeti 1934, 2 adeti 1935, 9 adeti 1936, 3 adeti 1937, 4 adeti 1938, 3 adeti 1939, 7 adeti 1940, 1 adeti 1941, 1 adeti 1942, 2 adeti 1943, 1 adeti 1946, 2 adeti 1947, 2 adeti 1948 ve birer adeti de 1965 ve 1969 basım yıllarına ait piyeslerdir.

Akkan, O. (1946). *Ergenekon*. Bursa : Uygun Basımevi.

Aksongar, O. (1942). *Bir Ses*. Ankara: Ulusal Matbaa.

Altuğ, A. (1939). *En Ulu Eseri*. Ankara.

Baltacıoğlu, İ. H. (1939). *İnanmak*. İstanbul: Sebat Basımevi.

Baltacıoğlu, İ. H. (1940). *Kafa Tamircisi*. İstanbul : Kültür Basımevi.

Bengü, V. Ü. (1938). *Kanun Adamı*. Ankara: Yeni Cezaevi Matbaası.

Bilgisel, Ş. (1940). *Baba ve Çocukları*. Ankara: Ulusal Matbaa.

Boral, Z. (1936). *Yaşayan Ölü*. Ankara: Ulus Basımevi.

Cahit, B. (1933). *Gavur İmam*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Candar, A. (1940). *30 Ağustos*. Ankara: Ulusal Matbaa.

Çağlar, B. K. (1933). *Çoban*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Çamlıbel, F. N. (1932). *Akın*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Çamlıbel, F. N. (1939). *Ateş*. İstanbul: Ahmet Sait Basımevi.

Çamlıbel, F. N. (1965). *Kahraman*. İstanbul: Nurgök Matbaası.

Çamlıbel, F. N. (1932). *Özyurt*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Dölen, Ş. (1943). *Tarih Bizim*. Çankırı: Çankırı V. Matbaası.

Dürder, H. E. (1969). *Kahramanlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Egeli, M. H. (1934). *Bayönder*. Ankara: Ankara Halkevi.

Egeli, M. H. (1934). *Bir Ülkü Yolu*. Ankara: Ankara Halkevi.

Egeli, M. H. (1936). *Haftamızı Oynuyoruz*. Ankara: Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu.

Egeli, M. H. (1936). *Küçük Paralar*. Ankara: Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu.

- Egeli, M. H. (1934). *Taş Bebek*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Egeli, M. H. (1936). *Yeni Ağustos Böcekleri ile Karıncalar*. Ankara: Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu.
- Ergenekon, M. K. (1937). *Attila*. Bursa: Yeni Basımevi.
- Eruluç, Y. S. (1937). *Bir Gönül Masalı*. İstanbul: Ahmet İhsan Basımevi.
- Eruluç, Y. S. (1936). *Yanık Efe*. Ankara: Ulus Basımevi
- Gözalın, H. (1940). *Yanlış Yol*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Gündüz, A. (1932). *Beyaz Kahraman*. Ankara: Aka Gündüz Kitabevi.
- Gündüz, A. (1934). *Mavi Yıldırım*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Gündüz, A. (1938). *O Bir Devirdi*. Ankara : Recep Ulusoğlu Basımevi.
- Güntekin, R. N. (1933). *Vergi Hırsızı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Gürler, C. S. (1940). *Eğitmen*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Gürtunca, M. (1936). *İnkılaplarımız*. İstanbul: Okul ve Öğretmen Mecmuası.
- Gürtunca, M. (1943). *Zafer Yıldızları*. İstanbul: Ülkü Basımevi.
- Hokna, M. (1947). *Toprak Çocuğu*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Hulusi, B. (1933). *Kürsüden Uzakta*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Hüsnu, H. (1933). *Vatandan Vatana*. İstanbul: Güneş Matbaası.
- Kalafatoğlu, H. (1948). *Cumhuriyet Çocukları*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Kalkan, S. K. (1938). *Vatan ve Vazife*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Kazanoğlu, A. (1947). *Alp Aslan*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kısakürek, N. F. (1935). *Tohum*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.
- Kocatürk, V. M. (1933). *10 İnkılap*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Nayır, Y. N. (1933). *Beş Devir*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Nayır, Y. N. (1933). *İnkılap Çocukları*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Nayır, Y. N. (1932). *Mete*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitabevi.
- Or, A. Z. (1933). *Tarih Utandı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Or, M. S. (1932). *Gömdüğüm O Cihan*. İstanbul: İkbál Kütüphanesi.
- Oruz, İ. H. (1933). *Burla*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Osman, Z. (1932). *Vazife ve Şeref Yolu*. İstanbul: Nümune Matbaası.
- Ozansoy, H. F. (1940). *Fedakarlık*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Ozansoy, H. F. (1933). *On Yılın Destanı*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- R.Gökalp. (1935). *Bir Zaferin Yası*. Balıkesir: Vilayet Matbaası.

- Süslü, M. Y. (1936). *Mehmetçiğin Son Sözü*. Konya: Babalık Baimevi.
- Şevket, E. (1938). *Şeriatçısı*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Tarus, İ. (1940). *Ceza Hakimi*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Tör, V. N. (1941). *İmralının İnsanları*. Ankara.
- Tuncer, C. (1937). *Devrim Yolcuları*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Veysi, N. (1934). *Güneş*. İstanbul: Becit Matbaası.
- Yay, S. (1948). *Gelin Alayı*. Ankara: Ulus Basımevi.

2.4.Araştırma Verilerinin Toplanması

Bu araştırmada kullanılan verilere ulaşılmasında Ankara Milli Kütüphane arşivinden ve Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi kütüphanesinden yararlanılmıştır. Kahraman ve Kahramanlar temsilleri araştırmada incelenen dönemde oynanmışlarsa da 1965 ve 1969 basımlarına ulaşılabilmiştir.

2.5.Veri Çözümleme Teknikleri

İncelenen veriler araştırmanın amacına hizmet edecek sayıda seçilerek, araştırmanın alt problemlerini açıklayabilecek özelliktedir.

BÖLÜM III

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde Halkevleri aracılığı ile oynatılan inkılap temsillerinin, belirlenmiş alt başlıklara göre oluşturulmak istenen vatandaş tipi sürecinde ne gibi etkileri olduğu incelenecektir. Bahsi geçen alt başlıklar aynı zamanda hem problem durumu hem de alt problemler ile paraleldir.

3.1.İnkılap Temsilleri'nin Vatandaş Oluşturma Sürecindeki Etkileri

3.1.1.Osmanlı Devleti Dönemi

İnkılap temsillerinin geneline bakıldığı zaman, önemli amaçlardan birinin toplumu Osmanlı döneminden koparma, bu dönemin etkisinden soyutlama isteği olduğu görülmektedir. Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin⁵ düzenlediği konferansların birinde bunun izlerini görmek mümkündür.⁶

“Yurttaşlar,
Bir atamın varlığı, benliği doğum belgesiyle belli olur. Bütün diriklerin, bitimlerin, nerselerin de iyi, kötüsü çıktığı yerin bilinmesiyle anlatılır. Türkler çok ön, eski çağlardan beri, buna bütün uluslardan daha çok değer vermişlerdir. Osmanlılık kurumunda türlü soydan kişileri, ulusları karıştırarak uydurma, düzme bir Osmanlı ulusu yapılmak istenildiğinden beridir ki, Türklere büyük atalarından kalmış olan bu eski türe unutturulmaya çalışılmıştır. Güdülen (ümmet) siyasası Türklere babasını unutturacak kerteye gelmişti.”

⁵ 15 Nisan 1931'de Türk Ocaklarının bir uzantısı olan Tarih Tetkik Heyeti'nin yerine kurulan Türk Tarih Tezi'ni Kemalist ideolojiye göre düzenleme amacı ile kurulan derneğin adıdır. 1930 yılında yayınlanan ve başlangıçta sadece 100 adet basılan Türk Tarihinin Ana Hatları adlı Orta Asya'da bir Türk uygarlığı ve bu merkezden başlayan göçlerle Türklerin Çin, Hindistan, Mezopotamya, Mısır, İran, Anadolu ve 4'ya giderek o bölgelerin halklarını uygarlaştırdıkları tezini işleyen kitabın ana fikrine uygun okul kitapları yazılması bu topluluğun ilk hedefi olmuştur.Bkz.http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Tarih_Tetkik_Cemiyeti

⁶ T.T.T.C Umumi Katibi Muzaffer Bey'in Ankara radyosunda verdiği konferanstan alıntı, Ülkü Halkevleri Dergisi, (1934), *Türk Soy ve Türk Tarihi*, (sayı22,s.249).

3.1.2. Osmanlı Yöneticilerinin İşgallerle İşbirliğine Gösterilen Tepkiler

Haydar Ediskun ve Baha Dürder'in birlikte kaleme aldıkları "Kahramanlar" temsili Kurtuluş Savaşı yıllarında bir köyde geçmektedir. Piyes karakterleri Baba (50 yaşında aydın bir köylü), muhtar, İhsan(evin oğlu 25 yaşında), Orhan(İhsan'ın kardeşi) Cevat(öğretmen) ve düşman askerleridir. Öğretmen ve köylüler milli mücadele için çalışmaktadırlar. Temsilin sonunda öğretmen ve İhsan düşmanlarca öldürülürler. Öğretmen Cevat, vatana ihanetin kaynağı olarak halkı kandıran saltanatı gösteriyor:

"Cevat:

...şimdiye kadar parmaklarından kan ve ağızlarından alev çıkan padişahlar sizleri düşündüler mi? Sizler ızdıraptan kıvranırken ve açlıktan ölürlen,saraylarda sürdürdükleri keyiflerini bozdular mı?... bizden olmayanlar sırf padişahlara yaranmak ve ceplerini doldurmak için sizleri kandırıyorlar! Sizlerde bilmeden öz kardeşlerinize fenalık ediyorsunuz. Uymayın bu namertlere."(Ediskun ve Dürder,1969 : 6)

Necmeddin Veysi'nin "Güneş" adlı piyesi Kurtuluş Savaşı döneminde Yunanlılar'ın İzmir'i işgali yıllarında geçmektedir. Eşini kaybeden Şahika Hanım, Abdi Bey isimli Arap asıllı şahısla evlidir; fakat bu durumdan şikayetçidir. Arap asıllı Abdi Bey, Yunan kuvvetleri ile dosttur ve piyeste bu nedenle Arap ırkı da yerilmiştir. Aynı zamanda Osmanlı ve hilafetçi olan Abdi Bey'in işgalcilerle işbirliği yaptığı piyeste şu şekilde verilmiştir:

"Abdi bey:

Yunan bize ne yapar memlekette rahatız;
Bir şartladır halası Anadolu'nun yalnız;
O da servi tanımak, Avrupa'ya baş eğmek,
Hilafet sayesinde kabul olur her dilek".(Veysi,1934:13)

Aynı piyeste Türkler'in zafer kazanıyor olmasına verilen tepki, yine Abdi Bey'in ağzından Osmanlı Devleti'nin kurtuluştan değil esaretten yana olduğu düşüncesini aktarıyor.

"Abdi bey:

Of..talih bize küstü, Osmanlılara küstü,
Kaldı pilanlarımız artık eyvah..yüsüstü;
Bir yıldırım kızıyla Türkler geliyor işte," (Veysi,1934:60)

Yusuf Sururi Eruluç'un "Yanık Efe" adlı piyesinde savaş sonrası yeni Türkiye anlatılmakta ve özellikle köylünün rahatladığı vurgulanmaktadır. Savaş sırasında hemşirelik yapan Gönül ve Yanık Efe karşılaşır ve aşkları yeniden doğar. Bu arada kendisiyle evlenmek isteyen ve Avrupa'da öğrenim görmüş Hasnun ise Türk kültürünü bilmediği için piyeste eleştirilmektedir. Ana tema iyi vatandaşın vatana hizmet eden kişi olması üzerine kurulmuştur. Köylü de devamlı Osmanlı döneminden şikayet etmektedir.

"Halil :

....unutmadık: bu topraklar yabancı ayaklar altında çiğnenirken, aman tahtım elden gitmesin, varsın ne olursa olsunlar diye düşmanlarla birleşmedi mi?. Onlar da millet kaygusunun, memleket sevgisinin zerresi bile yoktu. Eh böyle insanların elinde elbette memleket işleri kütü gider, yurd harap olur."(Eruluç,1936:6)

Bir grup vatansever ve onların peşine düşen Osmanlıcı Firuz Bey'in hikayesinin anlatıldığı Aka Gündüz'ün "Mavi Yıldırım" temsilinde de Osmanlı Devleti'nin teslimiyetçi görüntüsüyle beraber, Sevr Antlaşması ile ülkeyi nasıl bir duruma soktuğu belirtilmiş.

"Firuz Bey:

Biliyorsunuz ki Sevr muahedelerini imzaladık, artık işimize ne Ankara karışacak ne kimse. Büyük devletler bu memleketi ellerine alacaklar, eğer bize itaat ederseniz İstanbul'u size bırakıyoruz dediler. Amma bir şartla İstanbul'da gene onlar iş başına geçecekler. Bundan büyük rahatlık mı olur?"(Gündüz,1934:58)

Firuz Bey piyesin ilerleyen bölümlerinde kendisi gibi milli mücadele karşıtlarını kastederek, Osmanlı tarafından vatanseverlere karşı silahlı mücadele için de gönderildiğini söyler. Böylece Osmanlı Devleti'nin vatani kurtarmaya çalışan kişilere bakış açısı tekrar eleştirilmektedir.

"...Benim mıntıkam burası. Onlar(düşman birlikleri) birkaç koldan yürürken biz de halife ordusunu bir daha kurup onlara yardımcı kuvvet olarak her taraftan yürüyeceğiz." (Gündüz,1934:59)

Burhan Cahit'in yazdığı "Gavur İmam" piyesinde ise genel konu din kisvesi altında milli mücadelecilere karşı çıkarılan isyanlardır. Piyeste verilen önemli mesaj dış güçlerle olduğu kadar içerideki düşmanlarla da uğraşıldığını vurgulamaktır. Öğretmen Ayten Hanım piyeste Osmanlı döneminde yönetimin işgalcilere karşı alınan tavrı çocuklara anlatmaktadır.

"Ayten Hanım:

Bugün kitaplarımızı kapatınız. Sizinle ana, evlat gibi konuşalım. Memleketimiz büyük bir ihanete uğradı. Düşmanlar topraklarımızı çığnıyorlar. Padişah da onlarla birlik oldu. Sarayda; hamamında, külhanında rahat geçecek birkaç günlük ömrü için milleti feda etti. Memleketi kurtarmak için çalışan kahramanlara karşı düşmanlarla beraber harbediyor."(Cahit,1933:14)

Aka Gündüz'ün eseri "O Bir Devirdi" temsilinde Osmanlı yanlısı karakter Tarhun Ağa ağzından saltanat ve hilafetin işgalci güçlerle işbirliği içerisinde olduğu anlatılmaktadır.

" Tarhun Ağa:

Sormağa düşünmeğe değmez hocam. Ben nice ayıngacı, eşkıya takiplerinde bulundum, kimlerle döğüşmedim, hepsini bilirim. Çünkilim bir defa şeriata uymuyorlar, bir defa bidatler çıkarıyorlar, üstüne, üstelük te hepsi toy. Erkanı harbiye merkanı harbiye bu işi ne bilir? Onlar kağıt hartalarda çizgiler çizerler. Kaldı ki bizim başımızda sizler gibi ulemayı kiramlar var, halifei zeminüşanlar var. Bütün ecnebiler de bizimle olduktan sonra... Kazandık gittik."(Gündüz,1938:12)

3.1.3.Halka Yapılan Baskı

Osmanlı Devleti döneminde işgalcilere karşı saltanatın vurdumduymazlığının yanı sıra, o dönemde halka yapılan baskı da piyeslerde yer almıştır. Piyeslerde dönemin feodal yapısı nedeniyle halkın sıkıntılar yaşadığına ve hiçbir konuda söz hakkına sahip olmadığına vurgu yapılmaktadır.

Yusuf Süruri Eruluç' un "Bir Gönül Masalı" adlı piyesinde Adsız isimli kişi (asıl adı Tosun olduğu halde yaşadığı olaydan dolayı bu lakabı kullanıyor) sevdiği kıza bir Osmanlı fermanlı paşasının göz koyması yüzünden kavuşamamış ve sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden kaçarak sevdiğinin Sırtlan isimli fermanlı Osmanlı paşası ile evlenmesini engellemek ister ve çıkan arbedede sevdiği kız Zeynep ölür. Temsilde Osmanlı devlet görevlilerinin halka ne tür sıkıntılar yaşattığı ve hukuka aykırı davranışlar yine eleştirel ifadelerle verilmektedir.

"Köylü:

...derdini bilmez değiliz amma elden ne gelir zor işi, bu eşrafa kim dayanır kim karşı koyabilir?"

....

Sırtlan:

...ben paşayım paşa, mirimiran paşası, fermanlı paşa(*diğerleri ses çıkaramaz*)

Sırtlan:

...yavuklu yavuklu dediniz herifi bir arıza ile ta... yemene sürdürdüm. Alimallah kayınbaba falan tanımam fermanlı paşaya karşı geldi diye seni de fizana gönderirim."(Eruluç,1937:11,13)

Piyeste Adsız yapılan zulme başkaldırarak hakkını arayan bir vatandaş imajı çizmekte ve dönemin koşulları hakkında bilgi vermektedir.

"Tosun(Adsız):

....susmayacağım. İçimdekileri söyleyeceğim. Sizler ve sizlere o fermanı veren yurdun dört bucağına saldıran, hak tanımayan, insaf nedir bilmeyen, yakıp yıkan gözleri dönmüş bir sırtlan sürüsünüz." (Eruluç,1937:28)

R. Gökalp' in "Bir Zaferin Yası" eseri de milli kurtuluştan ve bağımsızlıktan yana olanların, o dönemde yaşadıklarını konu edinmesi açısından önemli bir piyestir. 60 yaşlarındaki büyük baba, Osmanlı döneminde eğitimcilerin ne kadar zor şartlar altında yaşadıklarını iki torununa anlatmaktadır. Mustafa Kemalci öğretmen piyesin sonunda hainler tarafından öldürülmektedir. Büyük baba dönemin şartlarını şu dörtlülle anlatıyor.

"Büyük Baba:

Bir satılmış hükümet ve başında alçaklar,
Bütün köyler inlerdi:"Daha mı kalacaklar,
Daha mı çekeceğiz tanrım, söyle? Diyerek;
Zincirleri koparmak isterdi kemirerek."(Gökalp,1935:17)

Baha Hulusi'nin yazdığı "Kürsüden Uzakta" temsilinin ana teması ise Osmanlı döneminde vatanını sevmesinden dolayı deli damgası vurularak hastaneye kapatılan bir eğitimcinin yaşadıklarıdır. Öğrencilerinden uzak olmanın üzüntüsünü yaşayan öğretmen hayaller görmekte, doktoru da gerçekleri bilmesine ve eğitimciyi kurtarmak istemesine karşın; dönem koşulları nedeniyle buna cesaret edememektedir.

Piyesin ilgili bölümünde doktorun ağzından yurt sevgisi ile dolu olanlara Osmanlıcılığın davranış şekli verilmiştir.

"Behçet :

...bu adam bulunduğu kasabanın eşrafı ile iyi geçinememiş, halkı eziyorsunuz, onların menfaatlerini hiç düşünmüyorsunuz, diye, kafa tutmuş. Eşraf kaç defa buna para teklif etmişler. İşimize karışma demişler. Bu sefer daha kızmış, halkın kanını sülük gibi emiyorsunuz, diye daha beter haykırmış. Ve sonra tabii. Para kuvvetiyle doktorları.Senin mafevk dediğin doktorları satın almışlar."(Hulusi,1933:17)

İncelenen piyesler içerisinde Yaşar Nabi'nin "İnkılap Çocukları" oyununun, vatan sevgisi, din ve Osmanlı dönemine ilişkin içerdikleriyle diğer temsillere göre daha sert bir dil kullandığı söylenebilir. Yurt dışında bulunan Turgut ve Gündüz isimli kişiler şiirsel bir söyleyiş kullanarak, içinde bulunulan durumu anlatmaktadır. Turgut saltanat sistemine ve feodal yapıya da değinerek cumhuriyetçilik ilkesi öğretisini de ima etmektedir.

“Turgut:

Tanrı gölgesi diye yere çöken bu zindan,
Her tarafı en koyu karanlığa boğmuştu.
Hakkıydı mademki o babasından doğmuştu
Kurtulan varsa eğer yılandan ve çiyandan,
Bir yandan derebeyler, hastalık öbür yandan
Hepsini boğsun diye havasız inlerinde
Padişah dolaşırken hayal enginlerinde
Kabil olsa güneşi hapsederdi saraya,”(Nayır,1933:16)

Daha önceden konusu verilen “Gavur İmam” temsilinde okulu kapatmak isteyen Osmanlı yanlılarına karşı çıkan öğretmen Ayten Hanım, hem eğitimin hem de öğretmenlerin durumunu ortaya koyması bakımından önemli bir karakterdir. Osmanlı Devleti’nin o dönemde eğitime ve eğitmene yönelik bakış açısı Ayten Hanım’ın şu sözleri ile vurgulanmaktadır.

“Ayten Hanım:

Hiçbir kuvvet muallimi talebesine ders vermektan alıkoyamaz. Sarayında bir günlük zevki için milletin namusunu ayaklar altına alan padişah işlediği cinayeti işitsin de utansın.”(Cahit,1933:14)

Aka Gündüz’ün kaleme aldığı “O Bir Devirdi” temsilinin konusu ana hatlarıyla Osmanlı Devleti dönemi ile Cumhuriyet döneminin karşılaştırılmasıdır. Emekli başöğretmen Mehmet Yurdun, Cumhuriyet dönemi çağında olan çocuklarına Osmanlı dönemi koşullarını anlatmaktadır.

“Yurdun:

“O, bir devirdi.Nasıl anlatayım? O öyle bir devirdi ki millet padişahların esiriydi.Ne ırz, ne mal , ne can emniyeti yoktu. Vezirinden eşkiyasına kadar hepsi milleti haraca bağlamışlardı. Otuz bir, otuz iki öğretmen okulunun son sınıfındayım, diploma almama bir hafta kalmıştı. Beni zindana attılar. İki yıl zindanda ve zincirler altında yattım. Sebebi neydi bilir misiniz? Vatana onur, millete iyilik ve hürriyet isteyenlerdenmişim! O zaman Atatürk’ün adı Kurmay Kolağası Mustafa Kemal Bey’di. Bir çokları daha o zaman ona inanmış, bağlanmıştı. Mustafa Kemal Bey Rumelide bir (Vatan ve hürriyet Cemiyeti) kurmuştu. O cemiyette ben de vardım. Bu günkü Atatürk bu vatana neler yaptıysa , yapacaklarını o günlerde düşünmüş ve öyle yapmıştır. O, bir devirdi. ” (Gündüz,1938:5)

3.1.4.Osmanlı Döneminde Türk Irkı

Oynanan piyeslerde vatandaşlara aktarılmak istenen düşünüş özelliklerinden biri de Osmanlı Devleti döneminde Türk kimliğine sahip kişilere gereken değerin verilmediği; hatta Türkler'in bu dönemde Osmanlılık statüsünde yaşadıkları için her alanda zarar gördüklerinin belirtilmesidir. Osmanlıda geçerli olan ümmetçilik anlayışı nedeniyle devletin asıl kurucusu olan Türk ırkının geri plana atıldığı ve izlenen politikalar nedeniyle Türk ırkının benliğini kaybettiği, T.T.T.C Umumi Katibi Muzaffer Bey tarafından şöyle anlatılmaktadır:⁷

“.....Türk ulusuna tarihi de unutturuldu. Osmanlı (saltanat) kurunlarında yazılmış, bilgi acununa konulmuş, mekteplerimizde okutturula gelmiş olan tarihlerde Türk, Türklük cuda gereğince düşünülmüş, göz önüne alınmış değildir. Osmanlı İmparatorluğu diye tarihte yer alan büyük Türk kurumunun gerçek kuranlarının kimler olduğu tanınmış, tanıtılmış değildir.

....Büyük Türk, başındakilerin kendini küçültücü çalımları karşısında yavaş yavaş kendisini küçük görmeğe başlamıştı. Çünkü nerden geldiği nasıl geldiği, soyunun, sopunun kimler olduğu kendisine unutturulmuştu...”

Sosyal yaşam tarzı açısından da Osmanlı dönemine bakıldığında Türkler'in ön plana çıkamamalarının yanı sıra, toplumsal alandaki algılanışlarını Nusret Köymen şu şekilde yansıtıyor:

“Osmanlı devrinde “Türk” kelimesi “köylü”, “Osmanlı” kelimesi de “Şehirli” demektir. “Osmanlı”nın “Türk” hakkındaki fikirleri umumiyetle pek teveccühkar olmamakla beraber en insafsız “Osmanlı” dahi “Türk”ün misafirperverliğini inkar edemiyordu” (Köymen,1942:6,7)

“Güneş” isimli temsilde Osmanlıcı Abdi Bey Türk ırkına hakaret eder tarzda dönemin bakış açısını yansıtırken, Türk etnik kimliğinin Müslümanlık'ın önüne geçmesinden dolayı rahatsızlığını ifade ediyor. Türk ırkının varlığından rahatsızlık duyan Abdi Bey'in ağzından ters bir anlatımla Osmanlı Devleti'nde üst kimliğin Türklük değil Müslümanlık olduğu belirtilmiş.

⁷ T.T.T.C Umumi Katibi Muzaffer Bey'in Ankara radyosunda verdiği konferanstan alıntı, Ülkü Halkevleri Dergisi. (1934). *Türk Soy ve Türk Tarihi*, (sayı22,s.249).

“Abdi Bey:

Padişah ülkesinde nasip herkesi bulur;
Biz yalnız müslümanız hilafete kurbanız;
Biz bu halktan değiliz memlekette ayanız!
(Türklük) sözü batırdı Müslüman diyarını,
Vallah bilmiyor Türkler yarını, ağyarını;
Padişah fermanıyla girdi yunan buraya;
Halifeye düşmanlar çevrilir paçavraya;
Anneniz de Müslüman, sen de ben de Müslüman;...”(Veysi,1934:13)

“Yanık Efe” temsilinin karakterlerinden Halil de Türk kavramının o dönemde içinde bulunduğu durumu anlatıyor, piyese göre Osmanlı Devleti’nin amacı Türk ırkının kültürel özelliklerini tamamen ortadan kaldırmaktır:

“Halil:

...Öyle bir zaman geldi ki, Türkün adını sanını ortadan kaldıracaklardı. O zaman bütün ülkenin göklerinde çelik gibi bir ses yükseldi: Büyük Önder : Türk yaşayacak, onu kimse ortadan kaldıramaz; diye haykırdı ve başa geçti, bu mucizeyi yarattı.” (Eruluç,1936:6)

Yaşar Nabi’nin “İnkılap Çocukları” piyesinde Türk ırkının Osmanlı döneminde yaşadığı sıkıntılar daha sert bir ifade ile veriliyor. Türk tüm bu dönem boyunca adeta uyuşturulmuş ve ima yoluyla verilen M.Kemal Atatürk ile kurtuluşa uzanmıştır.

“Gündüz:

Nasıl insan hor görür kendi öz kardeşini,
Türk olan nasıl kendi dilini unuttur da
Benliğini seyreder yabancı bir gururda.
Hedefi kaybederek sapmak yanlış bir yola
Sonra gitmek kör gibi bakmadan sağa sola
Bir yıl değil, on değil, yüzlerce yıl, yüzlerce;
Yüzlerce yıl bitmeyen, sonu gelmeyen gece.
Başında sultan denen çılgın çobanlarıyla,
Yollarda sel halinde çağlayan kanlarıyla
Türkü bir sürü gibi sürdü bu yanlış maksat.
Bir yanda çırağlarla donanırken Sadabat,
Türk, her dört pençesinden zincirlere vurulmuş,
Ve dişleri sökülmiş ve afyon yutturulmuş,
Bir kaplan gibi, yalnız, içinden inildi.
Zincirini kıracak kahramanı bekledi.”(Nayır,1933:13)

Aynı piyeste Türk ırkının Osmanlı yönetimi altında maddi manevi her türlü zararı gördüğü yeni dönem vatandaşlarına aktarılmaya çalışılıyor.

“Turgut:

Türk, Osmanlı denilen yabana gitsin diye
Sultanlara bahşetti varlığını hediye.
Verdi, ses çıkarmadan, hesapsız canlarını,
Gülbüz hayvanlarını, yeşil ormanlarını.
Yurdun bağırını yedi, verem gibi, talanlar.”(Nayır,1933:14)

“İnkılap Çocukları” temsilinde Türk ırkının Osmanlı Devleti için ne kadar önemsiz olduğu vurgulanıyor. O kadar ki Türkler Osmanlı için ölmüşler fakat bu bile onların Osmanlı gözünde önemli bir seviyeye gelmelerine yetmemiştir.

“Gündüz

...Avrupa, Afrika'nın, Asya'nın çöllerinde,
Dağında, denizinde, bataklık göllerinde
Milyonlarla mezar ki üstünde bir taşı yok.
Uğrunda akıtılmış bir damla göz yaşı yok.”(Nayır,1933:14)

“Gavur İmam” temsilinde de benzer bir biçimde Türk ırkının hilafet altında çektiği sıkıntı dile getirilmiştir. Sadece Türk nüfusunun kastedilmesi de en büyük bedeli Türklerin ödediğini doğrudan bir anlatımla, yeni vatandaşın düşünüş özelliklerine katılmak istendiğini göstermektedir.

“Rıza bey:

O halife ki sarayındaki bir ömürlük keyfi için on beş milyon Türk'ün namusunu, canını, malını yedi düşmanın ayakları altına atıyor.”(Cahit,1933:21)

“30 Ağustos” oyununda Osmanlı Devleti döneminde Türklere bakış açısı dile getiriliyor. Özellikle Osmanlı yönetiminin Türk ırkına karşı olumsuz tavırlarına dikkat çekiliyor.

“Satılmış:

...Emme eskiden nidelim, padişahlar bizden sade para çekerlerdi...Bizi insan yerine koymazlardı...Biz ayağı çarıklı Türk diye hakaret görürdük...Şimdi memlekatın evlatları olduğumuzu öğrendik...Biz de ona göre çalışıyoruz...”(Candar,1940:52)

Yaşar Nabi Nayır'ın kaleme aldığı bir başka inkılap temsili olan “Beş Devir” eserinde sırasıyla, İstibdat Devri, Balkan Harbi, Büyük Harp, İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet başlıkları altında beş dönemin durumu anlatılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na değinildiği bölümde Osmanlı Devleti'nin savaşta Türkler'i kullanması gündeme getirilmektedir.

“Şinasi:

....Bilmiyor vatan semti artık hangi yandadır,
Geriye çevrilmeyen gözleri düşmandadır.
O kadar uzaklara atılmış ki yerinden,
Dönmek ümidi bile silinmiş gözlerinden.

Ahmet:

Galiçya! Türk elinde kim bilirdi bu adı,
Galiçya! Burada şimdi kaç Türk bağı kanadı.
Kanımız yeryüzünde benzedi bir sebile,
Akıyor anayurda en uzak yerde bile.
Bilmiyoruz ne için ve hangi maksat için,
Bu azap kemiriyor her kalbi için için.”(Nayır,1933:17,18)

3.1.5.Köye ve Köylüye Bakış Açısı

Osmanlı döneminde Türk ırkının yok sayılmasının piyeslerde yer alması gibi bu dönemde köye ve köylüye de değer verilmediği direkt ifadelerle oyunlarda aktarılıyor. Köylü kimi zaman dertleriyle kendi haline bırakılırken kimi zaman da aşağılanıyor.

Osmanlı Devleti döneminde köylünün çektiği sıkıntıları dile getiren Günay(1936:349) Cumhuriyet dönemindeki gelişmelere işaret ediyor:

“Zavallı köylü; sen egemenliğine erişinceye kadar saltanat elinden neler çekmedin. Kanın senden olmayanlara adak, sosyal tarihin evrensel dilin silik; ekeceğin, yatacağın yok ve olanı da zorbanın idi. Nasıl yaşadın; bu mutlu günleri görmek için can çekişerek değil mi? Bahtiyar köylü! Bundan böyle tapulu yuvan, varlıklı toprağın olacak, güzel dilin şaklayacak ve yalnız parlak tarihin, mutlu Türklüğün ve sonsuz yurdun için çalışacaksın.

...Durma; bol bol ve çeşit çeşit ekmene bak; tarlan hepsine yetecek; ürünün topraklarda çürümeyecek, arkanda taşımayacaksın! Taşıma araçlarını hükümet ne güne yaptırıyor. Tarım kurumları neye? Hep senin, hep bizim için.”

“Yanık Efe” temsilinde Cumhuriyet öncesi dönemde köylüye bakış açısı köylü Halil’in ağzından anlatılıyor:

“Halil:

....Eskiden başta olanlar köylüyü adam yerine koymazlardı. Tapındıkları yalnız kendi rahatlıkları...kendi çıkarlarıydı. Onlar için köylü mü, adam sende?.. O da kim oluyordu?”(Eruluç,1936:36)

Osmanlı döneminde köylünün din hurafeleri altında kandırılarak bir isyan aracı olarak görülmesi de “Gavur İmam” temsilinde yer buluyor. Öğretmen Ayten Hanım isyanlardan köylüyü sorumlu tutmayarak saltanatı suçluyor.

“Ayten Hanım:

....Masum Türk köylüsünü din bayrağı altından haydutluğa sürükleyen halife ve padişahçılara aman vermeyeceğiz. Mustafa Kemal Paşa'nın açtığı yolda el ele, baş başa yürüyeceğiz.”(Cahit,1933:15)

“Mavi Yıldırım” temsilinde ise Osmanlı yönetimi tarafından millicilerin önünü kesmesi için görevlendirilmiş Firuz Bey, bir köylü ile nişanlı olan Türköz Hanım’a söyledikleri ile köylüye imalı bir hakarete bulunuyor.

“Firuz bey:
Elin anadollusu ile evleneceksiniz de ne olacaksınız?”(Gündüz,1934:10)

Piyestin devam eden bölümünde Firuz Bey’in kardeşi Ayşe, Türk köylüsünün ancak kandırılarak isyana katılacağını Türköz Hanım gibi tekrarlıyor. Devam eden konuşmasında da Türk köylüsünün duygusallık yönüne vurgu yaparak, abisi Firuz Bey’in hain olduğunu köylülere içten bir şekilde söylediği takdirde kendisini anlayacaklarını iddia ediyor.

Piyesteki köylüler görünüşte isyancı gibi davransalar da gerçekten milli mücadele yanlılarına karşı ayaklanmış olan köylülerin yeni dönemde affedileceği ima ediliyor. Bu yolla köylüye milli beraberlik ruhu aktarılmaya çalışılmıştır.

“Ayşe :
...Türk köylüsü düşmanların istilasına uğrayabilir, fakat senin emrine giremez. Türk köylüsünün cevheri bozulmamıştır, belki sana aldanmış olabilirler. Senin bu kadar bozuk ruhlu ve ya hiç ruhsuz olduğunu nasıl umsunlar.”

...Öyle ağlayarak söylerim, öyle içten söylerim, öyle yana yana söylerim ki doğruluğunu hemen anlarlar. Çünkü Türk köylüsü bu yana yana içten gelen her sesi tanır, çünkü bu ses kendi sesidir.”(Gündüz,1934:65,66)

Celal Sıtkı Gürler’e ait “Eğitmen” adlı piyeste saltanat dönemine ilişkin olarak köyün ve köylünün kötü durumu vurgulanıyor. Cumhuriyet’in ilanından bir süre sonra aynı köye tekrar gelen kişiler gelişmeyi fark ediyorlar. Piyeste Cumhuriyet’in saltanata karşın çok üstün bir yönetim şekli olduğu köy gelişimi ile beraber veriliyor.(Karadağ,1998:127) Saltanat ve Cumhuriyet köyü karşılaştırması piyeste İsmet İnönü dönemi etkisi de sezdirilerek verilmiştir.

“Muddei Umumi:

....Birkaç gün evvel iki resim görmüştüm. Resimlerden biri eski zaman padişahlarını gösteriyordu. Sırmalı paşalar toplanmışlar. Nişanlardan göğüsleri görünmüyor, padişah da başlarında “köylüden daha neler alalım” diye düşünüyorlar.Öteki resimde şimdiki zamanı gösteriyor.İsmet İnönü Devletin büyüklerini etrafına toplamış.Onlarla (Köylüye daha ne verelim) diye konuşuyor.Eski devir, köylüden hep almayı düşünürdü. Şimdiki devir de köylüye hep vermeyi göz önünde bulunduruyor. Artık köylü bizim efendimiz oluyor.Hükümet, sizlere baş sedirde yer gösteriyor.”
(Gürler,1940:15)

Piyesin devam eden bölümünde Saltanat döneminde örneklerini verdiğimiz köylüyü küçük düşürme politikalarına cevap verir tarzda köy sevgisi aşılınmakla kalınmamış, köylü olmanın bir gurur duyma nedeni olduğu vurgulanmıştır. Osmanlı devrinde hor görülen köylü yeni dönemde eğitimle de beraber asıl benliğini bulacaktır. Cumhuriyet köylüsüne sahip çıkacaktır mesajı doğrudan verilmiş ve halkçılık ilkesi gündeme getirilmiştir.

“Mühendis:

Ben bu köyden değilim amma, bu köy beni kendine çok bağladı.Ben de bir köylü çocuğuyum.Kimsem yok.Vaktiyle köy mektebini bitirdikten sonra köy muallimimiz bizim için yazdı.Beni Vilayetin Halkevi’ne yolladı.Lise tahsilimi Halkevi’nin yardımıyla bitirdim.Sonra mühendis mektebine girerek mezun oldum.bizim mayamız köydür,aslımız köydür. Aslımızla iftihar ederiz....Hangi saray adamı köye kadar gelmiştir? Köy çocuklarını bu kadar samimiyetle bağrına basmış ve onları böyle öpmüştür.”

“Doktor:

Saltanat yutan demek, Yurdu kurutan demek

Muddei Umumi:

Saltanat, köyü ve köylüyü öldüren demek,

Cumhuriyet , köyü ve köylüyü güldüren demek.”(Gürler,1940:21,29)

Halit Fahri Ozansoy’un yazdığı “On Yılın Destanı” temsilinde, Cumhuriyet’in onuncu yılında sanayi, eğitim ve sanat gibi alanlarda meydana gelen gelişmeler konu edinilmiştir. Temsilin bu alt başlık ile ilgili bölümünde köy öğretmeni, köylüye bakış açısı konusunda karşılaştırma yapmaktadır.

“Muallim:

On bir milyon içinde ben neyim, bir damlayım?..
Bu on bir milyon köylü kırk bin köyü doldurmuş,
Hepsini eski devir bir katil gibi vurmuş!
Ne okuma, ne yazma, ne insan yaşaması,
Hepsinin kafasında kara cehalet pası,”(Ozansoy,1933:41)

“Tarih Utandı” temsili Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemini karşılaştıran nazım şeklinde yazılmış bir eserdir. Piyeste sık sık Cumhuriyet döneminde istenen vatandaş özelliklerine vurgu yapılırken, Osmanlı dönemi de aynı oranda eleştirilmektedir.

“İhtiyar:

Türk elinin biricik variyeti köylüler
Açlıktan sefaletten ölürken birer birer
Söndürdüğü ocaklar, akıttığı al kanlar
Üstünde zevkederdi şu kıpkızıl sultanlar” (Zühtü ve Salahattin,1933:6)

3.1.6.Osmanlı Döneminin Bürokratik Yapısına Bakış

İşgalciler ile işbirliği, halka yapılan baskı ve Türk ırkına bakış açısından sonra, Osmanlı dönemi genel olarak resmi görevlilerinin hizmet anlayışı açısından da temsillerde yer almıştır. Devlet makamlarında bulunan kişilerin rüşvete ve iltimasa yönelmeleri açıkça ifade edilmiştir. Önemli görevlere yapılan atamalardaki kasti yanlışlıklara ve bu kişilerin yetersizliğine değinilmiştir. Konuyla ilgili olarak piyeslerden bazı örnekler verelim:

Piyes Adı: Kürsüden Uzakta

Yazar: Baha HULUSİ

“Behçet:

.... bizim şef dersen kırtasiyecinin biri. İşi evrakla halletmekten başka bir şey bilmez. Kendisi mektepten çıktığından beri muhakkak ki hiç kitap açmamış. Bu vaziyetle değil doktorluk, nalbantlık bile edemez. Fakat ne yapalım ki bir defa bu mevkie sahip olmuş. Altından iskemlesini kaptırmamak için, ne deseler hemen kabul ediyor....ben itiraz etmek istiyorum. Fakat maalesef susmak mecburiyetinde kalıyorum...”
(Hulusi, 1933: 13)

“Kürsüden Uzakta” temsilinde dönemin eğitimcilerine bakış açısı verilirken aynı zamanda devlet memurluğunun aldırılmaya çalışıldığı şekilci hale de vurgu yapılır. Öğretmenin hangi davranışlarından dolayı Osmanlılar tarafından iftiraya uğradığını öğrenmek isteyen başhekime, Doktor Behçet yanıt vermektedir.

“Behçet:

....Bıyıkları kesmek ve çocuklara kağıttan elbiseler dikip müsamere verdirmek..”(Hulusi,1933:18)

Piyes Adı: Şeriatçısı

Yazar: Ertuğrul Şevket

Ana Tema:

Komedi türünde yazılmış bu eserde dönemin din adamlarının cinsel sapkınlıkları ve çökmüş ahlak anlayışları konu edilmiştir. 65 yaşlarındaki Kadı Abdülhakim son derece dolandırıcı, içinde insan hatta kardeş sevgisi bile barındırmayan, ahlakı tamamen bozulmuş, cinsel sapkınlıkları olan ve dini görevini kullanarak çevresindekileri maddi manevi sömürmeye çalışan bir şahıstır. Temsilde bu kişi üzerinden, hem devlet görevlileri hem de bu kişilerin din istismarı yoğun bir şekilde ele alınmaktadır.

Kızı kaçırıldığı için kadıya başvuran Mestan adlı kişi ile arada geçen diyalog dönemin rüşvet kavramını sorgulamaktadır. Kadı kızını kaçıranı bulacağını ve tüm dedikoduları engelleyebileceğini söyler. Eserin ilerleyen bölümlerinde rüşvet istemi süreklilik kazanır ve her çıkarın altı din olgusuyla doldurulur.

“Mestan:

...ben de bu iyiliğinin altında kalırsam, bana Mestan demesinler.

Kadı:

Sen merak etme. Yalnız bu iş biraz masraflı olur.”

....

“Kadı:

...ben sana kızını teslim şer'an mezun değilim dediysem teslim etmek için işin şer'i tarafını araştırmayacağım demedim ki.

Mestan:

Doğru efendim. Şaşkınlık işte.(para verir). Kızımı ben, bendenize teslim için işin şer'isini araştırdınız mı?

Kadı:

Araştırdım araştırdım amma iş hayli müşkül ve masraflı.” (Şevket,1938:13,33)

Din istismarı yapan bürokrasinin çıkarıcı yönü birçok yerde örneklenirken, devrin modern anlayışlı kişilerine davranışı da ele alınır. Temsil karakterlerinden Nuriye Hanım, hasta çocuğunu din saçmaları yerine tıp yoluyla iyileştirmeye çalışır ama Osmanlı döneminin din adamlarını temsil eden Kadı, yabancı bir adamın dul bir kadının evine girmesini uygun görmez.

“Nuriye:
Kadı Efendi yalvarırım çocuğum ölecek.
Kadı:
Bir şey olmaz.Bir zaniyenin çocuğu ölse de bundan bir şey çıkmaz.”
(Şevket,1938:60)

“Eğitmen” temsilinde de rüşvet yaygınlığına dikkat çekilerek bir köylü ağzından dönemin valisinin, milli mücadeleye düşman iç hainlerle girdiği çarpık ilişki ele alınmış.

“İkinci Köylü:
O zamanın devlet kuvvetleri bile onunla baş edemediydi. İzmir’e varmış da Vali konağında ağırlandırmış.Valiye heybeler dolusu altın götürürmüş. Bunlar danışıklı döğüş... Heybe heybe altınlarla sebeplenen Vali Çakıcı’yı yakalar mı?”
(Gürler, 1940 :9)

İkinci köylü Osmanlı devrinin çarpık devlet yöneticilerinden ve yönetiminden örnek verdikten sonra yeni döneme atıfta bulunarak, devlet işleyişinde askerlik kurumunun düzene girmiş olmasından övgüyle bahseder.

“İkinci Köylü:
Şimdiki hükümetimizin her şeyi balla şeker.Askerliği de öyle.. Eskiden öyle miydi ya?..Ben Yemen’e bir gittimdi.Seksen ay...Seksen gün değil bu...Seksen ay anamın ak sütü gibi burnumdan geldi. Böyle devletin böyle askerliği de başında kalsın dedik. Silah çaktık. Aman ağalar, bana bir sopa çekiverdiler ; budumun kaba etleri kemiklerime geçti, gitti.İki ay bir yere oturamadım.Kaba yerlerim sızım sızım sızladı.Şimdiki askerlik öyle mi ya?Benim küçük kardeşimin askerde bir oğlu var.Yazın şehre vardığımda bir göreyim dedim.30 Ağustosmuş.Oraya vardım. Zurna, davul tutmuşlar; keyfedip yatırlar.
...Bizim zamanımızda; Hamid devrinde yarım peksimetle karnımızı oyarlardı. Şimdiki devlete de, askerliğe de can kurban....”
(Gürler,1940:10,11)

3.1.7.Saltanat'ın ve Hilafet'in Durumu

Araştırmanın giriş kısmında da belirtildiği gibi İnkılap temsilinin Cumhuriyet sonrası oluşturulması tasarlanan toplum düzenine yönelik önemli amaçları arasında, Atatürk ilkelerinin benimsetilmesi de yer alır. Saltanat ve hilafet kurumlarının piyeslere hangi boyutta yansıdığına inceleneceği bu bölümde ilk göze çarpan özellik, Cumhuriyetçilik ilkesinin vurgulanmasıdır. Bölümle ilgili tüm piyeslerdeki ana tema, din kaynaklı saltanat sisteminin katı biçimde yerilerek, Cumhuriyet'in ideallliğini kavraması istenen vatandaşa doğrudan ya da dolaylı öğretilerde bulunulmasıdır.

Piyes Adı: Vatandan Vatana

Yazar: Hüseyin Hüsnü

Ana Tema: Cumhuriyet'in onuncu yılı nedeniyle yazılmış olan piyes, Anadolu'nun işgal zamanlarında geçmektedir. Gerçek bir yurt sever olan Salahaddin Bey ile eşi İffet Hanım, işgalden dolayı son derece üzgündürler ve devamlı yapabilecekleri hizmetleri düşünürler. Salahaddin Bey savaşa giderken İffet Hanım da cesur ve vatan sevgisiyle dolu bir kadın imajı çizer. Oyunda aktarılmak istenen ideolojiler, saltanatın durumu, vatan sevgisi ve şehitlik üzerine kuruludur.

Oyundaki saltanat ve hilafete karşı eleştiriler saltanat üyelerinin ahlaksal anlayışları da yansıtılarak veriliyor:

“İffet Hanım:

...iffet ve izzet yuvasından karısını kızını hemşiresini çaldırmaya razı olacak vicdanlar ancak vatanın düşmana iltihakını arzu ve teslim eder...Dünya kurullarıdan beri hiçbir hükümetin şanına, şöhretine ve milletine böyle bir melanet şaibesini sürülmedi.”

....

“Salahaddin Bey:

... Sevr muahedesi mucibinde Osmanlı devleti inkıraz buldu. Saltanatına, tacına, tahtına nihayet verildi. Osmanlılık mahvoldu. Memleketlerimiz, ecnebi idaresine geçti. Vatan inledi. Lakin millet esaretten usandı;feveran etti, o zaman dimağlarda bir kabus vardı. Ağızlar kilitlenmişti. Dillerimizin adı bir et parçasından başka bir kıymeti kalmamıştı....fikir yok,dil yok,din yoktu.”

....

“...ayakları zincirlerle bağlı mazlum bir millet, kolları siyaset kelepçesine düşen şahlar, padişahlar, sükuta meyyal ve harabiye karin taclar, tahtlar, eski Romalılardan farkı olmayan esirler değil mi?”(Hüsni,1933:16,39,40)

Temsillerin büyük bölümünde Osmanlı döneminin din adamları yoğun olarak eleştirilirken, “Yanık Efe” oyununda olduğu gibi vatanperver din adamlarına da karakter olarak yer verilmiştir. Bu piyeste Molla, eski ve yeni düzen karşılaştırması yaparak Osmanlı yönetimini kötüler. Halil de “halkçılık” ilkesi doğrultusunda Cumhuriyet dönemini över.

“Molla:

...Şimdiye kadar hangi devirde milletin işi bugünkü kadar iyi oldu? Bir zamanlar gülmenin bile ne olduğunu unuttuk... Memleket işleri daima kütü gidiyordu.

Halil:

...şimdiye kadar milletin işini kendi işi edinen, yurdun derdini kendi derdi bilen var mıydı? O zamanlar işbaşında olanların hepsi kendi keyfinde, kendi havasında idi. Padişahlar memleket çevresini yalnız kendi sarayları sanırdı. Orada keyfine bakardı, ama millet ölüyormuş yurd elden gidiyormuş onun nesine gerekti?”
(Eruluç,1936:5)

“Kürsüden Uzakta” isimli eserde de yazar Doktor Behçet’in ağzından saltanatın halktan kopukluğunu işaret ederken, yönetim yandaşlarına da gönderme yapmaktadır.

“Behçet:

...padişahlığın kan damlayan elleri altında yükselmek istiyoruz ha. Ne yazık. Halkın alın teriyle saraylarda keyif çatan insanlar, her gün biraz daha kudurlurlarken yükselmek istiyoruz. Ufuk simsiyah. Kapkaranlık. Böyle etrafına ışık vermek isteyenleri söndürmekten korkmuyoruz.”(Hulusi, 1933 :18)

“İnkılap Çocukları” temsilinde saray yaşantısına vurgu yapılırken dini inanç konusunda da çarpıcı dizeler kullanılmıştır:

“Turgut:

Asırlar, ah asırlar dirilse de anlatsa,
Sarayların yüzünden kızıl maskeyi atsa.
Bu maskenin altında gösterse anayurdu.
Bunu anlatacak dil dehşetinden kururdu.
Nasıl eli donmadan Tarih bunları yazdı,
Tanrı, tanrı olaydı buna dayanamazdı,
Göklerinden kasırğa olur, inerdi yere,
Sarılırdı cinayet işleyen bileklere.”(Nayır, 1933: 12)

Aka Gündüz’ün “Mavi Yıldırım” oyununda hanedan üyeleri ahlaksal yönde ele alınarak çarpık cinsel ilişkileri direkt söylemlerle verilmiş. Aynı evde bulunmaktan çekinen “Mavi Yıldırım Çocukları”ndan Yalçın, sarayın çelişmesine değiniyor:

“Yalçın :

...Dese dese benim yabancı bir kadının evinde olduğumu söyler. Kimin nesine?
Bütün saraylar daha yabancılarla dolu değil mi?”

Doktor ve Türköz Hanım arasında geçen konuşma ise saltanat mensuplarının cinsel sapkınlıklarını dile getiriyor.

“Doktor:

...Bir saraydan komşu saraya gitmek için kırk harem ağasının ortasına sığınan sultanlar düşman zabitlerle....

Türköz:

Sıkılma doktor sıkılma, söyle koyun koyuna yatıyorlar.

Yalçın:

Ayıplamaya gelmez kırk milletin sülbünden doğan sarayda başka ne aranır.”(Gündüz,1934:15,45)

“Gavur İmam” temsilinde de padişah cinsel yönden yerilir.

“Ahmet Pehlivan:

Onun vatani sarayın hamamı, milleti de sürü sürü cariyeleri.”(Cahit, 1933 :21)

“O Bir Devirdi” piyesinde kastedilen dönem Osmanlı dönemidir. Bu dönemin yönetimden, günlük yaşama kadar olan çarpıklıkları gözler önüne serilmek istenmiştir. Temsilin ilgili bölümünde Osmanlı yönetimi başöğretmen Mehmet Yurdun tarafından anlatılmaktadır.

“Mehmet Yurdun:

...Bu kara taassup padişahlara, halifelere dayanırdı., onlardan kuvvet alırdı. Niçin! Çünkü onlar bilirlerdi ki milletin gözü açılırsa, vatan medeniliğe ererse kendi egemenliğini millet kendi eline alacak, padişahlık, halifelik kalmayacak, onlara çıkıp gitmek düşecek. Milletin bahtı kara sırtında saltanat süremeyecekler. Nitekim milletin gözleri açılır açılmaz böyle oldu.” (Gündüz,1938:7)

“Beş Devir” oyununda ilk bölüm olan İstibdat Devri’nde, Osmanlı yönetiminin sertçe eleştirildiği görülmektedir.

“Şakir:

Kabus gibi girersen rüyasına sultanın,
Kabahatin büyüktür, elbet akacak kanın!
O sultan ki kızıla boyadı bütün yurdu
Her yükselmek isteyen genci beyninden vurdu.
Bir sürü cahillerle çevrelenmiş dört yanı,
Yükselmeyi öğreten ilim büyük düşmanı.
Susamış bütün yurdun dökülmemiş kanına...”(Nayır,1933:7)

3.2.Vatan Sevgisi

3.2.1.Vatan ve Millet Sevgisinin Kutsallığı

İncelenen temsillerin bir çoğunda vatan sevgisinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Temel ilke olarak yurt sevgisinin her türlü fedakarlığı göstererek kanıtlanabileceği piyeslerdeki karakterlerin söylemlerine de yansımıştır. Yeni düzendeki ideal vatandaşın vatan ve millet sevgisi gerektiğinde en yakınlarını bile göz ardı etmesine dayanmaktadır.

Tecer (1944 :1) “Fert için “tek bahtiyarlığı millete hizmette aramak” yolunun da gençlere ve bütün yurttaşlara bir amaç olarak verdik. Bu suretle milli birliğin yapısına her gün yeni bir değer koyarak, işte yirmi yıldan beri, bugün kudret ve başarısına tanık olduğumuz Türkeli’ni yarattık.” diyor

“Vatandan Vatana” temsilinde yukarıda verilen bilgileri doğrulayacak ve örnek oluşturacak, vatanın nasıl sevilmesi gerektiğine yönelik vatandaşa yüklenmeye çalışılan karakter konuşmalarına bakalım. Salahaddin Bey yurdun işgal altında olmasından dolayı rahatsızdır ve cepheye gitmeye karar verir. İçindeki vatana vazife aşkı o kadar büyüktür ki; vatan için savaşacak olması o kadar kutsaldır ki; eşi İffet Hanım’ın giderken kendisini unutmasını telkin ederken, yurdun içinde bulunduğu hal nedeniyle de sarılmayı reddeder ve nedenini açıklar:

“Salahaddin Bey:

...neden mi sarmıyacaksın? Duymuyor musun ki yurdumuza girip çıkmak istemiyen düşmanın cinayetleri, vatanın viraneye çevirmedik bir köşesini; milletin ağlatmadık bir evladını bırakmadı. Camilerin ahırlara, depolara çevrildiği; alimlerin ve diğer büyük adamların tahkir olunduğu; her şeyimizin taarruzlara, tecavüzlere maruz bulunduğu saçı bitmedik yetimlerin süngülere takıldığı işitilirken vücudum ürperiyor; her tarafta bir harabe, bir virane, bir menfa, bir zından gördükçe tüylerim diken diken oluyor.”(Hüsni,1933:7)

Aynı eserin devam eden konuşmalarında da tema farklı değildir. Salahaddin Bey, iyi vatandaşın vatanını en çok seven olduğu öğretisinde bulunmakla kalmaz aynı zamanda eş seçiminde de ilk kriter olarak yurt sevgisinin aranması gerektiğini ima eder. Buna karşın İffet Hanım da vatanını kendisinden çok sevdiğini söyleyen eşine destek vermektedir.

“Salahaddin Bey:

İffet ! Vatan her şeyden mukaddestir. Vatanımı sevdiğim kadar hiç kimseyi sevmem.

....

“İffet hanım:

...mademki memleketin size bu derece ihtiyacı var. Gidiniz! Ben, bütün acılara tahammül edeceğim. Kalbim, kangran haline gelse, gene sükut edeceğim.”

Salahaddin Bey:

Aferin! Vatanını ruhundan ziyade seven benim güzel zevcem!” (Hüsnü, 1933: 8)

Hüseyin Hüsnü'nün kaleme aldığı “Vatandan Vatana” isimli temsilin ilerleyen bölümlerinde de vatan sevgisinin şekline geniş yer verilmiştir. Kadın-erkek ilişkilerinde aranması gereken ilk özellik olarak ortaya koyulan yurt sevgisi kavramı çocuk sevgisinin de üzerinde tutulmuştur. Salahaddin Bey ve İffet Hanım'ın oğulları Ruhi hakkında, aralarında geçen konuşma ve daha sonrasında vatan sevgisinin adeta bir saplantı haline gelerek, ilahi anlamda da vatanını sevmeyenlerin hoş görülmeceği düşüncesi ortaya atılmaktadır. Diğer piyeslerin birçoğunun aksine dini temelli bir uyarıda bulunulması toplumun hala Osmanlı döneminin dinsel etkisinde olduğunun bilinmesinden kaynaklanıyor olabilir.

“Salahaddin Bey:

...şu talihsiz vatan kurtulmadıkça Ruhini bağrına basıp öpmeyeceksin! Evet vatan kurtulmadıkça hiçbir eğlence yapmayacaksın.”

“İffet hanım:

... Kocam savaştan dönünceye kadar evimden dışarı çıkmamaya and içiyorum. Ben ölürsem vatan kurtulursa, kocam geldiği zaman kimsesiz kalan yuvamın kapısında şenlik yapsın.”

“İffet hanım:

...her karış toprakta yatan yüz binlerce şehit bize lanet eder. Vatan , kurandan bir ayettir. Vatan giderse vatansızlar kadar alçak oluruz.”(Hüsnü,1933:10,11,16)

İffet Hanım'ın ağzından vatan sevgisinin göstergesi olarak hizmet anlayışı yansıtılmaktadır. Yapılan bu hizmetin ödülü ise tek parti ideolojisiyle pek bağdaşmayan dinsel bir anlam kazanmıştır.

“İffet hanım:

...uğradığımız düşman hakareti kalbimde derin bir yara açmıştır. Bunun tedavisi, ancak Hilalîahmerde gazilerin kanlarını yıkamakla,yaralarını sarmakla mümkün olacaktır....benim bu hizmetim, tanrı katında kaybolmaz.”
(Hüsni, 1933 : 34)

Temsilde vatan sevgisinin her şeyin üzerinde tutulması konusundaki aktarımlar yoğunlaşarak devam etmektedir. Eşler birbirlerine olan sevgilerinin vatanın önüne geçemeyeceğini söylerken, vatan uğrunda her türlü fedakarlığın yapılması gerektiği de düz yolla belirtilmektedir.

“Salahaddin Bey:

...İffetciğim! ilk ve yegane sevgilim olduğunuzu söyleyerek sizi aldattım. senden daha evvel,ta doğduğum günden beri perestiş ettiğim, ebedi bir aşkla sevdiğim bir mevcudiyet vardı: vatanım.”

....

“ İffet hanım:

...ziyanı yok...vatan kurtulsun da koca bir aile, bir halk kütlesi aç ve bi ilaç kurban olsun.”

....

“İffet hanım:

...(savaşa gidecek birine) ...tarlanı,çiftini çubuğunu, evlat ve ayalini düşünme.”
(Hüsni1933:19,24,26)

Vatan sevgisini gerçekten içinde hissedeni; hatta bir tutku haline getiren vatandaşlar manevi yönden doyuma ulaştıkları gibi bu sevgi kendilerine maddi kazançlar da sağlayabilir şeklindeki düşünceyi işleyen Halit Fahri Ozansoy’un “Fedakarlık” temsilini gösterebiliriz. Niyazi’nin babasının çaldığı para nedeniyle Hasan isimli kişi tarafından dava açılmıştır. Niyazi ile Avukat Atıf arasında Hasan’ı davadan nasıl vazgeçirebileceklerine dair fikir alış verişi yapılırken vatan sevgisi gündeme getirilir. Daha ilginç vatan uğrunda çalışan bir kişinin yakınları da toplum içinde saygı gören, korunan kişiler olmalıdırlar mesajının verilmesidir.

“Atıf:

...fakat bir an geldi ki bu adamı yumuşatacağıma kanaat getirdim. Ne zaman biliyor musun? Biraderinizi hatırlayınca... evet büyük harpte çanakkalede şehit düşen genç mülazimin hatırasını anarsam artık bu adamın inadını kırarım diye düşündüm ve başladım anlatmaya...o zaman hasanın gözlerinde bir damla yaş belirdi.”(Ozansoy,1940:13)

Aynı eserde Niyazi, eşiyle olan konuşmasında özeleştiri yaparak “önce vatan” kavramını gündeme getiriyor. Yeni düzende vatandaşın ilk planda vatanın durumunu kendine dert edinmesi gerektiği, vatanın refahı hali haricindeki mutlulukların ise adeta nankörlük olarak nitelenmesi gerektiği aktarımında bulunuluyor. Vatan kavramına da insan için kutsal olan değerlerle tanım yapılıyor.

“Niyazi:

...öyle sanıyorum ki bu saadet etrafımızı saran istiklal harbinin matemleri, fedakarlıklarıyla kaynaşmıyor,bütün bunlara karşı bir hakaret teşkil ediyor.Bizim mesut olmak hakkımız değildi.Çok hodbindik.Sade kendimizi,kendi potumuzu düşünmüştük....bütün bu felaketler karşısında birbirimize yalnız saadetimizden bahsettik.kendimizi vatanın matemleri içinde bahtiyar sandık. Çünkü vatan ne demek olduğunu bilmiyorduk....vatan sensin, çocuklardır, ocağımızdır, babamdır, bütün benimkilerdir,bütün ailemdir.”(Ozansoy,1940:20)

Halkevleri’nde oynanması için yazılan ilk piyes Behçet Kemal Çağlar’ın “Çoban” isimli eseridir. Oyun, bir çocuk ve “Tarih Dede” arasındaki konuşmalarla başlar. “Tarih Dede” kendisini anlatma kanalıyla Türk ırkını överken çocuk da sorduğu sorular yoluyla kendi tarihini öğrenecektir. Oyunun bundan sonraki bölümünde Tarih Dede bir çobanın hikayesini anlatmaya başlar. Bu çoban kendi vatani işgal altındayken önceleri etkisiz kalmış daha sonra ise düşman askerlerinden biriyle birebir dövüşü göze alarak vatanını kurtarmıştır. Tarih Dede, çocuğa yaptığı konuşmalarda Türk tarihini gündeme getirirken, Türklerin bağımsızlık alışkanlığının da altını çizer. Piyeste vatan sevgisinin şekli “Vatandan Vatana” temsiline benzer biçimde verilmiştir. Diğer bir deyişle vatan sevilmesi gereken ilk kutsal değer olarak anlatılmaktadır.

“Çoban:

...Açınca yurt bağrını yaslanamaz bu genç baş
Ne bir ipek omuza, ne bir kadife göğse!”

....

“Arkadaşı:

Yavrum! Vatan herkesin taptığı bir annedir;
Ana varken gönlünde yer yok mu nişanlıya?

Bey kızı :

Herkes kabus içinde, yalnız sende bu rüya!”(Çağlar,1933 :17, 63)

Yurt sevgisinin ön plana çıkarılmak istendiği temsillerde genelde halka aktarılmaya çalışılan konuyla ilgili düşünüş özelliği benzerlik taşımaktadır. Bu benzerlik derken anlatılmak istenen, daha önce verilen örneklerde bir vatandaş için düşünülmesi gereken ilk değer vatan olması gerektiğinin belirtiliyor olmasıdır. “Yanık Efe” temsilinden buna yönelik örnekleri izleyelim:

“Halil

...Mollam, bu yurdun çocuklarından başka ne beklenir. Türk çocuğu kendinden evel memleketini düşünür.” (Eruluç, 1936: 13)

Piyes karakterlerinden Gönül, Avrupa hayranı olan ve Türk kültürünü küçümseyen nişanlısı Hasnun’a vatan sevgisinin boyutunu açıklarken, kadın erkek ilişkilerine atıfta bulunarak vatan sevgisinin evlenme kriteri olarak da eşlerin birbirlerinde aramaları gereken ilk özellik olması gerektiğini vurgulanmaktadır.

“Gönül:

...Hasnun bey şunu iyi biliniz... ve hiç hatırımdan çıkarmayın : Ben her şeyden evvel bu toprağın kızıyım.. Kalbim her şeyden evvel bu aşkla çarpar.

....
Hasnun’la hislerimizin ne kadar ayrı olduğunu, anlaşmamıza imkan olmadığını bir türlü anlamak, görmek istemediniz. Mütemediyen beni zorladınız...”

....

“Gönül: (Hasnun’a) :

...Sana açıkça ve son defa söyleyeyim...Eğer evlenirsem...Ve kocam yurdundan fazla beni severse ben buna tahammül edemem. İyi bil yurdunu sevmeyen hiçbir şey sevmez.”(Eruluç,1936 :16, 41)

“Bir Zaferin Yası” temsilinde vatan sevgisinin diğer tüm duygulardan üstün olması gerektiğinin yanı sıra , yurt uğrunda ölme fedakarlığında bulunmanın doğal bir davranış özelliği olduğu vurgulanmıştır. Oyundaki muallim karakteri düşmanla buluşmaya giderken vatan için ölümden korkulmaması gerektiğini şu sözlerle açıklıyor.

“Muallim:

...yanıma canımdan başka bir şey alacak değilim. Bu itibarla korkulacak bir şey yok. Ala ala ancak canımı alırlar. Başka bir şey alamazlar. Vatan uğrunda giden cana da acınmaz.(Gökalp, 1935 :60)

Muallim kendi ölümünü vatan söz konusu olunca umursamadığı gibi başkalarının hayatını kaybetmesi de bir vatan görevi olduğundan üzölmek yersizdir. Süt Baba ortadan kaybolan oğlu Hasan için endişelendiği sırada muallim ile aralarında şu konuşma geçmektedir:

“Süd baba:
Evladım, yavrum. Öldürecekler.
Muallim:
Bu kadar meraka değmez süt baba. Ne yapalım. Vatan için...”(Gökalp,1935 :96)

Piyes Adı: Kahraman

Yazar: Faruk Nafiz Çamlıbel

Ana Tema : Konu 1920 yılında Anadolu’da bir köyde geçmektedir. Temsil ismini Atatürk’ten almıştır. Önceleri asker kaçağı olan Hüseyin, sevdiği kız Emine’nin babası Bekir Çavuş tarafından sürekli eleştirilmekte ve bu yüzden Emine ile evlenememektedir. Temsile katılan Aziz isimli komutan aracılığıyla Atatürk’ü tanıyan ve tutkuyla bağlanan Hüseyin, milli mücadeleye katılır ve bu yüzden piyesin sonunda kumandanın önemli kağıtlarını almaya çalışan kardeşini bile öldürür. Temsilde vatan ve Atatürk sevgisi ön plana çıkarılmıştır. Hüseyin, Atatürk öğretilerinden sonra tam bir vatansever oluyor ve Emine’yi bir zamanlar vatanından çok sevdiği için pişmanlığını yansıtıyor:

“Hüseyin:
Dinle:
Bizde boy ölçüşecek neler varmış seninle!
Bunu demin anladım...Anladım ki bu toprak
Neler yetiştirmiş senden temiz, senden ak.
Kör gözüm karanlıkta bir parıltıyla yandı,
Gönlüm, soyunmuş gibi, gördüğümden utandı,
İlk defa anladı o kendi çıplaklığını,
Anladı halkın, neden bu gözle baktığını!
Gözüm açıldı,gördüm,senden başka ne varmış,
Gönüllerde sevgiden gayrı neler yaşarmış?
Sen de etrafa artık benim gözlerimle bak,
Sen de görürsün!
Emine :
Neler?
Hüseyin:
...Memleket,şeref, bayrak,
Bunları şimdi senden daha iyi tanırım.”
....

“Emine:
Gönlünde Emine’nin her ne olsa değeri
Dolduramaz onlardan boşalacak bir yeri.
Gücenmem, çok gelirse bağrına birkaç alev,
Dilersen beni unut, Hüseyin, onları sev!”(Çamlıbel,1965:61,62)

Hüseyin öz kardeşini öldürmesine neden olan evrakları komutana sorarken eğer milli mücadele için önemli belgelerse kardeşini öldürme acısının hafifleyeceğini söyler. Görüldüğü gibi vatanın güvenliğinin önemi, kardeş sevgisinden öte olmakla kalmamış, kardeş katili olmayı gerektirmeye kadar varmıştır.

“Hüseyin
Bunları, can vermeden vermedi Hasan geri...
Binbaşım, söyle nedir bu tomarın değeri?
Kan döktürecek kadar var mı bunlarda değer?
İçim biraz serinler bunları duysam eğer...”(Çamlıbel, 1965 :84)

Temsiller arasında Aka Gündüz’ün “Beyaz Kahraman” eseri özellikle Türk zekası ve medeniyetini övme amacıyla ön sıralarda yer alır. 1932 yılında yazılmış olmasına rağmen; oyun 1970’ler Türkiye’sinin durumunu anlatmaktadır. Türklerin bu dönemde cep telefonunu bulup kullanmalarının yanı sıra, bir çok hastalığa çare bulmaları anlatılırken, diğer tüm uluslar da Türklerin bu icatlarından yararlanmak için yarışmaktadır. Piyesteki karakter isimleri de Türklük bilincini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Profesör Türkoğlu Dayan ve Oğuz marka telsiz telefon bu ideolojinin yansımalarından sayılabilir. Piyesin son bölümünde profesör yine ülkesini daha fazla yüceltmek için bir icada girişecek ve kendi üzerinde denediği ilaç nedeniyle ölecektir. İlgili temsilde vatan uğruna bu kendini feda edişi Boyacıoğlu, şöyle değerlendirmektedir:

“...Piyeste işlenen bir başka tema, bireyin/yurttaşın kendisini topluma/devlete feda etmesidir. Modern toplumun, birey olgusu ile gözden kaçırılmayacak bir bağı olduğu düşünülürse, bu durum biraz çelişkili gibi görünebilir. Ancak, 1930’larda liberal demokrasilerin saygınlığını alışıya eden faşist/otoriter rejimlerin taktik başarıları, Türkiye insanının cemaat özelliği ve Cumhuriyet ideolojisinin niteliği bir arada değerlendirilirse çelişki ortadan kalkmaktadır”(1992 : 354)

“Yeni vatandaş” yurt sevgisini sadece ölmeyi göze almakla değil; yapacağı bilimsel çalışmalarla da göstermelidir. Vatan ve millet sevgisi ile ilgili olarak, vatandaşın her türlü başarısını vatani ve milleti için gerçekleştirmesi gerektiği öğretisine “Beyaz Kahraman” temsilinden örnek verelim:

“Profesör :

...Aklım, eserlerimi yaratırken..

Gönlümde milletim vardı. Milletimi düşünürdüm. Bütün gayretlerimi, bütün zaferlerimi milletimin namına maletmek için düşündüm.”(Gündüz,1932 : 20)

1932 yılında gösterime giren Yaşar Nabi'nin, “Mete” isimli temsili, topluma Orta Asya tarihini hatırlatma, buradaki bazı gelenekleri aktarma ve “yeni devlet” ile Orta Asya arasında bir köprü kurma işlevleri açısından değer taşır. Temsildeki Mete ile Atatürk'ün kastedildiğine ve Tuğrul'un Kazım Karabekir, Oktar'ın da İsmet İnönü olduğuna dair saptamalar da vardır.(Boyacıoğlu, 1992 :355-356)

Temsilde vatan sevgisi alt başlığımıza uygun olarak nazım biçiminde aktarılanlara bakıldığında görülen, yurda bağlılığın eş ve baba sevgisinin çok üzerinde olduğuna dair örnekleri inceleyelim:

“Mete:

Babama karşı gelmek lazım, demek ki, Tuğrul!
Kendi öz babasıyla nasıl çarpışır oğul?
Nankörlük olmaz mı bu?

Tuğrul:

Yurt üstündür babadan
Bir vazife başına seni bekliyor Vatan.
Za'fiyle Türk elini tehlikeye düşüren
Baban olsa da gene karşı koymak vazifen.
Milyonlarca insanı düşün bir kere..sonra
Bir baba ve ya kardeş gelir mi hiç hatıra?”(Nayır,1932:26)

Mete, karısını esir olarak vermiştir ama bunu vatan bütünlüğü için yaptığından önemi yoktur. Babasının ölümü bile yurt yararına olduğu için hafifletici bir sebeptir.

“Mete:

....Acısını ben çektim senden fazla hasretin,
Gururum parçalandı altında bu zilletin.
Seni değil kalbimi vermişim ben düşmana.
Bu, ölümden daha güç, daha ağırdı bana.
Çok değildi yurduma lakin fedakarlığım,
Onun malı değil mi sanki bütün varlığım?”

....

“Mete:

...Babamı yerde cansız gördüğüm zaman, ben de
İçimde duydum aynı derinden burkuluşu.
Lakin buna bağlıydı yurdumun kurtuluşu.”(Nayır,1932:53,57)

“Mete” temsiline benzer bir biçimde, Mustafa Kemal Ergenekon’un “Attila” piyesi de Orta Asya ve “yeni düzen” bağlantısı kurmaktadır. Piyeste, Attila’nın tüm dünyaya hakimiyeti anlatılırken Türk tarihinin kahramanlığı ön plana çıkarılmakta ve Türk gerekirse tekrar aynı hakimiyeti sağlar düşüncesine yer verilmektedir. Vatan sevgisi boyutunda temsildeki örnek oluşturabilecek kısım, Coşkun’un sevdiğini alıp gitme şansı varken, vatan için yapması gerekenlerden dolayı aşkını ertelemesinde görülebilir:

“Coşkun:

Attila’nın ülküsü içimde olmasaydı,
Böyle hal benim için ne dert ne tasaydı
Atım ve senle Tuna aşarak bin bir El’i
Çaktan gerçek olurdu yüreğimin emeli.
Gözlerinde aşkımın senden aldığı alev:
İçimde: Attila’nın ülkü dediği bir dev...
Ne zincirlemek mümkün içimdeki bu devi.
Ne söndürebilirim bu aşk denen alevi.”(Ergenekon, 1937: 31)

“30 Ağustos” temsilinde vatan sevgisinin her şeyin üzerinde tutulması gerektiği bir köylünün ağzından aktarılarak, vatandaşların her zaman kendinden önce yurtları düşünmeleri gerektiği öğütleniyor.

“Çekirge:

...Bir iki kurşun yidik deyi adamlıktan çıktık mı? biz erkek değil miyiz? Bizde yurd sevgisi tükendi mi?”(Candar, 1940:8)

“Satılmış:

Gideceğiz oğul...Yurdumuzu korumak için kolsuz, bacaksız da olsak gideceğiz...Elverir ki bir başımız olsun...”(Candar,1940:9)

Vatan sevgisinin önemi konusunda çarpıcı örneklerden biri de “Vatan ve Vazife” temsilinde yer almaktadır. Kurtuluş Savaşı yıllarında bir köyde geçen oyunda, Erman isimli karakter düğünü olmasına rağmen aynı gün vatan görevine gitmeyi kabul eder.

“Komutan:...ben senin bu akşam evlendiğini ve bu vazifenin diğer bir arkadaşına verilmesini Başkan’dan rica edecektim ne dersin?

Erman: (Şiddetle) Buna ne lüzum var komutanım. Bu akşam düğünüm olması beni vazifeden men edebilir mi?”(Kalkan,1938:6)

Cumhuriyet’in onuncu yıl dönümü için yazılmış olan “On Yılın Destanı” temsilinde karşılıksız vatan sevgisi öğütleri ön plana çıkarılmıştır. İçinde tam bir yurt sevgisi bulunmayan ya da vatan için ölmeyi göze almayan kişiler (azınlıklar kastediliyor olabilir) hakkında şu yorum yapılmaktadır.

“Turgut:

Pervanedir gönlümüz o şerefe, o şana.

Bu alevle yanmayan Türk’üm diye yaşamaz,

Bunu hissetmeyenle Türk kanı kaynaşamaz.”(Ozansoy,1933:18)

3.2.2.Milli Birlik

Bu alt başlıkta, temsillerde yer alan, vatan savunmasında halkın gösterdiği dayanışmaya dair örnekler yer alacaktır. İncelenen piyeslerde Türk halkının kenetlendiği takdirde her güce karşı koyabileceği düşüncesi desteklenmektedir. Bu yolla “yeni vatandaş” a gereğinde vatan için hiçbir ayırım gözetmeden bir araya gelinmesi gerektiği aşılınmaya çalışılmaktadır. İlk örnek olan “Bir Zaferin Yası” eserinde bu örgütleniş ve birleşme Mustafa Kemal etrafında olmaktadır.

“Muallim:

...karşısında milyon ayaklı, milyon elli ve tek kalpli; Mustafa Kemal kalpli Türkiye var. Dişini ve tırnağını silah yapan bu millet, kuvvet ve kudretini dünyaya bir daha gösterecektir.”(Gökalp, 1935 : 41)

“Kahraman” temsilinde muhtar, halkın milli mücadelede yeterince birlik gösteremediğinden yakınır. Komutan rolündeki Aziz de bunun üzerine halka aktarılması gereken düşünceleri ortaya koyar:

“Muhtar:

Neye inandırmalı bu halkı?

Aziz:

Bu kavganın büsbütün başka şey olduğuna!
Gözümüz yok ellerin bahçesinde bağında,
Yaşamak istiyoruz hür ana toprağında...
Benzemez girdiğimiz bu cenk öbür cenklere,
Bir milletin başından geçer ancak bir kere.
Kazanırsa, dünyada artık ölüm ne bilinmez,
Kaybetti mi bir daha ahrette de dirilmez!
Arkadaş, yalnız buna halkın inandığı gün
Gönülleri karartan bu cenk olur bir düşün.
Döğüşmezsen ölürsün, kurtuluş cenkte ancak.”(Çamlıbel, 1965 :37)

Milli beraberlik konusunda yaş ayrımının yapılmaması gerektiği “Gavur İmam” temsilindeki ifadelerde yer almaktadır. Özellikle çocukların Kurtuluş Savaşı’na katılımı ve hatta Mustafa Kemal’den aldıkları cesaret ile korkmadan düşman askerlerine karşı koymaları anlatılmaktadır.

“Rıza Bey:
Sekiz yaşında çocuklar koca mavzerleri kuş gibi taşıdılar.

Veli Dayı:
Bizim kocakarıyı görmeliydiniz. Cephane sandıklarını çiftler çiftler götürdü.”(Cahit, 1933 :6)

.....

“Ayten hanım:
Geliyorlar.
Muallim Doğan Bey:
Siz saklanınız bari, beni tutsunlar.
Ayten hanım:
Hayır.
(çocuklar heyecan içindedirler. Bir ağızdan haykırırlar)
Yaşasın Kuvay-i Milliye.”(1933 :16)

“Çocuklar:
Kahrolsun düşmanlar.
Düşmanlar :
Susun veletler , dağılm evinize
Çocuklar:
Yaşasın Mustafa Kemal Paşa.”(1933 : 17)

“Ahmet Pehlivan:
Lanet olsun. Ben bu cephanenin ta (Akbaş) tan nasıl geldiğini biliyorum. (Lapseki) den (Biga) ya kadar yediden yetmişe kadar kadın erkek bütün millet omuzlarında taşıdı.”(Cahit, 1933 :24)

Mavi Yıldırım temsilinde, Türköz Hanım, savaşların halkın örgütlenememesinden dolayı kaybedildiğini ileri sürmekte ve milli mücadeleye katılmayanlara “hain” göndermesinde bulunarak birlik ve beraberliğin önemine yönelik bir konuşma yapmaktadır.

“Türköz:
...Sen bizim Halep'ten çekilişimizi düşmanların kuvvetinden mi sanıyorsun. Hayır kendi içimizdeki hainlerden.....bir milletin yüreğinde milli iman milli inanış var mı bu her kuvveti yener çavuş ağa.(Gündüz, 1934 :46)

Ergenekon'un, “Attila” temsilinde okunan mektupta birlik mesajları verilmekte ve diğer piyeslerde konuyla ilgili geçen ifadeler uygun olarak Türkiye'nin ancak halk birliği sağlanırsa ayakta kalabileceğine gönderme yapılmaktadır. Ece'nin okuduğu ve Attila tarafından yazılmış metnin sonunda birliğin sağlanması halinde dünya hakimiyetinin gerçekleşebileceği düşüncesi yer alır.

“Ece: (Attila’nın mektubunu okuyor)
 Bir ülkü yaşadıkça hep topluyuz demektir.
 Zaman ve uza için bile en boş emektir
 Bu kanlarda yaşayan birliği parçalamak.
 Her yerde yaşatacak birliktir bizi ancak.
 Ne büyük bir sevinçtir bunu duyurmak halka.
 Büyük Hün Zincirine , her kabile bir halka!
 Uzanarak doğudan bu büyük Hün zinciri
 Bu birlik perçiniyle sarabilir her yeri...”(Ergenekon, 1937 :28)

İnkılap temsilcilerinin büyük kısmı milliyetçilik ve Atatürk sevgisini aşılılamaya çalışan eserler olsa da yeni dönem ekonomi politikasının halka aktarımında kullanılan piyesler de vardır. Bunlara iyi bir örnek oluşturacak olan Münir Hayri Egeli’nin “Haftamızı Oynuyoruz” isimli eseridir. Piyeste birkaç çocuk yerli malı haftası ile ilgili olarak etkinlikler hazırlamakta ve bu mallar içerisinde önde gelen tarım ürünlerini tanıtmaktadırlar. Oluşturulması istenen vatandaşa yerli malı kullanımının önemini kavratmaya çalışan temsilde milli birlik vurgusu yapılmaktadır.

“Can:
 Yok çocuklar alkış yeter...
 Bu yurt bizden de iş ister...
 Ne şaştınız... bütün millet
 Elele verecek elbet.
 Erkek, kadın, çocuk olsun.
 Türk ulusu bir vücuttur
 Nasıl vücutta gözün
 Elin, göğsün, kolun, sözün
 Ayrı işi varsa, biz de
 Her parçası başka işde
 Çalışan bu makinenin
 Çarkı olmalıyız. (Egeli,1936 :29-30)

Kurtuluş Savaşı mücadelesini konu alan “Ateş” piyesinde Zeynep milli birliğin önemine dikkat çekmektedir.

“Zeynep:
 Savaşırken yiğitler sınır, siper önünde,
 Kadın olsun, kız olsun, keyif çatar, yaşar mı?
 Kadınlara erkek için ayrı ayrı yurt var mı?(Çamlıbel,1939:9)

Konusu Orta Asya’da geçen “Burla” temsilinde destansı bir anlatım kullanılmıştır. Burla, kadın ve erkeğin savaşta beraber olan mücadelesinden bahsetmektedir.

“Burla:
Türk’te yiğit denince ayrılmaz erkek, kadın,
Her varlık baş kaldırır, çevresinde tek adın
Türk demek erlik demek, koç yiğitlik demektir.
Kadın, erkek olsa da Türk adı gene tektir!”(Oruz,1933:18)

Tarihi piyesler arasında yer alan “Alparslan” temsilinde Selçuklu Devleti dönemi konu edilmektedir. Oyunda Bizans kuvvetlerinin, Türk kuvvetlerinden kat kat fazla olmasının Alparslan’a hatırlatılması üzerine, ülke savunmasında bütünleşmenin önemi vurgulanmıştır.

“Alparslan:
....Asıl mühim mesele, bir dava için savaşma inancındadır. Biz sizden çok azız. Fakat davamıza güvenimiz var. Vatanımı seven ve onu koruyan ordularımın önünde her zamanki gibi bu sefer de teslim olacaksınız. Ben, evvela kendime, sonra da ülküme, komutanlarıma, erlerime ve büyük milletime güveniyorum.”(Kazanoğlu,1947:22)

3.2.3.Vatan İçindeki Hainler Konusu

Temsillerde Kurtuluş Savaşı sırasında milli mücadeleye karşı olan işgalciler ile işbirliği yapan ve isyan faaliyetlerine girişen “hain” olarak addedilen kişiler de unutulmamıştır. Bu karakterler genelde kendi çıkarları peşinden koşan, içlerinde vatan ve insan sevgisi barındırmayan rollere sokulmuş ve hep hüsrana uğramışlardır. Aşağıda verilecek örneklerde anlaşılacağı üzere, iç düşmanların bir çoğu din kisvesi altında çevrelerinden rant elde eden ve halkı kışkırtmaya çalışan kişilerdir. Bu yolla da Osmanlı dönemi din istismarcılarının demokrasi ve bağımsızlık düşmanı kişiler olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır.

“Güneş” temsilinde, annesinin evlenmek zorunda kaldığı Arap asıllı Abdi Bey’in ihanetinden bahseden Güneş, Abdi Bey’in sarığını çıkarmasını da eleştirel gözle ele almış. Dinsel bir esintisi olan sarığın çıkarılmasının eleştirilmesi sanki kılık kıyafet yeniliği ile çelişki yaratmış.

“Güneş:
Türk değil, saltanatın yadigarı bir sofra;
Yunan izmire girdi, sarığı attı baştan;
Düşmanlarla dost olup uzak kaldı telaştan;(Veysi,1934 :5)

Gökalp, “Bir Zaferin Yası” temsilinde yapılan hainliği milliyetçi bir çizgide ele alarak nedeni ırksal bilince bağlıyor. Saltanatı hainlikle suçlayan eserinde, bir genç ve muallim arasında geçen konuşmada ihanetin nedeni Türklük bilincinden uzaklaşmasında arnmaktadır:

“Bir genç:
Muallim bey, bu padişah hükümeti Türk olduğu halde niçin düşmanlardan yana çıkıyor? Bunu aklım almıyor.

Muallim: Oğlum, onlar Türklük’ den ayrılmış, satılmışlardır. Bırakın istediğini yapsın. Artık padişah hükümeti saltanatı yıkılmış demektir. Hükümünü geçiremez.”(Gökalp,1935 : 41)

Cumhuriyet dönemi vatandaşına iç hainlerle ilgili olarak direkt bir aktarım “Kürsüden Uzakta” temsilinde yapılıyor. Adı geçen oyunu seyretmeye gidecek olan muallimler arasında, piyesin konusuyla ilgili geçen konuşmada “yeni düzen” vatandaşına mesajlar veriliyor. Osmanlı döneminde saltanatçı olan bu kişiler, bilime ve eğitime düşman olarak gösterilmektedir.

“Birinci muallim:
...zamanımızda böyle bir vaka geçmesinin ihtimali olmadığından ve buna benzer vakalara da padişahlık devrinde çok tesadüf edildiğinden, Baha Hulusi bu piyesi, eski zamana ait bir hadise olarak göstermiş...bir şehrin eşrafı; yaptıkları dalaverelere mani oluyor ve tamamen kendi ırgatları olan köylünün gözünü açıyor diye, mefkureci bir muallime kızıyorlar. Yaptığı şuurlu hareketleri zındıklık, delilik telakki edip, aklından zoru olduğuna dair hükümet doktorundan para ile rapor alıyorlar.”(Hulusi, 1933 :6)

Faruk Nafiz'in "Kahraman" temsilinde asker kaçaklarına gönderme yapılıyor. Düzenli orduya katılmayı reddeden ve eşkıyalık yapanlar vatani içten yaralamakla suçlanıyor.

"Bekir
 ...dört sınırdan kırk çeşit yabancı yurda daldı,
 Kişniyor memlekette başkasının atları,
 Bu değil miydi, oldu, onların maksatları?
 İşte düşman dışarıdan vurdu, onlar içerden,
 Yıldıkları devlet de kalkıyor orta yerden,
 Her şey yolunda daha ne bekliyor kaçaklar?
 Kıyamete kadar mı dağlarda kalacaklar?
 Ne var artık inseler biraz dağdan aşağı...."(Çamlıbel, 1933 :17)

"Metem" adlı eserin Cumhuriyet'in ilk yılları ile özdeşleştirilerek yazıldığı önceki bölümlerde belirtilmişti. Hatta bu piyesteki karakterlerin Atatürk ve arkadaşları olduğu konusunda savların olduğu da bilgi olarak verilmişti. Aynı doğrultuda Orta Asya'da geçen olaylardan yola çıkılarak Cumhuriyet dönemindeki isyanların kaynağı konusunda açıklamalar yapılıyor. Aslı olmayan dinsel öğretilerle halkı millicilere karşı ayaklandırmaya çalışan ele başlarının çalışmaları kastedilerek piyesteki yerini alıyor.

"Zabit:
 Telaşa veriyormuş yalanla ortalığı.
 Heğbesi omzunda gezerek diyar diyar
 Her köyü ayrı ayrı zehirlemiş ihtiyar.
 Kulağımla işittim söylediği sözleri.
 Eski zamanlar, dedi, gene dönmeli geri.
 Çekiç, saban ne lazım çapulculuk dururken,
 Sonra insan günaha girermiş hem okurken.
 Mermer heykeller gökten lanet yağdıracakmış,
 Ve bir gün yıldırımlar hepsini kıracakmış
 Tanrı memnun değilmiş bugünkü idareden.
 Dereleri kurutan, bereketi az eden
 Hep hakan'ın yenilik, nizam hevesleriymiş,
 Bu kadar günah varken taş da yağsa yeriymiş.
 Mucize diye halka hokkabazlık yaparak
 Köylünün imaniyle oynayordu bu alçak."(Nayır, 1932 :40)

Piyesin devam eden bölümünde vatan hainliğinin affedilemeyecek bir suç olduğu belirtilerek Kurtuluş Savaşı ve sonraki dönemdeki İstiklal Mahkemeleri'nin uygulamalarına benzer kararlar alınıyor. Verilen önemli mesaj hainliğin cezasının ölüm olması gerektiğidir:

“Zabit:

...halkı aldatmayı siz en büyük suç sayınız,
böyle bir cürme asla, asla göz yummayınız.
Merhamet duyurmasın size bunun zilleti.
Bir adam tek başına mahveder bir milleti,
Bin adam öldürmekten suçu daha büyüktür
İhanet yılan gibi böylece sinsi yürür,
Din, İman alet olur çok defa böyle hırsla..
Yılanı gebertiniz başını kaldırırsa.
Cezası ölümdür.”

Mete de temsilde aynı konuya vurgu yaparak, vatan içinde birlik sağlanmanın ve vatan hainlerinin ortadan kaldırılmasının öncelikli iş olduğunu belirtiyor:

“Mete:

Başını ezmedikçe yurttan bu zihniyetin
Harbetmek kabil midir olsa bile niyetin?
Sınırdan düşman varsa içimizde yok mudur?
Evvvela yok olması lazım gelen de budur.”(Nayır,1932 :41, 42)

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki ve öncesindeki Kurtuluş Savaşı'nda çıkarılan ayaklanmalara katılanların din eksenli politika yürüttükleri “Gavur İmam” temsilde doğrudan aktarılıyor. Biga'da çıkan Aznavur⁸ ayaklanması anlatılarak cepheye silah ulaştırmaya çalışan vatan severler karşılarında işgalci güçleri değil, din adına hilafet ve saltanat yandaşı iç hainleri buluyorlar. Bu örnekle de bağımsızlık yolunda iç düşmanlara karşı nasıl zorlu bir mücadele verildiği aktarımı yapılırken, din istismarının zararı bir kez daha gözler önüne serilmektedir.

⁸ 1919 ve 1920 yıllarında Çanakkale'de milli mücadeleye karşı çıkan ayaklanmadır. Batı cephesinin oluşturulmasını ve Yunan işgalinin durdurulmasını geciktirmiş, 1920 Nisan'ında bastırılabilmiştir. Bkz.(http://tr.wikipedia.org/wiki/Anzavur_Ayaklanmas%C4%B1)

“Aykut:

O kadar tehlikeler atlat, ta (Akbaş) tan bunca cephaneyi kaldır buraya getir, sonra...

Ahmet Pehlivan :

Sonra sütü bozuk, nimet hakkı bilmez serserilere kaptır.”

....

“Nuri Çavuş:

Aznavur halka beyanname dağıtmış. “Elimde ferman, göğsümde Kuran olarak milli kuvvetleri tarumar etmeye geliyorum. Halifeye itaat edenler sancağın altına gelsin” diyormuş.”

....

“Rıza bey:

...Ne yazık ki bu kuvvetler, cephede düşmana karşı değil böyle arkadan ayaklanmış yobaz sürülerine karşı kan döküyor. (isyancılar yaklaşırken)

...ortalarında mahut yeşil bayrak.

Aykut:

Kara taassubun kanlı bayrağı”.(Cahit,1933:18,21,22)

Türköz Hanım karakteri “Mavi Yıldırım” temsilinde Osmanlıcı olduğunu bildiği Firuz Bey’e yaptığı konuşmada halkçı bir söylem kullanıyor. Firuz Bey gibi iç düşmanların gerçek halkı temsil edemeyeceğini savunurken bu tür kişileri “burjuva” sınıfı içinde ele alıyor. Dolayısıyla iç hainlerin halktan kopuk, dönemin kötü koşullarından etkilenmemiş ve kendi rahatlarını düşünenlerden oluştuğuna dair bir tez ileri sürülüyor.

“Türköz Hanım:

...burjuva denilen bu muhitte kurulduunuz kurulalı ne bir damla kanınız akmıştır, ne bir damla rahatınızı feda etmişsinizdir. Hayat size daima şurup lezzeti ile gelmelidir. Aksi halde o hayat hayat değildir, cehennemdir. Daha açık söyleyeyim siz tam Osmanlı sarayının ve saltanatının kurduğu burjuva tipisiniz.”(Gündüz, 1934 :11)

Aynı eserde Osmanlı yanlısı Firuz Bey’in ağzından kendi gibi milli mücadeleye karşı olanların işgalcilerle yaptığı işbirliği anlatılıyor. İçinde hiçbir şekilde vatan sevgisi olmadığını belirten Firuz Bey, devam eden konuşmasında öncelikle kendi çıkarlarının önemli olduğunu belirtiyor. Anlaşılacağı üzere aktarılmak istenen düşünce isyanların ele başlarının ya da milli mücadeleye karşı Osmanlı adına çalışan kişilerin, ne din ne de medeniyet kaygılarının olmadığı, tek gayelerinin maddi menfaatlerini koruma amacı taşıdığıdır.

“Firuz bey:

“...ben gelenleri düşman saymıyorum. Bilakis medeniyet getirici resuller telakki ediyorum. İkincisi, bu bir istila değildir. Asırların adam edemediği bizi, zorla adam etmeye geldiler.”

....

“Ne milli hatta ne de gayri milli hiçbir duygum yok. Muazzam hadiselerin ortasındayız, bunda bana kim daha çok para kazandırırsa ben ondanım. Hangi taraf şöhret verirse onunlayım.”(Gündüz,1934 :12,50)

Piyeste Firuz Bey’in Osmanlıcı sandığı köy halkı, milli mücadeleciler çıkınca, köylüler tarafından yakalanır ve idamına karar verilir. Bunun üzerine Firuz Bey bir vatansever olan kardeşi Ayşe’den affedilmesini isteyerek “vatandaş” kelimesini kullanır. Yani Firuz Bey tüm ihanetine karşın adeta yeni dönemin “vatandaşlık hakkı”ndan yararlanmayı talep etmektedir. Vatana ihanetle vatandaşlığın bağdaşamayacağına ve hainliğin hiç kimse tarafından zarar gören milleti göz ardı ederek bağışlanmasının mümkün olamayacağına yönelik bir cevap alır:

“Türköz :

Af mı? Ayşe’nin seni affetmesi mi? Onun seni affetmesi demek, milletin seni affetmesi demektir. Af ha...

Firuz :

Bu vaziyette bir vatandaşın istirhamı...

Türköz : Sus! Vatandaş vatandaş... şimdi de bu söz. Kardeşi boğarsınız. Af...Vatanı boğarsınız.”(Gündüz,1934 :76)

“En Ulu Eseri” temsilinde konu Kurtuluş Savaşı yıllarında geçmektedir. Emekli asker Fehim Bey üç erkek çocuk sahibidir. Fakat çocuklarından biri (Cevat) dönemin Kuvayı İnzibatiye ordusunda görevliyse de daha sonra amacının milli mücadele lehine casusluk yapmak olduğu açığa çıkar.

Temsilde aynen “Mavi Yıldırım” oyununda olduğu gibi vatan hainlerinin vatandaş sıfatıyla bağdaşamayacakları Nusret tarafından dile getirilmektedir.

“Nusret:

Kıpırdama!

Cevat:

Geç kaldınız sayın meslektaş! Lütfen o oyuncağı yerine koyunuz da böyle meslektaşça değil, arkadaşça konuşalım!

Nusret:

Yurttaşça demeye cesaret edemiyorsunuz değil mi?”(Altuğ,1939:8)

3.3. Avrupa Devletleri'ne ve Azınlıklara Bakış

3.3.1. Azınlıklara Yönelik İhanet Suçlamaları

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı nedeniyle içinde barındırdığı yabancı uyruklu kişilerin milli mücadele ve onun öncesinde aldıkları tavır da temsillerde geçmektedir. Bu bölümün "İç Hainler" alt başlığından ayrı olarak incelenecek olmasının sebebi azınlık ihanetlerine piyeslerde doğrudan yer verilmesidir. Sırasıyla "Vatandan Vatana", "Güneş" ve "İnkılap Çocukları" temsillerinde konuyla ilintili olan bölümlere bakalım:

"Vatandan Vatana" Temsilinden:

"Salahaddin Bey:

...memleketimizde bir isyan olur;deşince bir ecnebi izi bulurduk. Bir yangın çıkar; küllerini karıştırınca bir elçi parmağı görürdük. Bir hırsızlık yapılır; maymuncuklara bakınca bir tercüman tırnağı görürdük. Bir esir tuttur, cebinden ecnebi parası çıkardı. Bir bomba elde eder; markasının komşu devletlere ait olduğunu anlardık. Elimizden paramız; damarlarımızdan kanımız, vicdanımızdan dinimiz, başımızdan namusumuz çalınıyor da haberimiz yok."(Hüsni, 1933:6)

Piyeste artık azınlıklar ve Türkler arasında hiçbir bağ bulunamayacağı dile getiriliyor.

"Salahaddin Bey:

...babamızı kesenlerle dost olacak kadar nankör evlatlardan olmadığımızı; kardeşlerimizi parçalayanlarla geçineceğimizi ümit edecek kadar mecnun bulunmadığımızı..."(Hüsni,1933:43)

"Güneş" oyunundaki Giritli tüccar İsfehan, Türklerin yok olmasından duyduğu mutluluğu anlatırken, aslında İslamiyet'in varlığının da Türkün garantisinde olduğuna yönelik ipuçları veriyor. Yazar tüccarın ağızından dinsel kökenli isyanların yersizliğine işaret etmiş olabilir. Konuşmasının Osmanlı hükümeti ile ilgili bölümünde de Osmanlı Devleti'nin Türklüğün varlığına ihaneti dolaylı olarak yer alıyor:

“İsfahan:

Bu sene tizaretler iyi, mahsuller da çok;
Hükümet sayesinde yolundadır isimiz
Çalışıyor durmadan erkeğimiz, disimiz;
Türk nüfuzu kalmadı kasabada eksildi;
Biliyorsunuz dostum binlercesi kesildi;
Kilisede her sabah salınır zafer zanı!(çanı)
Bu şenlikten Türklerin ağzına gelir sanı;(canı)
Ordumuza yürekten dua eder biz Rumlar;
Hazırlanır yakında düşmana usurumlar;
Rum kardeşler bu fikri,bu ümidi tasırlar,
Seve seve gayemis uğruna salısirlar;....”

Giritli tüccar Türkleri yok etme düşüncesinin uzun zaman öncesinden azınlıkların kafasında bulunduğunu anlatmaktadır.

“İsfahan

Anadolu görezek yepyeni medeniyet;
Giritte rum kardeşler bekliyor bu haberi,
Yalnız üç sene deyil bir kas asırdan beri;
Türke öretezeğiz insaniyet ne demek?
İzmir, bursa, Ankara yunana verilezek;” (Veysi,1934 :39,45)

“Güneş” temsilindeki Yunan kökenli hizmetçi Aspasya, Türkleri ve Mustafa Kemal’i küçümser tarzda ifadeler kullanıyor. Böylece, Osmanlı döneminde halkın iç içe yaşadığı azınlıklara bakış açısının düşmanlığa vardırılması söz konusu olabilir.

“Aspasya:

Ah bu Türkler ne ahmak bu Türkler, bilmez karını;
Anadolu bizimdir görmüyorlar yarını;
Ankaraya dayanmış Konstantin’in ordusu,
Oh Mustafa Kemal’in artazaktır korkusu;....(Veysi,1934 : 29)

“İnkılap Çocukları” Temsilinden:

“Turgut

...Karpatlardan tutun da Yemen çöllerine dek,
Bakımsız anayurdun damarını emerek
Yaşadı sülük gibi yüzlerce yabancı el....”(Nayır,1933 :13)

1932 yılında yazılan “Öz Yurt” oyununun konusu Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türkler’in burada medeniyeti yaymalarıdır. Piyesin ilgili bölümlerinde Anadolu’da Türkler’den önce yaşayan toplumlar küçümsenerek eğitilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Türk olmadığı halde Türkleştirilmeye çalışılan Yalçın, Ozan isimli Türk karakteri öldürür, böylece Türkler ile bir arada yaşayan ve piyeste “yerli” olarak tanımlanmış bu insanların mutlaka ihanete yönleneceği vurgulanmaktadır.

“Demir Han:

Ne olacak iç yüzü? Yerli değil mi bunlar?
İsterse akıncılar bin bir saray kursunlar.
Getirerek dağlardan bunları bir araya
Dağıtsınlar hepsini ayrı ayrı saraya,
Göstesinler onlara yurt budur, yuva budur,
Yine bunlar gözü aç bir parstan korkuludur!
Bağrına yavrum diye basarsan ok kesilir,
Canım desen canından olursun, Tanrı bilir;
Sen istersen işine tunç heykellerle başla,
Yine bunlar elinde görünecek bu taşla,
İçyüzü mü diyorsun? Fırlattığı kanlı taş
Onun taştan yüreği değil midir, arkadaş?”(Çamlıbel,1932:75)

Piyesin devam eden bölümünde Türkler’in ihanete uğramalarına rağmen barışçıl yönlerine dikkat çekilmekte ve sevginin önemine değinilerek Türkler’in medeni yönüne atıfta bulunmaktadır. Piyesin ilgili bölümünde dikkat çekici bir nokta ise Ozan karakterini öldüren kişinin Türk ise idamının, Türk değil ise affının istenmesidir.

“Akın:

Eğer suçlu bizdense kanıma kan isterim,
Yabancıysa, Demir Han onu affetsin derim...”

....

“Bilgiç:

Alıştılar yuvaya, sevgiye yerliler de;
O düşen kaya belki son kayadır bu yerde!...”(Çamlıbel,1932:82)

3.3.2.Avrupalılar' ın Türkler'e, Türkler'in Avrupa'ya Bakışı

Bu bölümde günümüzün de önemli konuları içerisinde yer alan Avrupalı devletler ile ilişkilerin nasıl olması gerektiği ve bu devletlerin Türkiye'yi hangi gözle ele aldıklarının örneklerini içeren temsiller incelenecektir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde görülen Avrupa devletlerinin iç işlerine karışma, ekonomik yönden kendine bağlama faaliyetleri piyeslerde eleştirel ifadelerle yer almıştır. Bir medeniyet timsali olarak görülen Avrupa'nın kendisinden zayıfları ezen sömürgeci yönü anlatılırken, Avrupa'ya karşı olan özentinin yanlışlığı vurgulanarak, aslında onların Türk medeniyetine olan hayranlıkları dile getirilmiştir.

“Vatandan Vatana” Temsilinden:

“Salahaddin Bey:

...millet sanki onlar için kazanıyordu. Kazanıyordu da gene tamahkar vahşi medeniler kanaat etmiyordu. Türk avrupasında olduğu gibi; ana yurdumuzun evlatlarını da kırdırmaya, buralarını da ecnebi boyunduruğuna sokmaya çalışıyorlardı. Türkleri böylece birer birer azaltıp ülkemizi parçalıyorlardı.”(Hüsnü, 1933 :42)

M.Kemal Ergenekon'un “Attila” temsilinde Hun Türkleri ile beraber yaşayan Vizigot' lu Valter, bir Avrupalı olmasına karşın Türklere olan hayranlığını dile getirirken, bir Türk olabilmenin amacını taşıdığını anlatıyor. Bu hayranlık Türklerin savaşçı niteliklerinden, insan ilişkilerinden, sanatsal özelliklerine dek uzanıyor.

“Valter:

Bugün gökte uçan bir kartalı vuruyorum;
Yorulmadan ayla, at üstünde duruyorum,
Sizin kadar öğrendim bir kılıç kullanmayı.
Siz kadar kolaylıkla atıyorum ok, yayı.
Ve devirebilirim bir ayıyı hançerle.
Ben de coşuyorum bu söylenen türkülerle

....

Bütün bunları size , yalnız size borçluyum.
Ben belki bir yabancı, bir Vizigot oğluyum:
Fakat bugün yüreğim öz duygularla dolu.
Talih çiziyor bana gideceğim tek yolu.(Ergenekon,1937:48)

....

Sen en iyi bir arkadaş ve en cesur bir Türksün
 Altından bir yüreği taşımakta tunç göğsün.
 Sen oldukça yanımda, mezarlara girerim;
 “Ölümler bizim için kaçan gölgedir” derim.
 Korkunç, gece kuşları ürker gelişimizden.
 Her ıssız mağara bugün bir iz taşıyor bizden
 Yanıyor gözlerinde özbir Türklük alevi.
 Ancak sende tanıdım “ülkü” denilen devî.
 Senin sevginle daha çok bağlandım Hakana.
 Bütün didinmem hepsi şu: Benzeyebilmek sana.”.(Ergenekon,1937 :49)

“Yanık Efe” piyesinde Avrupalı devletlerin Türk milletini küçümsemelerinin ve önemsememelerinin bedelini ödediklerinden bahsedilmektedir. Piyesin devam eden bölümünde Avrupa’nın ahlak çarpıklığına yer verilerek bu medeniyete özenenlerin yaptıkları hata üzerinde durulmaktadır. Önceki bölümlerde de geçtiği üzere, piyesin Avrupa’da okumuş fakat; ortamın kötü ahlakından etkilendiği için Türklük bilincini kaybetmiş Hasnun adlı karakteri ile yine Avrupa’da öğrenim görmüş olmasına rağmen özünü kaybetmeyen “ideal vatandaşı” Gönül’ün diyalogları halka, Avrupa kültürüne nasıl bakması gerektiği ve bunu yaparken de kendi kültürünü sağlamlaştırması amacı taşıması öğretisini aşlamaktadır.

“Molla:

...Avrupalıların ölecek dedikleri millet bugün kurtuldu, dirildi...

Halil:

O... her zaman diri idi, dinçti. Güçlü idi. Ne yaparsın ki, içeriden, dışarıdan onu zorla hasta etmek istediler. Hiyanetle, bile bile zehirlemeğe kalktılar.

Ömer :

Türkün ne büyük bir cevheri olduğunu kör gözleri görmek, hiyanetle dolu kafaları anlamak istemedi.” (Eruluç,1936 :36)

Diyalog içerisinde ilgi çeken bir nokta ise Avrupa kültürünün kökten dışlanmasının değil; bilimsel ve sanatsal yönlerinden yararlanılması gerektiğinin Gönül’ün ağzından vurgulanmasıdır.

“Gönül:

...Onlar giderken... gideceğiz...çalışacağız ve yurdumuza faydeli birer eleman olarak döneceğiz...diyorlar ve bu imanla çalışıyorlar. Söyle bakalım Avrupa'nın hangi üniversitesine gittin, hangi müzesini gezdin?...

Hasnun:

Beni böyle şeyler enterese etmez.

Gönül:

Buna şüphem yok...Fakat pariste kaç bar, kaç kafeşantan var? Sorsam bilirsin...”(Eruluç, 1936: 40)

“Güneş” temsilinde Yunan kumandanın ağzından Türk medeniyetine karşı Avrupa'nın üstünlüğü vurgulansa da aynı piyes içerisinde bu söylemler cevabını buluyor. Aşağıdaki bölüme bir başka inkılap temsili olan “Çoban” piyesinde verilen cevap “Türk Medeniyeti ve Üstünlüğü” bölümünde hatırlatılarak incelenecektir.

Türk medeniyetinin, Avrupa karşısında hiçbir öneminin olmadığını anlatan kumandan, Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemindeki hükümdarları ile Atatürk'e değiniyor. İlgili konuşmada Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni'nin değersiz yöneticiler olarak değerlendirilmesi, halk içinde hala Osmanlı yandaşı olanların Avrupa'ya yönelik fikirlerinin yönlendirilmesi amacını taşıyor olabilir.

“Mihalidis:

...Her ilmin anasıdır yunan medeniyeti,
Dünyayı cehaletten kurtarmaktı niyeti,
Roma, mısır, Suriye ve asyaya kolatan,
Şam, Bağdat, ve Endülüs tarihini yaratan
Yunan feylesofları, yunan krallarıdır;
Cihanı pençesinde tutan kartallarıdır;
Roma, Bizans irfanı yunan ırkına borçlu;
Avrupa rönesansı yunan harsiyle dolu;
Yüzlerce feylesoflar yetişmiş neslimizden,
Tarihin, tıbbın, fennin babaları hep bizden;
Asil kan, temiz insan yunan neslinden çıkar,
Tarih yazıyor yalnız yunanda asalet var;
Türklerde hiç var mıdır? bu tarih, bu alimler?
Avrupa mefküresi türkü tarihten siler;
Fatih , yavuz, kanuni denilen adamlar ne?
Hepsi birer huylalar seven kanlı bir sahne,
Kemalistler ne? Bunlar derme çatma çetedir;(Veysi, 1934 :38)

“Attila” temsilinde de Avrupalı Devletler hakkında Roma üzerinden bir bakış açısı veriliyor.

“Ece:

Romanın siyasası: Suikast, entrika.
Dostlukları: İhanet.” (Ergenekon,1937 :59)

Cumhuriyet döneminde yapılan yenilikleri tanıtmaya ve gerekliliklerini açıklama amaçlı yazılmış “İnkılaplarımız” isimli temsil bir grup öğrencinin eski ve yeni dönemi anlatan okul piyesine hazırlanmaları ile başlar. Bu arada öğrencilerin, yurt dışında bulunan Çiçek isimli arkadaşları Türkiye’ye döner ve diğer öğrenciler yeni dönemde olup bitenleri Çiçek’e anlatmaya başlayınca halka bu yolla ulaşma amacına erişilmiş olur.

Piyenin incelediğimiz alt başlıkla ilgili bölümünde Avrupa’nın “yeni Türkiye” kavramını ve yapılan yenilikleri hazmedemediğine dair ifadeler dile getirilir. Ayrıca yapılan devrimlere ve yeni döneme istemeden hayran kalan Avrupalı Devletler, Türkiye’nin bu yükselişinden faydalanmayı amaç edinecekler, böylece büyük Türkiye medeniyetinden yararlanabileceklerdir.

“Çiçek:

Ah diyordum, vatanıma gitsem, mektuplaştığım ve her gün cici kartlarını aldığım, fakat yüzlerini görmediğim arkadaşlarımı bir görsem, onları tatlı tatlı dinlesem, bazı Avrupalılar’ın anlamadığı, anlamak istemediği memleket yeniliklerini onlardan işitsem. Cumhuriyet’in ulusal bayramlarını memleketimde kutlulasam...

....

Bilir misiniz? Başka milletler bunlardan o kadar uzun uzun bahsettiler ki.

Ece:

Elbet daha da bahsederler. Şarkta bir güneş er, geç, ışıklarıyla onlara da vuracak, hatta onların gözlerini bile kamaştıracaktır.” (Gürtunca, 1936 :20)

Kurtuluş Savaşı yıllarında geçen mücadeleyi konu alan “Devrim Yolcuları” temsilinde vatansever Oben ülkenin içinde bulunduğu hale çok üzülmekte ve hasta olduğu için hiçbir vazife alamadığından yakınmaktadır. Bu arada Osmanlı Devleti yanlısı olan kardeşi Ayüksel’den de nefret etmektedir. Ayüksel’in ihanet nedeni, Oben’in karısı Yıldız tarafından açıklanmaktadır. Temsilin ilgi çekici diğer bir özelliği ise yazarın Erzurum’da görevli bir er tarafından yazılmış olmasıdır.

“Yıldız:
Ayüksel suçsuzdur. Onu ağıladılar. Bu ağılayış; papazlar okulunda başladı. Ve orada aldığı eğitim duygularına bir yenme çaldı. Beraberce okula gittiğimiz yıllar içinde ondaki ulusal duygu sarsılmaz denebilecek kadar kuvvetli idi.” (Tuncer,1937:9)

3.4.Din Kavramı

3.4.1.Osmanlı Döneminin Din Adamları ve Anlayışı

Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar süren dinsel karakterli yapısı düşünüldüğünde bu dönemdeki dinsel etkinin de büyük olduğu anlaşılmaktadır. Temsillerde bu konuda dini alet ederek halkın nasıl kandırıldığı, dönemin din adamlarının sapkın ve çıkarıcı davranışları ile yeni dönemde din anlayışının nasıl olması gerektiğine yönelik aktarımlar bulunmaktadır. Özellikle “laiklik” ilkesi doğrultusunda dinin hurafe yönü “yeni vatandaş”ın düşünüşünden ayıklanmaya çalışılmış ve dünya işleri ile ilgisi olamayacağı vurgusu yapılmıştır. Partinin bu yöndeki amacı açıklamalara da yansıyor:

“Türkiye’de din telakkisinin hududu yurddaş vücudunun cildini aşamaz. Onun ne sosyete, ne administrasyonda ve ne politikada yeri yoktur. Bunun yanında ne sosyete, ne kanun ve ne de politika yurddaşın dindarlığı ve ya dinsizliği ile hiç meşgul olmaz. Din sade bir vicdan işidir, asla bir devlet işi değildir.” (Uluslaşma-Devletleşme,1936 :323)

Osmanlı döneminin din kurumları da piyeslerde eleştirel ifadelerle yer almıştır. Yeni dönem din anlayışında ise dinin resmi devlet okullarınca öğretilmesi ilke olarak benimsenmiştir.

“Laiklik dine karşı değil, boş inanca karşıdır. Pozitivist bir bakış açısı ile dinin de “akla, fenne, ilme ve mantığa” uygun olması gerekir. “Akla, fenne, ilme ve mantığa” uygun din ise ancak okullarda öğrenilebilir.” (Yeşilkaya, 2003 :52)

Seküler vatandaş yetiştirme amacı sanata da yansımıştır. Toplumun köklü dini inançlarının her alana yansımaları hoş karşılanmamaktadır

“Sadece adını değiştiren sanat kurumları karşısında yeni rejimin ruhunu anlamış ve ona inanmış genç sanat kurumlarını, onların yorulmayan, yoksulluklar karşısında bezmeyen sürekli çalışmalarının sık sık şahidi olmaktayız. İstanbul’da, bilhassa Cumhuriyet’in her yıl dönümünde Ankara’da açılmakta olan sergilerde artık ne yıkık dökük cami ve medreseler, ne de pörsümüştür manolya ve krizantemler var.”(Tolla,1935 :226)

Tek parti döneminin toplumu “laikleştirme” amacı doğrultusunda piyeslere yansıyan bölümlere bakalım:

“Güneş” temsilinde Türklerin zaferi kazanmasından sonra kaçmaya karar veren Arap asıllı Abdi Bey, toplumun dinsel inanışından Osmanlı döneminde nasıl yararlandığına, toplumun dinsel öğelerle yönetilerek nasıl kandırıldığına ve din kisvesi altında çıkarıcı insanların menfaatlerini nasıl koruduğuna ilişkin mesajlar verir. Hainlerin dini kullanarak vatana ihanet edişleri halka da eleştiride bulunularak vurgulanmaktadır:

“Abdi bey

Kaçmalıyız kaçmalı! Kıyafet değiştirmeli!

Tanımasınlar diye, başka şekle girmeli!

(der, bavulundan sarıklı bir fes, cübbe çıkarır, masanın üstüne bırakır..)

Sarık kazan kaldırmış, ordular yürütmüştür,

Çoban olup bir zaman bütün halkı gütmüştür;

Deyneğiyle ezdiği başları tarih yazar,

Tahakküm cephesinde (din) ona siper kazar;

....

Galip yaşadı dini fikirler savaşında;

Binlerce halka bir aksarık işaret verir,

Gerilerdi önünde iki asırlık devir;

Bin deyim bir sarığın tesirini düşünün;

....

(Sarığı göstererek devam eder)

Hüner gösterecek bu sarık İzmir’de bugün;

İçimi gizleyecek beni tanıtmayacak;

Selamete çıkarın bizi sarıktır ancak;

Cübbe, sarık şüphesiz imamlar kisvesidir;

Şu kasaba şu saat hilafet ülkesidir;

Tanıtmayacak beni düşmanlarıma sarık,

Korkusuzca giderim rihtima kadar artık;”(Veysi, 1934: 61)

Kıyafetini tamamladıktan sonra kaçmaya hazır olan Abdi Bey, aynada kendisini izlerken din sömürücülüğünün her dönemde yapıldığına işaret ediyor ve yazar tarafından hem “yeni vatandaşa” hem de gelecek nesillere uyarıda bulunuyor:

“Abdi Bey:
Hah şöyle hocam, kimse tanımaz seni;
Her devir hoşça görür hocalar kisvesini”(Veysi,1934 :65)

Gökalp’in “Bir Zaferin Yası” temsilinde milli mücadeleciilere dini boyutta nasıl bakıldığı ve halka nasıl tanıtılmak istendiği yer alıyor. Piyesteki Hoca, millicilere karşı, kendisiyle işbirliği yapmasını isteyen Cezmi karakteri ile konuşuyor. Öncesinde yapacağı hizmete karşılık para alması da o dönemdeki din adamlarının rüşvetçi olarak algılandığını göstermektedir.

“Hoca:
Padişahımız efendimiz için çalışmak boynumuzun borcudur. Elbette bu Allah bilmezlere ağızlarının payını vereceğiz.”(Gökalp,1935 :29)

Piyesin devam eden bölümünde “Birinci” karakteri Hoca ile konuşurken dönemin din adamlarının sahtekarlığı ve dini anlamda halkın nasıl aldatıldığı aktarımını yapıyor.

“Birinci:
...Hani hatırlar mısın; şu Kezban'lara verdiğin muskayı. Ne idi o. Hatırladın değil mi muallim bey? Erdoğan bey bir açtı. Baktık bir kağıt üzerine birçok çizgiler çizilmiş. Altında da “Allah belanı versin” yazılı. Hocaya sorduk. “Bunlar uğurdur. Allah belanı versin demek başına hiç bela gelmesin demektir” dedi.”(Gökalp,1935 :69)

1938 yılında gösterime giren “Şeriatçısı” temsili Osmanlı döneminin din adamları ve din anlayışını yansıtmaları açısından önde gelen eserlerden biridir. Komedi türünde yazılmış piyeste baştan sona “Kadı” karakterinin her tür hilekarlık ve çarpıklıklarından söz edilmektedir. Bu karakter önüne çıkan her problemi dinsel açıdan çözeceğini iddia ederek kendisine rant sağlıyor. Piyesin diğer bir karakteri Mestan, kızı başkasına kaçtığı için Kadı’dan yardım istiyor ve Kadı çarpıcı bir şekilde dinin emrettiğini söylediği cezayı açıklıyor.

“Kadı :

...mademki kızın nikahsız olarak bir erkeğin hanesinde derdest edilmiş ve huzuru adalete çıkarılmıştır, her ikisi hakkında da şer’an bir karar vermem icap eder.

Mestan :

Anlamadım?

Kadı:

Yani kızınız hakkında fahişelere tatbik edile gelmekte olan cezai hükmü vermek ve tatbikini emreylemek lazım. Yani kızınızı üryan bir halde sokak sokak gezdirterek yüzüne tükürtmek.....yani kızınızı taşa gömmek, recmetmek.”(Şevket, 1938 :32,33)

Piyeste yine Kadı karakteri üzerinden Osmanlı dönemindeki din adamlarının cinsel sapkınlıklarına değiniliyor. Kadı, Mestan’ın kaçan kızıyla konuşuyor ve güvenliği için kendi yanında kalması gerektiğini söylüyor. Yani yabancı bir erkeğin yanında dinen kalamama kuralı söz konusu Kadı olunca ortadan kalkıyor. Cinsel tacizde bulunmayı düşündüğü kıza yaptığı konuşma ise Osmanlı döneminde dinin her alanda kullanılabildiğinin işaretidir:

“Kadı:

...Biz bu bembeyaz sakalımızla herhangi bir günahı aklımıza getirebilir miyiz? Zaten bir ayağımız çukurda. Biz, hareketlerimizin mükafatı olarak Cennetü alanın bir köşesine çekilmek ve hayat müddetlerinin uzunluğunca gırtlaklarına kadar günaha girenlere dua etmek niyetindeyiz. Zaten yaşadığımız müddetçe de insanları doğru yola getirmek, Cenabı Hakkın şedit cezalarına çarpılmasınlar diye onları ikaz etmek yükünü omuzlarına almış insanlarız.”(Şevket,1938 :39)

Aynı piyeste bu kez Osmanlı dönemi din anlayışının çağdaşlığa bakışı işleniyor. Hasta çocuğu için evine doktor çağırın kadın, Kadı tarafından sert bir dille uyarılıyor. Kadı’nın bu sertliğinin altında cinsel taleplerinin reddedilmesi de yatıyor. Vurgulanmak istenildiği üzere, Osmanlı döneminde din adamlarının çıkarına ters düşen her iş yine dinen cezalandırılabilir. Piyeste modern ve bilime değer veren kadın rolünü oynayan Nuriye karakteri, zamanın istenen vatandaş tipi olarak belirtiliyor.Osmanlı döneminin din adamlarına ya da din yoluyla çıkar sağlayanlarına göre ise bilim yolunda gitmenin dinsizlik olarak tanıtıldığı yer alıyor.

“Kadı: Bu ne demek? Dul bir kadının evine bir doktor nasıl girermiş? Hoca, hacı, muskacı dururken?

Mesnevi: Efendim, hocaya, hacıya inanır cinsten değil, zamane.”(Şevket,1938 :42)

“Kadı:

Doktor mu? Bak şunun yediği herzeye. Bre kadın, bir namahrem dulun evine doktor nasıl girermiş?

Nuriye:

Efendi insan hastalanmaz mı?

Kadı:

Hastalanırsa ne olur? Mahallede kurşuncu, muskacı mı yok.

....Vay din düşmanı vay. Ben sana gösteririm çocuğum hasta diye evine erkek kabul edip zina etmeyi. Ben sana gösteririm!”(Şevket, 1938 :59)

Kadı, dini bir kez daha cinsel sapkınlıklarına alet ederek, kadın haklarını hiçe sayıcı konuşmalar yapıyor. İslam dini içinde çokça tartışma konusu olan birden fazla kadınla evlenme geleneğini gündeme getiriyor.

“Kadı:

...Bu akşam rüyama Hızır Aleyhisselam girdi. Bana hitaben ya Kadı Abdülhakim dedi. Bilir misin karın ne için dünyaya çocuk getirmez. Bilmem dedim. Karın baba Cafer’e adaklıdır. Ebeveyni adaklarını yerine getirmeden vefat ettiler. Onun için bu iş böyledir. Ben hemen eteğine vardım. Adakları ne ise ben yerine getireyim dedim. Güldü. Öyle bir gülüş ki: Hala kulaklarım çın çın ötüyor. İş işten geçti dedi. Şimdi sen zürriyetinin olmasını istersen merhum Dersiam Rakım efendinin zevcesini alacaksın. Aksi takdirde görünmez bir kaza ile öleceksin, dedi.(Şevket,1938 :88)

Temsilin adından da anlaşılacağı gibi “Gavur İmam” piyesi Kurtuluş Savaşı’na karşı işgalcilerle ve Osmanlı Hükümeti ile işbirliği içinde bulunan din adamları konusunu işliyor. Özellikle bu din adamlarının milli mücadeleye katılmaktan kaçındıkları da piyesin yan temasını oluşturuyor.

“Hamdi Bey

...Senin kara müftü çok yobaz herif. Millet cephaneye taşıyacağız diye yemedi, içmedi, uyumadı, çalıştı. Onun yüzünü görmedik.

Rıza Bey:

Sarığın boynuna dolanıp sallandırılacaklardan biri.

Veli Dayı:

Geçen hafta camide vazetmiş. “Padişahın emri Allah’ın emridir. Padişah düşmanla beraber de olsa onun emrinden çıkmayın” diyordu.”(Cahit,1933:9)

....

“Veli Dayı:

Aman beyler hazır olun. Gavur İmam, Aznavur bir olmuşlar iki bin kişi ile Biga’yı basmaya geliyorlar.

Hamdi Bey:

(telaşsız) Kim söyledi.

Veli Dayı:

Müftünün etekleri zil çalıyor. Herif o kadar emin ki artık benden bir şey saklamadı.”(Cahit,1933:13)

Piyeste müftü ve imam gibi din görevlilerinin işgalden ne kadar hoşnut olduğu anlatılıyor. Eğitime ve eğitilmiş kişilere duydukları nefret dönemin modernlikten ne kadar uzak olduğu aktarımıyla iletiliyor.

“Veli Dayı:

Bu kadar kansızlık görmedim Kumandan Bey. Bu herifler millettten ne istiyorlar kuzum. Cami imamının gözleri de ışıltılı parlıyor. Bunların Anzavur’un yanında elleri var muhakkak. Ne olursa haber alıyorlar.....

“Veli dayı:

Onlar mektepli düşmanıdır. Genç zabıt gördüler mi ifrit oluyorlar.”

....

“Nuri Çavuş:

Asiler (Biga) da çok kötülük yapmışlar. Müftünün lafına uyup mektep muallimlerine işkence etmişler.”

....

“Rıza bey:

Pehlivan sen cephaneliği bir gözden geçirsen. Biliyorsun ya. Biz köye geldiğimiz zaman köy imamı kaçmıştı. Bu yobazlara emniyet olmaz. Bir kancıklık ederler.”(Cahit,1933:20,21)

Osmanlı dönemindeki din anlayışının eğitimi, teknolojiyi ve bilimi nasıl reddettiği “O Bir Devirdi” temsilinde şu şekilde dile getirilmektedir.

“Mehmet Yurdun:

Kara taassup güya şeriat ve din perdesi arkasında oynayan kanlı zulüm oyunuydu. Her, kafasına üç arşın sarık saran kuru kafa ; milletin garip başına ifrit kesilirdi. Okumak günahdı! İlerlemek günahdı! Bir şey söylesem beni bilmeseniz inanmazsınız, o bir devirdi, o devirde telefon yasaktı, otomobil de yasaktı! Çünkü şeriata uymayan bidatlardı. Günah şeylerdi. O, bir devir ki şimdiki radyo o zaman olsaydı ve ben veya siz radyo alsaydınız, adamı tutunca asarlardı.” (Gündüz,1938:6)

....

“Nilüfer:

Tomruk Hocada! Hatırlamıyor musunuz Başmuallim Bey? Geçen günde (kızların mektebe gitmeleri caiz değildir, şeriata uymaz!) diye ilk fetvası vardı.” (Gündüz,1938:11)

Piyesin devam eden bölümünde Tomruk Hoca isimli din adamı milli mücadele yanlılarının isimlerini irdeleyerek onların birer din düşmanı olduğunu savunmaktadır. Böylece dönemin din adamlarının sığ bakış açısı yansıtılmaktadır. Örneğin Alpagot isimli Mustafa Kemal yanlısı kişi hakkında şu yorumu yapmaktadır.

“Tomruk Hoca:

Alpagot aslından Elbağı Hud olur. Yani Adem, İdris, Nuh, Hud peygamber efendilerimiz var ya, işte onlardan Hud Aleyhisselamın bağı, bostanı demektir. Mana murat olundukta el bağı Hud, Hud Aleyhüselamın bağları benimdir demek oluyor ki bundan büyük şirk olmaz! Bunlar yalnız Ankara’yı zapt etmediler, Hud peygamberin cenneti aladaki bağlarına da sahip çıkıyorlar! (Gündüz,1938:23)

3.4.2.Din ve İşgalciler

Bir önceki alt başlıkta dönemin din adamlarının işgalcilerle işbirliği yaptığı işleyen temsillere değinilmişti. Bu kısımda da Anadolu’yu işgal eden Avrupa devletlerinin İslam dinini överek asıl amaçlarının Türk ırkını yok etme düşüncesi olduğunu aktaran piyesler incelenecektir.

“Güneş” temsilinde işgalcilerin bile İslam dinini kullandıkları aktarılıyor. Yunan kumandan evlenmeye karar verdiği Güneş karakterinin, dinine dokunmayacağını ifade ediyor. Fakat İslam dinine dokunmayacağını söyleyen kumandan çelişkili bir ifade ile buna hıristiyan adetleri ile yemin ediyor.

“Mihalidis:

Dine hürmet ederim güneş İslam kalacak,

....

...bu haç beni çarpsın ki sözümde duracağım,”(Veysi, 1934 :41)

Arap asıllı karakter Abdi Bey işgalciler ile İslam dininin aynı amaca hizmet ettiğini açıkça belirtiyor. İşgalci kumandan Mihalidis de aynı fikri doğrular.

“Abdi Bey:

..dosttur yunana İslam, başta bir hilafet var;”

“Mihalidis:

Şüphesiz dostluğumuz yalnız hilafettedir;”(1934 :38,39)

3.4.3. Din ve Türklük İlişkisi

Tek parti dönemi İnkılap temsilinin işlediği konular arasında dinin önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Hem Osmanlı döneminde hem de bu bölümde incelenecek olan Orta Asya'dan başlayarak Türk'ün dine bakışı anlamında "laiklik" ilkesinin aktarımı bolca kullanılmıştır. İnceleyeceğimiz piyesler arasında özellikle dikkat çeken unsur, "Çoban" ve "Attila" temsillerinin Orta Asya inanış sistemi ile din anlayışını aktarma isteği eğilimleridir.

Vatandan Vatana, temsilinde yukarıda yapılan yorumun tersi olarak, dünya işlerinin ilahi güce dayandırılması yer alırken, halka da adeta dini hangi safhada devreye sokması gerektiği öğretiliyor. Başka bir deyişle eğer "kaderci" anlayış hala benimseyen vatandaşların bunu bağımsızlık karşıtı Osmanlı Hükümeti ya da işgalcilerle değil; vatan sevgisiyle bağdaştırmaları gerektiği aktarılıyor. Başka bir anlatımla Tanrı katında değerli olan vatan için yapılan hizmetlerdir.

"İffet Hanım:

... Onların silahı,güvendikleri yerleri varsa bizim de allahımız; bükülmez kolumuz ve dönmez yüzümüz var. Canabıhak bizim gibi mazlum bir millete elbette nusrat verecektir."

....

"İffet hanım:

...tanrının kitabı,başucunda duruyor. O kitabı al,bağrına bas...bak kainat sana nasıl diz çöker. Hak yolunda temiz alnından yaralanan peygamber,sinende delikler,deşikler olduğu halde karşısında görürse ne kadar memnun olur. Cennete şehitler kapısından girersen melekler başında tavaf eder."(Hüsnü,1933 :22,26)

Orta Asya dönemine ilişkin yazılan piyeslerde ise dinin fazla etkili olmayan bir olgu şeklinde işlendiğini görüyoruz. Türklerin varlığı ve birliği devam ettikçe Tanrı bile buna karşı koyamayacaktır. "Çoban" piyesinden bu doğrultuda bir örnek verilebilir.

"Çoban:

...yoksa biz diyoruz ki mademki bizler varız
Tanrı almak istese, yurdu; karşı koyarız."(Çağlar, 1933 :21)

Piyesin bir başka bölümünde konuşan “tarih”, Tanrı’ya yalvarmanın gereksizliğinden bahsediliyor. Tanrı kastedilerek yeryüzündeki olaylara müdahale edemeyeceği belirtiliyor. Tanrı’dan hiçbir şey beklenmemeli düşüncesi düz yolla veriliyor:

“Tarih:

...Baştan başa bir ağız kesilse de bu diyar
Onun ne ses duyacak, ne görececek hali var
Her yalvarış bir rüya ve her isyan bir kabus
Bu gök kubbe tersine dönmüş büyük bir fanus
Daha nesi kalmış ki? Yalvarmaya ne sebep?”(Çağlar,1933 :27)

Çoban temsilinin din ile ilgili bir başka bölümünde ise Türkler’in tanrısallaştırıldığı görülüyor. Piyesteki “Bey” karakteri insanlıktan söz ederek Türkler’i yaratıcı konumuna getiriyor.

“Bey:

Ey dünya eyi bil,
Onların alın yazısını
Kaza ve kader değil
Türk yazdı!..”(Çağlar,1933:30)

Bu kez sözü piyesteki “Bey kızı” karakteri alıyor. Türklerin Orta Asya dini inanışlarını temsil eden Gök tanrı’ya seslenen bey kızı, Türkün yaşamadığı bir dünyada yeryüzünün bile buna katlanamayacağını anlatıyor. Aşağıdaki bölümde hem Türk ırkı yüceltilmiş hem de kutsal hale getirilmiş.

“Bey kızı:

Tanrı eğil bize bak
Bizi al, yurdu bırak!..
Göktanrı !kara toprak
Diyorki yalvararak!
“Türkü üstümde bırak”
“Ölüm onsuz yaşamak!”
Tanrı eğil bize bak
Bizi al yurdu bırak”(Çağlar,1933:64)

Behçet Kemal Çağlar'ın "Çoban" isimli temsilindeki çoban karakterinin aslında Atatürk olduğu düşüncesine piyesin konusunu anlatırken yer vermiştik. Şimdiki bölümü incelemeden önce bu tezi tekrar hatırlamakta yarar var; zira temsil karakteri "üçüncü ihtiyar" bir savaş kaybından sonra bunun nedenini Tanrı'dan uzaklaşmaya bağlıyor. Kurtuluş Savaşı sırasında da ordunun Yunan saldırısından sonra Sakarya'ya kadar gerilemesi mecliste muhalif seslerin artmasına neden olmuştu. Atatürk'ün bu konudaki açıklamalarına bakalım:

"...İlk hassasiyet Meclis'te belirdi. Özellikle muhalifler, kötümser nutuklarla feryada başladılar: "Ordu nereye gidiyor; millet nereye götürülüyor? Bu gidişin elbette bir sorumlusu vardır; o nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü acıklı halin, feci durumun hakiki sorumlusunu ordunun başında görmek isterdik" diyorlardı. Böyle konuşan kimselerin ima ve ifade etmek istedikleri şahsın, ben olduğuma, şüphe yoktu."⁹

Şimdi de baştan beri savaşın kaybedileceğini savunan üçüncü ihtiyar karakterinin ifadesine bakalım:

"Üçüncü ihtiyar:
Tanrıdan başka hamî arayınca bu diyar
Ona böyle acıklı, çirkin bir akıbet var!" (Çağlar, 1933:71)

Piyesten bu bölümle ilgili vereceğimiz son örnekte yine Türklük kavramının Tanrı'yı gözünde çok da büyütmediğine hatta onu insanlaştırdığına dair ifadeler yer alıyor.

"Arkadaşı:
Tanrı bile sevince bir kuldan farksız olur,
Yüce göklerden iner, gönüllere kurulur...
Önünde insan kalbi gibi yanar tutuşur:
Dilini dil yapar; gökten bakar konuşur." (Çağlar, 1933 :65)

Osmanlı döneminde İzmir'in Yunan işgali döneminde geçen "Güneş" piyesinde Orta Asya'nın mekan olduğu temsillerin tersine Türkler'in dine zarar vermesinden bahsediliyor. Eser incelendiğinde Türklerin din hurafelerine ve din adı altında vatani düşmanlara teslim edenlere karşı olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla konuşan karakter bir hain olduğu için gerçekleri yansıtmıyormuş izlenimi veriliyor.

⁹ Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk Cilt 2, 1980, Milli Eğitim Basımevi, s.206

“Abdi bey:

Türkün birkaç yüzyıllık tarihi baştan başa
Kan, zulüm, istiladır, dine söverler haşa!
Arap kavmi necibi Türkleri dinsiz tanır;
Desem yaptıklarını beşeriyet utanır;
Yunan insanıyeti, Avrupa'nın şefkati,
Kuş beyinli Türklere anlatır hakikati;(Veysi, 1934 :39)

İnkılap Çocukları temsilinde din ve Türklük arasındaki ilişki daha net bir şekilde işleniyor. Türklerin Osmanlı döneminde çektikleri sıkıntılara rağmen Tanrı yardımını esirgemiş, yalvarışlara aldırış etmemiştir. Bu bölümde Tanrının eleştirildiğini görüyoruz.

“Gündüz

En kara yazısını Tanrı orada yazdı.
Yaşadı gün görmeyen soğuk zindanlara eş,
Asırlarca doğmadı ufuklarında güneş.
Asırlarca Tanrıya ulaşmadı ahları,”(Nayır, 1933 :15)

Konusu Orta Asya'da geçen bir diğer temsil Mustafa Kemal Ergenekon'un “Attila” eseridir. Bu eserde de geçtiği mekan açısından benzerleri gibi Tanrı çok değerli bir olgu olarak gösterilmiyor. Temsilde aşk vatan sevgisinden sonra gelirken dini inanış açısından ise öncelik kazanmış.

“Coşkun:

Ruhumdaki baharı hiçbir el solduramaz;
Senin yerini Tuna, Tanrı da dolduramaz.”(Ergenekon,1937 :54)

Attila'nın ölümü üzerine çok üzülen Onejes Tanrı'yı tehdit eder derecede ifadeler kullanıyor:

“Onejes:

Doğmasın bugün güneş bir kasırga başlasın'
Yer ve gök ölüm denen o ejderi taşlasın...
Denizler, akar sular yatağından çekilsin..
Bu ölüm önünde Tanrı bile irkilsin.”(1935 :93)

“Akın” oyununda hakan İstemi Han kıtlık nedeniyle gök tanrıya sitemde bulunmaktadır.

“İstemi Han:
 ...İki Han bu uğurda yumdu, gitti gözünü...
 Dönmüş Gök Tanrı'nın da bağı susuz bir çöle.
 Türk'e rahmet dilerken iki Han, öle öle,
 Ne gökten yağmur indi, ne ırmaktan su taşı!”(Çamlıbel,1932:26)

3.4.4.Cumhuriyet Dönemi Din Anlayışı

Tek parti döneminde Halkevleri'nde oynanan piyeslerin önemli amaçlarından biri de toplumun Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar süren teokratik yönetim etkisinden kurtularak “yeni bir din anlayışı” na sahip olmasını sağlamaktır. Kurtuluş Savaşı döneminde ve Cumhuriyet'in kurulması sürecinde çıkan ayaklanmaların büyük bölümünün dinsel kökenli olması temsillerde geniş anlamda yerini bulmuştu. Şimdi buradaki soru “yeni din anlayışı”nın nasıl bir zemine oturtulacağı ve halka nasıl aktarılacağıydı.

“...duygu ve inançlarımıza mabadettabii bir karakter vermek isteyen hadisçilere karşı, us daima, August Conte'nin dediği gibi, kalbin hakim ve müdürü kalmalıdır.

....en büyük ve en yüksek çevremiz, iddia olduğu gibi, usun ve anımın(şuur) dışında maverai¹⁰ ve ya yalnız hissi bir evren olmayıp olsa olsa ayrı olarak ferdi anımlarımızı aşabilen bütün anımların evrensel bir kurumu olabilir.”(Nesimi, 1935:405)

Ahmet Nesimi bu yazısında yeni din anlayışının akıl eksenli olması gerektiği konusunda ifadeler kullanmaktadır. Bununla birlikte geçmişin din hurafelerinden toplumu arındırmak da tek parti döneminin öne çıkan çalışmaları arasında yer almaktadır. Zıvarık isimli bir köyün Cumhuriyet döneminde incelenmesi sonucu din anlayışının nasıl değiştiği şu şekilde aktarılmaktadır.

¹⁰ Ahiretle ilgili olan. Bkz.(<http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=maverai>)

“5- Taassup¹¹ Zıvarık'ta ancak geçmişin taassuplandığı zümrede, yaşlılarda kalmıştır. Bunların bile yeniliğe bir özenme duydukları, kimseye belli etmeden uzaktan olsun gıpta gözleri fırlattıkları görülüyor. Gençler böyle geri duygulardan uzak yetişmektedirler. Köylerinin her yönden güzelleşmesi genç neslin ilk isteklerindedir. Batıl itikatlar da gene yaşlılarda görülür. Gençler batıl itikatlara şimdilik şüphe ile bakıyorlar”(Ayas, 1935 :232)

Alıntıda dikkat çekici iki nokta vardır. Bunlardan biri köyün yaşlılarının yeni dönem din anlayışını uygun bulsalar da uygulamada yaşadıkları yaklaşma-kaçınma psikolojisi, diğeri ise köy gençlerinin batıl itikatlara şüpheyile bakma; yani henüz tam olarak hayatlarından çıkaramama durumlarıdır. İşte bu iki kuşağı da ortak bir din anlayışında buluşturacak olan düşünüş özellikleri temsiller aracılığı ile aktarılmaya çalışılmıştır.

Yeni dönem din anlayışının resmi öğretim kurumlarına yansıma şekli de önemlidir. “Türk Tarihi'nin Ele Alınışı” alt başlığında ayrıntıları ile verilecek olan 1933 yılı tarih kitabında, dinin yanlış anlaşılmasından dolayı bir çok sorunla karşılaştığı yer alırken, dini somutlaştırmaya çalışırcasına yeni bir de tanım getirilmektedir:

“Tanrıyı bulan, bunun sırlarını açan ve bugün hala açmaya çalışmakta olan insan zekasıdır.”(T.T.T.C,1933:23)

Temsillerle ilgili bu konudaki ilk örneğimiz “Güneş” piyesinden bir alıntıdır. Güneş rolündeki karakter, işgal döneminde dinin Osmanlı Devleti tarafından kullanılmasına işaret ederek, “laiklik” ilkesinin öğretisi doğrultusunda Tanrı ile kul arasına girilmemesi gereğini vurguluyor. Bu arada ilginç olan bir nokta da Güneş'in Türklerin Müslüman oluşunu hasbelkader olarak değerlendirmesidir.

“Güneş
Tarih bizi Müslüman yapmış, peki kabulüm,
Ben sultana, Yunan'a değil tanrıma kulum;
İslamlıkta var mıdır? Gönül haricinde iş,”(Veysi, 1934:15)

¹¹ Herhangi bir delile dayanmadan, bir fikre körü körüne bağlanmaktır.
Bkz (<http://www.diyaret.gov.tr/turkish/biliyormuyuzoku.asp?id=143&harf=T>)

“Yanık Efe” temsilinde eski kuşağın yeni döneme ayak uydurmada çektiği sıkıntı üzerine örneklemeler yapılmıştır. Piyesteki Molla karakteri Cumhuriyet dönemini öven Osmanlı dönemini ise yeren bir rol çizmesine karşın; batıl itikatlarından tam olarak kurtulamamıştır. Bunun üzerine genç kuşağı temsil eden Halil araya girerek Molla’ya yani eski kuşağa “yeni dönem din anlayışını” aktarır. Diyalogdan anlaşıldığı kadarıyla konuyla ilgili olarak gençlere yeni bir misyon da yüklenmektedir.

“Molla:

... kaç defa söyledim... onu muhakkak cinler, periler zaptetmişlerdir.

Halil :

Molla.. Bu okumakla geçecek şey değil.. Hem okumakla dert geçtiğini kim görmüş!kim duymuş? Mollam bunlar saçma şeyler saçma!”(Eruluç, 1936 :7)

Yanık Efe karakterinin durgun ve suskun tavrından endişelenen Molla din saçmalarını öne sürerek çözüm aramaya devam eder. Bu kez Yanık Efe’den aldığı cevap din ve vicdan özgürlüğü ile inancın maddeselliğe yöneltilmeye çalışıldığının işaretlerini verir. Yanık Efe sevdiğinden kalan mektubu muskaya tercih etmektedir.

“Molla:

...hele bir nusha da yazup boynuna taktım mı, artık keka.. bir şeyciklerin kalmaz..

Yanık:

Muska mı? Ona lüzum yok.(cebinden eskimiş bir mektup çıkarır) Benim muskam var... işte.”(Eruluç,1936 :12)

İnkılap Çocukları eseri diğer alt başlıklara konu olduğu gibi yine ilgi çekici aktarımlarda bulunuyor. Din anlayışı ile yeni dönemin değerleri özdeşleştiriliyor.

“Gündüz

Turgut, gönüllerimiz birleşti aynı kapta
Sevgiyi heceledik çünkü aynı kitapta.
Bu kitap, biliyorsun, Nutuk adlı eserdi,
Yeni din imanını bize bu eser verdi.”

....

“Gündüz

Kopunca kabemizin Çankaya tepesinden,
Onu tanıyacaktım habersiz de sesinden.”(Nayır,1933 :9,23)

Boyacıoğlu,(1992 :30) bu dizeler hakkında Şu yorumu yapmaktadır:

“Bu satırlardan açıkça anlaşılabilceđi gibi, epistemolojik kopuŐa karŐın, dűnya gűrűŐunde; yaŐamı ve evreni anlamlandırma biŐiminde Osmanlı ile belirgin sűreklilikler vardır; eski ile eskiyi ikame eden yeni űđeler Őűyle sıralanabilir: Allah/Atatűrk; “Mutlak Metin” : Kur’an/Nutuk; Kabe/Çankaya; Din: İslam/Pozivitizm...”

“ŐeriatÇası” temsilinin modern kadın karakteri Nuriye hasta olan çocuđunun tedavisi için Kadı’nın űnerdiđi muska vb.. inanıŐlara karŐı tepkisini gűsterip laiklik űđretisini halka aktarıyor. Osmanlı dűneminden kalma din saçmaları yerine topluma bilimin yolundan gitmesi gerektiđi dűŐűncesi aŐılanıyor.

“Nuriye:

Kadı Efendi Őimdiye kadar kurŐuncudan, muskacıdan kim fayda gűrműŐ ki ben gűreyim? Bunlar saçma Őey....Benim, dine de diyanete de imanım var. Fakat kuŐpalazından hasta yatan bir çocuđa, ne dinin ne imanın faydası dokunur. Bu derdi, ancak fen, tıp űnleyebilir.(Őevket,1938 :59)

Benzer Őekilde “Gavur İmam” temsilinde de gűnlűk hayata dini sokmanın yerine eđitim yolu gűsteriliyor. GeçmiŐte din kisvesi altında űlkeye yapılan kűtűlűklere deđinilerek tek nedenin eđitimsizlik olduđu ifade ediliyor.

“Aykut:

Sen bu milletin aklı erenlerinden korkma. Asıl kűtűlűk, o millete Cennetten Cehennemden bahseden yobaz ođullarından çıkar...”

....

“Nuri  avuŐ:

Asiler her űgradıkları kűy halkını, din, Őeriat namına yeŐil bayrak altına çađırıyorlar. Gelmeyenı vuruyorlar.

Rıza Bey:

Hep cehalet, hep bu kara cehalet. Bu memlekette yobazlıđı silip sűpűrmedik e selamet yok...”(1933 :19,21)

İslam dininin önemli unsurlarından biri olan “yemin etme” adeti eleştirel bir bakışla “Mavi Yıldırım” temsilinde yerini buluyor. Osmanlıcı Firuz Bey’in milliciler tarafından idamına karar verildikten sonra vatan için çalışması karşılığında affedilmesi gündeme gelir. Bunun üzerine Firuz Bey vatan için çalışacağına yemin edince, dinin günlük hayattan soyutlanma isteğinin örneği veriliyor. “Yanık Efe” piyesindeki Yanık Efe karakterinin, muskaya karşı cebindeki mektubu daha ilahi olarak değerlendirmesine benzer şekilde, “Mavi Yıldırım” daki Yalçın da Türklük özelliğini yeminden daha kutsal sayıyor.

“Vural :

Hayır yemin yok. Yemin kabul etmiyoruz. Biliyoruz ki bu millete hiyanet eden padişahlar, vezirler, insanlar, kim varsa hepsi de vaktiyle birer kere yemin etmişlerdi.

Yalçın :

Yemin yasak! Ben damarlarımda asil kalmış bir damla kana sade ona inanıyorum.”(Gündüz, 1934 :84)

Konusu tamamen Orta Asya’da geçen ve Türkler’in Anadolu’ya göçünü işleyen “Öz yurt” oyununda, Cumhuriyet döneminde ortadan kaldırılmak istenen “din sömürüsü” anlayışı işlenmektedir. Bunun yapılma yolu ise Osmanlı döneminde İslamiyet’e zarar verdiği ileri sürülen Türkler’in tam tersine bu dini yayıcı görev üstlendiğinin belirtilmesi olmuştur. İlginç bir diğer nokta ise Türkler’in Tanrı’dan teşekkür beklediğinin belirtilmesidir.

“Demir Han:

Tanrı bize şükretsün Tan yerinden inerek!
Yarattığı Asya’da Tanrı’yı biz yaşattık,
Tanrı’nın varlığını Asya bizden anladı...
Yoksa nerden Tanrı’nın duyulacaktı adı?
İnsana söz söyleten düşüncenin sesiyken,
İnsanda ilk düşünce Tanrı düşüncesiyle,
Rastladık yolumuzda işte boy boy insanlar,
Var mıydı içlerinde Tanrı adından anlar?....”(Çamlıbel,1932:31,32)

“Ateş” piyesinde din ve yalan söyleme kavramlarına değinilerek, kutsal bir amaç söz konusu olduğunda “günah” düşüncesinin olmaması gerektiği belirtilmektedir.

“Hüseyin:
Eğler, avundururum onları bin yalanla;
Bu türlü yalancılık suç olmaz dinimizde.
Elbette gelirsiniz o vakte kadar sizde...”(Çamlıbel,1939:22)

Piyenin ilerleyen bölümlerinde ise 1938 ve öncesi temsillerde yer alan ve ulaşılmaması istenen din anlayışı ile çelişki oluşturabilecek ifadeler yer almaktadır. Bir patlama sonucu sağ kalması mucize olan asker hakkında şu açıklamalara yer verilmektedir.

“İkinci Köylü:
Duymuştum ermiş olan ateşte de yaşarmış:
Bunlar da duyduğum erenlerden olacak,
Yoksa o kıyamette ne kol kalır, ne bacak!”(Çamlıbel,1939:26)

Şiirsel bir ifade ile yazılmış ve destansı bir anlatıma sahip olan “Tarih Utandı” oyununda, Cumhuriyet ile beraber meydana gelmesi gereken dini değişiklikler, keskin ifadelerle yer almaktadır.

“İhtiyar:
....Bu savaşı yazanlar, yaşayanlar, yapanlar
Yeni Türklük dinine kuran hazırlayanlar
Bu bilmem kaç sayfa uyanan bir milletin
Destanıdır evladım bu kitap işte senin
Bu kitap işte senin, Türk’ün amentüsüdür...”(Zühtü ve Salahattin,1933:4)

Piyelerde Cumhuriyet döneminde benimsenmesi istenen dinsel inanç öğütlerinin yanında maneviyatı daha yoğun olan ifadeler de kullanılmıştır. “Mehmetçiğin Son Sözü” eserinde geçen bölüm buna örnek olarak gösterilebilir.

“Bir Cuma gecesi idi, Güllü Mehmetçik’in ruhuna Mevlütler okuttu.-
Obalarının yüceliğine yüce Atatürk’ümüze, Cumhuriyet’imize, Yiğit ordumuza
Allah’ım zeval verme- diye göz yaşlarıyla seccadede dualar etti.”(Süslü,1936:14)

“10 İnkılap” temsilinde Meral isimli öğrenci Cumhuriyet döneminde dinsel anlayışın nasıl şekilleneceğini anlatmaktadır.

“Meral:

...Sen kafanın içini değiştirmeden dışını zor değiştirirsin. Bence Türk İnkılabı'nın bundan daha büyük tarafı halka dini öğretmesidir. Halk dinin ne demek olduğunu öğrenince şapka giyene artık gavur demez. Eski devirde padişahlar halkı daha kolay soyabilmek için onlara din namına birçok korkunç öğütler verir ve onları miskinleştirirlermiş. Bilgiden, teşebbüsten, insanlık gururundan mahrum kalan halk padişahı Allah'ın vekili sanır ve onun dediğine körü körüne kanardı. Türk İnkılabı, bu yüzlerce yıldan beri kökleşmiş olan öldürücü itikatları bir hamlede söküp attı. Millete dinin ve dünyanın ne demek olduğunu açıkça gösterdi.”(Kocatürk,1933:9)

“Beş Devir” temsilinde, ülkenin içinde bulunduğu duruma kaderci bir yaklaşım getirmeye çalışan Ferhat, Şinasi karakteri tarafından eleştirilirken, Cumhuriyet dönemindeki laiklik ilkesinin doğrudan aktarıldığı görülmektedir.

“Ferhat:

Sen içini ne kadar temizlersen temizle,
Mukadder değişmiyor bizim istememizle.
Çocukluk görünüyor bana heveslerimiz,
Nereye ulaşacak haykırsak seslerimiz?
Yalvarsak dua etsek rabbimiz bizi duyar,
Arzumuz olmuyorsa elbet bir hikmeti var.

Şinasi

Karışıyor ağzında yine siyasetle din,
Sende mi bu sözleri bize söyleyecektin?
Yoksa beyaz kefeni sende mi geydin diri!
Tevekkül, esaretle miskinlik felsefesi,
Tevekkül, mazlumların göğsüne vurmaz sesi.
Beklersin asırlarca gökten ümit beklersen,
Kendi kuvvetinden um artık ne umarsan sen.
At Şark'ın üzerine yakışmayan pasını.
Duy içinde maddeyi yenmek ihtirasını.”(Nayır,1933:9)

“Alp Aslan” oyununda ise “Beş Devir” temsilindekinden farklı olarak, başarıya ulaşmada dinsel öğeler ön plana çıkarılmaktadır. Bunun nedeni, piyeslerin yazıldığı farklı yıllarda izlenen politikanın değişkenlik göstermesi olabilir.

“Ebülkasım Han:

...Kur'an'ın Tanrı ordusunu ve onun büyük şerefi Alp Aslan'ı, değil bir Romen Diyojen, bütün sırtlanlar alemi bir araya gelseler gene dünya yüzünden söküp atamazlar.” (Kazanoğlu,1947:44)

“Ceza Hakimi” isimli oyunda hakim rolündeki Murat karakteri, hukukun üstünlüğünü vurgularken Cumhuriyet dönemindeki din anlayışı modeline değinmektedir.

“Murat:

...Ben hakim sandalyesine oturunca yalnız bir şey ararım: Delil! Hakkı Teala'nın iltiması beni bir küçük delil kadar tatmin edemez...”(Tarus,1940:25)

3.5. Ailenin, Gençliğin ve Çocuğun Eğitimi

3.5.1.Aile, Çocuk ve Gençlik Eğitiminde Ahlak ve Görgü Terbiyesi

İnkılap Temsilleri ile toplumun siyasi ve dini taraflarına yön verme amacı dışında günlük hayatını düzenleyecek öğretilerin iletimi de gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Tek partinin, Cumhuriyet ilkelerini benimsemiş “yeni bir nesil” yaratma isteği doğrultusunda çocuklara verilen önem açıkça ortaya konmuştur. Bu konuda ailelere çocuk eğitiminde hangi noktalara dikkat etmeleri gerektiği, piyeslerde düz yolla anlatılmaktadır. Ahlaktan , tarihini bilmeye, Atatürk’e bakıştan, Cumhuriyet dönemi yaşayış tarzının nasıl benimsetileceğine dair örnekler veren temsillere geçmeden önce Osmanlı döneminde çocuğa verilen değer ile ilgili bir alıntıya bakmak, yeni dönemde çocuğa yüklenen değerinkiyle karşılaştırılmasında kolaylık sağlayacaktır. Daha önce de adını geçirdiğimiz “Zıvarık” isimli köydeki çocukların algılanış durumuna bakalım:

“4- Çocuk Zıvarık'ta değeri olmayan bir nesnedir. Köylü çocuğuna da ancak koyununa ve çift hayvanına verdiği değeri verir. Ne doğuşuna ne de ölüşüne fazla ehemmiyet vermez. Çocuk her evde çoktur. Ailenin büyüğü onlardan ancak koyunundan bahsettiği kadar konuşur. Bu alakasızlık o kadar geniştir ki bazen yeni doğmuş ve herhangi bir sebeple ölmüş bir çocuğun ölümü için kendisine “Başın sağ olsun” diyenlere, baba gülererek ve utanarak karşılık verir....”(Ayas, 1935 :232)

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi ailenin çocuğun hem fiziksel hem de ruhsal gelişimi üzerindeki rolünün önemli olduğu anlatılmaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet döneminde aile eğitimi konusunda çalışmalara rastlanır. Bunlar içerisinde Dr. Wilhelm Stekel'in yazdığı ve Şeref Erdoğan tarafından dilimize çevrilen aile eğitimi konulu eser örnek gösterilebilir. Erdoğan (1935, :117) terbiye açısından sağlıklı bir yeni neslin ancak çocuklarına doğru yolu gösterebilen aileler içerisinde doğmaya başlayacağını aktarmaktadır. Çevirdiği kitapla ilgili yaptığı şu yorum çocuk eğitimindeki başlıca amacın yeni bir ulus yaratmak olduğunu ortaya koymaktadır.

“Eğer bu kitap yeni ve daha iyi bir neslin yaratılmasında yeniden meydana gelecek büyük eserin mütevazı bir yapı taşının yerini tutarsa bu yorgunluklarımın zengin mükafatını görmüş, semeresini edinmiş olurum.”(Erdoğan,1935:118)

Piyeslerin bir bölümünde eski görgü kuralları yinelenmiştir. Dolayısıyla ahlak ve görgü anlayışının aktarımında “eski” nin toptan reddedilmediği anlaşılmaktadır. Dikkat çeken nokta ise Osmanlı döneminin uygun görülen etik kurallarının kökü Türk kültürüne bağlanırken, dinsel kaynaklı ahlak kuralları eleştirilerek yerlerine alternatifler sunulmasıdır.

Ziya Boral'ın kaleme aldığı “Yaşayan Ölü” temsilinde, eşi ve oğlu amansız bir hastalığa yakalandığı için Hamdi Bey'in hırsızlık yapmasına dayanıyor. Yaptığından çok utandığı için de ortarlardan kayboluyor ve oğlu Necdet'e öldüğü söyleniyor. Eş karakterindeki Türkan Hanım ise gerçeği biliyor ve Hamdi ile gizlice belli zamanlarda buluşuyorlar. Bu görüşmeler evin uşağı Davud tarafından fark edilince ahlaksızlık olarak değerlendiriliyor. Temsilin sonunda annesini bir adamla ilişkiye girdiği için suçlayan Necdet'e gerçek anlatılıyor. Kaçmaktan yorulan Hamdi adalete teslim olarak huzura kavuşuyor.

Piyeste görgü kuralıyla ilgili şu örneğe rastlıyoruz:

“Davud:

Hayır olmaz küçük bey. Biz anamızdan atamızdan böyle gördük. Kapıyı çalmadan ve izin almadan içeriye girmek yasaktır da..”(Boral, 1936 :4)

Osmanlı dönemi ahlak esintilerini gördüğümüz, her ne olursa olsun anne ve baba sözünü dinleme, onların sözünden çıkmama prensibi “Bir Zaferin Yası” temsilinde karşımıza çıkıyor. Okuldaki öğrenciler ailelerinin Osmanlıcı olduğunu öğretmenlerine anlatıyorlar. Muallimin verdiği cevap ise bu kez aile kavramının önemini vurgulamaktadır.

“Mehmet:

...burada babam ve annem onların düşmanı. Ben tek kaldım. Düşman diye sizin tarafı söylüyorlar.ben bunların yanında nasıl dururum.

Muallim:

Annelerinizin, babalarınızın gidince ellerini öpün. Ve kalplerini kıracak tek bir söz söylemeyin.”(Gökalp,1935 :42,45)

Saim Yay’ın “Gelin Alayı” temsili, yeni yetişen neslin özgürlükçü, hukuku bilen bireylerden oluştuğunu anlatmaya yönelik yazılmıştır. Piyes karakterlerinden Tahire ile oyundaki çoban karakteri evlenmek isterler. Fakat zengin biri Tahire’ye göz koyar.(Bir Gönül Masalı piyesinin konusuyla benzer). Ancak artık hukuk vardır ve herkes dilediğiyle evlenebileceğinden Tahire rahattır. Babası (Dayı) her ihtimale karşı Tahire’yi koruması için imamın evine bırakır. “Şeriatçısı” temsilinde gördüğümüz Kadı karakterinin cinsel sapkınlıklarını hatırlarsak* “Gelin Alayı” oyunundaki imamın da yeni düzene uygun din adamı modelini temsil ettiğini söyleyebiliriz.

Temsilde gelin alayının hep bir ağızdan söylediği türküde vatana yararlı insan yetiştirme kriteri ön plana çıkarılmış.

“Paranızı pul etmeyin,
Yazınızı güz etmeyin,
Yurda evlat yetiştirin,
Yuvanızı kül etmeyin.”(Yay, 1948 :60)

* bkz(Tez içinde) s.54

Piyes: Yeni Ağustos Böcekleri İle Karıncalar

Yazar: Münir Hayri EGELİ

Yıl: 1936

Temsilde klasik bir hikaye olan, çalışanın her zaman rahat edeceğini çalışmayanın ise zorluk çekeceğini anlatan hikaye yazarın kaleminden değiştirilerek çocuklara yardımseverlik duygusunu aşulamakta kullanılmış. Piyesteki çocuk karakter Çetin, karıncaya yardım etmeyen ağustos böceğini yerer ve yardım etmesi gerektiğine dair imada bulunur.

“Çetin:

Karıncaya da insafsız, pek

Hoyrat şeymiş.

Yeşim:

Kötü hayvan

Komşusuna vermez aman

Çetin:

Bak doğrusunu istersen

Bu sonu beğenmedim ben..” (Egeli, 1936 :9,10)

Mehmet Faruk Gürtunca’ nın “İnkılaplarımız” temsilinde konusu daha önceden verildiği gibi yurtdışından dönen Çiçek karakterine bir piyes yoluyla arkadaşları tarafından yapılan yenilikler anlatılmaktadır. Oyun içinde oynanan piyeste, Osmanlı döneminin eğitim anlayışındaki şiddet olgusu gündeme getiriliyor ve “yeni dönem” çocuk eğitiminde sevginin ön plana çıkarılması gerektiği aktarımı yapılıyor.

“Ece:

Eski mektepte (Hocanın vurduğu yerde gül biter) sözü hakimdi. Dayak boldu. Çocukların eti hocanın, kemiği babanın idi. Fakat bugün bunlardan eser kalmamıştır. Cumhuriyet, mektepli çocuğu nasara yensurundan, karabaş tecvitten kurtarmıştır. Cumhuriyet okulunda da bugün korku değil, sevgi vardır.”(Gürtunca, 1936 :30)

“Mavi Yıldırım” piyesinin bir bölümünde milli mücadele için bir araya gelen ve kendilerine “Mavi Yıldırım Çocukları” diyen bir grup genç hep bir ağızdan Yalçın’ın söylediklerini tekrarlayarak and içiyorlar. Dini değerler üzerine yemin edilmesini daha önce reddeden “Mavi Yıldırım Çocukları”, yeni kutsal değerler olarak milli şeref, şahsi namus ve Atatürk sevgisini başa alıyorlar.

“Yalçın: Mavi yıldırım çocuklarının andını

Hepsi: “ “ “ “

Yalçın: Bilerek, isteyerek içiyorum,

Hepsi: “ “ “

Yalçın: Ben mavi yıldırım çocuğu

Hepsi: “ “ “

Yalçın: Büyük Türk istiklaline

Hepsi: “ “ “

Yalçın: Büyük Türk inkılabına

Hepsi: “ “ “

Yalçın: Büyük Türk medeniyetine

Hepsi: “ “ “

Yalçın: Milli ahlak ve faziletle karşılıklı sevgi ve yardıma

Hepsi: “ “ “ “ “ “

Yalçın: Temiz kalbim çarptıkça

Hepsi: “ “ “

Yalçın: Temiz kanım temiz kalbimden geçtikçe

Hepsi: “ “ “ “ “

Yalçın: Şuurumla canımla bütün varlığımla çalışacağım

Hepsi: “ “ “ “ “ “

Yalçın: Onların yılmaz bekçisi olacağıma

Hepsi: “ “ “ “

Yalçın: Mustafa Kemal'den ve Mustafa Kemal'in yolundan ayrılmayacağıma

Hepsi: “ “ “ “ “ “ “ “

Yalçın: Milli şerefim ve şahsi namusum üzerine and içiyorum.

Hepsi: “ “ “ “ “

Yalçın: Mustafa Kemal, kulakların çınlasın Mustafa Kemal.

Hepsi: “ “ “ “ “ “ “ “ (Gündüz, 1934:27,28)

Vedat Ürfi Bengü'nün yazdığı “Kanun Adamı” temsilinde İsmail isimli köylü, savcı rolündeki Selim karakterine çocuğunun kumara alıştırdığından yakınmaktadır. Bunun üzerine savcı Selim Bey, Osmanlı döneminde çocuğa verilen değeri gözler önüne sererken, Cumhuriyet döneminde çocuk eğitiminde ailelere düşen görevleri açıklamaktadır.

“Selim:

Zaten babaların günahı, suç kahramanı evladın suçlarından daha büyük değil midir, dostum? Baba kötü örnek olur çocuk onun bir aynası olarak yetişir. İşte sonuç. Büyük devrimimizin en büyük bir zaferi de babalara, evlat karşısında ödevi öğretmek için ışık serpmek olmamış mıdır? Çünkü köhne idarelerin gözünde çocuk bir maskaradan başka bir şey değildi, maskara ve eser. Bugün ise, genel terbiyenin yepyeni nesille bir safta yürümesi için, her şeyden önce analar babalar irşat ediliyor.”(Bengü,1938:11)

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "İnanmak" isimli temsili diğer piyeslere göre konusunun daha felsefik temellere dayanması açısından ayrılmaktadır. Oyun Çinli bir üstat, iki yamağı ve iki hasta arasındaki hayata dair konuşmaları konu edinmiştir. Üstat, yamaklarına bir insanın amacının ne olduğunu açıklamaktadır. Ana tema insanın inanması halinde başarıya ulaşabileceğidir.

"Üstat:

Ölünceye kadar, hayatımız tükeninceye kadar. Niçin insanız biz? Hakikati arayan hayvanlar olduğumuz için değil mi? Onu bulmak için, onu aramak için, yine onu yazmak için, aletler yaptığımız için değil mi? İnsanız çünkü hakikati aramak hırsını bitinceye, tükeninceye ve ölünceye kadar taşıdığımız için değil mi?"

"Üstat:

....inanmak, her yapıcılığın, her yaratıcılığın başında olduğu gibi, inanmak. Maksudın doğruluğuna, iyiliğine, güzelliğine inanmak, onlara, kendine, inanmak, bilgisine, duygusuna, işine inanmak. Sonuna kadar inan ile çalışmak...Bütün hayatımda inandım ve onun için başkalarını da inandırdım, onun için kurtardım ve yaşattım..."(Baltacıoğlu,1939:16,21,22)

"Yanlış Yol" piyesinde bir babanın kumar ve kadın merakı yüzünden yaşanan ailevi sorunlar konu edilmiştir. Evin annesinin, babaya yaptığı uyarılar Cumhuriyet dönemindeki aile yapılarının nasıl olması gerektiğine yönelik öğütler de sayılabilir.

"Anne:

Şimdi ne olacak?..Çocuğuna ne güzel bir istikbal hazırladın...Bir kumarbazın oğlu...Hem de nasıl? Kumar için, kadın için çalıştığı bankayı soymuş bir adamın oğlu...Bu az şeref mi? Çocuğunun yüzüne nasıl bakacaksın? Daha doğrusu o adamın yüzüne nasıl bakacaksın?..."

....

"Baba:

....Çocuğumun, karımın benim yüzümden sürüneceklerini görmektense gebermek daha iyidir...Yalnız bütün ıstıraplarıma rağmen beni müteselli eden bir nokta var: Tabii, gazeteler bu hadiseden bahsediyorlar ve edecekler...Bir ço kaile babasının, bir çok insanların benim maceramdan ibret alacaklarını düşünüyorum. Onlar, hayatta yanlış adım atmış insanların nasıl hüsrân ve felaket uçurumuna yuvarlandığını görecektir ve daha ihtiyatlı ve akıllıca hareket etmek lüzumunu hissedeceklerdir. Kumarın insanlık için ne büyük bir felaket olduğunu, aile yuvalarını yıkmak için icat edilmiş olduğunu, kadınlara kapılmanın ne felaketler doğurduğunu bu acı misalle anlayacaklardır..."

(Gözalán,1940:27,36)

Şevket Bilgisel'in yazdığı "Baba ve Çocukları" oyununda Baba ve dört oğlu konu alınmakta ve aile içi vefa ilişkileri işlenmektedir. Temsilin bu alt başlıkla ilgili bölümünde, İhsan okuduğu bir mektupta Osmanlı döneminin övülmesi üzerine mektubu yazanı eleştirmektedir.

"İhsan: (mektubu okuyor)

-Ana baba ile evlatlar arasındaki sevgi ekseriya karşılıklı olmuyor. Bazen ana bana kalpsiz, çok kere de evlatlar...Babadan ziyade anneler çocuklarını seviyorlar...Analar arasında evladını sevmeyen pek azdır. Şimdiki gençlerde ebeveyn muhabbeti pek başka...Eski derin muhabbet yok, tereddütsüz itaat yok, hürmetse pek beylik..-Şimdi Remzi Dayı bu muharririn saçmalarını dinleyecek kafa da yok...Halt etmiş...Pek ala şimdiki gençler de anasını babasını tereddütsüz seviyorlar."
(Bilgisel,1940:38)

Piyesin sonunda Baba oğluna yaptıklarından dolayı pişman olduğunu açıklayınca, oğul İhsan Osmanlı dönemine atıfta bulunmaktadır.

"Baba:

....Beni tekrar affet...Lerzan da affetsin...Ben o yavrucuğu da anlayamamışım!...

İhsan:

Ortada affedilecek hiçbir şey yok...Sen eski terbiye sistemine kız ve darıl baba..."(Bilgisel,1940:52)

3.5.2.Çocuk ve Gençlik Eğitiminde Tarih ve Türklük Öğretisi

Önceki bölümde incelediğimiz oyunlarda Türklük ve Türk tarihi öğretilerinin yapıldığı örnekleri görmüştük. Bu iki düşünce sisteminin aktarımının çocuk eğitiminde kullanıldığı temsilleri de bu bölümde inceleyeceğiz. Temsillerdeki aktarılmak istenen ortak amaçlar, yeni nesle tarihini iyi bilmesi, Türk ırkından olmanın gururunu yaşaması ve bu değerini farkına varması olarak özetlenebilir.

“Çoban” temsilindeki çocuk karakter, dersler arasında en önemlisinin tarih olduğunu belirterek, bu dersi iyi olmayan bir çocuğun hem kendini eleştirmesi hem de çevreden ayıplamaya varan yaptırımlar görmesi gerektiği imasında bulunuyor.

“Çocuk:

...Ne hoş ders Türk tarihi!biraz da zor olmasa
Eğer başka ders olsa belki etmezdim tasa. ”

....

“Çocuk:

...Bundan kırık not almak çok gücüme gidiyor
Babam kendini bile öğrenemedin diyor.”(Çağlar,1933 :3,4)

“Zafer Yıldızları” temsilinde konu aynen “İnkılaplarımız” oyunundaki gibi öğrencilerin oynadığı bir piyes üzerine kuruludur. Öğrenciler öğretmenleri yönetiminde Türkiye’nin kuruluşunu, Osmanlı döneminden ele alarak anlatırlar. Birinci İnönü perisi gibi karakterleri canlandırırılar. Öğretmen çocuk eğitiminde Türklük öğretisinin örneklerini vermektedir. Irk kavramını üzerine basarak gündeme getirir. Ordunun yalnızca Türk ırkı kimliğine sahip kişilerden oluşması gerektiğini ve “Türk’e Türk’ten başka dost yok” düşüncesini direkt olarak aktarır.

“Öğretmen:

Ey millet evlatları
Vazifeniz büyüktür!
Vatanı kurtaracak
Yalnız Türk oğlu Türktür!”

....

“Öğretmen:

Yeni bir ordu kurdu,
Öz Türk çocuklarından.
Bir güneş parıldadı
Vatan ufuklarından.”(Gürtunca,1943:4,5)

Burada bir konuya dikkat edilmesinde yarar vardır. İncelediğimiz “Zafer Yıldızları” piyesi 1943 yılında yani tek İsmet İnönü’nün “milli şef” olduğu dönemde yazılmıştır. Dolayısıyla piyeste İnönü etkisi açıkça görülmektedir. Oyunda öğretmenin yaptığı konuşmalarla bire bir örtüşen İnönü’nün öğretmenlere yönelik açıklamasına bakalım.¹²

“Sizin vereceğiniz terbiye dini değil milli, beynelmilel değil millidir. Milli terbiye istiyoruz...”

Temsilde, İsmet İnönü izleri devam ediyor ve katıldığı savaşlar anlatılarak yüceltiliyor. Atatürk’ten sonra “milli şef”in vatandaşların gözünde ne kadar değerli bir konuma geldiği aktarılıyor

“Birinci İnönü Zafer Perisi:

Beni hiç unutmayın,
İlk Türk zaferi benim
Beni unutmazsanız
Sizi pek çok severim!”

....

Sizin isminizi biz
Kalbe kazırmaktayız!
İnönü’nü taç yaptık
Bugün de başımıza..
Kim karşı koyabilir
Yurda, yurttaşımıza!.(Görtunca,1943:7,9)

Görtunca imzalı diğer bir temsil olan “İnkılaplarımız” oyununda çocuklar piyes yolu ile tarih öğretimi yapmaktadırlar. Sevr ölüm perisi, Lozan gibi karakterler canlandırılarak bu antlaşma maddeleri hakkında bilgiler verilir. Günümüzde de tartışılan Ermeni ve Kürt sorunlarına değinilerek vatan bütünlüğünün korunması ön plana çıkarılır.

¹² İsmet İnönü’nün Maarife Ait Direktifleri, Ankara, 1939, s.4

“Sevr Ölüm Perisi:

Ben Sevr ölüm perisiyim. İşte Türkiye’yi de böyle sürüklüyorum..

İzmir Yunanlılar’ın

Çanakkale, Bursa, İstanbul, Tekirdağ vilayetleri: Serbest boğazlar mıntıkası..

Trakya da Yunanlıların.

Konya, Kütahya, Afyon, Balıkesir, Antalya, İçel, Niğde, Isparta, Denizli; İtalyanların!

Sivas, Malatya, Adana, Maraş, Diyarbakir, Mardin, Fransızların.

Trabzon, Rize, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Beyazıt Van, Artvin: Kurulacak yeni Ermenistan ve Kürdistanın!

Türkler Ankara’ya sıkıştırılacak, padişah İstanbul’da kukla gibi kalacak, ecnebi devletlerin pençesi altında yaşayacak...

....

“Lozan:

Hayır... Ankara Büyük Millet Meclisi hükümeti galip geldi... Alçak padişah bir düşman gemisine binerek kaçtı; Ben Lozan’da kazanılan zaferin perisiyim.(Gürtunca,1936:25,26)

Lozan rolünü oynayan çocuk, tarihsel bir anlatımla sözlerine devam ederek

“Türk oğlu Türk” sözüyle Anadolu’nun Türk ırkına aidiyetinin altını çiziyor.

“Lozan:

Türkiye’de bir Ermenistan yoktur. Trabzon, Erzurum her yer Türktür.

Türkiye arazisinde Fransız mıntıkası yoktur: Sivas, Malatya, Mardin, Urfa, Adana: Türktür..Fransız olamaz..

Türkiye’de İtalyan mıntıkası yoktur. Antalya’dan Balıkesir’e kadar her yer Türktür..İtalya olamaz..

Ege incisi ise Türk oğlu Türktür. İzmire hasret çeken Türk askeri Afyon’dan 14 günde şimşek hızı ile İzmir’e vardı. Kral ordularının orada işi yoktur.

Bir Ermenistan, bir Kürdistan da olamaz.”(Gürtunca, 1936:26)

“Devrim Yolcuları” oyununda Oben karakteri, Osmanlı yanlısı olan kardeşi

Ayüksel’i yabancı kelimeler kullanmaması konusunda uyarmakta ve bir Türk’ün asla

Türkçe dışında kalan kelimelerle konuşmayacağını anlatmaktadır.

“Ayüksel:

Bonsvar ağabey...

Oben:

Ayüksel, karşında ne saray ağası, ne ecnebi subayı, ne de ulusallık duygularından ayrılmış bir arkadaşın var evvela bir Türk gencinin karşısında bulunduğunu unutma!..Şu dakika benim gibi her anayurt çocuğunun tiksindiği bu yabancı dili kullanma..”(Tuncer,1937:10)

3.5.3.Çocuk ve Gençlik Eğitiminde Yeni Dönemin Benimsetilmesi

Türkiye’de tek parti yönetim ideolojisinin otoriter bir tarzda yapılandırıldığına dair düşünce ve fikirleri önceki bölümlerde vermiştik. Bu ideolojinin asli amaçlarından birinin yani yeni kuşağa “yeni dönem” i benimsetme çabasına yönelik temsillerde işlenen konuları bu bölümde ele alacağız.

“Haftamızı Oynuyoruz” temsilinde konusu önceden verildiği gibi çocuklar yerli malı haftası için etkinlik hazırlığı yaparken, Can babasının kendilerine kızmasından çekindiğini söyleyince, Tekin karakteri anne ve babanın yeni dönem alışkanlıklarını çocuğa aktarmada ailenin rolüne değinir. Aile yaşantısı ve yaptıkları ile Cumhuriyet dönemine uygun davranmalı ve çocuğa bu doğrultuda model olmalıdır.

Stekel kitabında (Çev. Erdoğan,Ş.1935:117) “...Çocuklarına örnek ve kılavuz olabilir misin? İnsanlığın yeniden ihyası aileden doğmak mecburiyetindedir. Ebeveynler çocuklarına sıhhat ve gönenç ülkesinde yol gösterici olmalıdır” diyor.

“Haftamızı Oynuyoruz” temsilinde de buna yönelik bir örnek verilmektedir.

“Tekin:
Ne...Bilakis çok hoş görür.
O Kurumda da üyedir.
İşler görür, söylev verir.
Bu şeyleri pek çok sever.”(Egeli, 1936 :21)

Temsilde yerli malı haftası için hazırlanan etkinlik sonunda Gündüz ödül istemektedir. Tekin karakterinin verdiği cevap da yeni dönemde girişimciliğin ödüllendirileceği mesajı taşır.

“Tekin:
Farzet artık, madalya şu...
Ne vakit sen büyür gerçek
Bir vitrin hazırlarsan...Pek
Güzel yaparsan vitrini
Alırsın sahicisini...
Bu oyundur.” (Egeli,1936 :26)

Can yeni dönem ekonomi anlayışından yola çıkarak çocuk eğitimine dikkat çeker. Cumhuriyet döneminde çocuğun ilk işi eğitim almak ve aile ekonomisine dikkat ederek tasarrufa yönelmektir.

“Can:

Büyüklerimiz ne yaparlarsa
Yapmak için bizim masa
İle kamyon yaptık.
Fakat yanlış yola saptık...
Biz , çocuğuz, ilk işimiz,
Okullara gidişimiz
İle başlar.Kalem, defter
Bizden ayrı dikkat ister.
Sınıfta öğretmen bize
“Biraz kağıt verin” dese
Her defterden birkaç sayfa
Çart yırtılır. Ya bahçede
Bir sığırız, zırt kayarız.
Potin gider. Ne sayarız
Kalem iş gördü mü diye,
Sırtımızdaki elbise
Çabuk eskirse bize ne...
Babamızın kesesine
Bizim yardım işimizi,
Unuturuz. ...”(Egeli, 1936 :30,31)

Temsilin ilerleyen bölümünde çocuklara ekonomik hayatla ilgili öğütlerin yanında günlük yaşam kuralları da aktarılıyor. Yeni dönemde çocuğun gelişim süreci göz önüne alınarak davranılması gerektiği ifade ediliyor. Yazara göre çocuklar küçük yaşlarından itibaren düzenli olmaya alışmalıdırlar ki; ileride bu düzen devlet yönetimine de yansısın. Yaptıkları etkinlik sonunda odalarını beraber toplamaları, çocuğa dayanışma ve birlik olma duygusunun aşılması amacını taşıyor. Ayrıca ailelere verilen mesaj çocuklarının başarılarını takdir etmeleri gerektiği oluyor.

“Anne:

Yalnız çocuklarım, bakın,
Siz büyüklere bırakın
Böyle büyük işleri
Siz oynayın ve ileri
İşlere hazırlanınız.
Ama bugün siz yalnız
Kendi etrafınızdaki
Eşyayı hoş kullanın ki;
Yarın bütün bir memleket
Size kalınca siz “Evet
Bu bize bir haktır.”deyin.
Ve o yolda ilerleyin...
Eğer bugün odada siz
Oturmayı bilmezseniz
Yarın nasıl koca yurda
Bakarsınız.

....

Tekin:

Durun burada
Suçumuzu biliyoruz.
Ve size söz veriyoruz.
Yarın daha tutumlu ve
Bakımlı olacağız.
Demin can bir söylev verdi.
Ah bilseniz neler dedi...
Biz and içtik bundan sonra
Kullandığımız her eşya
Öyle iyi, öyle güzel
Kalacak ki... Buna bedel
Bu oyuna...

....

Anne:

Darılmayım.. Siz sakın ha
Kızdı sanmayın beni...
Hatta takdir ettim seni
Keşke her gün her oyunu
Örnek edinerek bunu
Böyle yapsanız..Ne iyi...

....

Anne:
 Seninle öğünüyorum...
 Çocuklar:
 Bacı... Fenalık yapmadık...
 Biz Haftamızı oynadık...
 Ortalığı hep elele
 Toplarınız sen göster hele...
 Can ne dedi:Bütün Millet
 Her işte elele...Elbet
 Kadın olur, çocuk olur
 Türk ulusu bir vücuttur.” (Egeli, 1936:35-38)

“Zafer Yıldızları” temsilinde yeni yetişen kuşağa Cumhuriyet dönemi alışkanlıklarını benimsetmek amacıyla modeller sunuluyor. Ve yeni dönem gençliğine bir tanım getiriliyor: “Cumhuriyet kızı”.

“Öğretmen:
 Bakınız, şu gelen kız
 Cumhuriyet kızıdır.
 Cumhuriyet timsali
 Yıldızlar yıldızıdır!.

(Cumhuriyet perisi sahnede ilerler. Kurdelasında 29 Birinciteşrin 1923 yazılıdır. Diğer kızlardan biraz daha büyüktür. Çocuklar alkış tufanı içinde kendisini karşılarlar)

Bir kız çocuk:
 Gönüllerde hürriyet
 Yaşasın Cumhuriyet!”(Gürtunca,1943:13,14)

1936 yılının ilköğretim programının ilk iki maddesi tek parti iktidarının okul eğitimi yolu ile yetiştirmeye çalıştığı vatandaş şeklini ortaya koymaktadır.

“1. İlkokula devam eden çocukları, kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi, devletçi, laik, inkılapçı yurttaşlar olarak yetiştirmek, Türk milletini, Kamutayı, Türk devletini sayın tutacak ve tutturalacak fikirleri bütün yurttaşlara aşılarmayı kendisine bir vazife bilecek talebe yetiştirmek.

2.....talebede sosyal vazife ve mesuliyet duygusunu uyandırmak, onları inzibat ve nizama samimi bir anlayışla bağlamak.”(1936 İlkokul programı,81-82; Yiğit,1992: s.58'deki alıntı)

Gürtunca'nın bir başka temsili "İnkılaplarımız" eserinde Türk gençliğine devrimlere sıkı sıkıya bağlı kalarak devam ettirmesi gerektiği konusunda öğütte bulunmaktadır.

"Çiçek:

İnkılap durmamalı..Duran İnkılap düşer..

Aysel:

Öyle ya.. Türk inkılabı dinlenmeyen bir irade, zapt edilmeyen bir heyecan, yetişilmeyen bir hızdır.

Ece:

O hız durur mu ki.."(Gürtunca,1936:28)

"Cumhuriyet Çocukları" oyununa geçmeden önce bu piyesin aktarmak istedikleri doğrultusunda, Kansu(1936:337,338) şunları aktarmaktadır:

"...öyle bir gençlik ki, kafasında hayat ve dünyanın felsefi telakkisi yanında hayat ve dünyanın ilmi telakkisi yaşayacak: Apollon ve Dionysos onun yabancıları olmayacak. Hayat cidalini, memleket cidalini, kafa cidalini Türk topraklarının bereketinde, Türk anıtlarının yükselmesinde Türk dağlarının delinmesinde, Türk nehirlerinin düzelmesinde, Türk ormanlarının büyümesinde, Türk köylerinin çoğalmasında, güzelleşmesinde, Türk bilgisinin zenginleşmesi uğrunda akıtacak. Bir gençlik ki, kendiliğinden, ruhunun taşan enerjisi ile memleketin ruh ve madde imarında maddi vasıta ve kıymetlerin üzerine kendi varlığından varlıklar katacak bir gençlik ki Türk topraklarının insan kesafetini yüzde yüze çıkaracak."

H. Tahsin Kalafatoğlu'nun "Cumhuriyet Çocukları" temsilinin ana konusu, yeni neslin eskiye göre farklarını ortaya koymak ve sonunda yeni alışkanlıkların üstünlüğünü vurgulamaktır. Evin çocukları Doğan ve Belkıs karakterleri tam anlamıyla Cumhuriyet dönemi gençleridir. Eski kuşağı ve alışkanlıkları temsil eden anneleri Feride ve babaları Şükrü'ye oyun boyunca, kadın erkek ilişkilerine, ahlak anlayışına, dile ve özgür birey anlayışına dair aktarımlarda bulunurlar.

Evin oğlu Doğan'a dönemin Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gelen mektupta gençlerin başarısının artmasının nedeni olarak "yeni dönem anlayışı" gösterilmektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet dönemini en iyi benimseyen gençler ön plana çıkacaktır. Çocuk yetiştirmedeki ilk kriter yeni dönemin kavratılması halini almıştır.

“Doğan:

(mektubu okuyor) Bu yılki lise bitirme ve olgunluk sınavlarının sonucu irdelendikte genel verim bildıra göre daha üstün bulunmuştur..Bu önemli olayı doğuran sebeplerden birisi de öğrencilerin devrim karşısındaki durumlarını daha iyi kavramış ve gereği gibi çalışmış olmalarıdır.”(Kalafatoğlu, 1948 :20)

Piyeste aile içinde olması istenen Cumhuriyet dönemi demokrasi anlayışı da işlenmektedir. Anne Feride eski kuşak alışkanlıklarını taşıırken, “Cumhuriyet kızı” Belkıs bu anlayışı eleştirir.

“Feride:

Sus sen.. Her lafa karışma öyle..Büyükler konuşurken küçüklere söz düşmez..Haydi git, sofrayı hazırla..Yemekten sonra dayına gideceğiz.

Belkıs:

Küçüklere söz düşmez..Küçüklerin aklı ermez..Küçük, küçük..”
(Kalafatoğlu,1948 :21)

Cumhuriyet döneminde gençlerin kendi iradeleri ile geleceklerine karar vermeleri konusundaki aktarımlar “Cumhuriyet Çocukları” temsilinde yer almaktadır.

“Doğan:

...yapacağım iş sevdiğim, istediğim bir iş olmalı..Rahatı çok, kazancı bol diye öyle gelişi güzel, hoşuma gitmeyen bir çalışma yoluna giremem, ben...”

....

“...Bugün çektiğiniz sıkıntının sebebini, babanızın sizi kendi istediği yola sürüklemesinde buluyorsunuz..Umarım ki, çocuklarınızın tutacakları işle ilgilenirken babanız gibi davranmazsınız..”

Şükrü:

Ya çocuklarım doğru yolu göremiyorsa?..

Doğan:

Kendinizce doğru bildiğiniz yolu göstermeye çalışırsınız..Ama babanız gibi, illa benim dediğim olacak, dersiniz yanlış bir iş yapmış olursunuz, öyle değil mi?..”

....

“Doğan:

...biz gençler şimdi böyle düşünmüyoruz..Biz yurdumuza gereken iş nedir?..ona bakıyoruz..Biz diyoruz ki ne kadar ileri gider, ulusumuz hep birden ne kadar yükselirse biz de bizim evlatlarımız da o kadar rahat ederiz..Korkusuz yaşarız..İşte düşüncelerimizdeki ayrım buradan başlıyor..” (Kalafatoğlu,1948:27,32,39)

Piyesin devam eden bölümünde askerlik mesleği de Doğan tarafından gençlere tavsiye ediliyor.

“Doğan:

...Bütün arkadaşlar bunun için and içtik..Zati nasıl olsa sırası gelince yurdumuzu korumak için silahımızı omuzlayıp sınır boylarına koşacak değil miyiz?.. O halde neden askerliği kendimize temelli bir iş edinmeyelim?”

“Cumhuriyet Çocukları” temsilinde ilgi çekici bir nokta ise Osman isimli karakterin Osmanlı döneminde yetişmiş olmasına rağmen Cumhuriyet gençliğine destekleyici bir tavır sergilemesidir. Böylece her yaştan insanın yeni yetişen Cumhuriyet nesline destek vermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

“Osman:

Haklısın Doğan..Sen bizim bu gibi fikirlerimizi tabii bulmalı ve bizi mazur görmelisin çocuğum..Düşün ki arada idrake sığmaz devrimleriyle bizi sizden ayıran bir devir var..Düşün ki biz bundan önceki devri yaşamış, onun bencil ve korkak kanaatleriyle yoğrulmuş köhne insanlarız..Sizin pek tabii olarak kabul edip benimsediğiniz olayları bizim öyle kolay kolay hazmetmemize imkan mı var?” (Kalafatoğlu,1948:40,50)

Görüldüğü gibi “Cumhuriyet Çocukları” oyununda özellikle ailelerin Cumhuriyet döneminde çocuklarını yetiştirirken onların özgür iradelerinin gelişimine katkıda bulunmaları gerektiği belirtilmektedir. Bu düşünce paralelinde Erdoğan (1936:288) çocuk eğitimi konusuna değinmektedir.

“...Dünün aile yuvası, çocuğu şahsiyet sahibi kılmaktan uzak bulunuyordu. Çünkü o günün ailesi her gün ensesinden ayrılmayan müstebit ve mütaahkimin yumruğunun ağırlığının bir kısmını yuvasındaki genç yavrulara naklediyordu. Halbuki bugünün Cumhuriyetçi hür Türkiye’si aile yuvalarında en büyük rolü üzerine almış ana ve babalardan bizzat kendi kendilerini idareye muktedir, kini, tahakkümü yenen ve bizzat kendini insan sevgisinin, millet sevgisinin, yurt sevgisinin serbest kölesi yapacak hakiki terbiye edilmiş sağlam karakterli çocuklar bekliyor.”

“Kanun Adamı” temsilinde oğlu hakkında yasal işlem yapmakla, baba olmak arasında kimlik çatışması yaşayan Selim Bey verdiği mesajla Cumhuriyet döneminde yetişecek gençlerin hukukun üstünlüğüne saygılı olmaları gerektiği mesajını vermektedir.

“Selim:

...Onlar yepyeni bir neslin büyük bir devrim tarafından şerefle yetiştirilen yavruları. Yaklaşma onlara. Öğrenmesinler babalarının kanunları çiğnemek isteyen bir kanlı şaşkın olduğunu. Dayanamazlar onlar...kanuna tapan bir devrin yavrularıdır çünkü.”(Bengü,1938:42,43)

“Yanlış Yol” piyesinde, Cumhuriyet döneminde aile içinde çocuk eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine dair öğütler yer almaktadır.

“Anne:

Göz patlatmakla çocuk adam olmaz.

Baba:

Biz böyle terbiye gördük. Derslerimize çalışmadık mı eşek sudan gelinceye kadar döverlerdi,

Anne:

Şimdi onlar geçti.

Baba:

O da doğru. Her şey gibi çocuk terbiyesi de değişti.”(Gözalın,1940:7)

“Baba ve Çocukları” temsili de aynen “Yanlış Yol” oyununda olduğu gibi aile içi öğretileri temel almıştır. Baba, çocukluklarında İhsan isimli oğluna diğerlerinden daha kötü davranmaktadır. Fakat yıllar sonra zor duruma düştüğünde onu eve alıp bakmaya razı olan tek oğlu İhsan olmuştur. İhsan, evden evlenme isteğini açıklarken, çocuk eğitiminde amaç edinilmesi gereken mesajlar vermektedir.

“İhsan:

Zamanı geldi zannederim...Askerliğim bitti...Param da var...Artık fazla durmak manasız. Kendim gibi gürbüz, çalışkan çocuklar yetiştirmek istiyorum”
(Bilgisel,1940:40)

Cumhuriyet'ten sonra özellikle çocuk ve gençlik eğitiminde beden sağlığına önem verildiği görülmektedir. C.H.P programında, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'ne verilen önem belirtilirken en öne çıkan spor dalının kayak olması ilgi çekicidir.¹³

Aynı doğrultuda Barker,(1935:211) bedensel gelişimin tek parti politikasındaki önemi şu şekilde açıklamaktadır.

“...Barış Türkiye'si sağlık ve ekonomi yolunda el ele verir ve elbirliğiyle çalışırsa ve sağlık ve sosyal yardım işlerini başaracak paramız yetişecek kadar olursa, yurdumuzun nüfusunun az vakitte çoğalacağına ve yeni yetişen Cumhuriyet neslinin atalarından daha gürbüz ve iradeli olacağına inanımız olmalıdır. Atatürk ve fırkasının programı ve ülküsü de budur.”

Lirik fantezi bir eser olan “Taş Bebek” yapıtında, Usta karakteri bebekler yapmakta ve bu bebekler daha sonra canlanmaktadır. Ustanın bebekleri nasıl şekillendirdiğine yönelik soruya verdiği cevapta, Cumhuriyet döneminde oluşturulması istenen vatandaşın özelliklerinin izleri görülmektedir.

“Usta:

Bu onun yüreğidir.	Bak içini iyice oydum
Kafamda ne varsa	Doldurdum içine koydum...
Bu yüreği takınca	Ah bilsen ne olacak.
Acun ilk önce bununla	Örnek bir kız bulacak.”

Temsilde ustanın yaptığı “Kumabanu” isimli bebeğe, yürek yerleştirmeyi unutmaması üzerine bebek kaçmıştır ve usta çok üzülmüştür. Bunun üzerine yardımcısı adeta Cumhuriyet dönemi vatandaşını yapılandırma sürecinde yaşanabilecek zorluklara değinmektedir.

“Ellikbarım:

Ustam, siz varınızı bebeklere verdiniz.
Nedeyim. Tanrı gibi iş yapmak severdiniz
O bile gönle göre adam yapamıyor ki siz
Bu denli güç bir işi başarabilesiniz...”(Egeli,1934c:12,23)

¹³ Halkevleri Postası,Ülkü Dergisi,Şubat,1941,sayı:96, s:551

3.5.4. Çocuk Eğitiminde Atatürk

İncelenen temsillerde işlenen konular arasında, yeni yetişen Cumhuriyet neslinin Atatürk sevgisini arttırma amacı taşıdığı da görülür. Özellikle ailelerin çocuklarına bu konuda nasıl aktarımlarda bulunmaları gerektiği ve çocuklar tarafından Atatürk'ün nasıl model alınacağı üzerinde durulmuştur.

“Bir Zaferin Yası” temsilinden ilgili iki bölüme bakalım. Muallim, piyeste çocuklara askerlik ve Atatürk'e bağlılık konusunda açıklamalarda bulunuyor.

“Muallim:

...Türkiye'nin istikbali bu kahramanın zaferine bağlıdır. Gözlerimde bu kahraman daima duyduğunuz adını okudunuz tabii: Mustafa Kemal. Her zaman Mustafa Kemal adını duyun ve duyurun. Bu adı duydukça gözleriniz bir şark güneşi ile parlasın. Kalbiniz en büyük alev karşısında duyduğunu duyursun.(Gökalp,1935: 40)

“Muallim(öğrencilerine):

...Türkün bel bağladığı kahramanı unutmayın. Onun fenalığı için duyacağınız her sözden benim de haberim olsun. Siz onun birer askerisiniz. Hatırlayın.”(Gökalp,1935 :44)

Temsilde düşmanlarla buluşmaya giden muallim tam tehlikeye düşeceği anda öğrencisi gelip kendisini çağırarak onu kurtarıyor. Bunun karşısında muallim düşman askerlerinin orda olduğunu bile bile gelmesinden dolayı çocuğa korkup korkmadığını soruyor. Aldığı cevap, Atatürk'ü öğrenmek, bilmek, tanımak için her tehlikeye atılmaktan kaçınılmaması gerektiği doğrultusunda oluyor.

“Mehmet:

Korkmaz olur muyum? Korktum ama kendimden fazla sizden korktum. Siz ölseydiniz bize Mustafa Kemal'den kim haber verecekti?....ben o büyük adamı çok sevdim....sizi ve muallimliği ne kadar sevmişsem iki kat onu sevdim.”
(Gökalp,1935 :56)

Öğrenci Mehmet'in bu konuşması üzerine onaylar tarzda açıklama yapan öğretmen "budun" kelimesini kullanarak, ideal çocuğun Atatürk'ü en çok seven olduğunu ima ediyor.

"Muallim:

Sizin gibi temiz ve inanlı Türk çocukları varken bu budunun umulmaz şeyler yaratacağına inanıyorum. Senin gibi çocukları olan bir yurttta gece olamaz."(Gökalp,1935 :57)

"Yanık Efe" piyesinde Halil karakteri, çocuk eğitiminde Atatürk sevgisinin üstünlüğüne işaret ederek Cumhuriyet dönemi ailelerine yol gösteriyor. Aidiyetlik duygusunu dile getiriyor. Ayrıca Türklük sıfatına sahip olabilmenin bir şartı olarak Atatürk sevgisini gösteriyor.

"Halil:

Diyeceğim ki kızanlar, yeni doğan çocuklarınıza ilk öğreteceğiniz onun ismi olsun. Gönlünüzde yavuklularınızın yerinden ve sevgisinden üstün onun yeri, onun sevgisi bulunsun. Türküm diyen onu sever, çünkü o bizim biz de onun."(Eruluç, 1936 :6)

"Tarih Utandı" oyununda "ihtiyar" karakteri Atatürk sevgisinin çocuklara nasıl aşılacağı konusunda örnekler vermektedir.

"İhtiyar:

....Bütün ıstırabında sana arkadaş olan
Seni senden çok gören, çok düşünen, çok seven
Gazi'yi çok sev oğul bugün sen yaşıyorsan
Ona medyunsun bunu, buna kalbinle inan"(Zühtü ve Salahattin,1933:5)

3.5.5. Çocuk Eğitiminde Vatana Hizmet Anlayışı

Atatürk sevgisi, yeni dönemin benimsetilmesi, Türklük ve tarih anlayışı dışında “yeni dönem” çocuklarının yetiştirilmesinde vatanı kutsal sayma ve hizmet etme anlayışının da temsillerde işlendiğini görüyoruz. Piyeslerdeki ortak tema çocuk ve gençlerin gözünde vatanın kutsallığının pekiştirilmesidir. Vatan uğrunda ölümesinden mutluluk duyulacak ve her türlü fedakarlığın yapılması gereken bir kavram olarak işlenmiştir.

“Vatandan Vatana” temsilinde Salahaddin bey, miras anlayışına yeni bir bakış açısı getirerek, ailenin çocuk üzerinde nasıl bir etki yaratması konusunda örnek olabilecek ifadeler kullanmaktadır. Salahaddin Bey’ e göre çocuk vatana hizmet amacıyla yetiştirilmelidir.

“Salahaddin Bey:

...(babasından bahsederek) şerefli satını bana bıraktı. Vasiyeti siyasi menkıbeleri, tarihi hatıraları; bana vatan uğrunda ölmek vazifesini öğretti.”

....

“Salahaddin Bey:

... Sizi Allah emanet ediyorum. Ruhîyi üzmezsiniz. Vatana iyi bir asker yetiştirelim.”
(Hüsni, 1933:8,9)

Halit Fahri Ozansoy’un “Fedakarlık” oyununda adından da anlaşılacağı gibi vatan için yapılması gereken fedakarlıklara değiniliyor. Babası milli mücadelede şehit olan “Küçük Şevki” ye büyükbaba karakterindeki “Şahap”, şehitliğin kutsallığından bahsediyor. Çocuk eğitiminde şehitlik kavramının nasıl öğretilmesi gerektiğine örnek veriyor.

“Küçük Şevki:

...Büyükbaba savaştan sonra babam bize ne getirecek?..

Şahap:

Şeref getirecek çocuğum kahramanların şerefini...

Küçük Şevki:

Şeref mi? Ne demek o?....

Şahap:

Bugünümüz ve yarınımız, yavrum!...”(Ozansoy,1940 :36)

Piyes: Bir Ses

Çeviren: O. E. Aksongar

Konu:

Temsil, bir anne ile savaşta ölmüş fakat ruhu annesiyle konuşmak için geri dönmüş oğlu arasındaki konuşmalar üzerinde geçmektedir. Başlarda anne oğlunun savaşa uygun olmadığı halde gitmek istediğini ve hata ettiğini hatta kendisinin onu göndermemesi gerektiğinden bahseder. Fakat ölen oğlunun ruhu şehitliğin ne kadar değerli ve özel kişilere has bir yer olduğundan bahsedince annesini de ikna eder. Anne ise “Türk anası” tanımıyla ailelere çocuk eğitiminde model olmaktadır. Piyesteki “Türk anası” oğlunu vatan için seve seve ölüme gönderebilen kahraman olarak yer almıştır. Temsilde incelediğimiz alt başlıkla ilgili olarak çocuklara ve gençlere, “vatan uğrunda ölmekten çekinmemeli aksine bunu bir ödül olarak algılamalı” duygusu yerleştirilmeye çalışılmıştır.

“Anne:

...harbe gittiğin vakit pek küçüktün. Senin okumak için yaratılmış bir dimağın, bir başın, nazik ellerin vardı. Yoksa harp, darp, meşakkat senin çelimsiz, tecrübesiz, genç vücudun için değildi. Niçin gittin, hem gönüllü olarak, savaşı duyunca evinde duramadın... fakat bu korkumu sana göstermek senin arzularının karşısında durmak, bir ananın, bilhassa bir Türk anasının yapamayacağı bir iştir.

“Oğul:

...hayır, hayır anneciğim bunu söyleme... içtiğimiz andı düşün.”

....

“Oğul

...fakat gözlerinin haydi git artık dediklerini pek ala görüyor ve hissediyordum. Çünkü sen bir Türk anası idin.”

....

“Anne

...evet her şeyi kabul ediyorum, göğsünü düşman kurşunlarına, süngülerine, toplarına karşı koyduğuna iyi ettin.”(Aksongar, 1942 :5,6,11)

Çocuk eğitiminde vatan için ölüme gitme bilinci dışında, çalışarak hizmet etme anlayışını konu edinmiş temsiller de vardır. Buna örnek olarak “Yanık Efe” oyunundaki Gönül ve Yanık Efe karakterlerinin sözleri gösterilebilir. Çocukları için tercih ettikleri meslekleri, çocuk yetiştirmedeki başlıca amaçlarını ve yeni vatandaşa aktarım yapıldığını düşünürsek; çocukların aileleri tarafından yönlendirilmeleri gereken işlerin seçiminde vatan savunmasına yönelik etki görülmektedir.

“Gönül
...kızım olursa... hastaya bakmayı, yara sarmasını öğreteceğim.”

“Yanık efe:
Oğlan olursa...İyi silah kullanacak, ata binecek, yurdu için çarpışmayı ölmeyi
bilecek.”(Eruluç,1936 :43)

“Bir Zaferin Yası” oyununda muallimin ölümünün ardından, öğrenci Mehmet hedeflerini açıklayarak ideal “Cumhuriyet çocuğu” profili çiziyor. Yeni dönemde istenen birey çocukluktan itibaren Atatürk’ün ilkelerini benimseyen ve onun izinden gidendir.

“Mehmet:
...muallimin yerini tutacağım. Meşalemi çok kuvvetli olarak yaktım. Bana inanın. Ben onun yolundan, daha doğrusu ona yolunu gösterenin yolundan gideceğim. Yani Mustafa Kemal’in yolundan yürüyeceğim ve ben de binlerce meşaleyi gür olarak yakmadan sönmeyeceğim.”(Gökalp,1935 :105)

Çocuk eğitimi ile ilgili örneklerin bulunduğu temsillerin vurguladığı önemli noktalardan biri de çocuk ve gençlerin Cumhuriyet’in devamlılığını sağlayacak bilince erişmelerinin sağlanmasıdır. Sakınılması gereken tehlikeler ise sadece dıştan değil içtendir de. Dolayısıyla çocuklar ve gençler Cumhuriyet’i yok etmeye çalışacak iç tehditlere karşı da hazırlıklı olarak yetiştirilmelidir. Fedakarlık yapılması gereği bu temsilde de yer alıyor.

“Gavur İmam” temsilinden konuyla ilgili bir örnek verelim:

“Tosun:
Mektep çocukları beyim. Yaşasın milli kuvvetler diye bağrışıyorlar.
Hamdi Bey: Ah gençlik. Güvendiğimiz kuvvet işte o!”

....

“Ayten Hanım:
Şimdi çocuklarım beni dinleyin. Türk vatani bütün evlatlarından fedakarlık bekliyor. Bu toprakları yalnız dışarıdan gelen düşmanlardan değil, içimizde türeyen cahil zalimlerden kurtaracağız. Onlar cehaletin, taassubun kurbanlarıdır. Asıl caniler bu cahil insanları böyle milli bir davada din ve şeriat propagandası ile ayaklandırıp milletin arasına nifak sokanlardır.”(Cahit, 1933 :10,15)

“En Ulu Eseri” oyununda Fehim Bey, çocukların yurda hizmet amaçlı yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Fehim:

...Yavrumu göstereceğim, herkese göstereceğim ve diyeceğim ki benim yavrularım yurdun malıdır ve zamanında kanlarını böyle dökerler...”(Altuğ,1939:20)

3.6. Vatandaşın Devlete Olan Ödevleri

3.6.1.Devlete ve Kurumlarına Karşı Maddi Sorumluluklar

Yeni dönemde Tek parti iktidarının amaçlarından biri de devlet kavramının toplumun bilincindeki önemini artırılmasıdır. Milletin var olmasının devletin varlığı ile mümkün olacağı anlayışına dayanan ve bu düşünce doğrultusunda vatandaştan manevi fedakarlıklardan hariç maddi yardımlar da beklendiğini gösteren piyes bölümlerini incelemeye geçelim.

“Vatandan Vatana” temsilinde savaş dönemindeyken devlete yapılan bir yardım örneği sergileniyor. Tekalif-i Milliye emirlerinin uygulanmasını andıran bölümde, İffet Hanım vatan için devlete yapılacak ekonomik yardımları namus kavramıyla bağdaştırarak anlatıyor.

“İffet hanım:

....ben de o zevcin bir zevcesi olmaklığım hasebiyle üzerime düşen vazifeyi yapmalıyım. Zevcim, milli kuvvetlere iltihak edecek. Ben de milli müdafaa namına neyim varsa çıkarayım. Gelinlik kaftanımı, oyalı yemenimi, babamdan kalan antika kılıcı, duvarda asılı halıyı, tabloları,dolapta bulunan kitapları,ruhinin cüz kesesini,vefat eden Sabihacığımın yirmi beşlik altın küpelerini,gelin duvağımı evimin senedini,bahçemin evrakını,ziynet altınlarımı,hatta saçlarımı,ölümlük kefenimi ve son kalan bir tek çarşafımı bile vereceğim.”

....

“İffet hanım:

....vatan uğrunda vereceğim birkaç parça eşyadan kendimi müsterih görmektir. Vatan için ifa edilecek hizmetlerden ve ölümden dönersem dünyanın en namussuz kadını ben olayım.”(Hüsni,1933 :10,13)

“Yeni vatandaş”ın Cumhuriyet döneminde devlete karşı ekonomik sorumluluklarının örneği olması açısından “Gelin Alayı” temsilindeki bölüm ilgi çekicidir. Oyunun karakteri Recep, devlete ve sosyal yardım kuruluşlarına yardımın önemine değinirken orta gelirli kişilerin bile bazı giderlerini kısmak pahasına maddi destek vermesi gerektiğini belirtiyor.

“Recep:

Askerde iken bir gedikli çavuşumuz evlendi de düğün için ayırdığı paranın yarısını götürdü Kızılay’a verdi...ben de düğün için sakladığım paranın bir parçasını yurdu koruyan Hava Kurumu’na vermeyi düşünüyorum. Geçen gün radyoda dinledim: Hava kuvvetli olmayan milletler ölüme mahkumdur diye barbar bağıırıyordu.”(Yay, 1948 :32)

“Tarih Utandı” piyesinde Kemal karakterinin düşman askerine söylediği bir cümle karşılıksız vatan sevgisinin ve devlet kavramının önceliğinin vurgulanması açısından önemlidir.

“Kemal:

...biz aç çırılçıplak yaşayabiliriz, fakat namussuz ve vatansız hayır...”
(Zühtü ve Salahattin,1933:20)

“Vergi Hırsızı” temsilinde adından da anlaşılacağı gibi vatandaşın vergi ödemesi gerekliliğine dayanan bir konu işlenmektedir. Özellikle devletin hizmette bulunabilmesi için vatandaşların mutlaka vergilerini vermeleri gerektiği mizahi bir dille anlatılmıştır. Piyes karakterlerinden Demir, vergi ödemenin kendisine ağır geldiğini belirttiikten sonra gördüğü rüyalarda, güvenlik, sağlık gibi hizmetlere ihtiyaç duymuş ve vergisini vermek zorunda olduğu kanısına varmıştır. Piyesteki maddi sorumluluklar ve vergi konusu şu şekilde işlenmektedir.

“Yusuf:

...Hem yedi çocuk babası olmanın başka karı da var..

Demir:

Ne gibi?

Yusuf:

Altıncıdan itibaren Devlet benden yol vergisi almamaya başladı...”

....

“Demir:

Bunca yıllık arkadaşımın...Senden saklayacak değilim ya...Emlakımdan bir kısmına değerlerinden eksik fiyat biçirdim...İki senede tam yüz yirmi buçuk lira karım olmuş...İyi yapmadım mı?”Devlet benim yüz lirama muhtaç mı?

Yusuf:

Muhtaç ya...Herkes senin gibi yapsa memleketin hali ne olur...Sen adeta hırsızlık etmişsin.” (Güntekin,1933:9)

Piyesin devam eden bölümünde Yusuf, vergi verme ödevine dinsel bir yön de katmaktadır. Vergi hırsızı olarak nitelediği Demir isimli karaktere bir daha evine gelmeyeceğinin nedenini anlatmaktadır. Böylece vatandaşa verilen mesaj, vergi kaçakçılarının toplumdan dışlanması gerektiğidir.

“Yusuf:
Allaha ısmarladık demeye gelirim..Fakat sofrana oturmam.
Demir:
Niçin?
Yusuf:
Benim midem haram nimet yemeye alışık değil de ondan...”(Güntekin,1933:10)

“Vergi Hırsızı” temsilinde vergi kaçakçılığı yapan Demir, art arda rüyalar görmekte ve devlete yeterli verginin ulaşmaması nedeniyle, okulların kapandığını, polislerin görev yapamadığını, hastanelerde doktor bulunamadığını ve en sonunda da ordunun ortadan kalktığını görerek sürekli uyanmaktadır. Tüm bunlardan sonra vergi konusunda duyarlı bir vatandaşa dönüşmektedir.

“Demir:
Bu rüyalar mideden değil, vicdanın derinliklerinden geliyor...Yusuf'un hakkı var...Ben çok fena ettim...(çekmeceyi açar...bir yığın para çıkarır) anlaşılıyor ki çaldığımı iade etmezsem bana uykular haram olacak...”(Güntekin,1933:20)

“Mehmetçiğin Son Sözü” eserinin son sayfasında yer alan uçak resimli ilan, vatandaşın maddi desteğe teşvik edilmesi bakımından önemlidir.

“Bütün varlığımızı koruyan ordumuzun en önemli silahı tayyaredir. Bu gerçek sözü hiç aklından çıkarma!.. Hava kurumuna karşı cömertliğini göster.”(Süslü,1936:15)

Fakir bir aileyi anlatan ve daha sonra aile çocuklarından birinin haydutluğa başlaması ile devam eden “Vazife ve Şeref Yolu” temsilinde Kaya Ali karakteri, hırsızlıktan kazandığı paraları Kızılay’a bağışlayarak, dini inanç açısından da rahatlayacağını ifade etmektedir.

“Kaya Ali:

...Ben vazifemi yapacağım... Kibrim kırıldı, fena arkadaşların sözüne artık uymam. Şimdi bütün hislerimi açıkça söyleyebilirim. Ben o hayattan memnun değildim. Kalbim devamlı sızlıyordu ama fena bir kabadayılık hissi beni tutuyordu. Artık kalbimin bütün yaraları açıldı, ben mağlup oldum. Mücadele etmeyeceğim. Serseri hayattan vazgeçiyorum. Benim ve arkadaşlarımın o yolda kazanmış olduğumuz paraları Hilaliahmer’e veririz, günahlarımız affolur.”(Osman,1932:30)

“Gömdüğüm O Cihan” temsilindeki konu, verem hastalığına yakalanmış çocuğunu kurtarmaya çalışan bir babanın dramıdır. Temsilin ilk sayfasında “Verem Mücadele Cemiyetine” ifadesi yer almaktadır. Cumhuriyet döneminde, varlıklı kişilerin belli kurumlara maddi yardımda bulunması gerektiği oğlunu veremden kaybeden baba Nurettin tarafından vurgulanmaktadır.

“Nurettin:

...Hani zenginler. Hani hayır müesseseleri..yardım etmiyorsunuz. Bin kadar veremliye iki yüz yatak..Zenginler! otomobilinize bir gün benzin almayınız da bir veremli daha, bir gün daha geç ölsün..Zenginler karınızın gerdanına bir bilmem kaç liralık gerdanlık yerine bir veremlinin kursağına iki yudumluk gıda atın..”(Or,1932:19)

3.6.2.Devlet ve Kurumlarının Varlığının Gerekliliği

Devlete ve kurumlarına olan bağlılığın ve fedakarlık yapma isteğinin artırılması konusunda maddi desteğin ön plana çıkarılması piyeslerde göze çarpan noktadır. Ayrıca temsillerde devleti kalkındırma yolunda vatandaşlara önemli görevler düştüğü de doğrudan anlatılmıştır. Devletin vatandaşlara olan görevleri konusuna fazla eğilimin olmadığı temsil örneklerine geçmeden önce devlet ile yurttaş arasındaki ekonomik ilişkiye tek taraflı bakan bir alıntıyı inceleyelim.

“Zelzele bir evi yıkar, sel tarlayı basarsa bu afetin husulünde ne devletin, ne de sosyal birliğin bir taksiratı bahse mevzu olamaz; onun için evleri zelzeleden yıkılanlar, tarlaları su baskınında harap olanlar evlerinin yeniden yapılmasını ve ziyanlarının santimi santimine ödenmesini beklemek de hiç de haklı ve mazur sayılamazlar.” (Duru,1941:366)

Devletin sosyal yönünün saf dışı bırakıldığı alıntıda, yurttaşlar devlete yardım etmeleri konusunda teşvik edilirken kendi ekonomik sıkıntılarında ise yalnız oldukları vurgulanmıştır. Tam da bu konuyla ilgili “Vatandan Vatana” temsilinden devletin yokluğunda özel mülkiyetin anlamsız olduğunu hatırlatan bir bölüme bakalım. Makbule, Kurtuluş Savaşı sırasında kızı İffet Hanım’ın yapmak istediği yardıma karşın destek veriyor.

“Makbule:

...veriniz kızım veriniz. Bak düşman yakındadır. Yarın öbür gün buraya da gelecek diyorlar. Sonra halimiz ne olacak? Evimizi barkımızı yıkacak, malımızı alacak, ırzımıza tasallut edecek.(Hüsni,1933 :12)

Devlete yapılacak ekonomik desteğin yanında, devlet hizmetinde çalışmış ya da vatan için savaşmış kişilere yönelik yardımlar da gündeme getirilmiştir. “Kahramanlar” temsilinde Baba karakteri elindeki tek parasal değer olan koyunlarını nasıl değerlendireceğinden bahsediyor.

Baba:

...onları ben kanlarını son damlasına kadar yurda adanmış adsız kahramanlara götüreceğim! Eğer kabul etmemek isterlerse; vücudu ile değil, böylece sizlere yardım etmek isteyen bir ihtiyarı, memnun ediniz! Diye ayaklarına kapanacağım!”
(Ediskun ve Dürder, 1969 :4)

Yapılan tüm ekonomik yardımların ve yurttaşın devlete maddi destek vermesinin amacı ise “Gelin Alayı” temsilinde yer alıyor. C.H.P’yi kasteden Hüseyin, hükümetin kalkınma planından bahsederken, on yıllık bir zaman dilimi sonunda çalışmaların semeresinin alınacağını ifade ediyor. Oyunun 1948 yılında yazıldığını düşünürsek, C.H.P’nin 1950’lerin sonuna dek iktidarda olma isteğinin gerçekleşmemesi sadece bu piyes için yerine ulaşmayan aktarımlardan biri sayılabilir.

“Hüseyin :

Devlet kafasına koymuş, on yıl daha geçerse yurdu cennete çevirecek.

İmam :

Dedim ya, Allah bu idareyi başımızdan eksik etmesin.”(Yay, 1948 :21)

“O Bir Devirdi” temsilinde başöğretmen Mehmet Yurdun aldığı madalyayı kişisel bir ödül olarak görmediğini açıklıyor ve “vatan” sözünü kullanarak önemli olanın bu yerlere gelmesini sağlayan devlet mekanizması olduğu mesajını veriyor.

“Mehmet Yurdun:

Göğsümde bu İstiklal Madalyası yalnız benim şahsi hakkım değildir, beni besleyen, beni büyüten vatanımın hakkıdır. Beni okutan, benden hizmet bekleyen milletimin hakkıdır.” (Gündüz,1938:6)

“Baba ve Çocukları” piyesinde Cumhuriyet dönemi vatandaşı, hükümetin sunduğu sosyal imkanlardan haberdar edilmektedir.

“Tevfik:

Hükümetin darülacezesi var.

Daniş:

Oraya kimsesizleri alırlar.

Tevfik:

Kimsesi yoktur diye mahalleden ilmühaber alırlar.”(Bilgisel,1940:43)

3.6.3.Devlete Karşı Olan Vazife Sorumluluğu

Devlete karşı sorumluluklar konusunda temsillerde yer alan örneklere baktığımızda vatandaşın sürekli kendini borçlu hissetme durumu ile karşılaşılıyor. Önceki oyunlarda malını, canını ve tüm varlığını devletin ve devlet kurumlarının devamlılığı için vermeye razı olan piyes karakterleri, tüm bu hizmetlerinden sonra devlete yapılan hizmetlerin karşılıksız olması gerektiğini vurguluyorlar.

İffet Hanım “Vatandan Vatana” temsilinde devlete yaptığı maddi yardımı şehitlerin ve gazilerin hakkını ödeme işi olarak öne sürüyor.

“İffet hanım:

...dökülen mazlum kanlarını, şehit düşenlerin, malul gazi olanların haklarını nasıl ödeyeceğiz.”(Hüsnü, 1933 :15)

“Kahramanlar” oyununda İhsan, milli mücadeleye yaptığı hizmetlerden sonra komutanının kendisini takdir edişini babasına anlatıyor. Babasının İhsan’a verdiği cevap, yurttaşın hizmetlerinden karşılık beklemeyen davranışlar sergilemesi gerektiği ve her yaşa uygun mutlaka yapılacak bir ödev bulunduğu doğrultusunda oluyor.

“İhsan:

Kumandan mektubu verirken alimi sıktı:Sizin gibiler olduktan sonra İhsan Bey, Türk milleti hiç korkmaz, dedi ve alınımdan öptü...

Baba:

Fakat oğlum, herhalde sen bu işleri alınımdan öpülmek için yapmıyorsun....

İhsan:

Tabii!

Baba :

Ah oğlum... Şayet benim de gücüm yetseydi...

İhsan:

Anladım baba. Allah işi o raddeye getirmesin ama sana ihtiyacımız olduğu gün üstüne düşen vazifeyi yapacağından eminiz...”(Ediskun ve Dürder,1969:10,11)

Yapılan hizmetlere ve fedakarlıklara karşılığında hiçbir ödül beklenmemesi “Çoban” temsilinde de dile getiriliyor. Vatani için savaşan ve galip gelen “Çoban” varlığını, zaten vatanın varlığına borçlu olduğu için bir karşılık beklemesinin söz konusu olmadığını söylüyor.

“Çoban:

Kanımla çizdim diye vatan haritasını
İstemem kalbinin de versen bir parçasını!
Vazife;bir mükafat umularak yapılmaz!
Kazandığım şerefe ben canımı versem az
Siz değil,asıl benim bir şükran borcu olan:
Haydi demeseydiniz, isterken beni vatan
Meydan bulamazdım ki vazifemi yapmağa!..”(Çağlar, 1933 :75)

Devletin ve devlet kurumlarına hizmet etmenin yanında bu kurumlarda çalışma isteğinin olmasının her yurttaşa bulunması gereken bir özellik olduğunun aktarılması “Yanık Efe” piyesinden bir bölümle yapılıyor.

Yanık Efe ve Gönül, düğünlerine farklı elbiseler ile geliyorlar. Yanık Efe’nin üzerinde asker kıyafeti, Gönül de ise Kızılây hemşiresi üniforması bulunuyor. Yanık Efe, elbiselerine yaptığı yorumla devlet hizmetine girmenin her yurttaşın görevi olduğuna işaret ediyor.

“Yanık efe:

İşte...Türk delikanlılarına bundan iyi güvey elbisesi, Türk kızlarına bundan üstün gelin urbası olur mu?....”(Eruluç, 1936 :64)

“Kahramanlar” temsilinde devlet hizmetine giren vatandaşın nasıl davranması gerektiği açıklanıyor.

“İhsan:

...bir türk yavrusu üzerine aldığı vazifeyi tamamen başarmanın borç olduğunu pek iyi bilir!”(Ediskun ve Dürder, 1969 :8)

Temsillerde hava savunmasıyla ve havacılıkla ilgili aktarımların da bolca yapıldığını görüyoruz. “Cumhuriyet Çocukları” oyununda hizmetçi rolündeki Zeynep, havacılıkla uğraşan yavuklusundan bahsederken vatan hizmeti için gerekirse ölünebileceği ve bu yüzden hizmetten kaçınılamayacağı üzerinde duruyor. Önemli olanın yine devlet ve milletin varlığı olduğuna değiniliyor.

“Şükrü:

Ama tayyarecilik sakat bir iş, Zeynep..Bakarsın başına bir kaza geliverir..Allah saklasın..

Zeynep:

Kaza geleceğ olduktan sonra nerde olsa gelür beyefendi..Kazası var deyin millet işünden kaçılumi hiç?

Şükrü:

Ama sonra kocasız kalırsın..

Zeynep:

Osun..Galurum..Aslı babam da ekserde öldiydi..Her garının gocasımı va sanki?..Biz gocasuz galmaya razıyuz, tek millet sağolsun...”(Kalafatoğlu, 1948 :12)

“En Ulu Eseri” temsilinde Fehim Bey, iyi bir vatansever olan diğer oğlu Ulvi hakkında konuşurken, vatana hizmet anlayışının, çocuk sevgisinin bile önünde tutulması gerektiğini belirtmektedir.

“Fehim:

Oğlum! Yurda, bu kirli çizmelerin çiğnediği aziz ve mutlu yurda doğduğumuz günden beri borçlu olduğumuza göre ben bir, üç, beş, evlat feda etmekle, bütün varımı yoğumu dökmekle büyük bir iş mi yapmış olurum sanki?...çocuklarımın ölümü inanınız ki beni titretmedi bile. Yalnız bir şey yaptı: dövüştüğüm mahluklara daha çok iğrenerek baktım.”(Altuğ,1939:3)

3.6.4.Devlete Olan Ödevlerini Yerine Getirmeyenlere Bakış

Devlete karşı yerine getirilmesi gerektiği düşünülen görevlerde karşılık beklememe ilkesinin odak noktası olması dışında bu ödevlerini yerine getirmeyen ya da eksik yapanlara toplum içinde nasıl bakılması gerektiğine dair konular da temsillerde yerini buluyor.

Hüseyin Hüsnü'nün "Vatandan Vatana" oyununda İffet Hanım, devlete savaş zamanında maddi yardımda bulunmayanları kastederek, bu kişiler nedeniyle ülke kalkınmasının gecikeceğini söylüyor. Zekat ve Tanrı kavramlarına da değinerek din olgusu ile devlete hizmeti özdeşleştiriyor.

"İffet hanım:

... tenbel,meşru hakkını aramaz,hayatının,servetinin zekatını vermez, hamiyetten bahsedilince ağızlarını bir karış açan namertlerin yalanlarını, yarın Tanrı huzurunda mı tebrik edeceğiz?...niçin bizim de limanlarımızda gemiler, çöllerimizde şumendiferler, denizlerimizde muzaffer donanmalar,karalarımızda galip ordular neden olmasın? Vatani nasıl kurtaracağız?"(Hüsnü, 1933 :15)

Devlete karşı ödevlerden biri olan askerlik hizmeti "Kahraman" oyununda gündeme getiriliyor. Askerlik görevini yapmayanlara karşı eşkıyalık suçlaması yapılırken, günümüzde bile devam eden kız vermeme alışkanlığı temsildeki Bekir'in ağzından anlatılıyor.

"Bekir:

Sağ elinde sazı var, sol elinde kaması,
İneli yıl olmadı henüz Elmadağından.
Ben türkü dinliyemem bir asker kaçağından!"

....

"Bekir:

Bağlama çalmak değil, tutsa da ağziyle kuş,
Bir asker kaçağına kız vermez Bekir çavuş."

....

"Bekir:

Çünkü haydut elinde dağın öbür yakası...
Hem de nasıl eşkıya...Hepsi asker kaçağı!
Bari mal olsa yalnız yolcudan vuracağı,
Gidiyor yolcuların canı da malı sıra."(Ediskun ve Dürder, 1969 :10,11,16)

“Kahramanlar” temsilinde bir kez daha yapılan hizmeti eksik görme, vatana tam anlamıyla hizmet edememenin burukluğu konu ediliyor. Milli mücadelede haberleşme alanında çalışan İhsan yaptığı hizmeti küçümsüyor. Öğretmen Cevat’ı ise köylüleri eğitip örgütlediği için takdir ederek, eğitim hizmetinin önemini vurguluyor..

“İhsan:

Sen zaferi her gün görüyorsun!Çalışmaya sevkettiğin köylüleri iş başında görmek bir zafer değil midir Cevat! Ben ne yapıyorum ? Sorarım sana, her tarafım sağlamken ne yapabiliyorum?..Emir gelinceye kadar postacılık..Mektup getir, götür...”(Ediskun ve Dürder, 1969:8)

Asker kaçaklarına yapılan eleştirilerden sonra “Kahraman” oyunundaki bölümde Osmanlı döneminde milli mücadeleye hizmet etmemiş olanların, Cumhuriyet döneminde affedilebileceği söyleniyor. Dolayısıyla geçmiş dönem unutulurak “Yeni Türkiye” nin kurulumuna tüm yurttaşlar davet ediliyor.

“Aziz:

Fırsat göründü işte, meydan açık herkese,
Alnındaki lekeyi siler o da istese,
Dünün hesabıyla yok alakası bugünün
Yurdunu sevdiğine inanın gönüllünün.”(Çamlıbel, 1965 :53)

3.7. Şehitlik Anlayışı ve Etnik Kimlik Olarak Türklük

Halkevlerinin 1932 yılında açılarak faaliyete geçmesinden önce Türk Ocakları'nın varlığından ve daha sonra kapatılmasından ilgili bölümde söz edilmişti. Türk Ocakları'nın kapatılma nedenleri arasında “aşırı milliyetçi” bir politika izlemelerinin ağırlıklı görüş olarak ortaya konulduğuna da değinilmişti. Tek parti hükümetinin bu yönde yaptığı açıklamalar, “kan milliyetçiliği” yerine “halkçılık” ilkesinin esas alınacağına dairdi.

“Resmi Türk ulusçuluğunun ırka, etnik kökene dayalı ulus anlayışını reddeden ve Fransız modeline uygun yurttaşlar birliğine dayandığı ileri sürülmüştür. Bu durumda Türklük de kabaca Türkiye vatandaşlığı olarak yorumlanmıştır. Başka bir deyişle Türklüğün siyasi ulusun adı olduğu ve etnik içerik taşımadığı iddia edilmiştir”(Özdoğan, 1996:19)

Temsillerdeki Türklük kavramının ele alınışı ise Türk Ocakları'nın kapatılma nedeni ve (genel olarak kabul edilen neden) “halkçılık” ilkesi ile çoğu yerde çelişmektedir. Piyeslerin ilgili bölümlerinde ve özellikle Orta Asya konulu oyunlarda Türk etnik kimliği irksal övgü söylemleri ile diğer uluslara karşı yüceltilmiştir. Bu çelişkinin nedenini Özdoğan(1996 :19) şöyle yorumluyor:

“Kemalist ulus tanımı adı açıkça konmasa da önemli çelişkiler barındırmaktaydı. Birincisi toplum içinde Müslümanlıkla Türklük arasında zımnî bir özdeşlik olduğu kanısı yaygındı. İkincisi siyasi ve kültürel olarak İslami bağları ve Osmanlı geçmişini dışarıda bırakmayı yeğlerken İslamiyet öncesi ve eski Türk tarihine açılan kapıdan bazı etnik tanımların içeri süzülmesi kaçınılmaz olmuştu.... “Türklük”, antropolojinin sınırlarını da aşarak bilimsel hiçbir temeli olmayan bazı ırk kuramlarını gündeme getirmişti.”

Piyes konuları içerisinde bolca işlenen, eğitimcilerin Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında çektikleri sıkıntılara dair çözüm yollarından bir olarak da Türklük bilincinin muhafaza edilmesi gösteriliyor. Eğitimcilerin birincil şartı olarak Türk olmak ve Türklüğü iyi bilmek gerektiği belirtiliyor.

“...yer yer ağaların mektep düşmanlığı, muallim yalnızlığı, iktisadi şartların doğurduğu sıkıntılar şüphe yok ki muvaffakiyet oylunda geçilmesi güç manialardır. Fakat ülkücü bir muallim için bunları birer birer kazanmanın ve yoluna koymanın sırlarını bulmak imkansız da değildir. Bu “ülkü” muallimin, birinci vasfı her şeyden evvel iyi bir Türk olmasıdır.”(Öymen, 1935:414)

3.7.1.Türk Kültüründe Şehitlik ve Kahramanlık

“Vatandan Vatana” temsilinde İffet Hanım ve Salahaddin Bey, Türk’e has özellikler olduklarını iddia ettikleri davranışları açıklıyorlar. Özellikle şehitlik kavramına değiniliyor.

“İffet hanım:

...Biz türküz! Ya vatanımızı tekrar almak, ya şehit olmak bize farzdır, şandır, şereftir.”(Hüsnü, 1933 :16)

Salahaddin Bey:

...Türklerde anasının kucağında, karısının yatağında ölmek ayıptır. Muharebe meydanında ya gazi ya şehit olmak ise bize rütbedir; şandır, şereftir.
(Hüsnü, 1933 :42)

Türk kimliğinin genetik anlamda kahramanlıkla özdeşleştirildiği “Fedakarlık” oyunundan bir bölümde, büyük baba Şahap konuşuyor. Oğlunun şehitlik haberini alan Şahap teşekkür etmekle kalmayıp özel bir duruma sahip olduğunu hissettirir tarzda gururlanıyor. İlerleyen bölümde Atıf da şehitliğin önemine vurgu yaparak barışın ancak şehitliğin üzerinde yükseleceğinden bahsediyor.

“Şahap

...hepsi yiğit hepsi aslan.....bütün Türk babalarının oğulları gibi..”

....

Zabit :....göğsünde tam on yedi kurşun...Ve yumruğu kaçan düşman tarafına sıkılmış...

Şahap :

(Hiçkırarak) Kahraman çocuk!

Zabit:

Görüyorsunuz ya, oğlunuzla iftihar edebilirsiniz.

Şahap :

Teşekkür ederim,yüzbaşım. Ne cesaret!...Ne fedakarlık!”

....

“Atıf:

Sevdikleri için hayatını vermek. İnsanlığın en yüksek vasfıdır. Bir kahramanın bu uğurda hayatını vermesi ne büyük şey... insanları birbirine katan ölüm kasırgası ancak böylelerinin ölümüyle dincek ve ancak o zaman insanlık sevgisi dünyaya hakim olabilecektir.(Ozansoy,1940:25,26,34)

“Kahramanlar” oyununda milli mücadele için gizli çalışmalar yapan İhsan yakalanması durumunda babasına işkence yapılmasından korkmaktadır. Babasından aldığı cevap savaş döneminde şehitlik kavramının önemine işaret etmektedir. Baba, oğlunun ölüm haberini acılarını hafifletici bir sebep saymaktadır.

“Baba:

Aldırma! o eziyetler, o acılar, “oğlum vatan uğruna şehit oldu” haberiyle tamamen zail olur...bana, vatana, layık oğlum.”(Ediskun ve Dürder, 1969 :11)

“Bir Ses” oyununun ana konusunun savaşta ölen bir oğlun ruhu ile annesi arasında geçen konuşmalara dayalı olduğu daha önce belirtilmişti. Bu temsilde şehitlik kavramının yüceltilmesinin yanı sıra şehit olanların yaşayanlardan daha rahat ve şanslı olduğu da ifade ediliyor. Maddi dünyanın değersizliğinden ve Türk kahramanlığından bahsedilerek şehitliğin verdiği huzura değiniliyor.

“Oğul:

...düşün ki oğlun beyhude ölmedi; onun aziz vatanımız için ölmesi elbette bir işe yaramıştır.”

....

“Oğul:

Türk böyle şeylerden korkmaz, onun vücudu çelik kale elindeki silahı sırf bir vasıtaadır.”

....

Şehit olma anının huzuru ise şu şekilde anlatılıyor:

“Oğul:

İşte bu an çok sakin bir an oldu, vücudumda bir hafiflik hissettim; sanki üzerimden büyük bir yük kalkmış gibi idi, karşımda sen vardın, ileride çarpışan orduyu unutmış, vatan toprağına uzanmak, kanımı bu toprak üzerinde akıtmış olmak, bana büyük bir teselli oldu. Gönüllü olarak girdiğim bu savaşta vazifemi iyi yaptıktan sonra akıttığım bu kanı hürriyet ve istiklal uğruna feda, hem seve seve feda ettim....işte bu anda hiçbir titreme ürperme geçirmeden bir dünyadan ötekine göç etmiş bulunuyordum.”

....

“Oğul:

...eskisinden daha iyi anneciğim,şimdi artık bölümsüz seninim. Eğer dünyada olsaydım, ne olacaktım? Bir meslek sahibi, her gün senden uzakta, belki başka bir diyarda, fakat bugün artık buna imkan yok. Sevdamıza hiçbir engel yoktur.”

(Aksongar,1942 :7,8,10-12)

Türk'ün savaşçı yönünün vurgulandığı “Çoban” temsilinde barış için savaşın gerekli olduğu bir kez daha tekrarlanıyor.

“Çoban:

..göz diken olursa yurda türk olan
Kavgayı istemez sevmez olur mu?
Kavgayı bilmeyen sulhu bulur mu?”(Çağlar, 1933:13)

“Bir Zaferin Yası” oyununda Büyük Baba torunlarına Kurtuluş Savaşı'ndaki Türk kahramanlığını, Türk'ün yaratıcılık gücüne atıf yaparak anlatıyor.

“Büyük Baba:

Hey gidi sel olan Türk, ne coşkun akıştı o?
Şimşek olup ufukta ne yaman çakıştı o!
Tanrım, bir kuvvet ver ki, onu tam anlatayım
Bir yıldırım olayım ufuklarda yatayım
Türkün yarattığını ufuklardan sorayım”(Gökalp, 1935 :15)

Temsil içerisinde Büyük Baba savaş yıllarına dönerek bir muallim ve çevresindekilerin milli mücadele çalışmalarını torunlarına anlatmaktadır. Anlatılan hikayedeki Muallim karakteri hain olarak nitelendirdiği bir şahısa yaptığı konuşmada “kan milliyetçiliği” ne örnek olabilecek ifadeler kullanıyor.

“Muallim:

Biliyorum ki damarında bir damla Türk kanı yok. Kim bilir hangi milletin piçisin. Damarında bir damla Türk kanı olduğunu bilsem, şu bağlı ellerimle ilerler, dişlerimle damarlarını koparır, o bir damla Türk kanını akıtırdım. Böyle pis damarlarda Türk kanı dolaşmaz. Utanın yaptıklarınıza Türk ekmeği yiyorsunuz. Haram olsun.”(Gökalp,1935 :48)

Şehitliğin verdiği huzur ve mutluluk ile vatan uğrunda ölenlere üzülme gurur duymanın gerekliliğine bu temsilde de değiniliyor.

“Muallim:

...benim ölümüm hiçtir. Binlerce Türk'ün ölmesi hiç değildir. Kendimden değil, binlerce kardeşimizin hayatından korkarım. Bu yolda ölsen bile bahtiyar sayılırsın. Şehitler ölümlerinin en bahtiyarındır.”(Gökalp,1935 :58)

“Seyfi:

Muallim Erdoğan bir zafer sabahında öldü. Bu büyük vatan sever genç vazifesini bitirdikten sonra şehit oldu. Vazifesini yapan ve bir vatan kurtulmasında çalışanların ölümüne niçin ağlamalı.”(Gökalp,1935:104)

“Kahramanlar” oyununda İhsan, vatan uğrunda şehit olmaya teşvik eder tarzda bu türlü bir ölümün sevincinden bahsediyor. Kardeşine seslenerek şehitliğin bir amaç olduğunu vurguluyor.

“Subay:

...kuş olsa buradan dışarı çıkamaz. Haydi ölüme.

İhsan :

Milleti ve vatanı uğruna ölmeyi göze alanlar için ölüm meydanına gitmek, düğüne gitmek kadar şerefli...Aziz kardeş, gayede buluşacağız. Haydi.”
(Ediskun ve Dürder,1969 :16)

Sadece vatan savunmasında değil her alanda söz konusu vatansa hayatın hiçe sayılması gerektiğine yönelik bir aktarım da “Beyaz Kahraman” temsilinde yer alıyor. Ömür uzatıcı bir serum bulan Türk Profesörü, ölüm tehlikesi nedeniyle ilacı kendi üzerinde denemesini istemeyen çevresindekilere sesleniyor:

“Profesör :

...Benim can vermeliğim hiçbir mana ifade etmez. Yeter ki milletimin şanı, şerefi yaşasın.”(Gündüz, 1932 :33)

“30 Ağustos” oyununda da değinilen şehitlik kavramı yine ulaşılması gereken bir amaç olarak ortaya atılarak, vatan uğrunda ölmenin olumlu anlamda bir şans olduğu belirtilmektedir.

“Satılmış:

...Doğrusu vatan için ölmek ünü benden her zaman kaçtı...Ama ben de artık bu ana topraklarda göğsümü siper ederken ölmek istiyorum...”(Candar,1940:11)

Vatan savunmasında hayatını kaybetmenin şehit olan kişiye büyük gurur getirdiğinin vurgulanmasının yanı sıra; bu kişinin yakınlarının da bununla övünmesi gerektiği düşüncesi “Vatan ve Vazife” temsilinde dile getirilmektedir.

“Aral:

...Dediğim gibi biz memlekete aidiz. Yas tutmak, üzölmek bize değil geride kalanlara yakışır hatta böyle şerefli işlerde yas tutmak değil, ananın, babanın ve karının payına düşen şey iftihardır.”(Kalkan,1938:9)

Şimdiye dek incelenen temsillerde şehitlik kavramı, kazanılması gereken bir ödül olarak ele alınmıştı. “Ateş” piyesinde ise belki de Cumhuriyet dönemi din anlayışına çelişki oluşturacak biçimde şehit olmanın ödülü ilahileştirilmektedir.

“Ahmet:

Cennete ulaşması bizden daha umutlu.
Böyle yirmi düşmanı yola koymak bir anda
Hangi delikanlıya kısmet olur cihanda?
Kaç şehirde nasiptir böyle devlet acaba?...
Cennetteki yerini şimdiden buldun baba!” (Çamlıbel,1939:25)

1936 yılında daha çok hikaye tarzıyla yazılmış “Mehmetçiğin Son Sözü” eserinde de “Ateş” piyesinde olduğu gibi şehitlik ödülü olarak dinsel temalara yer verilmektedir. Ayrıca Türklerin savaşçı özelliği belirtilmektedir.

“Her Türk anasından bir ordu kuvvetiyle doğar ve öylece yaşardı”

....

“Kısık bir sesle –Ben Allah’ıma kavuşuyorum. Gözüme Cennet görünüyor. Beni Melekler göklere çekiyorlar. Her halde şehit mertebesini buldum. Güllüm sağolsun. Cennette düğünümüz olsun, obam şen olsun!...”(Süslü,1936:11,13)

İncelenen piyeslerin genelinde karşılaşıldığı üzere “En Ulu Eseri” oyununda da şehitlik bir övgü kaynağı olarak ele alınmaktadır. Milli mücadele uğrunda vurulan ve ölmek üzere olan Cevat, son nefesinde babasına moral vermektedir.

“Cevat:

Ağlama baba..Sen iki şehit babasıydın, üçüncüsü de seni sarsmamalı..Anneme her zaman söylediğin iki güzel armağanına bir daha katıyorsun.”(Altuğ,1939:19)

3.7.2. Türk Medeniyeti ve Üstünlüğü

Cumhuriyet döneminin vatandaşını oluşturma sürecinde Türk medeniyeti ve tarihinin üstünlüğüne piyeslerde abartılı bir şekilde yer verilmiştir. Türk tarih tezine ve güneş dil teorisine uygun olarak yazılmış temsil bölümleri Türklük kavramını yüceltmış ve her başlangıcı Türk ırkına bağlamıştır.

Anadolu'da yaşamış bir uygarlık olarak bilinen Etiler'in yazıyı bulduğu ve Türkler'in en eski atası olduğu iddia edilmiştir.(Engin, 1935:333)

Çağlar da (1935 :337) Türk sanatının Avrupa'dan üstünlüğünü vurgulayarak Cumhuriyet döneminde bu zenginliğin ortaya çıkacağını vurgulamıştır.

Yukarıdaki dolaylı alıntı doğrultusunda Kansu (1935:401,402) Türklerin yaşadıkları her yerde medeniyeti yaydıklarını ve yeni dönemde de tekrar sanat, teknoloji, felsefe gibi alanlarda atağa geçileceğini belirtiyor.

Cumhuriyet döneminde özellikle dil alanında yapılan çalışmalar dikkat çekicidir. Güneş dil teorisi doğrultusunda tüm dillerin kaynağı olarak Türkçe gösterilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Dilmen(1936:88-90), insanların ilk dil kullanımında “güneş” sözcüğünü ifade etmek için “ağ” sesini çıkardığını belirterek, bu sesin Türkçe ve diğer dillerin oluşumunda çıkış noktası olduğuna dair on yedi madde oluşturmuştur.

Dil konusunda yapılan diğer bir önemli çalışma ise dönemin Ulus gazetesinde yayımlanmaya başlayacak ve Osmanlıca sözcüklerin yerine kullanılmasının uygun olduğu düşünülen Türkçe sözcükler konusunda halkın önerilerine başvurma çalışmalarıdır. Bu uygulama için bir form hazırlanmıştır.(Arıkan,1935:87)

Temsillerde de Türk medeniyetinin ve kültürünün üstünlüğü konusunda birçok örneğe rastlanmaktadır.

Necmeddin Veysi' nin “Güneş” oyununda Türk'ün kendisinden başka dostu olmadığı ve diğer uluslardan olan insanların Türk'e samimi davranamayacakları dile getiriliyor.

“Tekin:

Türkün gayrı insanlar içini bizden saklar;
Abdi efendi böyle bir Arap neslindedir;
Bunlar gül bahçesinde hepsi birer dikendir;
Evet Mihalidis de aynı pis ruhu taşır;
Bu alçaklara ancak hıyanet yaraşır...” (Veysi, 1934 :81)

“Vatandan Vatana” temsilinde Salahaddin Bey Türk ırkının manevi özelliklerinden bahsediyor. Türklerin düşmanlarına karşı bile gösterdiği hoşgörünün altı çiziliyor.

“Salahaddin Bey:

...Türk civan mertliği, Türk tarihi, Türk alicenaplığı,her Türk harbinde gösterildiği gibi bu Anadolu harbinde de gösterilmiştir.düşman yurda ayak basar basmaz Mustafa kemal paşa Türklük ittifakını kurdu ve haykırdı....Türk milleti her milletçiye muavenetini her zayıfa imdadını her mağluba dini farizesini, medeni vazifesini gösterdi.”(Hüsnu, 1933 :47)

“Çoban” oyununda da Türklerin duygusallığına yer verilmiştir. Türkler sadece savaş alanında en iyi olmakla değil; insani duyguları yaşamakta da diğer medeniyetlerden üstündür iması yapılmaktadır. Ancak Türkün, “gösterdiği sevgiye karşılık gelmezse düşman mutlaka yok edilecektir” denerek piyesteki hoşgörü aktarımı ile çelişkili bir ifade kullanılıyor.

“Birinci İhtiyar:

Türkün asil yüreği unutsa da her kını

....

Çoban:

Bir yüze güler de Türk, eğer gülmezse o yüz
Sonra iskeletinde dişlerini görürüz
Kimdir muhtaç olmayan genç türkün selamına?
Dua edin büyüklük ihtiyarlık namına.”(Çağlar, 1933:16)

Temsilin ilerleyen bölümlerinde Türklerin gittikleri yerde yaydıkları medeniyet anlayışlarından bahsediliyor. Diğer ulusların her alanda Türklerden yararlandıkları, onlara her şeyi Türklerin öğrettikleri vurgulanıyor.

“Bey:

Türk kolu buraya geldiği zaman
Onlar daha tastan
Su içmeyi bilmeyorlardı bile.”

....

“Bey:

Sanati, hakikati ,ilmi, kahramanlığı
Dünyaya yaysın diye Tanrı Türkü yarattı
Atalar bu uğurda kaç bin engele çattı
Karşında kim olursa olsun:haydut, nankör; yılmadan
Öğret insanlığını! demiş Türke yaratan!”

....

Onlar,
İçip yemeyi
Tanrı demeyi
Bile bizden öğrendiler
Eğer ,
Görmeselerdi bizden,
Yuva kurmayı bilen
Bir tek kişileri olmazdı.”

....

“Bey:

Bu diyarda ilk tohumu saçan biz;
Açan biz:
Her ışık kapısı.
Her bilgi yapısını.
Kuran bileklerimiz...
Biz öz sahibiyiz bu yerin
İkinci yaratana buradakilerin.”(Çağlar, 1933:29-31)

“Çoban” piyesinden verilen bölümlerle ilgili olarak Boyacıoğlu(1992 :32) şu yorumu yapmaktadır:

“...dönemin yazarlarının “dil” konusunda oldukça zorlandıkları, yenilikçilik adına yersiz ve yanlış kavram ve sözcükler kullandıkları da unutulmamalıdır. Çağlar’ın da Mehmet Akif’te olduğu gibi “ulus” karşılığında “ırk” kavramını kullanma olasılığı vardır.”

Piyesteki ifadelerin, aynı yıl basılan tarih ders kitaplarında da aynen bulunmasına Türk Tarihi'nin ele alınışı bölümünde değinilecektir. Kitapta Türklerin dünya medeniyetine katkıları şöyle yer almaktadır:

“Yeryüzünün başka yerlerindeki insanlar daha kaya ve ağaç kovuklarında koyu bir vahşilik hayatı yaşarken Türkler, Anayurtlarında maden medeniyetleri devrine ulaşmışlardı.”(T.T.T.C.,1933:25)

Temsilin ilerleyen bölümünde “tarih” konuşuyor ve Türklerin mantıklarını duygularının önüne geçirebilme özelliklerine işaret ediyor.

“Tarih:

Nerden bilsin a yavrum? Öyle bir şey ki: gönül
Ne akıl, mantık bilir; ne itila, ne de zül!
Kalb serseri bir kuştu;tuzak arar düşecek!..
Ancak bir şuur alır, Türk göğsüne girerek.”(Çağlar, 1933:66)

“Güneş” temsilindeki Güneş karakteri, annesinin Arap asıllı Abdi Bey ile evli olması dolayısıyla kendilerine bir tehlike gelmeyeceğine yönelik açıklama yaparken Türk ırkının özelliklerinden bahseder.

“Güneş

Anne korkma olmaz mı düşman girmez bu yere,
Biz borçluyuz bu işte Yunan dostu pedere;
Türklerden ise her an sevgi, fazilet bekle!
Ün kazanmış tarihte adalet göstermekle;”(Veysi,1934 :69)

Piyeste daha önce Yunan komutan Mihalidis Türkleri medeniyet konusunda küçük görerek Yunan ırkını yüceltmmişti. Tekin ise Yunan ve Avrupa medeniyetine karşı Türk medeniyetinin vasıflarını ön plana çıkarıyor. Mihalidis'in Fatih Sultan Mehmet, Kanuni ve Atatürk'ü değersiz göstermesine karşılık olarak Orta Asya'ya atıf yapılarak medeniyetin doğudan başladığı vurgulanıyor.

“Tekin
 Öksüzleri koruma şefkati Türklerde var;
 Her zaman zülme karşı bir volkan gibi patlar..
 Türk cepheye düşmanı aslan gibi pençeler,
 Girdiği memlekette gündüz olur geceler;
 Düşmanın harabeye çevirdiği yerleri
 Onarır kardeş bilir aldığı esirleri
 Şan dolu tarihinde böyle faziletler var,
 Hem nice kahramanlar nice büyük adamlar;
 Tarihten önce, sonra Avrupa’da taht kuran,
 Öz Türk Attilalar var mıydi? Karşı duran...
 Medeniyet ışığı şarktan geldi yayıldı.”(Veysi,1934:86)

“Yanık Efe” oyununda Gönül karakteri ve Avrupa kültüründen etkilenmiş olan nişanlısı Hasnun arasında geçen konuşmalar sırasında Gönül şövenist olduğuna yönelik eleştiriyi kabul eder. Aktarılmak istenen düşüncenin yeni dönemde Türk vatandaşlarının kendilerini diğer uluslardan üstün görmeleri konusunda olma olasılığı yüksektir. Haraplığı nedeniyle bir Türk kahvehanesini küçümseyen Hasnun’a, Gönül’ün verdiği cevap milliyetçilik göstergesi sayılmaktadır. Ve milliyetçi hatta aşırı milliyetçi olmak güzel bir vasıf olarak ortaya koyulmuştur.

“Hasnun:
 Şu berbat.. Kırık dökük kahvede şu arkasız, alçak, rahatsız iskemlelerde ne şarım var?..

Gönül :
 Hepimiz de Avrupa’ya gittik, senelerce kaldık, tahsilimizi orada yaptık. Fakat senin gibi hiç birimiz benliğimizi, bu toprağı sevmek ondan hoşlanmak hissini kaybetmedik

Hasnun :
 Şövenizm...

Gönül :
 Olabilir..Ne yapayım, bu sevgi bende her şeyden kuvvetli.”(Eruluç,1936:16)

Aynı oyunun başka bir bölümünde de “asalet” kavramı Türklük ile eşleştirilmiştir. Avrupa kültüründen etkilenerek Türklük bilincini kaybetmiş ve Avrupa’yı öven Hasnun karakterine, Yanık Efe asilliğin tanımını ırkçı bir yaklaşımla yapar.

“Yanık:

Biz, senin anlayamadığın, bilmediğin kadar asiliz anlıyorum ki bundan haberin yok.

Hasnun :

ya ... Merak ettim anlatır mısınız?....

Yanık :

Türküm. Bundan büyük asalet unvanı olmaz.”(Eruluç,1936:23)

Gönül, aynen “Çoban” temsilinde olduğu gibi medeniyetin başlangıcı olarak Türk ırkını gösterir. Hasnun’un anlayamayacağı duygulardan bahsederken, Türklük kimliğini unutmamasından dolayı gururlanamadığına işaret eder.

“Gönül:

Türkün dünyadaki milletlerin en asili, en eskisi olduğunu, cihandaki medeniyetin kökünün Türk olduğunu...O zaman göğsün kabarır...Bu millete, bu memlekete tapardın.”(Eruluç, 1936:40)

Türk ırkının dünya medeniyetine yaptığı bu kadar hizmetin ve uygarlığın yaratıcıları olmalarının ortaya çıkamama sebebi olarak Osmanlı döneminin gösterildiği “İnkılap Çocukları” piyesinde sanatsal özelliklere vurgu yapılmıştır. Osmanlı dönemi Türkler için bir durgunluk dönemi olarak ele alınmıştır.

“Turgut

...münevver unutarak Türkün öz sanatını
Getirdi Türk aşına bir yabancı tadını.
Bugün Türk nasıl kendi sanatı diye ansın
O çorba ki Acemin, Arab’ ın ve Bizans’ın
Üç parçadan yapılmış garip keşkül tasında
Batan koca bir devrin duruyor ortasında.”(Nayır, 1933:17)

Gündüz ise “yeni dönem” de Türk’ün öz sanatına geri döneceğini tüm yabancı etkilerden arınılacağını dile getiriyor. Türk sanat özellikleri Osmanlı döneminde unutulmuşsa da yok olmamıştır ve yeniden doğacaktır deniyor.

“Gündüz

Fakat kendilerinden aydınlık esirgenen,
Bir dudak büküşüyle “bayağı adam” denen
Halkın sanatkarları unutmadı özünü,
Öz diliyle söyledi söylenecek sözünü,
Gösterdi dehasını şiirinde, masalında;
Kendi nağmelerini yaşattı kavalında.
İçimizden sarsıyor hala bu sesler bizi,
Buluyoruz bu seste biz hala kendimizi.
Kulağımız kapalı, karlara, gazellere,”(Nayır,1933:17)

Gündüz, söylediklerini bir örnekle somutlaştırarak, yabancı bir şarkı yüzünden radyoyu kapattırıyor. Dolayısıyla Türk olan yabancı eserlere kulak tıkamalı ve özüne dönmeli aktarımı yapılmış oluyor.

“Gündüz:

Bir yabancı diline şimdi yok tahammülüm.
Böyle anlar hayatta sayılır tane tane,
Neşemizi bozmasın bir yabancı terane.”(Nayır,1933 :22)

Cumhuriyet döneminde dile verilmesi gereken önemi, Irmak(1944:3) şu şekilde açıklamaktadır:

“...Bu topraklar üzerinde ebedi olarak Türkçe konuşulacağına, Türk zihniyetinin yaşayacağına emin olmak isteriz...”

“Beyaz Kahraman” piyesinde 1970’li yıllarda Türklerin bir çok buluşa imza attığını anlatılıyor. Osmanlı’nın akıl ve bilimden uzak, geri kalmış, rönesansa ayak uyduramamış döneminden sonra; Cumhuriyet döneminde Türkler büyük bir atılım gösteriyor. Temsilin tamamında Türklerin bilim ve teknolojiye tüm dünyayı hayran edişleri ve geride bırakışları anlatılıyor. Temsilin milliyetçi bir çizgide kaleme alınışı hem karakter isimlerine (Türkoğlu Dayan, Olcay, Ünal, Varol, Gün) hem de icat edilen cep telefonu markalarına(Oğuz, Ali Turan) yansıyor.

Türk ırkını her anlamda diğer uluslardan üstün tutan piyesle ilgili olarak Boyacıoğlu(1992:353):

“Metinde, Türk’ün merkezde yer alması budun-merkezcilik (etnocentrism) olarak değerlendirilebilir. Ne var ki, bu merkezi konum, öteki ulusları aşağılayan, saldırgan bir milliyetçilikten değil, ulus olamamanın yarattığı aşağılık duygusundan kurtulmaya yönelik bir yer edinme çabasından kaynaklanır.” yorumunu yapıyor.

“Beyaz Kahraman” temsilinde teknolojik gelişim şu şekilde aktarılmaktadır:

“Ünal:

Bu telsiz cep telefonları da eskidi. Müdüre söyleyeyim de yeni sistemlerinden aldırın.

Varol:

Oğuz markası en yeni. Çok met ediyorlar. Allo!

Ünal :

Ali Turan marka da fena değil ama biraz ağırca, uzun müddet cepte taşınmıyor.”
(Gündüz, 1932 :8)

Asistan Olcay, piyesteki Türk Profesörü Türkoğlu Dayan’ın tüm dünyaca hayranlık uyandıran tıp buluşlarının ardından gelen tebrik mesajlarını okuyor. Türk profesörünün buluşları arasında iklime uygun olmayan ürünlerin bile yetiştirilmesini sağlayan, kurak yerleri yeşerten bir çeşit özsu yer alıyor. Bununla da yetinilmiyor ve kansere çare bulanın da Türkler olduğu anlatılıyor. Bu arada Avrupa Türklerin uzun zaman önce çare buldukları verem hastalığı ile mücadele ettiği için hayretle karşılanıyor.

“Olcay:

Profesöre ithafenKanserin üç şırıngada ve yirmi bir günde kati tedavisini siz keşfettiniz. İşte bugün o keşfin yirmi beşinci yıl dönümüdür.... şu dakikada bütün dünya sizi tebrik ediyor. İçeride sayısız mektuplar, telgraflar duruyor.”

“ Ünal :

Sizin keşfettiğiniz kimyevi öz suları (usare) ve bakteriyolojik toz aşularla (gubaritali) yetiştirdik. Ankara’nın bugünkü cennet manzarası hep bu sayededir. Biz bunu çam, limon, mandalina gibi iklim ağaçlarına da tatbik ettik. Karşiki çam ve portakal ormanları hep bu sayede yetişti.”
(Gündüz,1932 :12,13)

Dünyaca ünlü olan başka Türk profesörlerden de bahsediliyor. Türkler sadece ülke içinde değil dünyanın çeşitli yerlerinde de bilime öncülük etmektedirler.

“Profesör:

Gün’ü tanırınız. Çok iftihar ediyorum bu arkadaşla. Düşünün bir. Bir Türk Profesörü..İsviçre’deki beynelmilel Tıp Profesörleri Cemiyeti Reisi..Dört beş seneden beri hep ittifakla intihap ediliyor..Bu; Gün Beyden ziyade Türk milletine ne mutlu.(Gündüz, 1932:13)

Olcaý tüm dünyadan Türk profesörüne gelen teşekkür mesajlarını okur. Günümüzün bilimde ve teknolojiye ülkemizden çok önde olan devletleri, 1970'lerin Türkiye'sini konu edinen temsilde Türklere minnettarlıklarını sunmaktadır.

“Olcaý:

Amerika'da kanserden kurtulanlar cemiyeti tarafından :Ankara'da Profesör Türkoğlu Dayan Hazretlerine: Bizi hayata yeniden kavuşturan Türk Profesörüne, ilacımızı keşfinin yirmi beşinci yıl dönümü münasebetiyle en derin minnetlerimizi beyan ve böyle bir evlat yetiştiren Türk milletini tebrik ederiz.”

....

“Bu da garbi Avrupa'da veremden kurtulanların dostluk birliği tarafından geliyor: En galopan veremi doksan günde ve üç aşıda tedavi eden ve bu sayede yüz binlerce insanı kurtarmaya muvaffak olan büyük Türk Profesörünün kanser ilacı keşfindeki yıl dönümünü şükranlarla selamlarız.”

Profesör:

Garip değil mi? Veremi hala mühim bir hastalık sanıyorlar.” (Gündüz,1932 :16)

Piyeste profesör bugün bile dünyanın bulunup bulunamayacağını tartıştığı gençlik iksirini keşfediyor. Ardından çölleri bile yeşillendiren özsu yapıyor ve bunun üzerine tüm dünyanın takdirini bir kez daha topluyor.

“Profesör:

Bu, 23 seneden beri üzerinde uğraştığım bir meseledir. İnsana yeni hayat veren bir serumdur. Yıpranan vücutları dolaşan kan da yıpranır. Atomlar eskir, bir kauçukluk peyda eder. Kan yolları ile atomları yeni baştan kuvvetlendirmek, yıpranmış vücuda yeni hayat vermek demektir. Bunu da elektronla temin etmek kabildir. Kalp nahiyesine yapılacak bir tek şırınga ile dinç bir halde yirmi otuz sene daha geriye gitmek kabil olacaktır.”(Gündüz,1932 :14)

“Olcaý:

Beynelmîlel ziraat Enstitüleri umumi merkezinden: Çöllere hayat veren özsu ve toz aşısı keşfinizle mesut olan enstitü, son keşfinizin yıl dönümü vesilesiyle mensup olduğunuz Türk milletini ve sizi tebrik eder.”(Gündüz,1932 :16)

Varol da profesöre gelen ve tüm Avrupa'yı kapsayan teşekkür mesajının imza bölümünü okur. Temsilde günümüzün teknoloji devi Japonya bile Türklere hayranlık duymaktadır.

“Varol:

İngiltere Sosyalist Cumhuriyeti reisi..Sabık Domiyonlar' ın bugünkü müttefik Cumhuriyetler merkezi..Fransa İmparatoru 4 üncü Napolyon..Rus, Alman, İskandinav, Japon,Çin, Müstakil Irak, Müstakil İrlanda hükümetleri..Beynelmilel hayır cemiyetleri konfederasyonu.”
(Gündüz,1932 :17)

“Beyaz Kahraman” temsili Türk ırkının üstünlüğünü ortaya koymak açısından çarpıcı bir örnektir. Hem 1932'de yazılmasına rağmen 1970'lerin hayal edilmesi hem de abartılı olarak günümüzün de sorunlarının çözümünün de Türkler tarafından bulunması bakımından ilgi çekicidir. Temsilin amacı ve ne tür bir aktarımı yaptığı konusunda zorlanmadan Türklük bilincini aşılama amaçlı olduğu söylenebilir. Profesör de tüm buluşlarının kaynağını açıkladığı anda bu konuya temas etmektedir.

“Profesör:

...ben hayatımda ve beynelmilel hayatta kazandığım bütün muvaffakiyetleri büyük milletimin öz cevherinden aldım.”(1932 :20)

Piyenin son bölümlerine doğru Profesör Türkoğlu Dayan, ömür uzatan bir serum da bulur. Serumunu bulan Türk profesör olduğu gibi yapımında kullanılacak formül de diğer bir ünlü Türk doktoruna aittir.

“Profesör

...Ömrü bir misli uzatma seromu, (Elektronocan) seromunun formülünü buldum!”(1932 :30)

“Profesör:

Yalnız unutmayın: Elektronlar, Profesör Ahmet Doğan'ın (A.C.14) metodu ile formüle edilecek ve radyomol nisbeti azami altı elli, bir diziyen olacak..”
(Gündüz,1932 :34)

Mehmet Faruk Grtunca'nın (1936:31) İnkılaplarımız oyununda Türk Tarih Kurumunun kuruluşuna değinilerek, bu kurum sayesinde tarihte yer alan stn Türk medeniyetinin ortaya çıkarılacağı belirtiliyor.

“Aysel:

Tarihte yapılan inkılapta da Türk tarihi, Türk milletine kendi ırkının askerlikte olduğu kadar bilgide, fende, edebiyatta, resimde, musikide, mimarlık ve heykeltıraşlıkta ne kadar eşsiz bir ilerleme yaptığını anlattı.”

“z yurt” temsilinde Türkler'in Orta Asya'dan Anadolu'ya g edişleri anlatılırken, Anadolu'da karşılaşılan toplum yapısına karşın Türk kültür ve medeniyetinin stnlğine vurgu yapılmaktadır. Diğer yandan benzer temsillerde olduğu gibi bu piyeste de dünyanın uygarlaşmasında en büyük payın Türkler'e ait olduğu ileri sürülmektedir.

“Akın:

Adam demek bu yaban kısmına doğru mudur?
Atlar gibi otlayan sürüye insan deme,
Duygusu dört olanların lisanı dört kelime.
Nasıl lisan denilir kırk hecelik bir dile,
Bunlardan daha zengin, lisanca baykuş bile.
Dşnşte, duyşta, yurdu sevişte geri,
Ne yapsın bu ellere akın eden Türk eri,
Ne yapsın kırk bin yiğit milyonların içinde?”

....

“Demir Han:

Onlar sanki bizlere ne verdi de biz aldık,
Onlar neyi almadı bizler bağışladık da?
Biz akan bir şimşegiiz sonsuz bir karanlıkta
Geçtiğimiz yollara diken biziz heykeli.
Bizden sonra titredi sazların  teli...”(Çamlıbel,1932:17,20)

Dünya'ya medeniyetin yayılması başlangıcının Türkler ile başladığı iddiası “Tarih Bizim” temsilinde de yer almaktadır. Orta Asya konulu ve akıncı konuşmalarına dayanan temsilde konuyla ilgili şu ifadelere yer verilmektedir.

“1. Akıncı:

Asya'nın göbeğinden fişkıran medeniyet, senin hazinen oldu; iklimler aştı, dünyanın dört bucağını dolaştı.(Dölen,1943:5)

“Mehmetçiğin Son Sözü” eserinde Türk ırkı her yönüyle yüceltilmekte ve tüm dünyaya üstünlük sağlayabilecek durumda olduğu sıkça yer almaktadır.

“Türk kızına has bir asalet ve masumiyetle nişanlısını karşılamaya gidecekti.”
(Süslü,1936:13)

“Alparslan” temsilinde sıkça Türkler’in barış yanlısı olduğu ve düşmanlarına bile zor durumda kaldıklarında yardım edebilecek bir olgunluğa eriştikleri vurgulanmaktadır. Vezir Nizamülmülk, Türklerin o dönemde nasıl tanındığına dair örnekler verirken, Alp Aslan’nın savaşta esir alınan Bizans İmparatoru’na gösterdiği misafirperverlik abartı boyutlarına ulaşmaktadır. Bunun üzerine Romen Diyojen, Türk olarak yaratılmadığı için tanrıya sitem etmektedir.

“Nizamülmülk:

....Bizans çok iyi bilir ki, Selçuk demek, kahraman demektir: inanç, sevgi demektir, fazilet demektir.”

....

“Alp Aslan:

Nizamülmülk Han, İmparator Hazretleri’nin sırtına birkaç yastık daha koyunuz, iyice rahat etsinler.”

....

“Romen Diyojen:

....Bu alicenap, bu şefkatli, merhametli ruhu, bu temiz kalbi, yüzyıllardan beri parçalamak, yok etmek istedik...Fakat, dünya yüzünde insanlığı, fazileti, kahramanlığı kaldırmaya çalışıyormuşuz! Bunu ancak şimdi anlayabiliyorum. Şark, Tanrı ülke!..Şefkat, adalet, merhamet güneşlerini yaratan büyük şark!..Tanrım, beni niçin bu kadar zavallı, neden bu kadar küçük yarattın!...” (Kazanoğlu,1947:18,59,62)

3.7.3. Türk Tarihi'nin Ele Alınışı

Piyeslerde medeniyetin olduğu gibi doğal olarak tarihin de Türkler ile başladığı iddia edilmiştir.

Galip (1933:167,168) tarafından Orta Asya'nın insanlığın doğduğu yer olduğu, ilk medeniyetin Türk ırkı tarafından ortaya çıkarıldığı, medeniyetin doğuda ortaya çıkıp yayıldığı, Orta Asya'dan göç eden Türklerin yeni isimlerle devletler kurduğu, Türkçe'nin tüm dünyanın dil kaynağı olduğu, İslam medeniyetinin kurucusunun Türkler olduğu ve Osmanlı döneminde durağanlığa geçen Türk medeniyetinin tekrar şahlanacağı şeklinde Türk Tarih Tezinin ana hatları belirlenmiştir.

Şimşek'e göre (2002:153) Tarih Tezinin oluşturulmasının amaç ve yararlarından biri Cumhuriyet dönemi yöneticilerinin kendilerini ve rejimi üstün Orta Asya geleneklerine benzeterek kabullenebilirliklerini sağlamaktır.

Medeniyet ve tarihin tüm dünyada Türkler tarafından başlatılıp yeryüzüne yayıldığını doğrulayan ve savunanlar sadece Cumhuriyet döneminin bu konuda çalışmalar yapan kişileri değil aynı zamanda C.H.P'dir. Türkün her yerleştiği yerde bir uygarlık gelişimi sağladığı ve Türk kelimesinin "medeniyet rehberi" anlamına geldiği savunulmuştur.(C.H.P:95,96, Yeşilkaya, 2003:s.78'deki alıntı)

Anlaşıyor ki yeni dönemde tek parti iktidarı toplumu Osmanlı döneminden koparıp anayurt olarak gösterilen Orta Asya'ya ırksal anlamda bağlamaya çalışmış ve bu şekilde bir vatandaş profili oluşturmayı gaye edinmiştir. Temsillerde konuyla ilgili bölümlere bakalım:

"Çoban" piyesi, konusu Orta Asya'da geçmesi nedeniyle bu bölümde önemli aktarımlarda bulunmaktadır. Piyeste karakter olarak yer alan "tarih", Türk Tarih Tezine uygun olarak kendisinin Türk ile başladığını söylemektedir.

"Tarih:

İşte haykırıyorum: daha büyük türk benden;
Türkü gördüm ilk önce dünyaya gelince ben!"(Çağlar, 1933:5)

Çoban karakteri yapılan savaştan umutsuzluğunu belirten bir ihtiyara Türk ırkının dünya yıkılmadan yok olmadan asla ortadan kalkamayacağını anlatıyor. Temsile göre, ilk ortaya çıkan ve her yere uygarlık yayan Türk ırkı olduğu gibi dünyada son yok olan ırk da Türkler olacaktır denebilir.

“Çoban:

Yeter ihtiyar yeter!sussun bu şom ötüşün
Geçmiş gözden geçir aslını bir an düşün
Türk hiç sonunda esir olmaya kan döktü mü?
Bak: yukarda gök kubbe, delindi mi, çöktü mü?
Aşağıda kara toprak battı mı,yarıldı mı?”(Çağlar,1933:25)

Çoban’ın dövüşü kazanıp ülkeyi kurtarmasının ardından, Birinci İhtiyar karakteri Türk olarak doğmayanların üzülmeleri gerektiğini söylüyor. Daha öncesinde Çoban karakterinin Atatürk olduğunun ileri sürüldüğüne ve Kurtuluş Savaşı’nın da temsildeki Çoban’ın mücadelesine benzetildiğini belirtmiştik. Başka bir deyişle Türkler artık yeni devletleri ile eski aydınlık günlerine döneceklerdir aktarımı bu konuşmayla yapılıyor:

“Birinci İhtiyar:

Yok mucize demeyen türkün bu eserine!..
Bugün ; Türk doğmayanlar yansın talilerine
Türk’tür göz kamaştırın bugün güneş yerine...
Her şeyimizdir artık, bizi kurtaran, bizim...”(Çağlar, 1933:72,73)

Türk Tarih Tezi’nin esaslarının Cumhuriyet dönemi ders kitaplarına da yansdığı görülmektedir. Temsillerle okuma yazma oranı düşük olan kitleye ulaşılması düşünülürken, yetişen yeni nesle de Türk tarihini öğretmede resmi kurumlar kullanılmıştır. Piyeslerde yer alan Türk tarih ve medeniyetinin derinliği benzer şekilde tarih kitaplarında yer almaktadır. T.T.T.C tarafından yazılan tarih kitaplarına uygun şekilde hazırlatıldığı belirtilen ders kitabından¹⁴ bazı bölümlere bakalım:

“Orta Asya’da yaşayan Türkler Yontmataş Devrini Milattan 12000 yıl önce atladıkları halde Avrupalılar Milattan ancak 7000 yıl evvel Cilalıtış Devrine girebilmişlerdir”(T.T.T.C.,1933:9)

¹⁴ Orta Mektep İçin Tarih,1933,İstanbul,Devlet Matbaası

“Çoban” temsilindeki Avrupalılar’ın medeniyeti Türklerden öğrendikleri iddiası ders kitabında da tekrarlanıyor ve Cilalıtaş Devrine değin uzandırılıyor.

“Cilalıtaş Devri:

...Avrupa’da bu devir Türkler’in buralara göçmesi ile başlamıştır. Gelenler Avrupa’nın vahşi vaziyetini değiştirdiler. Daha çok evvel anayurtlarında ekip biçmeyi öğrenmişler ve hayvanları ehlileşirmişlerdi” (T.T.T.C.1933:11)

Kitapta ırk kavramının tanımı olarak aynı kandan gelme şartı konurken ırklar arası en önemli farklılığın ise kafatası olduğu savunuluyor.(T.T.T.C.1933:19)

Bu bilgiyle alakalı olarak Boyacıoğlu(1992:35) bir dipnotunda belirttiğine göre; 1937 de Atatürk, Afet İnan’a Anadolu’nun Türk ırkından oluştuğunu kanıtlaması için görev vermiştir ve bu da Afet İnan’ın “Türk Irkının Vatanı Anadolu” kitabına yansımıştır.

Atatürk ve tek parti yönetiminin vatandaşlık kavramı üzerinde durarak etnik bir milliyetçiliğe karşı olduğu düşünülürse otuzlu yıllardaki ders kitaplarının içeriğinde bulunan Türklüğü öven ve yücelten bilgiler ile Orta Asya’ya dair savlar dikkat çekmektedir.(Özdoğan, 1996:24)

Tarih ders kitabından ilerleyen bölümlere bakıldığında ırk kavramı ile ilgili olarak, bozulmayan tek ırkın Türk ırkı olduğu savunulmakta; fakat bunu doğrulayacak sağlam bir kanıt ortaya koyulamamaktadır. Kitaba göre Türk dili de bozulmadan 1930’lara kadar gelmiştir. Türk milletine budun tanımı da yapılmıştır.¹⁵

“Beyaz Kahraman” temsilinde Türk ırkının varoluşu otuz bin sene önceye götürülüyor. Türk tarihinin ne kadar köklü olduğundan bahseden profesör bu yüzden de en gelişmiş devletin Türkiye olmasının normallğine işaret ediyor. Türkler her zaman bu köklü tarihlerinin bilincinde olarak çalışmalı deniyor. Böylece “yeni vatandaş” a tarih bilinci ile beraber sorumluluk da yüklenmeye çalışılmış denebilir.

¹⁵ T.T.T.C.,*Orta Mektep İçin Tarih Ders Kitabı*,Devlet Matbaası, İstanbul, 1933

“Profesör :

Mademki bu millet, otuz bin sene evel dünyaya ilk medeniyeti dağıtan milleti; demek onun asil kanında bir cevher vardı. Bu cevher bende de niçin olmasın? Dedim, neden bugünden itibaren daha, bir otuz bin sene içinde yeni medeniyetleri dünyaya dağıtmasın? Niye gene örnek millet olmasın? ...Behemehal yapacağın bunların hepsi için çalışırken; milletinin otuz bin yıllık şerefini, zekasını, ününü, namusunu düşüneceksin! Ve her zaferin; o kanı, o cevheri sana veren milletinin hesabına geçireceksin.”
(Gündüz,1932: 22)

Tübitak’ın resmi sitesinde, Homo sapiens sapiens insan türünün kırk beş bin yıldır var olduğu yer alıyor. Böylece piyes yazarı Türk ırkını bu türe kadar dayandırmış oluyor. Yine Tübitak tarafından verilen bilgide ilk insan türleri arasında ne Anadolu’da ne de Orta Asya’da ortaya çıkan bir türe rastlanmıyor.¹⁶

Profesör karakteri 1970’lerin Türkiye’si’ni anlatan piyeste elde edilen başarılarla şaşılmanması gerektiğini, medeniyet yayıcılığının zaten bir Türk özelliği olduğunu söyleyerek Türk tarihinin ve ırkının otuz bin senedir yaşadığını tekrarlıyor. Söylenmek istenen aslında Cumhuriyet döneminin tarihin köklü derinliklerinden gelen Türk uygarlığının üstünlüğünün bir devamı niteliğinde olduğudur.

“Profesör:

Bizim yeni hiçbir idealimiz yoktur. Bizim bir tek ilk ve son idealimiz vardır ki tam otuz bin yaşındadır. Otuz bin sene evel bir noktadan bütün dünyaya yayılan ecdadımızın bir tek, ilk ve son ideali vardı. O da şuydu: En yüksek medeniyete doğru! Türkün büyük yarımına doğru!”(Gündüz, 1932 :24)

“Mavi Yıldırım” oyununda Türk tarihinde hoşgöründen dolayı hep zarara uğrandığı belirtilmiş, medeniyet olarak Türklerin affedici olması yerilmiş, tarihten yola çıkılarak geleceğe yönelik çıkabilecek vatan hainlerine de göz dağı verilmiş; hatta ülke yöneticilerinin dış güçler tarafından kullanılabilmesi ima edilmiş. Osmanlıcı Firuz Bey’in affedilme talebine karşılık milli mücadele yanlısı Türköz Hanım cevap veriyor:

¹⁶ Bkz. (http://www.biltek.tubitak.gov.tr/merak_ettikleriniz/index.php?kategori_id=9&oru_id=115)

“Türköz:

Türk ne vakit affetti ise felakete uğradı.Fatih Bizans’ı affetmeseydi bu günü göremezdik. Af yerine işte köy meydanı. Af ha!... Biz seni de senin efendilerini de hatta istikbalde türeyecek efendilerinin efendilerini de bu meydana göndereceğiz. Milli muhabbet, milli istiklal, milli varlık namına!...”(Gündüz, 1934:77)

“30 Ağustos” piyesinde Türk ırkı yüceltilerek, tarihinin köklü olduğu vurgulanmaktadır.

“Kumandan:

Bu millet ölmez, Satılmış ağa...Asırlardan beri dünyaya hükmeden büyük Türk milleti ölmez...”(Candar,1940:31)

“Öz yurt” temsilinde sıkça yer alan akıncı türkülerinden birinde, Türk ırkının yaratılışının çok eskilere dayandığı vurgulanarak, ilahi güçlerin Türk ırkıyla iletişime geçtiği belirtiliyor.

“Yerin aydınlığısın dedi bize Yaratan,
Biz yangın olmak için göç etmedik Asya’dan.

....

Biz yaratılışta güneşle biriz,
Türk adı ışıkla, ateşle eştir.”(Çamlıbel,1932:9)

3.8. Orta Asya Türk Tarihi ve Cumhuriyet Dönemi İlişkisi

Şimdiye dek incelediğimiz temsillerde Osmanlı dönemiyle ilgili olarak tek bir olumlu aktarıma rastlamadığımız gibi Orta Asya konulu ve Orta Asya’da geçen tüm piyeslerde bahsi geçen devrin övülüp yüceltildiğini gördük. Diğer bir deyişle Cumhuriyet dönemine örnek oluşturabilecek Türk tarih dönemi olarak Orta Asya ve gelenekleri oyunlarda yer almıştır. Aradaki Osmanlı Devleti döneminin yaşanmamış sayılmasına ve Orta Asya ile bütünleşmeye çalışılmıştır.

Bu görüşün destekçisi olarak Ülkü Halkevleri Dergisi’nde yayımlanan eski ve yeni bazı kavramlar eşleştirilmiştir. Naci(1933: 191,193) yeni dönemdeki hürriyet olgusunu eski Orta Asya’daki “Türkler yaratılıştan hürdür” ifadesiyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni Orta Asya’daki kurultay ile ve Cumhuriyet dönemindeki hakimiyetin millete ait olması durumunu da yine Orta Asya’daki kişilerin her işlerinde kendilerinin yetkili olması durumuyla bağdaştırmıştır.

3.8.1. Anayurt ve Öz yurt Kavramları

“İnkılap Çocukları” temsilinde yurt dışında olan Gündüz ve Turgut vatan özlemi çekmekte ve Anadolu’dan anayurt diye bahsetmektedirler.

“Gündüz:
Burada çarpık sokaklar yormuyor gözümüzü
Yer altı trenleri plajlar operalar,
İçimizde güzellik hasretini oyalar
Fakat unutturamaz anayurdu bir lahza.”(Nayır,1933:10)

“Mete” oyununda da öz yurt olarak Anadolu’dan bahsediliyor.

“Büyücü:
En kahraman çıkıyor yurdun büyük bir kolu,
Türk’ün artık öz yurdu oluyor Anadolu.”(Nayır, 1932 :67)

“Mavi Yıldırım” piyesinde Türköz Hanım, “halkçılık” öğretisi doğrultusunda asırlardan beri diyerek Anadolu’nun uzun zaman önceden beri bir Türk yurdu olduğunu vurguluyor.

“Türköz :
...Bize gelince; biz halkdınız. Asırlardan beri bu toprak için kan dökmüş, can vermiş, çalışmış, terlemiş ve ızdırap çekmiş olan demokrat halkdınız, köylüünüz, askeriz, öz milletiz.”(Gündüz, 1934 :12)

Yine Orta Asya devletlerini konu alan temsillerden biri olan “Attila” temsilinde göçten sonra Edek, Orta Asya’yı kastederek bir konuşma yapıyor ve bunun üzerine Coşkun anayurt olarak Orta Asya’yı gösteriyor.

“Edek:
Neye böyle kısır bir toprağı içten anmak?
Geçmiş mezar olan bir kuru çöle yanmak?
Coşkun:
Bu bağlanış geçmiş mezar olduğundandır,
Anayurdun sevgisi her Türk kalbinde kandır.
Çünkü o, ataların, dedelerin yurdudur
Çünkü o topraklarda bu ırkın kalbi vurur.” (Ergenekon,1937 :15)

Avni Candar'ın kaleme aldığı "30 Ağustos" oyununda ise Türkler'in öz yurdu olarak Anadolu toprakları gösterilmektedir.

"Satılmış:

....Biz erkekli, dişili, gençli, ihtiyarlı bu öz Türk yurdunun koruyucularıyız..."(Candar,1940:10)

1932 yılında yazılan "Öz yurt" temsilinde yer alan bir akıncı türküsünde bu kez anayurt olarak Orta Asya işaret edilmektedir. Daha sonraki bölümlerde ise Anadolu'ya "öz yurt" anlamı yüklenmektedir.

"Gördün mü, nasıldı Uralla Altay?
Halini sordun mu halkın bir kere?

....

Yine bağı yanık mı Türklerin anayurdu?
Sen bir bulut olsaydın, yağsaydın ne olurdu?"

....

(Anadolu'ya yapılan göç kastedilerek)
"Anayurttan ayrıldık öz yurdu bulduk işte"(Çamlıbel,1932:3,17)

Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akın" temsili Göktürk Devleti'ni ve Orta Asya'dan göç edişi konu edinmektedir. Yaşanan kıtlık nedeniyle İstemi Han lider olduğu için bedeli onun ödemesi beklenmektedir. Oyunun başında bir harita önünde anlatıma başlayan öğrenci Orta Asya'yı "anayurt" olarak göstermektedir.

"Talebe:

İşte şu Orta Asya...Türkler'in anayurdu...
Türk ilk medeniyeti Altay-Ural'da kurdu..."(Çamlıbel,1932:8)

3.8.2.Orta Asya ve Cumhuriyet Dönemi İlişkilendirilmesi

“Çoban” piyesinde Orhun Yazıtları hatırlatılarak Türk ırkının sonsuza dek yaşayacağını Orta Asya eserlerinde geçtiği belirtiliyor. Çoban karakterinin, Atatürk’ü temsil ettiğini hatırlarsak, Orhun yazıtları ile yeni dönem ve yeni dönemin söylemleri arasında kurulan bağlantı da ortaya çıkıyor.

“Tarih:

...dinle, belki tanırsın bu çobanın sesini
Hatırladın mı yavrum Orhun kitabesini
Gökler çökmezse eğer
Yarılp batmazsa yer
Türk elini hangi er
Hangi kuvvet mahveder.”

....

“Tarih

...bir fark var: biz dinlerken o çobanın sesini
Birkaç defa eşittik Orhun kitabesini:
Gök kubbe yarılmadan, kar toprak çökmeden
Bulunamaz diyordu Türk ilini yok edenBu sade kuru laf ve bir güzel söz değil;
Bunun bütün dünyaca düstur olduğunu bil!”(Çağlar,1933:26, 86)

Cumhuriyet dönemindeki “hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir.” İfadesine uygun olarak Orta Asya’da da devlet yönetiminde demokrasi olduğu mesajı veriliyor.

“Bey:

..bir memleket işi bu.. herkes söz söyleyecek.”(1933 :44)

“Güneş” temsilinde Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasının ardından, Tekin karakteri “turancı” bir anlayışı andırırçasına sevincini belli ediyor.

“Tekin:

Bu zafer yalnız bizim deyil bütün Türklerin.”(Veysi,1934:79)

Cumhuriyet dönemim demokrasi anlayışına “Çoban” temsilinde Orta Asya’dan bir örnekle değinildiğini söylemiştik. “Mete” piyesinde de düşünce özgürlüğü ve yargısız infaz yapılmaması hakları vurgulanıyor. Mete’nin yaptığı bu konuşma, yeni dönemde “hukuk üstünlüğü” kavramının benimseneceğine bir işaret olabilir.

“Metem:

Korkma, her fikir serbest söylenmelidir.
Söylenmeyen fikirler ancak tehlikelidir.
Beni dinle sen, Oktar, dinle ve düşün biraz.
Sebebi sorulmadan kimse itham olunmaz.”(Nayır, 1932 :36)

Piyeste Mete'nin aslında Atatürk'le benzeştirilerek anlatıldığına dair en somut kanıtın yer aldığı bölümün sonunda “GAZİ” ismi büyük harflerle yazılıyor. Büyücünün geleceği görerek verdiği habere göre Orta Asya'daki başarılı devlet yönetimi Atatürk ile beraber geriye dönecek ve Türkler yine eski liderliklerini geri alacaklar.

“Büyücü:

Gene Türk'ün başına geçiyor bir kumandan.
Milletin kudretini ilk önce duyan odur,
Tek başına dünyaya meydan okuyan odur.
Şahsında seyredince Türk'ün azametini
Muhabbete dönüyor bütün dünyanın kini
Benzeyor zincirlere vurulmayan denize
Odur Şark'ın kaç asır beklediği mucize.
Bu kumanda altında memleket uyanıyor,
Ufuklar baştan başa ışıklarla yanıyor.
Yanıyor pırıl pırıl şimdi bütün arazi,
Doğuyor güneş gibi yurdun üstünde GAZİ.”(Nayır, 1932 :68)

Turan anlayışına yönelik “Mavi Yıldırım” temsilinde geçen kısım Nuri'nin Yalçın'a milli mücadeledeki amacı sormasıyla başlıyor. Yalçın'ın verdiği karşılık “Turancılık” ın bilinen anlamda değil; Kemalizm içinde yeni kutsal değerler ile anlaşılması gerektiğine yönelik. Tek partinin “halkçılık” ilkesini esas aldığını ve kan milliyetçiliğini reddettiğini düşünürsek turancılığa yeni bir tanım getirilmeye çalışıldığı da söylenebilir. Başka bir deyişle aşırı milliyetçilik yaptığı suçlamasından çekinen tek parti yönetimi, “halkçı” olduğunu ileri sürerken milliyetçiliği temsil aracıyla aktarmaya çalışmıştır denebilir.

“Nuri:

İdealimiz Turan mı?

Yalçın:

Yeni Turan da Mustafa Kemal'in yeni kıvı elması.

Yalçın:

Yanlış anlamayınız yeni Turan, istiklali tam olacak olan yeni Türkiye'nin adıdır. Onun kıvı elması da Ankara'dır.”(Gündüz, 1934 :20)

Turancılığın 1930'lu yıllardaki ateşli savunucularından Nihal Atsız tek parti yöneticilerini saf kan Türk olmadıklarını iddia ederek yönetimde bulunmalarını sakıncalı görmüştür. Ayrıca Atatürk'ün ölümünden sonra İnönü döneminde ırksal anlamda yapılan yayınlarda ve okuyucu kitlesinde artış görülmüştür. Atatürk döneminde ise Türkiye Türkçülüğüne önem verilmesi ve yurttaşlık kavramının ön plana çıkarılması, Turancı simgelerin etkisini azaltmıştır.¹⁷

Konusu yine Orta Asya'da geçen "Attila" oyununda Muhafız ile bir Türk atlısı arasında geçen konuşma Türk ırkını yücelterek yeni dönemdeki hedefleri de ortaya koymaktadır. Türklerin yeni dönemdeki eğitim atılımı ve bağımsızlık tutkusunu dile getiriliyor.

“Muhafız1:
Vatanınız neresi?
Atlı:
Dünya
Muhafız 1:
İrkiniz?
Atlı:
Türk, Hun
Muhafız1:
Hangi varlığa meydan okumaktadır bu sökün?
Atlı:
Zulüm ve cesarete!
Muhafız1:
Yoldaşınız?
Atlı:
Cesaret!
Muhafız1:
Düşmanlarınız kimdir?
Atlı:
Korkaklık ve esaret!
....
Muhafız 1:
Ülkünüz nedir?
Atlı:
Zafer ve mazluma adalet!
Muhafız1:
En yüksek servetiniz?
Atlı:
Ebedi bir “hürriyet” !(Ergenekon,1937:8-10)

¹⁷ Günay Göksu Özdoğan, 1930 ve 1940'ların Türkçü Akımı, Toplumsal Tarih Dergisi, Mayıs 1996, sayı 29, s.22,23

“Atatürk Milliyetçiliği” öğretisinin yapıldığı bölümde Edek, ülke içindeki yabancılara önemli makamlarda görev verilmesinden şikayetçi olunca, Coşkun önemli olanın ırk değil ülkeyi kalkındırmak için çalışmak olduğunu ifade ediyor. “Ne mutlu Türk’üm diyene” sözünün paralelinde etnik kimliğe önem vermeden ortak amacın Türkiye’nin gelişimi olduğu ifade ediliyor.

“Edek:

...Hün olmıyanlara da Hakan değer veriyor;
Bu yabanlar en yüksek mevkilere eriyor.
Onejest bir yunalı, ama sözü Hün alan
Bileda’dan üstündür.

Coşkun:

Bilmiyorum sen bundan
nasıl bir kör gayeye istiyorsun yol almak?
Gözlerin kaybedince nurunu güneşe bak!

.....

Bizim için her şeyin üstünde bir ülkü var,
Onun önünde boyun eğer bütün duygular.
Hepimizin kuvveti ayrı ayrı bir dere,
Akarlar gayelerin birleştiği bir yere
O yer ulusal varlık: Attila ülküsüdür

....

Onejes bir yunanlı. Oreste’de Romalıdır.
Ama büyük gayede onlar Hunun malıdır.
Bütün varlıklarını bu gayeye vererek,
Bu yönden “yabancı Hun” dense onlara, gerek.”(Ergenekon,1937 :21,22)

Piyesin devam eden bölümünde lider özellikleri veriliyor. Attila’dan bahsedilmesine rağmen sayılan vasıfların Atatürk’e ithaf edildiği anlaşılabilir. Böylece Mete’den sonra lider özdeşleştirilmesinde Attila ve Atatürk eşleştirilerek Orta Asya’dan bir aktarım daha yapılıyor.

“Coşkun

Yurd içinde aranmaz güçlük, zahmet, ıstırab.
Terk ederek burada rahatlı otağını,
Attila adım adım gezdi her bucağını
Yurdun.
Ulus Hakanı, o , Ulusu tanıyor.
Sınır , doğuda anayurda dek uzanıyo.
Her sınır ötesinde gözü kanlı düşman var.
Attila böyle her yıl gezerek diyar diyar,
Geniş yurda örüyor sağlam bir birlik ağı.”(Ergenekon,1937:23)

“Ergenekon” temsili içerisinde yer alan “Ergenekon” şiirinde Orta Asya ile Cumhuriyet dönemi arasında güçlü bir bağ kuruluyor ve M.Kemal Atatürk bir Orta Asya kahramanı olarak gösteriliyor.

“Ergenekon:
İstiklal savaşında çıktık Ergenekon’dan
Orta Anadolu’da yazıldı aynı destan
ATATÜRK kurdumuzdu yurt ise Ergenekon
Bu yurt için uğraştık bu yurt için döktük kan
Ergenekondan çıkıp düşmanı yere serdik
Kurtuluşu birlikte, ilerlemede gördük.”(Akkan,1946:4)

“O Bir Devirdi” piyesinde Kurtuluş Savaşı yıllarında dine karşı geldiği gerekçesiyle suçlanan başöğretmen Mehmet Yurdun, yapılan haksızlığa Türk tarihine atıfta bulunarak karşı çıkmaktadır.

“Mehmet Yurdun:
Bana bakın amirler! Memurlar! Müftüler! Bir Türk muallimi böyle bir cinayeti irkitip etmez. Yalnız bir Türk muallimi değil, otuz bin yıllık şerefli tarihi olan bu asil ve erkek Türk milleti içinde kimse bu harekette bulunmaz!”(Gündüz,1938:51)

Kurtuluş Savaşı sonrası vatan için çalışmanın gerekliliği konusu Orta Asya’da geçen “Akın” piyesinde İstemi Han ağzından Cumhuriyet vatandaşlarına öğütlerde bulunmaktadır.

“İstemi Han:
...İşte hala bu cevher nabzınızda duruyor,
Milyonca Türk’ün kanı bir nabızda vuruyor,
Akıyor bin damardan bir damara telaşla...
Bunu yaşatmak için çalışın canla, başla.
Yoksa demin üç Beyin adını silen erler
Gün geçmeden onların izlerinden giderler!”(Çamlıbel,1932:56)

Orta Asya Türk tarihinin Cumhuriyet dönemiyle bağdaştırılmaya çalışılmasına “Devrim Yolcuları” temsilinde de rastlanmaktadır.

“Oben:

..Binlerce ırkdaşımızın hür yaşamak ve satılan anayurdu kurtarmak için döktükleri ve dökecekleri kanın derecesiz olduğunu unutma. Türkün esir yaşadığını tarih kaydetmemiştir. O esir olduğu gün yaşamaz, yaşamağı kendisine yaraştırmak, kurtarılmak için uğraşılan bu yurdun kazılacak yeni temeli öz Türk çocukları olan Attila, Cengiz ve Timur’un kanını taşıyan bizim gibi Türk evlatlarının kollarile kazılacaktır.”

....

“Demir:

Evet;..Emrinizi bekliyorum

Binbaşı:

Yiğit çocuk var ol. Bana binlerce yıl önce okuna sarılmış düşmana saldıran atanı hatırlattın.” (Tuncer,1937:11,28)

3.8.3.Orta Asya Geleneklerinin Aktarımı

Orta Asya ile yeni dönem arasında bağlantı kuran temsillerin bir yönü de mekan olarak Orta Asya’da geçen piyesler aracılığıyla eski Türk adetlerinin tanıtılması ve aktarılmasıdır. Göktanrı inancına bağlı olarak Şamanizm esintileri, Orta Asya’nın sosyal yaşamı bu bölümde incelenecek olan oyun kısımlarında yer almaktadır.

Orta Asya’nın göçebe sosyal yaşamı ve kurban anlayışı “Mete” temsilinde yer alıyor. Piyesteki İkinci Asker’in ağzından Orta Asya’daki savaş geleneği ve at kullanımını anlatılıyor.

“İkinci Asker:

En mukaddes bir günde aldık cenk haberini,
Bu haber dilden dile gezdi bayram yerini
Bir yanda gök tanrıya ak at edildi kurban”

....

“Mete:

Çünkü alışkın değil bir Türk esir olmaya,
At üstünde büyüyen çünkü yürümez yaya..”(Nayır1932 :17,48)

Konusu Kurtuluş Savaşı döneminde geçen “Vatandan Vatana” temsilinde Orta Asya’nın göçebe kültür anlayışına değiniliyor. İffet Hanım Orta Asya’daki Türklük anlayışı ile Cumhuriyet dönemi arasında bağ kuruyor.

“İffet hanım:

Biz Türk’üz! Aşiret halinde çadırlarda doğduk,çadırlarda yaşadık. Vatanımız namusumuz uğrunda can vermeyi bir şeref bildik.zevcim gitti; icap ederse ben de gideceğim.”(Hüsni, 1933:17)

“Çoban” temsilinde Orta Asya ile ilgili kavramlar verilerek başbuğ ve kurultaydan söz ediliyor.

“Üçüncü İhtiyar:

..işte kurultayıyla başbuğ da yaklaşıyor.”(Çağlar,1933:26)

Temsillerde Orta Asya din anlayışı ve inanışlarıyla ilgili aktarımlar da yapılmaktadır. “Attila” oyununda Orta Asya’daki gök tanrı ve büyücü inanışları yansıtılıyor.

“Muhafız1: (Orta asya din anlayış ve inanışı yer almış)
Tanrımızın adı ne?

Atlı:
Göktanrı.”

....

“Attila:
Bak Coşkun şimdi sen de
Üç boynuzlu bir koçu kırmızı renge boya.
Sonra al götür hemen baş bakıcıya.
De ki: “Hakan soruyor, bu fala bakacaksın!
Tanrı harp istiyor mu bunu anlayacaksın”
Ok gibi boynuzları, kan renginde tüylerle
Bakıcının getirir koç, bu falı dile.
Ordudaki başbuğlar sonra bu falı bilsin!”

....

“Valter:
Lakin Hakan görerek
“Bir leylek, yuvasını aldığı kal’adan”
-Kal’a bozulacaktır hücumu geçin heman,
Yuvasını kaldıran leylek gösterir bunu!-
Dedi.”(Ergenekon, 1937 :9,62,71)

1940 yılında kaleme alınmış ve diğer bir çok temsile benzer şekilde bir Anadolu köyündeki milli mücadele çalışmalarını anlatan “30 Ağustos” oyununun başındaki bir deyiş ile Orta Asya’daki Türklerin çeşitli nedenlerle göçünü anlatan “Ergenekon” destanına atıfta bulunmaktadır.

“Deyiş:
Düşmanı sokar mı Türk hiç yurduna
Kim karşı kor Ergenekon kurduna”(Candar,1940:6)

“Öz yurt” oyununda geçen bir başka akıncı türküsünde, Orta Asya dinsel inancı ile Türk ırkı arasında ilişki kurulduğu görülmektedir.

“...Kurdun gözü tutuşur, yarasanın kanadı
Göktanrı’nın yaktığı meşaledir Türk adı.”(Çamlıbel,1932:10)

Orta Asya geleneklerinin piyeslerde aktarılması noktasında dini inançlar ağırlıkta olmakla beraber sanatsal olarak da bağlantılar kurulduğu görülmektedir. “Tarih Bizim” oyunundan konuya şu şekilde bir örnek verilebilir.

“1. Akıncı:
...Kopuz çalınıyor.
...Çevir sahifelerini
Bizden başka övünecek nen var.
Seni zaman yarattı.” (Dölen,1943:6)

....
“Bilge Han:
Kopuz çalın, Kımız içilsin,
Buğra bey:
Oğul artık büyüdün erginleştin, yiğit oldun. Kendine ad koymak gerek. Baş kesmeyince kan dökmeyince bir yiğide ad konmaz.”(Dölen,1943:9)

Konusu Orta Asya’da geçen “Akın” temsilinde de Orta Asya inançlarına yönelik ifadeler rastlanmaktadır. Kıtılığa karşı kurban verme geleneğine değinilirken bu töre nedeniyle gök tanrı yerilmektedir.

“İstemi Han:
...Hem kızı, hem babası gitti senin uğruna!
Yine hasret kalırsa bir bahar yağmuruna
Artık bu yaşlı ülke sana nasıl güvensin?
Orta yerde bir kurban kalıyor ki, o, sensin!
Gözlerin Suna’ya da yaşarmasa, ey Tanrım,
Bağrında merhametin yeri yok der, yanarım.”(Çamlıbel,1932:39)

İffet Halim Oruz’un yazdığı “Burla” temsili de benzer piyeslerde olduğu gibi Orta Asya’dan Anadolu’ya göç edişi konu almıştır. Oyunda başbuğ, başbuğun oğlu, Deli Dünder, Kara Budağ gibi karakterler yer almaktadır. Deli Dünder’in ve Sadur Kazan’ının ifadeleri Türklerin Orta Asya gelenek ve yaşayışlarını anlatmaktadır.

“Sadur Kazan:

Türk dinlenirken bile at üstünde oturur.
Çocuklar durulur mu, böyle duracak mıyız?
Biz ki yavuz binici, tığ gibi bir avcıyız...”

“Deli Dünder:

Başbuğ bize Türk derler, girmez okumuz yaya,
Bir kamçıdan atımız meydan okur yaylaya;
Kim demiş kirpi gibi otağa sineceğiz,
Birden yağız atların sırtına bineceğiz,
Dolu dizgin, çala kamçı, baldır sıkı, yay elde,
Bizi bir burada gören, bir de bakacak nerde...”(Oruz,1933:6,7)

3.9. Kadın Hakları ve Kadının Toplumdaki Yeri

3.9.1. Haklar Açısından Kadının Eski ve Yeni Yeri

Cumhuriyet dönemi ile beraber kadınlara bazı hakların tanınması ve kadın erkek arasındaki eşitsizliklerin kaldırılması da piyeslere konu olmuştur. Özellikle kadının Osmanlı dönemindeki önemsizliği üzerinde durularak yeni dönemde hak ettikleri yeri alacaklarına dair ifadeler kullanılmıştır.

“Güneş” piyesinde Osmanlı döneminin teokratik yapısı nedeniyle kadınların boşanma hakkının olmamasına değiniliyor. İzmir’in işgalden kurtulmasının ardından kaçmaya yeltenen Arap asıllı Abdi Bey’e Türk eşi boşanmayı teklif ediyor. Abdi Bey’in verdiği cevap ile dinin Osmanlı döneminde kullanılarak kadın haklarının hiçe sayılması gündeme getiriliyor.

“Şahika:
..beni boşa öyle git!
Abdi bey:
İslamiyet’te vardır karıları boşamak;”(Veysi,1934 :67)

“Şeriatçısı” temsilinde hukuksal açıdan Osmanlı döneminde dinsel bahaneyle kadının şahitliğinin kabul edilmemesi üzerinde duruluyor.Kadı karakterinin piyeste göz koyduğu kızın sevdiği İzzet, kadıyı sıkıştırır ve nikahı kıymasını ister ama şahit bulamadığını söyleyen kadı, kadın erkek eşitsizliğini ortaya koyar.

“Kadı:
Evimde kadından başka kimseler yok. Malum a şahidin erkek olması farzdır.”(Şevket, 1938 :77)

Adından da anlaşılacağı gibi “İnkılaplarımız” oyununda kadına yönelik yapılan devrimler anlatılıyor. Osmanlı dönemindeki kadın ile Cumhuriyet dönemindeki kadın arasındaki farklar ortaya konuyor. Meslek edinme, kılık kıyafet ve eğitim haklarının kadınlara da verildiği vurgulanıyor. Osmanlı döneminde kadının dinsel nedenlerle insan haklarından mahrum kalışının altı bir kez daha çiziliyor.

“Ece:

... Kadın, padişahlık devirlerinde çok ezilmişti. Türk kadın bir çok insanlık haklarından ezilmişti Türk kadını bir çok insanlık haklarından mahrumdu. Okuyup yazamazdı. Çünkü günah denilirdi, hayata atılamazdı, çünkü ayıp sayılırdı. Yüzü peçe, vücudu çarşaf içinde mahpustu.”

....

“Ece:

...Fakat Cumhuriyet ilk evvela kadına hayat hakkı verdi. Kızlar mektepte erkekler gibi okumaya başladılar. Türk kadını umumi hayata atıldı. Hatta hekim ve hakim bile oldular.”(Gürtunca,1936: 27,28)

“O Bir Devirdi” temsilinde din adamı karakterini canlandıran Tomruk Hoca ile Cumhuriyet dönemi gençliğini temsil eden Nilüfer karakteri arasında geçen konuşmada, hem Osmanlı döneminin kadına bakış açısı hem de Cumhuriyet döneminde oluşturulması düşünülen eşitlik kavramlarına değinilmektedir.

“Tomruk:

Önceden söyleyeyim ki bir müftünün evine bir hatun kişi bu kılıkta gelmez! Bu nasıl başörtüsü? Bu ne biçim çarşaf?hanım! Hele sen bir yol çık dışarıya! Meclisimizi ifsat etme! Biz er kişiler konuşalım.

Nilüfer:

Milli işlerde erkek, kadın ayırt edilmez.

Tomruk:

Vay! Senin baş örtün ne kadar kısa ise dilin o kadar uzun.” (Gündüz,1938:17)

Vasfi Mahir Kocatürk’ün “10 İnkılap” temsilinin konusu on önemli alanda yapılan devrimlerin tanıtılmasıdır. Bir grup öğrenci öğretmenlerinin verdiği ödev gereğince kendilerine göre en önemli yenilikleri belirleyip anlatmaktadırlar. Öğrencilerden Filiz, kadın hakları konusunda eğitim ve kıyafet alanındaki yenilikleri gündeme getirmektedir.

“Filiz:

...Bence Türk İnkılabı’nın en büyük tarafı kadınlığı yükseltmesidir...Derslerimi bir kere gözden geçirdim. Çantamı ve yemeğimi alarak sokağa çıktım. Geze geze mektebe geldim. Bugün burada beş ders okuyup birçok şeyler öğrendikten sonra eve döneceğim....Milletimizi daha fazla yükseltmek için, kadınlarımızın daha çok yükselmesine çalışacağım ve Türk kadınının bütün dünya kadınlarından daha üstün olduğunu cihana tanıtacağım...Türk İnkılabı olmasaydı belki ben de haminnem gibi yedi yaşında çarşaf giyecek, dokuzumda hafız olacak, fakat iki kelimeyi bir araya getirip söyleyemeyecek ve yazamayacaktım.”(Kocatürk,1933:6,7)

3.9.2.Sosyal Yaşamda Kadının Eski ve Yeni Yeri

Kadına verilen hukuki haklardan ayrı olarak günlük hayatta Cumhuriyet ile beraber toplum nezdinde değerlerinin artması da temsillere konu olmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde ev içinde ve yakın çevrede önemsenmeyen bazı aşağılayıcı unvanlarla hitap edilen kadının yeni dönemde prestij kazandığı örneklerle piyeslere konu olmuştur.

Osmanlı döneminde kadına karşı kullanılan sıfatlardan biri “Güneş temsilinde yer alıyor.

“Abdi Bey:
Anlaşıldı kızınla kalıp gitmeyeceksin;
Bir düşün ki sen nede olsa eksik eteksin!”(Veysi, 1934 :66)

“Yanık Efe” oyununda Gönül karakteri, Nefise Nine’ye Yanık Efe’nin sevdalısı olduğunu saklayarak başkasıymış gibi neden yıllardır arayıp sormadığını anlatırken, dönemin kadın girişimciliği hakkında ipuçları veriyor.

“Gönül:
Düşün nine; ne kadar olsa kızdır..Erkek gibi olamaz. Belki ona mektup göndermemesinin bir çok sebepleri vardır.”(Eruluç,1936 :33)

Aynı piyesteki Nefise Nine, Yanık Efe’ye Gönül’ün kendisini aramamasını savunurken kadına karşı kullanılan deyimlerden biriyle eski gelenek insanını yansıtıyor.

“Nefise Nine:
....Aklınca bir iş tutmuş...Nişanlanmış..Eh ne kadar olsa eksik etektir.”
(Eruluç,1936 :53)

Osmanlı dönemi anlayışında kadına bir meta muamelesi yapılması da “Yanık Efe” oyununa yansıyor. Köyün eğitimsiz delikanlısı Ömer, bayılan Gönül’ü babasına uzatırken kadına bakış açısı ortaya çıkıyor.

“Ömer:
Hiçbir şeyi yok bayılmış..(Gönül’ü uzatır) Al ağam malını.”(Eruluç,1936:62)

“Kahraman” oyununda kadına yönelik bakış açısı ve başlık parası geleneği aşağıdaki bölümlerde yer alıyor. Bekir Çavuş askerliğini yapmayan birine kızını vermeyeceği için eleştiri aldığı eşi Fatma’ya cevap veriyor.

“Bekir:
Düşünme onu!
Bunu bilmez her şeyi kadın aklı bilse de,
Er olana bir gelir yense de, yenilse de...”

....
“Bekir :
Baba zararlı çıkar kız gönlüne uyarsa.”

....
“Bekir:
Bin altın! Bin altın ağırlıktır Eminenin değeri...”(Çamlıbel,1965 :12,14)

Başlık parası dışında evlilik konusunda kadının rızası olmadan evlendirilmesi konusu da temsillerde yer almıştır. “Yeni dönem kadını” nı canlandıran Tahire karakteri, “Gelin Alayı” piyesinde istemediği biriyle nikahlanmaya zorlanınca, Cumhuriyetin bu bağlamda kadına tanıdığı haklardan bahsediyor ve yeni dönemde kadın yurttaşlara aktarımda bulunuyor.

“Tahire :
O zamanlar geçti. Şimdi Cumhuriyet devrinde yaşıyoruz. Köy dirliğini bozmak isteyen kanun ellerine kelepçe takar da götürür, dama tıkar. Bu devirde her şey gönül rızası ile olur. Zorbalık yok aşam zorbalık yok.. o eskidenmiş, eski çamlar bardak oldu.(Yay, 1948:7)

Şeriatçısı temsilinde kadı karakteri çirkin kardeşini evlendirmek ister. Fakat kardeşinin bu evliliği kabul etmemesinden yakınır, arkadaşı Kanber ise kadına o dönemde evlenme konusunda verilen hakkı betimler.

“Kadı:
Bu kardeşimden illallah artık, senelerden beri aradık, taradık. Nihayet hem bir münasibini, hem de yabancımız olmayan birini bulduk. Olmaz diye direniyor.

Kanber:
Haksız efendim. Hem sizin işinize karışmaya ne hakkı var?”(Şevket, 1938 :16)

Fiziksel açıdan kötü görünümlü kız kardeşini günahtır diyerek damada göstermeden evlendiren kadı, kardeşinin eşiyle toplum arasında çıkmak istemesi üzerine; Osmanlı döneminde kadın üzerindeki din baskısını ortaya koyan açıklamalar yapmaktadır.

“Kadı:

Sus cahil. Bir de kadı kardeşiyim diye kurum kurum kuruluyorsun. Kadın yabancı bir erkeğe namahrem değil midir? Madem ki namahremdir ve bu namahrem kadının başı açıktır, nikahı sakıt olur. Tecdidi nikah etmek lazımdır.”(Şevket, 1938:53)

Kadın zekasını aşağılamaya yönelik ifadeler bu piyeste de yer almaktadır. Sonuç olarak “Şeriatçısı” oyununda din eksenli nedenlerle kadının hem toplumsal hem de hukuksal alanda nasıl geri planda kaldığı topluma anlatılmaktadır.

“Kadı:

Allah Allah. Bu kadın kısmı da böyledir zaten. Bir bahsi her gün konuşsan yine bilmek hassasına malik olamazlar.(Şevket,1938 :87)

Münir Hayri Egeli'nin lirik piyes tarzında yazdığı “Bir Ülkü Yolu” temsilinde ana tema bir koro ile Ertem Demirci adında mesleği de demircilik olan işçinin konuşmalarına dayanıyor. Mekan, ortaçağda bir Türk kenti olarak gösteriliyor. Ertem Demirci diğer karakter olan Bayan Sevinç'e aşık fakat fakirliğinden dolayı zengin bayanı sevmesinden utanıyor. Temsilin sonunda kendisini Ertem'e vermeyen babası nedeniyle Bayan Sevinç intihar ediyor. Oyunda dil açısından Orta Asya Türkçesi'ne ait kelimeler bolca kullanılmıştır. İncelediğimiz bölümle ilgili olarak temsilden bir örnek verelim:

“Ertem:

İnanın, inanın ki şunu iyi bilirim.
Kadın belki bir günçün acunu başka görür.
Karaduysu¹⁸ bulutu güzel gözleri bürür.
Ancak, doğru hem inan, er geç onda belürür.”(Egeli,1934b:25)

Osmanlı döneminde erkeklere özel olan poligamiye “Eğitmen” temsilinden örnek veriliyor.

“İhtiyar:

Bu benim dördüncü karım...Bıldır yeniledik.” (Gürler, 1940:7)

¹⁸ Karaduysu: Yanlış düşünce.Bkz:Münir Hayri Egeli,Bir Ülkü Yolu,1934,Ankara, s.25

Tamamıyla yeni dönemde istenen toplum ve vatandaş şeklinin aktarımının yapıldığı “Cumhuriyet Çocukları” öğretici bir piyes olmasıyla dikkat çekiyor. Kadının sosyal yaşamı ile ilgili olarak Cumhuriyet döneminde meydana gelen değişiklikleri ve kadın erkek eşitliğini, bu döneme uygun olarak rol verilmiş olan evin kızı Belkıs, Osmanlı anlayışından kurtulamamış eski kuşağı temsil eden babası Şükrü’ye anlatıyor.

“Şükrü:

Kadın kısmı guruptan evvel evinde bulunmalıdır, demiyor muyum sana ben?..

Belkıs:

Pekey babacığım, erkekler?..

Şükrü:

Sen erkeklere bakma.. Onlar başka..Onlar geç kalsalar da ehemmiyeti yok..Ama kadınlar öyle mi ya?.. Bakarsın terbiyesizin biri peşine düşer, bir takım edepsizlikler yapar, seni rahatsız eder..Sen öyle adamlardan korkmaz mısın?..

Belkıs:

Niçin korkayım babacığım?.. Polis yok mu?..Artık kadınların böyle erkeklerden korktuğu devir geçti..O sizin zamanınızdaymış..O zamanın pısrık kadını yok şimdi merak etmeyin..”(Kalafatoğlu, 1948 :16)

“30 Ağustos” oyununda Dudu karakterinin ağzından toplumsal alanda kadının önemi vurgulanıyor. Osmanlı dönemine karşın Cumhuriyet döneminde kadınların haklarını daha etkili savunacağı mesajı yer alıyor.

“Dudu:

....Eriz dirsınız emme, iş başa düşünecek çoğunu avratlara yükledirsiniz...Biz olmasak siz acınızdan ölürsünüz hey oğul...Avrat diyi hor gördükleriniz sizin üç misliniz çalışır...Sizden de cesur olur...Kucağına şu bebeği virsem, bir saat geçmeden yorulun...Emme şu Güllü kıza virsem, ölüm Allah2ın emri, bir yıl taşır da ıh dimez...Bizi hor görmen gali...”(Candar,1940:14)

“Ergenekon” temsili, birçok şiirin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Temsil içindeki şiirlerden birinde kadınlara mesaj yer alıyor ve Cumhuriyet döneminde oluşturulması istenen kadın tipinin şekli olumsuz örnekler verilerek anlatılıyor.

“Modern Kadına:
Yirminci asrın modern Kadını
Saçının rengi senede üç defa
Dudağının rengi günde üç defa değişir.
“Bukalemun” koyalım adını

....
Sen! Sana benzemiyene
Başka şeyler giyene
“Cahil”-“kaba” dersin
Fakat onun gibi temiz bir yolda değil
Meçhul bir yolda gidersen”(Akkan,1946:11)

“Cumhuriyet Çocukları” piyesinde Osmanlı dönemi düşünce ve yaşayışını temsil eden Şükrü Bey, toplumsal yaşamda dinin kadına bakış açısını ortaya koymaktadır.

“Şükrü:
Fatma sen hala alafrangalığı bırakmamışsın..Bak Belkise..söyleye söyleye nihayet öğrendi..Ben de ona bizim evin kahveci başılığın payesini ihsan ettim..

Fatma:
Fakat efendim, öğretmenlerimiz diyorlar ki topluluk içinde kadınların yeri erkeklerden yüksek olduğu için her işte ilk önce onları gözetmek gerektir..

Şükrü:
Hayır kızım hayır..Bunlar hep martaval..frenk adetleri..Dinimiz bize ne diyor?..Cenabı Hak evvela hazreti Adem’i balçıktan yarattı, sonra da onun eğe kemiğinden Havva’yı yarattı..”(Kalafatoğlu,1948:47)

“Beş Devir” temsilinde vatanın kötü durumu, Osmanlı döneminde kadının içinde bulunduğu şartlarla özdeşleştirilerek anlatılmaktadır.

“Ahmet:
....Nasıl peçe altında görmezsek bir kadını
Ömrümüzde duymadık biz ki vatan adını,
Biz ki seyrettik yurdu kalın bir sis ardından,..”(Nayır,1933:1)

3.9.3.Milli Mücadelede Kadın

Kurtuluş Savaşı sırasında kadınların yaptıkları katkılar ve milli mücadeleye katılımları temsillerde biraz da ırk kavramı öne sürülerek işleniyor. İlgili bölümlerde “Türk kızı”, “Türk kadını” gibi tanımların kullanılması bu alanda da milliyetçi bir çizgi izlendiğini gösteriyor. Buna örnek olarak “Vatandan Vatana” piyesinde İffet Hanım’ın, kendisini esir almaya gelen düşman askerlerine yaptığı konuşma gösterilebilir.

“İffet hanım:

Ben şerefli ve namuslu bir Türk kadınıyım. Burada ölürüm de bir yere gidemem.”(Hüsni, 1933 :29)

Kadınların milli mücadeleye yaptıkları katkının somut bir örneği “Kahramanlar” temsilinde gündeme getiriliyor. Orhan karakteri yengesi Gülsüm’ den bahsederek kadınların savaştaki fedakarlığını anlatıyor.

“Orhan:

...Bana: İhsan’a söyle dedi, onlara layık bir kadın olmak için çalışıyorum... Kendisinden başka iki kadın daha varmış.Hep dikiş dikiyorlar.Dikişten anlamayanlar da cephaneye taşımak için köyden uzaklaşmışlar..”
(Ediskun ve Dürder,1969 :12)

Şehitlik kavramında hep erkeklerin ön plana çıkarılmasına karşı olarak kadınların da şehit olma isteği “Çoban” piyesinde dile getiriliyor. Oyundaki Bey Kızı karakteri vatanın tehlikeye girmesi anında tüm kadınların seve seve hayatlarını feda edebileceklerini vurgulayarak yeni dönem kadınının vatan sevgisi boyutu hakkında öğretide bulunuyor.

“Bey kızı:

Türk kızının yok mudur yurda akacak kanı?
Eğer yaralanırsa kim saracak çobanı?
Gurup gibi manzara, çiçek gibi süsmüüz;
Erkek doğmadık diye yurdumuza küs müyüz?”(Çağlar, 1933 :68)

Kadınların vatan savunmasına katılımıyla ilgili “Kahraman” oyununda Emine karakteri konuşuyor ve Türk kadınının kahramanlığının ve cesurluğunun örneğini veriyor.

“Emine:
Çok beklersem ölüyorum...
Aziz :
Bekleyemezsen, derim,
Sen de onun ardınca savaşa git...
Emine:
Giderim!” (Çamlıbel, 1965:85)

Kadınların milli mücadele sırasında sadece cephe gerisinde görev yapmakla yetinmeyip silahlı mücadelede de üst düzeyde hizmet ettiklerine yönelik olarak “Mavi Yıldırım” temsilinden bir bölüm örnek verilebilir. Kadın karakterler Ayşe ve Türköz Hanım komuta kademesine kadar yükselmişlerdir.

“Vural:
Köyü boşaltmak emrini aldığımızı biliyorsunuz. Çocukları, hastaları, hafif eşyayı kağınlara yükleyeceğiz. Ayşe Hanım! Bu kolun sevk ve idaresine memur edilmiştir. Siz de Mavi Yıldırım kadınlarının kumandanlığına tayin edildiniz.”
(Gündüz,1934 :72)

....
Türköz :
Benim silahım yok.
Vural:
Maiyetinizdeki kadınlarda vardır. Emrettim, size bir silah vereceklerdir. Yalçın’la siz, emriniz altındakilere karşı her türlü kumanda salahiyetini haizsiniz.”
(Gündüz, 1934:72)

“30 Ağustos” oyununda Dudu isimli kadın karakterin ağzından kadınların milli mücadeledeki çalışmaları anlatılmaktadır.

“Dudu:
Ben muharebede niderim? Gağnımızı koşarım, size zahra, cepane iletirim oğul...
Size aş, çorba pişiririm...Yufka, pazlama iderim, çamaşırlarınızı yurum...”
(Candar,1940:10)

“Ateş” temsilinde köylerinin erkeksiz kalmasından yakınan Hüseyin’e Zeynep cevap veriyor ve kadının milli mücadeledeki öneminden bahsediyor.

“Zeynep:

Bana haklı gelmiyor bu türlü söylenişler.
Erkek işi değil de nedir sanki bu işler?
Ne yayık dövmedir bu, ne de yün eğirmedir.
Ne de nazla, niyazla tel duvağa girmedi!
Cephane taşıyoruz bir yandan öbür yana,
Bu kadar söz yetişir lakırdı anlayana.
Sen hiç tasa etme ki kadınlaşmış değilsin,
Erkekleşen bizleriz...yüreğin böyle bilsin!(Çamlıbel,1939:10)

3.10. Atatürk Sevgisi, Atatürk İlkeleri ve Yeni Düzendeki Yenilikler

3.10.1. Atatürk'ü Kutsallaştırma

“Vatandan Vatana” piyesinde hem Atatürk hem de T.B.M.M, Salahaddin Bey tarafından yüceltiliyor.

Salahaddin Bey :

“...bütün bunların fevkinde, göklerin üstünde milli bir taht var. Ve bunun da üstünde büyük millet meclisi ve büyük millet meclisinin baş tacı olan Gazi Mustafa Kemal hazretleri var.”(Hüsni, 1933 :39)

Atatürk'ün incelenen temsillerde ilahi bir güç olarak tanıtıldığı da görülmektedir. Atatürk'ün somut olan askeri, ekonomik ve yönetsel yetenekleri “mitolojik” kavramlar verilerek masalsi bir anlatımla aktarılmıştır.

“Çoban” piyesinde “Tarih” in ağzından Atatürk'ün yeni bir devlet kurması anlatılırken tanrılaştırıldığı görülmektedir. Milleti dinlemesi, inanması ve uyması gereken tek varlık olarak gösterilen Atatürk'ün, tarihsel süreçteki en önemli kişi olduğu vurgulanmıştır.

“Tarih:

Ne mi yapar! Bir insan.. yeniden millet yapar
İşte: Bunun misali: Irkında, kendinde var!
Kör ve sağır göklerle niçin onu bir tutmak
Vazgeç mavi kubbeden o mavi gözlere bak..
Onlarda ilk gördüğün nur nedir, mana nedir?”

....

“Tarih:

Ben bu ismin önünde
Kendimi bulacağım,dünyanın son gününde!
Ona bu minnetimin bildin mi kaynağını?
O nasıl kurtardıysa işgalden toprağını
Ayırdıysa yurdunu hurafelerden nasıl
İstila ve hurafe içinde bendim asıl
Beni de karanlıktan kurtardı,nura verdi..
Benim engin ve temiz vicdanımı gösterdi!..
Benim sözüme hayır diyecek kim?
Ben ki: Zamanın büyük biricik şahidiyim
Artık haykırıyorum göğsümü gere,gere
Avrupa'ya, Asya'ya, Afrika'ya her yere:
Maziyi gören benim, istiklali gören o!..
En şahlı sahafemi bana yazan,veren o!..(Çağlar,1933 :84,85)

“Güneş” oyununda Atatürk’ün liderlik ve askeri özelliklerinden bahsedilirken dinsel kavramlar kullanılıyor.

“Güneş:

Türkün başkumandanı (Gazi Mustafa kemal)
Başta oldukça yoktur yenilmeye ihtimal.
Anadolu gençliği, köylüsü, şehirlisi;
Kahraman kumandanlar, büyük millet meclisi;
Gazi hazretlerinin hep gözüne bakıyor,
O mübarek adamın yüzünden nur akıyor;(Veysi, 1934 :21)

Temsilin başka bir bölümünde Tekin, Atatürk ve yeni devleti överek, Osmanlı dönemini mazi ve ölü olarak nitelendiriyor. Piyeste yeni bir tanım kullanılarak “Gazi Türkiye’si” deniyor. Yapılacak olan yeniliklerden haber vererek dünya hakimiyetinin gerçekleşeceğinden bahsediyor.

“Tekin:

Böyle büyük milletten büyük bir adam çıktı;
19 Mayıs’a bu 9 Eylül açtı;
Bilirdi gazi Türk’ün kanındaki şiddeti;
Onun yüksek dehası kurtardı bu milleti;
Ati başında güneş, mazi altında ölü,
Gazinin karşısında cihan sanki bühülü!
.....
Her bir meşale bugün inkılaba yol açar,
Cihan içinde yalnız Gazi Türkiye’si var;(Veysi, 1934 :86)

Mustafa Kemal temsillerde bazı tabiat varlıkları ile özdeşleştirilmiştir. “Bir Zaferin Yası” oyununda muallim tarafından “Güneş” e benzetiliyor. Orta Asya Türk Devletleri’nde “güneş” in kutsal olması¹⁹ ve doğunun sembolü olarak nitelendirilmesi, Atatürk’ün de doğunun güneşi olduğunun belirtilmesi bu kavramın sıkça kullanımını açıklamaktadır. Öğrencilerden biri Atatürk’e pusu kurulacağını duyduğunu söyleyince, muallim Atatürk’ü yücelterek bunun olamayacağından bahsediyor.

¹⁹ Türk mitolojisinde “Ay” ve “Güneş” motiflerinin çok özel bir yeri vardır. İslâmiyet’ten önce “Gök-Tanrı” inancına sahip olan Türklerin efsanelerinde gök cisimlerine verilen önem büyüktür. Türkler, Tanrının göklerde olduğuna ve gök cisimlerinin de İlâhi bir güce sahip olduklarına inanırlardı. Asya’da, en eski tarihi geçmişe sahip olan halklardan birisi de Kırgız Türkleridir. Kırgız Türklerinde, Ay ve Güneş motifleri ile ilgili çok eski efsanelerin yanında çok yeni efsaneler de mevcuttur. Özellikle güneş motifi Kırgızların sosyal hayatını temsil eden çadırlarında ve siyasî hayatının sembolü bayrağında da yerini almıştır.
Bkz. (<http://www.hbektas.gazi.edu.tr/portal/html/modules.php?name=News&file=print&sid=353>)

“Muallim:

Yalan çocuğum inanma; güneşe pusu kurulamaz yavrum. Yıldırım hiçbir kuvvetin önünde sönmeyiz.....Mustafa Kemal bir insan değil, bir vatandır. Mustafa Kemal Türk demek, Türkiye demektir.”(Gökalp, 1935:40)

Piyeslerin bir kısmında Atatürk’ün dinsel kavramlarla bütünleştirildiği görülmektedir. Din ve din anlayışı ve “yeni dönemde dine bakış” bölümünde eleştirilen dinsel yüceltmelere benzeyen ve Atatürkçülük esaslarına uymayacak şekilde verilen tanımlar yer almaktadır. “Kahraman” temsilinde Atatürk, peygamber olarak anılıyor. Diğer peygamberlerle kıyaslanıp üstün olduğu vurgulanıyor. Atatürk sevgisinin dini inançtan öte olduğu ve olması gerektiği öne sürülüyor. Zaman zaman tanrısallaştırılıp zaman zaman da tanrılardan üstünlüğü anlatılıyor.

“Aziz:

Aleme vermek için kendi yolundan haber
Nasıl her din atarsa ortaya bir peygamber,
Halk da son yıldızının battığı bir zamanda
Bahtının döndüğünü görür bir kahramanda.
Kurtulur ancak ona iman ettiği zaman!”

....

Baş eğerken adını bilmeden enbiyaya
Kim inanmaz güneşle boy ölçen bir ziyaya?
Biz onu gördük, ancak ona inanıyoruz.”

....

“Aziz

Nasıl Rabbin en büyük eseri kıyametse
O da şaheserini en sona bırakıyor,
Asırlara ehramdan değil, gökten bakıyor...”

“Aziz

Tanrının hıncı Tufan kesildiği bir günde
İmanlı kullarını yüce dağlar üstünde
Gemisiyle aylarca dolaştıran kaptana
Nuh Nebi diyeceksin adını sorsam sana.
Konulan ad, duyulan büyük korkunun adı.
Dalğanın, fırtınanın yeri, yurdu bu toprak,
Lazım mı her kuvvete ayrı ayrı ad koymak?
Bize sorsan bunların hepsini bir ederiz,
Sonra onun adına Mustafa Kemal deriz,”

....

“...bizim için Tufan da, Nuh da odur arkadaş!”(Çamlıbel,1965:37-40,42)

Hüseyin Azize Atatürk'ü ne kadar sevdiğini sorar ve cevabın ilk cümlesi Atatürk'ün ilahlaştırılmasıyla başlar.

“Aziz:

Tapmağı da gölgede bırakan bir meyil bu!
O, Güneştir... Dört faslın bir tek Güneşi gibi
Hem yakan, hem yaratan iki kudret sahibi.
O, bir engin denizdir... Meddi de var, cezri de,
Bakarsın, şimdi durgun, sonra coşmuş gitgide
Düşman için pençedir, dost için okşayan el...

....

Hiçbir ilah olamaz ondan güzel:

Ok derim, bakışıdır, yay derim, kaşındır o,” (Çamlıbel,1965 : 42,43)

Temsildeki Hüseyin karakterinin ağzından peygamberlerin bile tanrıyla konuşurken, bir kişinin Atatürk ile konuşması kadar heyecanlanamayacağı anlatılıyor.

“Hüseyin

Anladım, Kahramanın on yıllık arkadaşı...
Nasıl konuştuğunu gördüm onunla demin,
Ben o kadar solmadım önünde Emine'nin,
Onun kadar ömrümde kendimden geçmedim ben
Bağlamamı çalarken, türkümü inletirken.
Secdeden doğrulunca namazda, yavaş yavaş,
Babamın gözlerinde o kadar görmedim yaş.
Tanrıyla konuştuğu vakit Sina dağında
Belki bu sıtma yoktu Musa'nın dudağında.
Anladım ki bu, odur!”

....

“ Hüseyin

Nasıl iki damla kan bir tas suyun rengini
Birden değiştirirse; iki bakış beni de
Uzaklaştırdı eski benliğimden gitgide
O bakışlar şimşekti, bir karanlıkta çaktı,
O dudaktan dökülen her cümle bir bıçaktı,
Bakmadım, anlamadım, fakat bağrımda duydum,
Ben artık o gözlerle, o sözlerle doluydum.
Görmüyor musun işte, odur gözümde tüten,
Söyleten beni odur, odur beni yürüten.
Şimdi senin karşına beni çıkartan odur,
O bana “Durdur!” diyor, ben de sana derim: “Dur!””(Çamlıbel, 1965 :65,66,70)

“İnkılap Çocukları” oyununda Atatürk’ün olmama ihtimali üzerine yorumlar yapılıyor. Gündüz karakterine göre Atatürk olmasaydı; anneler çocuklarını, insanlar da vatanını sevemezdi. Bu temsilde de Atatürk’e “Hızır” benzetmesi ile dinsel bir yükleme yapılmış.

“Gündüz:

Gazi yetişmeseydi eğer bir Hızır gibi,
Bu gemi, ah bu gemi çoktan bulmuştu dibi.
Bir başka dil konuşur orada münevverler,
Başka türlü düşünür, başka türlü severler,
Bir yabancı gözüyle bakarlardı vatana.
Oğluna tiksinerken nasıl bakardı ana?
Nasıl kardeş teperdi kendi öz kardeşini?
Esirgerdi şehirli köylüden ateşini.”(Nayır,1933:16,17)

“Mavi Yıldırım” oyununda Yalçın, Atatürk’ü halk ile özdeşleştirerek her Türk’ün onun düşüncelerini benimsemesi gerektiğini belirtiyor.

“Yalçın:

Ben onu görmedim fakat görmeye ne hacet? Kendimi, seni, bunu ve bütün Türkleri görüyorum ya...Ben onunla konuşmadım. Ne zarar. Kendi içimle konuşuyorum ya. İçimin sözü, onun sözüdür. Ruhlardaki mukaddes fırtına onun rüzgarındandır.(Gündüz,1934 :19)

Temsilin bir başka bölümünde Mehmet, Atatürkçülük’ün laiklik ilkesi ve akılcılık yönüyle çelişen bir ifadeler kullanıyor. Atatürk’ün gelecekte haber verebildiğini öne sürüyor. Atatürk’ün yüceltilmesine fiziksel özellikleri ele alınarak devam ediliyor.

“Mehmet:

...O Mustafa Kemal’in gözleri yok mu? O Mustafa Kemal’in gök gözleri. Onlara ölümler baksa dirilir. Sakatlar baksa doğrulur.”

....

“Mehmet : (Mustafa Kemal’den bahsederek)

Aferin Mehmet dedi pardon sana, yeni geldin amma iyi nişan alıyorsun, gözle şu düşman zabitanın kafasını”. Yeni geldiğimi de ne biliyordu sonra sonra anladım ki o her şeyi bilirmiş. Her gayıptan şey ona malum olurmuş.”(Gündüz,1934: 44)

“Ateş” oyununda da diğer bir çok piyeste olduğu gibi Atatürk’ten övgüyle bahsedilmektedir.1938 yılından sonra yazılan inkılap temsillerinde Atatürk ile birlikte İsmet İnönü’nün de adı sıkça geçmeye başlamıştır.

“Ahmet:
Mustafa Kemal denen yenilmez başbuğumuz...
İnönü cephemizde İsmet gibi Kumandan!”(Çamlıbel,1939:20)

“On Yılın Destanı” oyununda Atatürk sevgisi güçlü bir şekilde işlenmektedir. Piyesteki “İhtiyar saz şairi” Birinci Dünya Savaşı’ndaki mücadelenin de Atatürk için yapıldığını belirtmektedir.

“İhtiyar saz şairi:
...Fakat sanma halife içindi döktüğüm kan,
İçimde Türklüğümüdü tutuşan büyük volkan.
Gaziyi kırk yıl önce duymuştum ben içimde,
Onu buldum diyedir bugünkü sevincim de.
O büyük Türk’ü buldum önce Çanakkale’de...”(Ozansoy,1933:19)

Piyesin başka bölümlerinde bu kez Atatürk peygamber konumunda ele alınmakta ve diğer peygamberlerle kıyaslanmaktadır. Hatta imalı bir şekilde tanrı olarak değerlendirilmektedir. Aynı sayfada Atatürk’ün silah ve çalışma arkadaşlarından “Onunla beraber çalışan büyüklere...” şeklinde belli belirsiz bir ifade kullanılırken, Atatürk sonrası dönemdeki temsillerde özellikle İnönü isminin ön plana çıkması dikkat çekici bir özelliktir.

“Turgut:
Ölüye can veriş bir iş mi ki İsa’nın?
En büyük Peygamber’dir bir milleti dirilten..
Borcum yalnız Ona’dır, Onun’dur bu can bu ten!”
....

“Köy Muhtarı:
Köyümüz bu ışığı yıllardır arıyordu,
Köyün bataklığını kurutan eller gibi...
Nihayet o gelince böyle peygamber gibi,”
....

“Birinci Genç:
Gökte yıldızlar Onun sevgisi ile yanmışlar,
Onu tavaf ederler heykeline yüz sürüp...
Ve ay böyle atının ayağında köpürüp
Bir nur dalgası olur...”(Ozansoy,1933:23,40,44)

Atatürk'ün güneşe benzetildiği bir örneğe “En Ulu Eseri” oyununda rastlanmaktadır. Cevat, milli mücadele adına, Mustafa Kemalci kimliğini saklamış ve muhbirlik yapmıştır. Daha sonra vurulması üzerine hain olmadığını açıklarken Atatürk sevgisini dile getirmektedir.

“Cevat:

...ben hain değilim. Ben canla, başla büyük güneşimize bağlıyım ben. Ben onun, Mustafa Kemal'in çocuğu, ben Kuvay-i Milliye'nin kutsal ordunun casusuyum...”

(Altuğ,1939:18)

Atatürk'e yapılan peygamber benzetmesi “Beş Devir” temsilinde de sürdürülmektedir.

“Kadın:

...Artık dinsic gözümde yıllardır dinmeyen yaş.
Artık gelsin düşmandan bizi kurtaracak baş.
Onu gözüm yollarda bekliyorum yıllardır,
Yalnız ondan ümidim, ona inanim vardır.
Bir güneş doğar gibi topraklara denizden,
O bir peygamber gibi çıkacak içimizden.
Ardından bütün millet bir tek olup gelecek...”(Nayır,1933:23)

Atatürk hakkında yazılmış ve opera şeklinde bestelenmiş önemli eserlerden biri “Bayönder” temsilidir. Atatürk'ün bu eserle bizzat yakından ilgilenmesi, yazar Münir Hayri Egeli'ye temsille ilgili talimatlar vermesi ilgi çekicidir. Özellikle dilin kullanılması konusunda “bay” ve “bayan” kelimelerinin oyunda yer alması isteğini kendi el yazısı ile bildirmiştir.²⁰

Egeli (1934a:11) oyunun yazılma aşamasında Atatürk'ün kendisine yaptığı konuşmayı şöyle aktarıyor:

“Atatürk:

Öz Soy güzel..Güzel ama..Onun bütün kıymeti bugün içindi. Bir daha oynanmaz. Şimdi sen her vakit oynanabilecek bir eser vermelisin..Kalacak...Kalacak bir eser bunu da pekala yapabilirsin...Sana ben bir mevzu vereceğim”

²⁰ Münir Hayri Egeli, Bayönder, İstanbul,1934 ss-1-8

Atatürk'ün yazılan inkılap temsilleri ile yakından ilgilendiği ise yine Egeli(1934:12) tarafından dile getirilmektedir.²¹

Temsilin son bölümünde bir fırtına sonucu hayatını kaybeden Bayan İzgen, koynunda sakladığı altın tası Bayönder'e verir. Bayönder de bu altın tas ile ülkesinin gelişmesi için birçok çalışma yaptıktan sonra tüm mal varlığını bağışlar. Türklere Atatürk'ün izinden gitmeleri gerektiğinin öğütlediği bölüm şu şekilde aktarılmaktadır.

“Bayönder:
Altın tası, ülküsünü
Sonsuz enginlere attı
Ozan bunun türküsünü
Altın tası, ülküsünü
Gelecek soylara anlattı:
Her ne gün Türk bunalırsa,
Ağzına bu enginden bir yudum du alırsa,
Altın tasın kenarından içmiş gibi olacak.
Atadan kalma tasın dileğini bulacak.”(Egeli,1934a:45)

²¹ “ “Bayönder” Atatürk'ün üzerinde meşgul olduğu ilk tiyatro eseri değildi. Daha evvel Aka Gündüz'ün bir piyesine bir cümle ilave ettiğini ve Faruk Nafiz Çamlıbel'in “Akın” ı ile yakından alakadar olduğunu biliyorum. Behçet Kamil'in Tünübuk'i ile de meşgul olmuşlardı. Benim de Bayönder'den başka daha üç piyesimin üzerinde çok kıymetli notları, irşatları ve tashihleri vardır.

....
Ebedi Şef bilhassa Bayönder'in şahsı ile meşgul oluyordu. Mesela, ozan'ın *yanqu* kelimesini *yanku* olarak düzeltirken kaygu ile kafiye gelmesi için yangu şeklinin kullanılmasına müsamaha ediyor fakat Bayönder'in her sözünü her cümlesini gayet ince bir tetkikten geçiriyor, tekrar tekrar düzeltiyordu. Piyenin ilk müsveddesinin 11 inci sayfasında Bayönder: “Hoş geldiniz” diyordu. Atatürk bunu bile değiştirdi: “Oğur getirdiniz erler.” şekline koydu.

....
İlk müsveddenin üçüncü sayfasında Bayönder konuşurken, “Teşekkür etmek” manasına bir kelime kullanacaktır. Düzeltti: “Konuşan Bayönder olduğuna göre yerinde olmaz. Gönendirmek = Terfih, tesrir...sözünü almalı! “Sizi gönendirmek için” haline koydurdu...”

3.10.2. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'ndaki Çalışmaları

Temsillerde Atatürk'ün çeşitli şekillerde betimlendiğini gördüğümüz bölümden sonra, Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık ve savaş dönemlerinde yaptığı faaliyetleri anlatan temsil bölümlerinde gerçekçi bir yol izlendiğini görüyoruz. Alt başlıkla ilgili olarak piyeslerde işlenen ana tema Atatürk'ün vatanını ne kadar sevdiği, yaptığı kongreler ve katıldığı savaşlardır.

“Yanık Efe” oyununda saltanatı eleştiren Halil daha sonra Atatürk'ten bahsederken; onun “halkçılık” ilkesi doğrultusunda çalıştığını ifade ediyor.

“Halil:

... o olmasaydı şimdi gülemezdik. Yasımızı acımızı dindiremezdik ağlardık, hem de birer köle olarak. Şimdi gülüyoruz, geniş nefes alıyoruz. Yurd bizim, bütün bunları o yaptı, o başardı. Çünkü milletin işi kendi işi, milletin derdi kendi derdi idi.”(Eruluç, 1936 :6)

Atatürk'ün savaştığı cephelerin ve sonrasında milli mücadeleyi başlatan hazırlıkların “Kahraman” temsilinde yer bulduğunu görüyoruz.

“Hüseyin:

Hepsi de bahsediyor yeni bir kahramandan.
Yazılana bakarsan bu zorlu bir yiğitmiş,
Yurdu kurtarmak için başını almış, gitmiş
İstanbul'dan Samsun'a Samsun'dan Erzurum'a.”

“Aziz :

...hangi silah altına alınan, cenge giden
Nefer var ki silaya dönsün onu bilmeden?
Ben Trablus diyeyim, siz deyiniz Rumeli,
Çanakkale'nin dili olmalı, söylemeli,
Tarihe girdi onun eliyle Anafarta,
Tarihte yer verdi o takvimdeki beş martta.
Toprak, ayak bastı mı, başka değer alıyor...”(Çamlıbel, 1965:22,40)

“Zafer Yıldızları” oyununda öğretmenın ağızından Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası yapılan işgaller anlatılıyor. Devamında Atatürk’ten söz edilerek yeni devleti kuruluş sürecinde saltanatı yok etmesine değiniliyor. 1943 yılında kaleme alınan piyeste özellikle batı cephesinden bahsedilmesi İsmet İnönü etkileri olduğu kanısı uyandırıyor.

“Öğretmen:

Batı Anadolu’yu
Yunanlılar almıştı
İngiliz, Fransızlar
İstanbul’a salmıştı.
Atatürk gördü bunu...”

.....

“Atatürk o koca Türk
İstanbul alınca
Tahammül edemedi.
Bir korkak padişahla
Vatan kurtulmaz, dedi.”

....

“Tam 23 Nisanda
Milletin vekilleri:
Toplandı öz Vatanda
Ankara ilk Büyük
Meclisimiz kuruldu.
Padişah kanununa
Bir yumruk savruldu!..”

.....

“Artık Gazi büyük bir
Ordunun sahibiydi.
Dokuz ay sonra asker
Demir çelik gibiydi!.

Bu ordu Yunanlının
Siperine atladı.
İnönü meydanında
Bomba gibi patladı.

Kapayın gözünüzü
Bugünü kalbe kazan
Birinci İnönü’yü
Altın kalemle yazın!”(Gürtunca, 1943 :4,5,6)

Gürtunca'nın(1936 :22) yazdığı diğer bir piyeste Yıldırım karakteri Türk etnik kimliğine vurgu yaparak Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık dönemini ve nedenini anlatıyor. Diğer karakter Mutlu da yapılan kongrelerden bahsediyor. Dolayısıyla temsillerde yakın tarih öğretisi yapıldığını görüyoruz.

“Yıldırım:

....Türk, başını kimi, önüne eğmiş, yarını düşünüyor, kimi göklere kaldırmış Tanrı'dan yardım bekliyordu. İzmir düşmanlar tarafından alındığı gün Egenin Batı ufukları kararırken Doğuda bir güneş doğuyor, bir kahraman, Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Samsun'a ayak basıyordu..

Mutlu:

.....Samsun'a çıkan bu kahraman sadece memleketini kurtarmayı düşünüyordu. Yılmadan, yorulmadan çalıştı. Memleketi kurtaracak arkadaşlar bularak ilk önce Erzurum'da, sonra Sivas'ta toplandılar. Kongreler yaptılar: Mustafa Kemal Paşa Samsun'a ayak bastığından on ay sonra İstanbul'un 16 Martta tekrar resmen işgal oldu.”

3.10.3.Savaş Dönemi Sonrası Yapılan Yenilikler

Temsillerin başlıca amaçlarından biri olan Cumhuriyet dönemi yeniliklerini halka tanıtmaya ve benimsetmeye ilişkin olarak yer alan önemli noktalar bu bölümde incelenecektir.

“Mete” piyesinde Mete karakteri kullanılarak Atatürk’ün yeni bir devlet kurma sürecinde yaptığı çalışmalar anlatılıyor. Savaştan daha önemli olanın savaş sonrasında toplumu düzenleme işi olduğu ifade ediliyor. Osmanlı dönemi ise “uyuşuk seneler” olarak bu bölümde yer almış.

“Büyücü:

Bambaşka işleri var Mete hanın şimdi de,
Bakın nasıl memleket düzeliyor gitgide,
Savaş, yalnız savaşla her iş biter mi sanki?
Böyle cenkle, kavgayla geçen eski zaman ki
Uyuşuk senelerin yıkamak kirlerini,
Hakan buraya verdi bütün fikirlerini.
Bir yenilik buluyor vatanda her yeni ay,
Her sene sonbaharda toplanıyor kurultay,
Çok şanlı bir tarihin doğması için yeniden
Fikrini anlatıyor toplantıya her giden.
Unutulmuş yasalar yeniden yazılıyor,
Mermer abidelere zaferler kazılıyor.
Bu, bütün san’atların filizlenme çağıdır,
Bu inkılap denilen derenin kaynağıdır.
Saadeti söyleyor şimdi kaval bestesi.
Yurdun bu uyanışı yeni bahara eştir,
Çünkü Mete baharı getiren bir güneştir.”(Nayır,1932:32)

Devem eden bölümde lider tanımlaması yapılıyor. Bir liderin nasıl olması gerektiği ile Atatürk’ün devrimlerinin amacı anlatılarak, Osmanlı dönemine eleştirel bir yaklaşım sergileniyor.

“Mete:

...maceralar peşinde bir adam koşar lakin
bir millet koşturulmaz ve bir millet tutmaz kin.
Tarih hezimetlerle baştan başa doludur,
En doğru yol zafere medeniyet yoludur.
Götürmek isteyorum milletimi bu yoldan,”(Nayır, 1932 :38)

Milli mücadele döneminde geçen oyunlardan biri olan “Mavi Yıldırım” da savaş dönemi sonrası kurulacak yeni devletin özellikleri anlatılıyor. İnkılapçıların amacı, yani “yeni vatandaş”ın oluşturulma sürecinin nasıl olacağına yer veriliyor. Toplumun Osmanlı geleneklerinden tamamen arındırılıp yeni dönemde kalkınmaya hız verecek olan vatandaşlar istendiği kararlı bir şekilde ifade ediliyor.

“Yalçın:

Toprak istiklali, hudut istiklali, siyasi istiklal, iktisadi istiklal, kafa, kalp istiklali... Yani top yekün büyük inkılap.

Nuri:

Yani bu vatan içinde, bu kafalar içinde, bu kalpler içinde ne pürüz varsa, ne hendek varsa, ne kötülük, ne karanlık ve gerilik varsa.

Yalçın:

Evet hepsini ustura ile tıraş eder gibi tıraş edeceğiz.

Tuncer:

Usturayı bırak! Ustura ile tıraş daha azgın sürgünler fişkırtır, orakla biçilen kıraç dikenliklerinde olduğu gibi kökünden sökeceğiz.

Yalçın:

Evet doğru vatan dümdüz olacak onun üstüne yeni bir vatan kuracağız. Kafa taşlarımızın içindeki karanlık aneleri boşaltacağız, temizleyeceğiz ve içine yalnız yirminci asrı değil, fakat yirmi birinci asrın icaplarını dolduracağız.

Türköz :

Türbenin, tekkenin üstüne fabrika, kağınının üstüne motor ebcedin üstüne milli dil, tarihin üstüne yeni tarih kuracağız.”

....

“Hasan:

....Hükümet milletin kendi içinden doğmalı.”(Gündüz,1934:21,36)

Temsilin devam eden bölümünde milliciler tarafından idama mahkum edilen Osmanlıcı Firuz Bey affedilip milli mücadeleyi Osmanlı Hükümeti’ne anlatması için görevlendirilince yapılan konuşmada yeni düzende cumhuriyetçi devrimci ve çalışkan bir milletin doğmaya başladığı belirtiliyor.

“Ayşe:

Haydi artık. Gider gitmez efendilerine söyle. Sakarya zaferini şimdiden haber ver. Türkiye Cumhuriyeti’nin atılan temellerini nasıl gördüğünü anlat. Büyük inkılap nasıl doğuyor. Kimler yapıyor. Bir tek mübalağa etmeden söyle. Ve de ki Türk köylüsü, Türk doktoru, Türk kadını, Türk askeri, Türk vatandaşı bütün bu mevcudiyeti ile bütün Türkiye’de bir gülle gibi, bir Mavi Yıldırım şiddeti ile istikbale atılmıştır.”

.....

Yalçın:

Yeni tarihten eski tarihe selam söyle.”(Gündüz, 1934: 85)

“Zafer Yıldızları” temsilinde öğretmen saltanatın kaldırılıp Cumhuriyet’in ilanını anlatıyor.

“Öğretmen:

O sene ilan ettik
Milli hakimiyeti.
İdare edecekti
Millet, yine milleti!.

Padişahı fırlattık,
Vatanımızdan attık.

Bir yıl sonra Cumhurluk
Bir güneş gibi doğdu.
Memleketin içinden
Karanlıkları kovdu”.(Gürtunca,1948 :13)

“İnkılaplarımız” temsilinin içinde oynanan temsilde arkadaşları yurt dışından dönen Çiçek’e yenilikleri anlatırken, bu devrimlerin Avrupa’yı taklit etme amaçlı olmadığı mesajını veriyorlar. Osmanlı döneminin kılık kıyafeti, eğitim sistemi ve ölçü birimleri eleştirilirken “laiklik” ilkesi doğrultusunda yapılan yeniliklere değiniliyor. Eğitimde okuma yazma oranının arttığı savunularak karma eğitime geçildiği anlatılıyor.

“Aysel:

Fakat bizi Avrupalılardan hala ayıran, fes denilen acayip bir serpuş vardı. Tepesinde ibiği ve püskülü ile pek tuhaf olan bir serpuş..Evet bu serpuş da Büyük Önderin arkası gelmeyen yenilikleri ile kalktı. Şapka milli serpuşumuz oldu. Kadın erkek, çocuk, genç, ihtiyar, şapkayı giymekteyiz”.

....

“Aysel: Fakat şapkadan sonra da şeyhlikler, dervişlikler, tekkeler, zaviyeler, türbeler, cübbe ve sarıklar hepsi eski zamanlara karıştı, inkılap durmadı, inkılap yürüdü.”

“Ece:

...Gün tarihlerinde arsiulusal takvimi kabul ettik. Bu gün 23 Nisan 1943 değil mi? Eski takvimle olsaydı 10 Nisan 1359 olacaktı. Dünyanın kabul ettiği bir takvimden ne kadar aykırılık...İnkılap hızı bütün dünyanın kabul ettiği rakamları kabul etmişti. Eski rakamlar teker meker yuvarlandılar.

....

“Aysel:

Kültürde inkılap durmadı, kız ve erkek çocuklar bir mektepte okumaya başladılar. Cumhuriyetin en kıymetli eserlerinden biri de harf inkılabı oldu..”

(şarkı)

Elif, be, te, se Uğurlar olsun
Cım dallı köse Haydi kümese

....

“Aysel:

...Halk mektepleri açıldı, gençler, ihtiyarlar, kadın erkek yeni Türk harfleri ile iki ay içinde okuma, yazmayı öğrendiler. Bir buçuk milyon okuma yazma bilmeyen Türk okur yazar oldu. Yeni Türk harflerinin en hayırlı semeresi dil inkılabında idi. Artık Arapça ve acemce kelimeler de dilimizden kovulmuştu.”

(Gürtunca, 1936 :28-31)

Yeni dönem yaşamının öğretisi üzerine kurulmuş “Cumhuriyet Çocukları” oyununda, oğul Doğan’ın kullandığı dili anlamayan Osmanlı dönemi alışkanlıklarını taşıyan baba Şükrü bunu ifade edince, Doğan dil ve kıyafet devrimine değinerek tüm halkın devrimlere ayak uydurması gerektiğine işaret ediyor, dönemin yazılı basını da eleştirilerek maddi çıkar için devrimlere uygun davranılmadığı söyleniyor.

“Doğan:

Ama artık anlamak zorunda olduğunuzu bilin baba.. Nasıl başınızdan fesi çıkarıp (Duvarda asılı kasketi göstererek) şapkayı giydinizse yavaş yavaş kullandığınız o Osmanlıca sözleri de bırakıp bu Türkçe sözleri anlamaya çalışmalısınız..Bu bizim dil devrimimizin mutlu bir gereğidir..Siz çok kere öyle sözler söylüyorsunuz ki onları da ben anlamıyorum. Bir ulusun iki dili olur mu?..Siz böyle direndikçe, gazeteler de sürüm azalmasın diye sizi destekledikçe korkarım ki biz bu devrimi güç başaracağız..”(Kalafatoğlu, 1948:24)

Ayrıca temsilde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri karşılaştırması yapılırken, Osmanlı dönemi gelenekleriyle yaşayan evin babası Şükrü Bey de Cumhuriyet döneminde kullanılması istenen dil özelliklerini benimsemeye başlamaktadır.

“Doğan:

Doğru söze ne denir?..Kabul ediyorum..Muvafık..

Şükrü:

Ne dedin?, ne dedin?..Muvafık ha?..Aman ne hata, ne büyük lisan hatası..Sakın bu hatayı bir daha yapayım deme..Devrimin bir kenarında devrilir kalırsın ha..karışmam..

Belkis:

Pekey, ne desin baba?..

Şükrü:

Onay..diyecek..Onay..Hep o bizi tenkit edecek değil ya..biraz da biz onu tenkit edelim..

Doğan:

Haydi öyleyse..Onay, diyelim.. Pekey siz ne başı olmak istersiniz?..”

(Kalafatoğlu,1948:29)

“O Bir Devirdi” isimli oyunda Cumhuriyet’in kurulmasıyla beraber öncelikle hangi sorunların üzerine gidilmesi gerektiği ve hangi değerlerin ön plana çıkarılacağı konusunda temsil karakteri başöğretmen Mehmet Yurdun ağzından öğütler verilmektedir.

“Mehmet Yurdun:

....“o üç kara düşman nedir? Kimdir?

Bir: kara taassup . İki: kara cahillik. Üç: kara fitne.

Bir beyaz nedir? Bir beyaz şudur: Atatürk inkılabı. Bir kelimeyle: Cumhuriyet.”

(Gündüz,1938:6)

“10 İnkılap” piyesinde Fidan isimli öğrenci kendisine göre en önemli yeniliği anlatmaktadır. Özellikle kıyafet devriminden sonra Avrupalıların Türkiye’ye bakış açılarının değiştiğini vurgulamaktadır.

“Fidan:

...öğrendim ki biz eskiden şapka değil fes, sarık, külah, kavuk ve daha bilmem neler giyermişiz...Kafamızın içini ne kadar işlersek işleyelim, ona medeni bir kıyafet vermeden kendimizi tanıtamaz ve sözümüzü dinletemeyiz. Avrupalılar bizi öyle mısır koçanı gibi uzun püsküllü, kıpkırmızı bir fesle, üç etek cübbelerle, yedi arşın mermer sahi sarıkla görünce pek haklı olarak ehemmiyet vermez ve bundan yüz, üç yüz sene evvelki adamlar zannederlermiş...”(Kocatürk,1933:8)

“Yanlış Yol” temsilinde Cumhuriyet dönemi ile beraber hukuksal alandaki yenilikler gereği vatandaşa düşen görevler adalet yetkilisi tarafından aktarılmaktadır.

“Müddei Umumi:

...Fenalıklar ne kadar çabuk ortaya atılırsa o kadar kolay izale edilir...Suçu saklamak değil ortaya çıkarmak her vatandaş için bir vazifedir...Hiçbir müsamaha, velev insani bir mülahazayla da olsa, suça iştirak cürmünden insanın yakasını kurtaramaz...”(Gözalın,1940:33)

3.11. Ekonomik Yaşam

Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra ekonomik alanda yapılan devrimlere büyük önem verildiği gözlemlenmektedir. Doğan,(2000:24) bu konuda İzmir İktisat Kongresi'nin önemine dikkat çekmekte ve bu kongrede başta gelen iki amaçtan ilkinin, ülke içindeki çalışan kesimin sorunlarını anlamak ikincisinin ise iç ve dış yatırımcılara güven vermek olduğunu belirtmektedir.

3.11.1. Yerli Malı Kullanımı

“Vatandan Vatana” oyununda Salahaddin Bey, Osmanlı döneminde kapitülasyonlar nedeniyle ekonominin bozulmasına ve ülkenin yabancı mallarla dolmasına değiniyor.

“Salahaddin Bey:

...başımızdaki sarıktan,ayağımızdaki çarığa kadar, hatta yavrularımızın kundağı, gelinlerimizin duvağı ölülerimizin kefeni hep ecnebi malı olmuştu. Yediğimiz onlardan, giydığımız onlardan,içtiğimiz onlardan,dökülen alın terleriyle istihsal olunan gıdayı çalıp gene bize iki misline satan onlar, paramız onlardan, yuvamız onlardan ve memleketimizde onlar için sanki servet veriyordu.”(Hüsnü,1933 :41)

Ekonomide yerlileşme ve kalkınma planları bağlamında konusu tamamen ekonomiye dayalı temsiller de oynanmıştır. Minür Hayri Egeli'nin kaleme aldığı ve Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu'nca hazırlanmış çocuk piyesleri ekonomik aktarımlar amacıyla kullanılmıştır.

1930’lu yıllarda dünyadaki ekonomik sıkıntının yansımasıyla Türk parasının değerinin düşmesi, ekonomide millileşme çabalarını artırmış ve temsillerde özellikle tasarrufu ve devlet bankalarına yatırımı destekleyen düşünceler işlenmiştir. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin bu konudaki çalışmalarını Doğan(2000:52-53) şu şekilde aktarmaktadır.

“Cemiyet, halkı tasarrufa alıştırmak amacıyla 1930 yılında “Hesabını Bilenin Defteri” adı ile bir defter yayınladı. Defter, 1930 yılının ilk altı ayı için hazırlanmış ve bir ailenin yapabileceği bütün harcamalara yer verilmişti. Bu defter vatandaşların her gün yapacakları harcamaları kaydedebilecekleri bir şekilde hazırlanmıştı.”

“Küçük Paralar” oyununda Taş bebek, Mavi bebek, Tahta bebek, Kuş bebek, Köpek bebek ve bankaları temsil eden bebekler arasında geçen konuşmalar yer almaktadır. Ana tema yerli malı kullanımının önemi, tasarruf ve bankacılığın işlevlerini tanıtmaya üzerine kurulmuştur. Temsilde yerli malı kullanımını ve yerli sanayiye teşvik eden bölümlere bakalım.

“Mavi Bebek:

12 İlk kanun Ulusal Artırım ve Yerli Mallar Haftasının ilk günüdür. Her Türk bugün Ulusal Ekonomiye yardıma borçludur.”

....

“Mavi Boncuk:

Biz de yerli oyuncağız
Borcumuzu yapacağız
Biz de Türk yavrularıyız.
İşe emek katacağız.
Ne dersiniz?”

....

“Taş Bebek:

Ben de bir şey diyeceğim.
Fikrimi söyleyeceğim.
Her yuva bir yurd demek
Bize de düşer emek.
Burada küçük bir plan
Yapalım biz de Aman:
İşte bu şimendifer
Dolaşıp dursun yer, yer
Buradaki fabrika
Yapsın yerli dokuma”

....

“Taş Bebek:
Haydi!!! Alın birer birer...
Yiyen, Türk yemişi yer...”

....
“Bütün Bebekler:
Yaşasın Şimendifer
Türk malını taşıyor.
Ona binen yaşıyor.
Haydi başlıyor sefer..” (Egeli,1936:27,28,31)

Daha önceden konusu verilen “Yeni Ağustos Böcekleri İle Karıncalar” piyesinde şeker üretiminde yerli sanayinin kullanıldığı söylenerek halkın da yerli şeker kullanması gerektiği söyleniyor.

“Çetin:
Yok Yeşim. Şunu iyi bil
Şeker de artık yerlidir.
Yeşim:
Nasıl? Şeker yerli midir?
Çetin:
Artık her kime sorsan,der:
“Şeker yiyen Türk malı yer”” (Egeli,1936:20)

Minür Hayri Egeli'nin yazdığı ve yine yerli malı kullanımının önemini vurgulayan “Haftamızı Oynuyoruz” oyununda yerli malı haftasının kutlanması ve Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu hakkında bilgi verilmektedir.

“Ay:
Okullarda şenlik
İnci:
Vitrin yarışı da olur
Doğan:
Ayol yarın bir miting var.
Alayla süslü kamyonlar.
Gündüz:
Bir çok söylevler denecek.
İnci:
Şarkılar da söylenecek.
Doğan:
Sonra bu akşam duvarlar
Koca afişlerle dolar.”
Tekin:
Ankara'da tören vardır.
Hafta oradan açılır.
Miki:
Tekin bunu kim hazırlar?

Tekin:
 Bu iş için bir Kurum var.
 Ulusal Ekonomi ve
 Arttırma Kurumu...Sen de
 Bunu öğrendin ya...Şimdi..."(Egeli,1936:17,18)

Piyeste çocuklar kendi aralarında yerli malı haftasının kullanımını için bir etkinlik düzenlemeye karar verirler ve kendilerini Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu görevlileri yerine koyarlar. Biraz da milliyetçi bir slogan bularak yerli malı kullanımını ile tasarrufa değinmeye devam ederler.

"İnci:
 Türk çocuğu, Türk malı yer.
 Ay:
 Yerli yiyen...Yerli giyer.
 Mine:
 Az harca çok biriktir."

....
 "Gündüz:
 İşte şurası bir sokak
 Bunlar ala Türk malıdır.
 Bu da, eşsiz bir halıdır(tabelayı gösterir)
 Sümer Bank fabrikaları
 Bu Yerli Mallar Pazarı"

....
 "Gündüz:
 Bak Bursa'dandır.
 Bu ipekli empirimem
 Beğenmezsen bir şey demem
 İpek işe yoktur bir eş"(Egeli, 1936:22,24,25)

Temsilde yerli malı kutlaması ile ilgili etkinlik hazırlayan çocuklar ekonomide ulusallaşmanın önemini vurguluyorlar ve bu yolda tüm vatandaşları dayanışmaya çağırıyorlar.

"Can:
 Şimdi sizi
 And içmeye çağırıyorum.
 Hepinize bağıyorum
 Hep birden söyleyin hadi
 Bir ulusal ekonomi
 El birliği ile kurulur
 Hep birden olursa olur.
 Hep birden söyleyin haydi:
 Yaşa Milli Ekonomi."(Egeli,1936:31)

Bu alıntıya paralel bir düşünce olarak Doğan,(1997:21) 1930’larda yerli malı kullanımının Türklük ve vatanseverlik kriteri olarak ön plana çıkarıldığını belirtmektedir.

Toplumdaki ahlak anlayışının nasıl olması gerektiği ve çevrenin kişilerin ahlak anlayışları üzerinde ne kadar etkili olduğunu konu alan “Kafa Tamircisi” oyununda Halıcı Ahmet karakteri çok dürüst biridir. Daha sonra çevresindekilerin etkisiyle ahlak anlayışı bozulur ve halı satarken insanları aldatmaya başlar. Fakat özünde doğru bir insan olduğu için kişilik bunalımına girer ve kafasını eski hale getirmek için kafa tamircisine gider. Temsilin bu bölümünde yerli malı övgüsü yapılmaktadır.

“Ahmet:

Korkma, çık üzerine çiğne, tepin bak! Bana mı demez! Has maldır bu! Halis Uşşak. Avrupa boyası yok içinde hiç! Kök boya, yerli malı.”(Baltacıoğlu, 1940:12)

“On Yılın Destanı” oyunda kadının Cumhuriyet dönemi ile beraber toplumsal yaşamdaki olumlu değişimi gündeme getirilmekle beraber, yerli malı kullanımının önemine değinilmektedir.

“Gönül:

Kadının da bu işte oynadığı rol büyük,
O kadın ki vakti ile imansız büyütürdük,
Şimdi yerli maliyle süslüyor köşesini.
Avrupa kumaşını vücudundan atıyor,
Kandı kumaşlarından güzellik yaratıyor.”(Ozansoy,1933:33)

“10 İnkılap” piyesinde yapılan devrimlerden söz edilirken yerli malı kullanımından da övgüyle bahsedilmektedir.

“Yıldız:

Şu giydiğim şapka Türk malıdır. Bu elbisenin kumaşı Türk tezgahında dokunmuştur.
Şu ayakkabı iğneden ipliğine varıncaya kadar Türk fabrikasında yapılmıştır.”(Kocatürk,1933:12)

2.11.2 Sanayileşme ve Ulaşım

Yerli malı kullanımını ön plana çıkarmanın yanında yine milli ekonomi anlayışı içinde ulaşımın iyileştirilmesi ve sanayileşme gereğinin altı çizilmiştir. Tek parti yönetiminin bu konudaki girişimleri övücü şekilde temsillerde yer almıştır.

“İnkılap Çocukları” temsilinde eğitimle beraber yeni düzendeki sanayileşme ve havacılık çalışmaları gündeme getiriliyor.

“Turgut
Yerden fişkirir gibi yükseliyor şehirler...
Birbirine bir anda yaklaşan uzaklıklar,
Yükselen fabrikalar, kuruyan bataklıklar.
Güneşe koşar gibi mekteplere koşuşlar...
Yurdun ufuklarında uçuyor çelik kuşlar.”(Nayır,1933:20)

Cumhuriyet dönemindeki sanayileşme atılımlarına örnek olarak “Gelin Alayı” oyununda Hüseyin hükümetin fabrikalaşma çalışmalarını anlatıyor.

“Hüseyin :
Aydın Vilayetine bağlı Nazilli kazasında, Devlet büyük bir basma fabrikası kurdurmuş. Bu fabrikada yüzlerce amele çalışmaya başlamış....bu fabrika memleketin basma ihtiyacının mühim bir kısmını karşılayacaktı.”

Cumhuriyet döneminin din adamının ağzından sanayileşmedeki başarı nedeniyle hükümetten övgüyle bahsedilmektedir.

“İmam :
...Allah bu işi düşünenleri başımızdan eksik etmesin, sağ olsunlar , dedim....makine çıkardığı topraklardan yanı başımıza küçük bir dağ yapmıştı. Makine, makine derler de hiç kale almazdım. Ne kuvvet varmış onda, yüz kişinin on günde yapacağı işi on dakikada yaptı, çıktı. Şaşıtm kaldım.”(Yay,1948 :19,21)

“Küçük Paralar” piyesinde sahnede büyük bir kitap bulunmaktadır. Kitapta büyük bir harita vardır. Bu harita üzerinde “Demiryollarımız ve Fabrikalarımız” yazılıdır. Haritanın altında da “Senin her gün arttırdığın paralarla bunlar yapılıyor” ifadesi yer almaktadır. Vatandaşa tasarruf ettiği sürece ülkenin sanayileşeceği ve ülkemizde bunun için yeterli hammadde bulunduğu mesajı verilir. Ulaşımın gelişimine de değinilen piyeste indirimli bileten vatandaşlar haberdar edilmektedir.

Başlarda konuya pek ilgi göstermeyen Tahta Bebek'in sorduğu soruyla diyalog başlar.

“Tahta Bebek:

Bunlar nedir böyle yol, yol.
Bu koca resimler bol, bol
Ne gösterir?

....

Mavi Bebek:

Bunlar tren yolları
Yurdun çelik kolları.
Bunlar da fabrikalar..
Bu küçük paralar
İle yeni yapıldı.
Ve bu yurda katıldı.”

....

Taş Bebek:

Çalışacak her işe
Yapacak kağıt, şişe
Sun'i ipek, Sömikok
Her şey var, bizde: Yok, yok!.
Buna da bir söz var mı?..

....

Mavi Boncuk:

Dan, dan, dan, dan, dan, dan, dan..
Çekilin yoldan Hey..Aman..
Kalkıyor bak bizim tren
Ne mutludur ona binen...
Var tenzilatlı tarife
Taşır sizi her yerlere
Düt..Düt...Filyos, Zonguldak.
Antalya, Akdeniz, Irmak.. (Egeli,1936:25,26,29,31)

“Haftamızı Oynuyoruz” piyesinde Cumhuriyet dönemindeki ulaşım ve sanayi Osmanlı dönemi ile karşılaştırılmaktadır. Tek partinin bu konuda yaptığı hizmetler tekrar gündeme getirilirken yeni devletin vatandaşına finansal anlamda Osmanlı Devleti'ne nazaran daha fazla yardımda bulunduğu “devletçilik” ilkesinin öğretisi doğrultusunda belirtilmektedir.

“Can:

Dün bu yurda ne yol vardı
 Ne fabrika...Durum dardı.
 Demiryollar başka elde...
 İş adamları , bin derde
 Düşer çırpınırdı.Kimse
 Aldırmazdı...Şimdi ise,
 Bakınız ,büyüklerimiz
 Neler hazırladılar. Biz
 Ne talihli çocuklarız.
 Bugünü candan kutlarız.
 Her gün yurdda yeni bir yol,
 Yeniden bir canlı, dinç kol
 Uzanıyor. İş kaynağı
 Fabrikalar..Can ırmağı
 Tarlalar uzanıyor. Biz
 Her işde En...En öndeyiz.” (Egeli,1936:29)

“On Yılın Destanı” oyununda Cumhuriyet’ten sonra yapılan sanayi atılımlarına değinilmektedir. Osmanlı dönemindeki durgunluktan da söz edilmektedir.

“Yüzbaşı:

...Zaferden sonra nasıl çalışır!..Akın akın,
 Her taraftan işçiler koştı yanan Afyon’a...
 Türk kalır mı medeni yaşamakta hiç sona?..
 Onda da birincidir, birinci olacaktır,
 Yepyeni binalarla şehirler dolacaktır.
 Caddeler, asfalt yollar, betondan abideler,
 Yükselen bacaları ta bulutları deler
 Fabrikalar yayılır yurdun her bucağına,
 Benzer demiryolları bir örümcek ağına;
 On yıllık imar işi buna kafi delildir.
 Türk artık afyon yutmuş bir Asya’lı değildir
 Cumhuriyet devrine girip ilerleyeli.”

....
 (Uşak’taki bir fabrikada söylenen işçi türküsü)

Amelenin Şarkısı:

Fabrikamız ay yıldızla işlenir gece
 Biz öğünürüz.
 Cumhuriyet havası ile serinledikçe
 Deriz ki: Hürüz!(Ozansoy,1933:22,31)

....

“Turgut:

...Bu hayat imrenecek bir hayat değil midir?
 Bu da Türk’ün sanatı, bu da Türk’ün ilmidir,
 Ham maddeyi işleyen kollar çoğaldı bugün,
 Her tarafta sanayi işte kök saldı bugün:
 Bir fabrika açıyor vatanın her yakası,
 Bu şeker fabrikası, o kumaş fabrikası,
 Ötede ipekliler dokuyor narin eller,
 Beride yığılıyor çinilerle heykeller,
 Mobilya mı istersin, işte en kübükleri,
 İşte demirhaneler, Türkiye çalıkları,
 Çiftçiye sanab işte, orduya silah işte,
 Her türlü saadet var böyle ilerleyişte.
 Hasılı yükseltince her tarafta bir baca
 Avrupa kesemiyor artık bizi haraca.”(Ozansoy,1933:32)

“10 İnkılap” piyesinde, Cumhuriyet dönemi sonrası yapılan yeniliklerden sanayileşmeye ve yerli malı kullanımına dikkat çekilmektedir. Öğrencilerden Yıldız, Osmanlı dönemi ekonomik hayatı ile Cumhuriyet dönemindeki sanayi gelişimlerini karşılaştırmaktadır.

“Yıldız:

...Padişahlar zamanında Türk unsuru asırlarca yabancı cephelerde ve şahsi menfaatler için süründürülmüş,iktisadi hakimiyet, iş ve sanat yerli yabancının elinde kalmıştı. Türk inkılabı asri hayatın iktisat mücadelesi ile kaim olduğunu bütün millete öğretti ve halka sanat, ticaret yollarını, istihsal kapılarını açtı. Bugün Türk askerliğinin, Türk kahramanlığının yanında bir de Türk işçiliği vardır.”
 (Kocatürk,1933:11)

3.11.3 Ekonomik Yaşam ve Çalışma

Cumhuriyet döneminde oluşturulması düşünülen yeni vatandaş profilinin özelliklerinden biri de bankaları tanıyan ve paralarını devlet bankalarında değerlendiren düşünüş ve davranışa sahip olmalarıydı. Bu anlamda vatandaşa yastık altındaki paralarını devlet bankalarında değerlendirmeleri gerektiği aktarımı yapılırken, ulusal kalkınmanın bu yolla olacağı vurgulanıyor. Tasarrufun önemi kumbara kullanımıyla bir kez daha gündeme getiriliyor.

“Küçük Paralar” oyunundan banka ve tasarruf konulu bölümlere bakalım:

“Paralar:

Bizi şöyle aldı.Durdu.
Sonra tık-tık-tık-tık, vurdu.
Dedi, Yüreğim hopluyor.
Her Türk çocuğu tık-tık tak
Gündeliğini arttırarak
Kumbarasında topluyor.
Yarın gidip de Bankaya
Yatıracağım kasaya
Bu sevimli gümüşleri...
Görecekları işleri
Bilselerdi bu paralar,
Kumbaraları ararlar
Çoktan kaçıp giderlerdi.”

....

“Paralar:

Bizim Bayana göre
Bizi Bankaya vermek
Yurda ışık verecek
Şurada rahat otururdum
Şırık, şırak, şırık şırak.
Güzel sesler çıkararak
Onu ne de coşturdum.
Of...Kim bilir, şimdiden sonra
Benim halim nice ola
Hangi hoyrat ellerde
Dolaşıp gideceğim?...
Kim bilir nerelerde
Silinip yiteceğim?..” (Egeli,1936:18,20)

Mavi Boncuk isimli bebek bir bankaya gidiyor ve banka görevlisinin kendisine söylediklerini aktarıyor.

“Mavi Boncuk:
Belki beni canlı sandı.
Dedi ki: Küçük Bebek
Bir kumbara almak demek
Yurda da çok büyük hizmet...
Sen de ister misin? “Evet”
Demek istemiştim. Amma.
Aksi.. hiç sesim çıkmadı.”(Egeli,1936:22)

Sahnedeki büyük kitabın bir başka sayfasında “TÜRK Çocuğu'nun Ekonomi Kitabı” altında da “Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu” yazılıdır. Bundan sonraki sayfada ise büyük yazılarla “TÜRK çocuğu para biriktirir” ifadesi yer alıyor.(Egeli,1936:23)

Görüldüğü gibi yetiştirilmek istenen yeni nesil ekonomik anlamda tasarrufçu ve maddi değerlerini devlet eliyle değerlendiren bireylerden oluşmalı düşüncesi temsile yansımıştır. Mavi Bebek sanayileşme ve kalkınmanın nasıl artacağını bankacılığa dayanarak anlatır.

“Mavi Bebek:
Ancak güzel paralar
Dolunca kumbaralar
Bankalara akmalı
Böyle işler yapmalı” (Egeli,1936:26)

Bankaların tanıtımıyla ilgili olarak ise bir şimendifer kullanılıyor. Sahnedeki şimendifer üzerinde bulunan şöminenin içinden kumbaralarla süslenmiş banka isimleri görünmektedir. Bankaları canlandıran oyuncuların göğüslerinde İş Bankası, Türk Ticaret Bankası, Ziraat Bankası, Şeker Bankası yazmaktadır. Paralar da şöminenin içine girerek bankaya yatırılma havası vermekteler.(Egeli,1936:32)

Konusu daha önceden verildiği gibi “Yeni Ağustos Böcekleri ve Karıncalar” oyununda bilinen klasik hikaye değiştirilmiş ve “yeni Türk vatandaşı” nı temsil eden, çalışmadığı halde kumbarasında para biriktiren ağustos böceği tasarruf sayesinde sıkıntı çekmekten kurtulmuştur.

Böylece bankalara yönelen, parasını iyi değerlendiren ve kumbarasını kullanarak tasarruf yapan vatandaş da maddi açıdan rahat olacaktır izlenimi verilmektedir.

“Yeşim:

Çetin artık sen bunu bil:
Böcek eski böcek değil.
O da yazın öttü amma
Boş durmadı, torba, torba
Topladığı paraları
Doldurdu kumbaraları”

....

“KIŞ BABA:

Çetin sen de hakkı ara
Bak hepsinde var kumbara
Bu böcekler başka böcek
Sizin gibi büyüyecek
Yetişecek onlar da...”

BÖCEKLER: (hep birden çetine)

Hepimizde var kumbara
İçini doldurduk para
Sen de başka oyun ara...”

....

“Yeşim:

Muharririn emekleri,
Ne yapalım, boşa gitti.
Türk Ağustos Böcekleri
Böyle olur. Oyun bitti...” (Egeli, 1936:27-29)

Bir başka ekonomi konulu temsil olan “Haftamızı Oynuyoruz” eserinde çocuklar döviz kavramının tanıtımını yapmaktadırlar. Başka bir deyişle yabancı paranın ülkede artması ile Türk lirasının değerinin artacağı izlenimi veriliyor denebilir.

“Tekin:
Bu kağıtlarda döviz yaz...
Doğan :
Ama bildiğim söz pek az
Tekin:
Hep beraber uyduralım
Güzel dövizler kuralım.”(Egeli,1936:21)

Reşat Nuri Güntekin’in “Vergi Hırsızı” temsilinde vatandaşlara çalışmanın yararları öğütlenmektedir.

“Yusuf:
....Sen çalışmadığın için çöktün, ben çalıştığım için dinç ve sağlam kaldım...Dünyada çalışmak kadar insana sıhhat ve neşe veren şey olur mu?”(Güntekin,1933:6)

“Cumhuriyet Çocukları” oyununda istihdam konusuna değinilirken, Cumhuriyet dönemi gencini temsil eden Doğan tarafından yeni dönemdeki üretkenlik dile getirilmektedir.

“Şükrü:
....isterim ki hayatı iyi anlayasın..Her şeyi iyice düşünüp taşınasın da benim gibi nankör, kısır bir mesleğe saplanmayasın..Benim telaşım bu yoksa..
Doğan:
Boşuna telaş ediyorsunuz babacığım..Cumhuriyet devrinde yaşıyoruz..Nankör, kısır iş yok bizim devrimizde..”(Kalafatoğlu,1948:32)

“Beş Devir” temsilinde doktor olan Şinasi yapacağı buluş ile ekonomik kalkınmanın gereğine değinirken, Ahmet de çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

“Şinasi:

...Memleketim milyonlar kazanacak bir anda,
Ve Türk adı yeniden çalkalanacak cihanda.
Hedef memleketimin iktisadi zaferi,
Ben bu ünlü savaşın milyonda bir neferi,
Çalıştım geceleri katarak gündüzüme...”

Ahmet:

...Kafamızda yarının en muhteşem dünyası,
Çalışmanın zevkini yudum yudum alarak,
Toprağı ağaç yapmak, taşı fabrika yapmak!
Yaratmak ilahına biz artık tapıyoruz,
Ve kendi yurdumuzu kendimiz yapıyoruz.”(Nayır,1933:28,29)

2.11.4.Tarımsal Faaliyet ve Yatırım

Finans sektöründeki atılım ve sanayileşme çabalarına ek olarak yeni dönemde tek parti hükümetince tarıma da çok büyük önem verildiği piyeslerde yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nin ardından Cumhuriyet'in kurulması ile hem tarımsal üretimin arttığı hem de Türk köylüsü ve çiftçisinin refah düzeyinin yükseldiği iddiaları temsillerde ana tema olarak göze çarpmaktadır.

“Gelin Alayı” oyununda ülke topraklarının verimli oluşundan ve çiftçinin bol kazancından bahsediliyor. Ayrıca Osmanlı dönemine atıf yapılarak o dönemde tarım alanında yapılmayan yatırımlar tek parti hükümetince yerine getiriliyor. Temsildeki İmam çalışmaları yürüten mühendisle yaptığı konuşmaları anlatırken vatandaşa hükümetin bu alanda ne kadar “halkçı” davrandığının altını çiziyor. Devlet kelimesinin özellikle büyük harf ile başlatılması da piyeste dikkat çekiyor. İmam konuşmasını devletin köylü sağlığına verdiği önemi belirterek son veriyor.

“Hüseyin

.....bu kazanın toprakları pamuk yetiştirmeye çok elverişli olduğundan Nazilli ve civar köylerindeki çiftlikler, yetiştirdikleri pamuk mahsullerini ayaklarında değer fiyatıyla satıyorlarmış.”

....

“İmam:

.....biz bu Bakır çayının yatağını genişletiyoruz ve yanlarına setler yapıyoruz; biliyorsun ki bu çay her sene kışın çok deli akar, o zaman sular yatağından dışarı fırlar, ta Kırkağaç'tan Çandarlı denizinin kenarına kadar sağlı sollu yüz binlerce dönüm araziye su altında bırakır. Çiftçi ektiği mahsulünden hayır görmez. Bir de yaz gelince su birikintilerinden olan sivrisinekler, civar köylerdeki halkı ısırır ve sıtma hastalığı yapar. İşte biz bunlara mani olmak için Devletin verdiği emirle, bu kanalı temizleyip suların taşmasına ve arazilerin su altında kalmasına ve sivrisineklerin yüzlerce vatandaşı ısırıp sıtma aşılmasına mani olmak için çalışıyoruz, dedi.”(Yay,1948 :19,20)

Saltanat dönemi ile Cumhuriyet dönemi köy karşılaştırmasını konu alan “Eğitmen” oyununda tarımsal alanda ve köylüyü kalkındırmada devletin yaptığı çalışmalara örnek verilmektedir.

“Muddei Umumi:

Ankara’da Ziraat Kongresi vardı. Sizin anlayacağınız köylünün daha iyi yaşaması ve daha fazla mahsul kaldırabilmesi için neler yapmalıyız diye konuştular.” (Gürler,1940: 15)

Ülkenin tarım ürünlerinin yararları konusunda tanıtımlar da temsillerde yer bulmuştur. “Küçük Paralar” oyununda bu tarım ürünleri gündeme getirilerek yerli malı kullanımına değinilmekte ve yerli tarım ürünlerinin çikolataya tercih edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

“Tahta Bebek:

Güzelim taze ceviz
İpek tak boynuna diz.
Ne tatlıdır bu fındık
Çikolatadan bıktık.
İşte tatlı incir üzüm
Ne durursun iki gözüm” (Egeli,1936:30)

Egeli’nin diğer eseri (1936:17-19) “Yeni Ağustos Böcekleri ve Karıncalar” piyesinde Türkiye’nin ön sıralarda yer aldığı tarım ürünlerinin tanıtımına devam edilirken vatandaşlara beslenme kültürü de aşılacaktır.

“Karınca:

Üzüm, incir
Binbir derde birebirdir.
İncirim “Vitamin” özlü...
Duymadın mı?” Üzüm gözlü”
Demezler mi en güzele...
Gel, at... Bir parça tat hele”

....

“İkinci Karınca:

Ala elma
Mis elması... Hoş kokuya
“Oh... Mis” derler bilirsin ya...
Götürmekteyim yuvama...
Her kış gecesi, bir elma
Bir portakal, yer yatarım...
Böylece cana can katarım.”

3.12. Yeni Düzendeki Köy ve Köylü

3.12.1. Köy ve Şehir Karşılaştırması

Bu bölümde incelenecek piyes bölümlerinin, alt başlıkla ilgili kısımlarında köy hayatının övülmesi ve göç faaliyetinin sakıncalarından bahsedilmesi dikkat çekici özelliklerdir. Diğer bir deyişle köylülere alışık oldukları yaşam tarzını sürdürmeleri gerektiği ve şehir yaşamının kültürlerini kötü yönde etkileyebileceği mesajı verilmektedir.

Köylerin daha da kalkınması için neler yapılabileceğine dair örnekler veren Çankaya(1947:9) göç nedenlerini irdelemektedir.

“Salon zarafeti, şehir sefahati, lüks ve fantezi, kütlece önlenmedikçe köylerin boşalmamasına imkan yoktur. Ve bu durum karşısında kaldırım sefaletinin azalacağına ve yoksulluğun kalkacağına inanmak bir bönülük olur.

Bu gün, gözü açılan her köylü çocuğu, şehre kavuşmak ihtiyacındadır. Konfor, lüks, israf, ışıklı ve modern hayat, bu hemşerilerimizin gözünü kamaştırmakta ve onları daha çok çekmektedir. Bu psikolojinin hakim bulunduğu sosyal muhitlerde, şehirlinin köye dönmesi zaten mümkün değildir.”

Piyas: Toprak Çocuğu

Yazar: Mehmet HOKNA

Konu: Ahmet düğünü için para biriktirmek zorundadır ve bunun için şehre gitmeye karar verir. Fakat o gidince sevdiği kıza göz koyan arkadaşı hakkında asılsız haberler uydurarak Ahmet’in şehirde ahlak çöküntüsü yaşadığını iddia eder ve köye bunu yayar. Köyün öğretmeni Sadık Bey ise bir köylünün yerinin köyü olduğunu ve köy yaşantısının hiçbir şeye değişilemeyeceği üzerinde durmaktadır. Sonuçta Ahmet köyünü bırakıp gittiği için sevdiğinden olur ve temsilde göç olayının yanlışlığı ele alınarak şehrin köyden üstün olmadığına vurgu yapılmaktadır.

“Ahmet:

Siz kadir ağayla konuşurken ben yapacağımı kurdum baba, toprağı bırakacağım artık... Şehre varacağım....Durmuşun Mustafa şehre varmış, çocuklardan duydum. Bir fabrikaya kapılanmış, işçi çalışıyormuş. İyi para veriyorlarmış baba.”

(Hokna,1947:10)

Köyün aydınını temsil eden öğretmen Sadık Bey köylünün toprağını bırakmasının doğru olmadığını anlatıyor.

“Sadık bey:

....Sen köy çocuğusun, köyde doğdun, köyde büyüdün. Mayan toprakla yoğruldu. Maşallah dinç bir reçbersin; köyün hür topraklarında köyün serbest havasını koklayarak alın teri akıtanlar, şehrin dar bunaltıcı işlerindeki sıkıntıyı bilmezler. Ahmet...sen öyle bir iş içindesin ki, ondan ayrıldığın anda kendinde bir boşluk duyacaksın, köylüsün; şehir işleri için köyünden ayrılmanı doğru bulmadım...”

Ahmet'in sevdiği kız Zeynep şehrin ahlak çarpıklığından bahsederek öğretmen Sadık Bey gibi göçün bir köylü için neden sakıncalı olacağına örnek veriyor.

“Zeynep :

....şehrin insanı yanılttığını anam söylerdi. Orda adetler bambaşkaymış. Çalgılı kahvelerde türkü çağıran kadınlar varmış. Delikanlılardan bunlara kapılanlar olurmuş.”(Hokna,1947:14,23)

Köy yaşamının şehir yaşamından daha iyi olduğuna yönelik düşünce “İnkılap Çocukları” oyununda da yer alıyor. Turgut karakteri köylünün toprağına ve kültürüne olan bağlılığını anlatarak bu değerlere karşın şehri tercih etmeyeceğinden bahsediyor. “Toprak Çocuğu” piyesinde olduğu gibi köyden kente gidişin yanlış bir seçim olduğu üzerinde duruyor.

“Turgut:

Saraydan üstün tutar köylü kulübesini,
En güzel çalgı sayar çoban kaval sesini,
Dağların çocuğunu çeker her zaman dağlar.
Bizim de kalbimizi oraya çeken bağlar,
Ne parke kaldırımlar, ne sıcak plajlardır,
Bana bağışlasalar şu bütün gördüğünü
Gene değışmem buna yurdun tek bir köyünü.”(Nayır,1933 :11)

“Mavi Yıldırım” oyununda Türköz Hanım kendisiyle beraber olmak isteyen fakat köyü küçümseyen Osmanlıcı Firuz Bey’e verdiği cevapla Türk milletinin kökeninin ve hükümet için önemli olan toplumsal sınıfın köylü olduğunu ortaya koyar ve yeni dönemde köye verilen önemin aktarımını yapar.

“Türköz:

...Türk köyünü sevmeyen, Türk köyünü tezyif edenle benim aramda çok fark var. Bütün şehirlere bakınız, onlara sorunuz, kendileri değilse babaları, babaları değilse büyük babaları, babaları değilse büyük babaları köylüdür. Biz köylü devletiyiz Firuz bey, köylü devletiyiz..
.... bu Devlet ne Osmanlı Devletidir ne de kapitülasyon Devleti..Bu devlet, tek biri ve tek manası ile tek sıfatı ile bila kayduşart köylü devletidir...”(Gündüz,1934:10,11)

Köy ve köylünün şehir ve şehirli karşısında üstün tutulup yüceltilmesi konusu “Cumhuriyet Çocukları” temsilinde de yer buluyor. Vatanı için çok sevdiği eşinden bile vazgeçebileceğini söyleyen evin köylü hizmetçisi Zeynep’in yaptığı konuşma sonrasında, şehirlileri temsil eden ev sahipleri Şükrü ve Feride tüm kentliler adına özeleştirir yaparak köylünün devlet için önemini vurguluyorlar.

“Şükrü:

Yaratılıştaki şu asalete, şu büyüklüğe bak Feride. Başka hangi milletin kadınında vardır bu cömertlik?..

Feride:

Ama bu kadarı da pek fazla artık..

Şükrü:

Neden?..

Feride:

Kendilerine ediyorlar..Ne olursa onlara oluyor..Biz rahatımızı bozuyor muyuz?..

Şükrü:

Ey orası öyle.. Bütün yükümüzü köylü çekiyor..Ne çare?..”(Kalafatoğlu,1948 :12)

Necip Fazıl Kısakürek’in yazdığı “Tohum” temsilinin konusu Maraş’taki direniştir. Millici Ferhad Bey tam bir vatanseverdir. Anadolu’ya hayran olan bu kişi köylünün, şehirliler tarafından tam olarak tanınmadığını ifade etmektedir. Köylüyü tohuma benzeten Ferhad Bey, adeta yeni Cumhuriyet döneminin bu tohumdan başlaması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Ferhad Bey:
Siz Anadolu’yu tanıyor musunuz?

Yolcu:
Anadolu bildiğimizden başka bir şey midir?

Ferhad Bey:
Çok başka. Başımızı döndürüp bakın Anadolu’ya! Ne görüyorsunuz? Tek tük yeri ellenmiş, çok yeri boş, uçsuz bucaksız bir toprak. Toprak renginde, toprakla bir hizada köstebek yuvası gibi evler, paçavrası yettiği kadar örtünmüş sıksa vücutlar ve bu vücutların tepesinde ne düşündüğü, ne duyduğu belirsiz yanık ve asık yüzler. İşte Frenk seyyahın ve fotoğraf makinesinin gördüğü Anadolu.

Yolcu:
Anadolu’nun görünmeyen bir tarafı var mı?

Ferhad Bey:
Ruhu var! Ruh görünmez!

Yolcu:
Biz bu ruhu tanıyor muyuz?

Ferhad:
Biz bu ruhu tanımıyoruz. Çünkü bu ruh dal budak salmış bir ağaç gibi göz önünde fişkırmış hakikatlerden değildir. En derin ve en gizli hakikatlerdendir. Hakikat kesifleştikçe küçülür ve küçüldükçe gizlenir. Bir tohum gibi.

Yolcu:
Bir tohum gibi mi?

Ferhad Bey:
Tıpkı bir tohum gibi. Hakikati en gizli şartları içinde yakalayan ondan en büyük payı alır. Tohumu bulan ağacı kazanır.”(Kısakürek,1935:69)

Cumhuriyet döneminde köylüye verilen önemi ve şehirleşme ile kalkınmanın kaynağının köylü olduğunu vurgulamaya yönelik olarak Bozkır(1936:157) şu dizeleri yazmaktadır.

“...Doya doya bak köylü kardeşim
Sokaklarımızda dev gibi yükselen beton armelere
Doya doya bak köylü kardeşim
Boydan boya asfalt döşenmiş yere!..
Atatürk çocuğusun anla bunun sırrını
Buna derler inkılabın
Beton armeli
Başaklı
Rüzgar gibi akışı!..
Sen bugün, ilk tarlanın başındaki bahtiyar Türk gibisin..
Şehirlerden
Köylerden
Şu evlere gelen
Yüz binlerce kardeşin,
Bil ki o ilk tarladaki güneşin
Öz çocuklarıdır...”

3.12.2. Eğitimin Köy Üzerindeki Etkisi

Köylü sınıfının maddi ve manevi açılardan değerinin yükselmesinin devletçe çok önemli olduğu temsillerde vurgulanırken, köylerdeki eğitim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan değişimler de ele alınıyor. Tek parti döneminde kurulan eğitim kurumları ile köylünün bilinçlenerek pozitif bilimlerde, el sanatlarında ve zirai alandaki etkinleşmesi işleniyor.

“Gelin Alayı” oyununda el sanatlarına dayalı olarak verilen eğitimle beraber köy kendi sistemini kurmuş ve bu da devletin gönderdiği eğitmen sayesinde gerçekleşmiştir. Devlet eğitime görevini yapmakla kalmamış, öğrenilenleri diğerlerine aktarabilecek bireyler yetiştirmiştir. Köylü bilinçlendikçe eğitim aldıkça hayata bakış açısı değişmiştir. Ve tabii en önemlisi köylü aldığı eğitimle kanun ve devlet kavramlarını yani “yeni vatandaş”ın mutlaka bilmesi istenen kavramları öğrenmiştir.

“Hanife :

...o geçen sene hani Ankara’dan köye bir dikiş hocası yolladılar ya, o kızcağızın eli pek hünerli idi. Şimdi köyde olsaydı hiç sıkıntı çekmezdik. Ayşe: Mahmudun İraz da ondan öğrendi ya? Şimdi bütün köyün dikişlerini dikiyor. Pek rahat ettik. Yanında üç de çırak var. Yakında onlar da öğrenecek.”

....

“Tahire:

İki sene okula gittik. Eğitmen çok dikkatli idi. Bize çok iyi okuma yazma öğretti. Mahmut efemin Zeynep de bizimle okudu. Bak şimdi kocaman hastanenin birisinde baş bakıcı olmuş. Bütün hastane ondan sorulmuş. Zeynep’ten umulur muydu? Okuma insanları neler yapıyor neler. Köye gelen kitapları okuma odasından alır da okurum. Çok şeyler öğrendim. O kitaplarda ne öğütler var, ne öğütler. İyiyi kötüyü insana ayırıyor.”
(Yay,1948 :39,44)

Temsildeki kız kaçırma olayından sonra eski dönemdeki gibi kanlı olayların çıkmamasını köyün imamı yeni düzendeki köy eğitiminin insanları bilinçlendirmesine bağlıyor.

“İmam:

Elbette olmaz ya! Eskiden hangi köyümüzde mektep vardı. Köylülerimiz bir mektup yazdırmak için şehre gitmek zorunda idi. Şimdi okuyup yazmak bilmeyen kalmadı da, kanun nedir, nizam nedir, Devlet kimdir, hep öğrendiler de onun için bu gibi fenalıklar olmuyor.” (Yay,1948 :23)

Köy kalkınmasının en çarpıcı şekilde anlatıldığı “Eğitmen” oyununa konu olan köyde Cumhuriyet ile birlikte değişen köy hayatı gündeme getiriliyor. Muhtar köydeki eğitim hamlesi ile beraber nasıl bilinçlendiklerini anlatıyor.

“Muhtar:

Hani köyümüze on yıl evvel gelmişsiniz ya..Bir köy eğitmen kursu açıldı demiştiniz.Biz de Hasan çavuşu o kursa göndermek istemiştik.Siz himmet ettiniz.Hasan çavuş, gitti, kursu bitirdi, geldi ve bizi uykudan uyandırdı.”

....

Temsilde “ Eski Fakir Köylü” adıyla yer alan karakter tek parti yönetimini överek eğitimle beraber kötü günlerin geride kaldığından bahsediyor. Zirai alanda aldığı eğitimle artık toprağını daha verimli kullanabildiğini ve zenginleştiğini anlatıyor.

“Fakir Köylü:

Allah razı olsun hükümetten..Köylünün öyle derdini biliyor ki...Bütün dertlerimize derman oldu.Köyümüzün eğitmenine hükümet, bizim dertlerimizin dermanını öğretti.O da bizi etrafına topladı.el birliği ettik. Dediklerini yaptık. Yokluktan varlığa çıktık.

....Benim araziden mahsül çıkmazdı. Ahlatlık denilen yerde bir sürü arazim vardı. Arpa ,Buğday ekmekten başka bir şey bilmezdim.Oralardan da ektiğimi alamazdım.Çünkü toprak kısırdı. Bir de kayalıklarda yerim vardı. Orası da mahsul vermezdi. Bazı yıllar eşten, dosttan kepek dilenirdim.İkisini karıştırır, ekmek ederdim. Eğitmen bizi çok uyandırdı.Aşı nasıl yapılır öğrendik.Ahlatlara kış armudu aşıladık. Aralıklara kış elması fidanları diktik.Kayalık yerler çekirdeksiz üzüm asmalarıyla doldu. Yolda gelirken gördüğünüz bağlar işte böyle meydana geldi.” (Gürler,1940:18,19)

On yıl sonra Cumhuriyet döneminde aynı köye gelen ve bir çok alanda köydeki değişimleri gören doktor sporun sağlık için öneminden bahsedince köyün eğitimini bu alanda da atılımlar yapıldığını anlatarak bir çok spor dalının köyde yaygın olduğundan bahsediyor. Eğitimle beraber sportif faaliyetlere de ilginin arttığı belirtiliyor.

“Doktor:

Spor gençler için lazımdır.

Eğitmen:

Köyümüzde bir de spor kulübümüz var.Kulübümüz yalnız futbolla uğraşmaz.Avcılık şubesi, dağcılık şubesi vardır....Bu üç er bütün köylüye kayak sporunu öğretti.”

Temsilin köy ve eğitim ile ilgili bir başka bölümünde eğitimin ahlak ve sanat alanlarında köye yaptığı katkı eğitmen tarafından anlatılıyor.

“Eğitmen:

Bu yazdıklarımı köylüyü toplayarak karagözle oynuyorum.

İçkinin fenalığı, dikkatsizliğin sonu, tembelliğin kötülüğü, kumarın belaları, çalışanların mükafatları, daha bir sürü piyeslerimiz var. Köylümüz bu piyesleri o kadar seviyor ki...”(Gürler,1940:27,28)

Cumhuriyet’ten sonra eğitim alanında yapılan devrimler ile okuma yazma oranındaki artışa “On Yılım Destanı” temsiline değinilirken, eğitimde yaş sınırı olmadığına vurgu yapılmaktadır.

“Muhtar:

Bak bizim Koca Nine,

O bile iki ayda söktü yeni harfleri...

Bülbül gibi okuyor...

Hey..Nine be..gel beri!..

Anlat bakalım bize..neler okudun bugün?..

Koca Nine:

Yurdun kurtarıcısı, kahraman ulu Türk’ün

Hayatını anlatan bir gönül kitabını...

Ne de güzel basmışlar bu kitabın kabını,

Heykelinin resmi var al bayrağın yanında...”(Ozansoy,1933:38)

3.12.3. Cumhuriyet Döneminde Köy Kalkınması

İncelenen temsillerin köy ile ilgili bölümlerinin bazıları Osmanlı dönemi köy yaşantısı ile yeni dönem köy yaşantısı karşılaştırmasına dayanıyor. Osmanlı döneminde köylünün sefaleti üzerinde durulurken Cumhuriyet ile beraber hem maddi hem de manevi alanlarda köylerde gerçekleşen gelişimin üzerinde duruluyor. Özellikle köylerdeki alt yapı yatırımları ve güvenlik düzenlemeleri vurgulanıyor.

“Bir Gönül Masalı” oyununda Osmanlı dönemi köyünde yaşamış ve Sırtlan bir Osmanlı tarafından sevdiğinden ayırılarak sürgüne yollanmış, döndüğünde Sırtlan’ı öldürerek kaçmıştır. Bu yüzden de “Adsız” ismini kullanarak köyüne dönememekten yakınan Tosun karakterine Cumhuriyet ile beraber köylerdeki güvenliğin ve adaletin sağlandığı anlatılıyor. Adsız karakteri de duyduklarından sonra “yeni vatandaş” kriterlerine uygun bir şekilde Cumhuriyet’e sıkı sıkıya bağlı kalacağını belirtiyor.

“Yolcu:

Sırtlan oğlu ah o sırtlanlar. Eski devirlerde birçok sırtlanlar vardı. Buna yaptıkları gibi çoklarına da aynını yaparlardı. Dilediler mi, keyifleri istedi mi yurttaşların evlerini, tarlasını, sürüsünü alır yakarlardı. Onlar ne hak ne de kanun tanırıldardı. Kardeş köyüne korkmadan çekinmeden git. Artık sırtlan oğlu yok. Onu ve onun gibilerini çelik bir el ezdi.

....Şimdi yurdumuzda Cumhuriyet var. Büyük önderin yarattığı kurduğu Cumhuriyet var...

Hancı:

Türk yurttaşı şimdi rahattır,müsterihtir,korkusuzdur, hakkından emindir.

Adsız:

Başımdan geçenleri dinlediniz. Ben o eski devirlerin zulmü ile inlemiş bir adamım. Bu felaket beni bitirdi,harap etti sanıyordum sözleriniz beni diriltti, gençleştirdim...adsız değilim o tosunlar gibi tosunum ve onlar gibi ben de cumhuriyet bayrağı altından ayrılmamaya ant ediyorum.”(Eruluç,1937:34)

Cumhuriyet ile beraber devletin köye verdiği önemi artırması ve Osmanlı dönemine oranla yeni dönemde köylüye gösterilen ilginin çok fazla olması sık sık temsillerde yer bulmuştur. “Yanık Efe” oyununda Halil, Osmanlı dönemi köy yaşantısı ile Cumhuriyet dönemi köyünü, köylünün yaşadığı bürokratik sıkıntılar açısından karşılaştırıyor. Cumhuriyet dönemi tek parti yönetiminin “halkçılık” ilkesiyle hareket ettiği belirtiliyor.

“Halil:

Şimdi mi?.. artık eskiden olduğu gibi elimizde arzuhal dolaşmıyoruz. Günlerce yol yürüyüp derdimizi anlatmaya gitmiyoruz. Hem gitsek de ne faidesi olurdu ki. En büyük baş vurulacak yer padişah kapısı değil miydi?..Onun kapısı millet işleri için açılmazdı. Amma şimdi işler değişti...Köylü rahat. Çünkü milletin derdini, isteğini, memleketin ihtiyaçlarını büyüklerimiz köy köy, kasaba kasaba dolaşarak sunuyor, anlıyor; sonra da çalışıp, uğraşarak başarıyor.”(Eruluç,1936:37)

“Gelin Alayı” oyununda İmam, Osmanlı dönemi köyünde yaşanmış bir kız kaçırma olayı ile köyün basıldığı hikayesini anlatır. Cumhuriyet döneminde ise köylerdeki nizama dikkat çeker.

“İmam:

...O devirlerde dirlik düzenlik yoktu. Cumhuriyet’e kavuştuk da öyle fenalıklardan kurtulduk.”(Yay,1948:24)

Yine köyün din adamı imam tarafından, Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemi köyleri sağlık hizmetleri açısından karşılaştırılıyor. Tek parti hükümeti övülerek bu iyileşmelerin sebebi olarak Cumhuriyet gösteriliyor.

“İmam:

Düşünenlerden Allah hoşnut olsun. Hastayı merkeplerle şehre götürürken yolda öldürürdük. Allah Devlete zeval vermesin. Hekimler köy köy geziyorlar da hastalarımız evinde, rahat döşeginde bakılıyor. Bak sıtmadan eser bile kalmadı, kökünü kuruttular, hastalığın. Hem de gelin güvey de muayene tabi tutuldu da bulaşık illetlerin önüne geçildi. İşte Cumhuriyet’in faydaları.”(Yay,1949:29)

Hanife karakteri köyde eğitimin yaygınlaşması ile gençlerin el sanatlarını öğrendiğini anlatıyor. Kendisini de Osmanlı dönemi köy yaşantısında yetiştiği için şanssız sayıyor.

“Hanife:

Bizim gençliğimizde bir ilbade dikdirmek için bezirgan çorbacının evini yol ederdik. Şehre taşına taşına halimiz hal olurdu. Yosma yüzümüze bile bakmazdı. Yeni yetişen gençleri görüyorum da genç olasım geliyor.”(Yay,1949:39)

Piyesin devam eden bölümünde Binnaz, Cumhuriyet dönemi köyünde emniyet düzeninin kurulduğunu anlatıyor.

“Binnaz:

...Hem köye karakol gelmiş, şimdi bekçi Ahmet’le düğün evine gidiyorlardı. Bir şey yapamaz o kopuk.”(Yay,1949:55)

Eğitimin Cumhuriyet dönemi köylerinde yayılması ile yaşanan gelişmelere geniş yer ayrılan “Eğitmen” temsilinde hem güvenlik hem de maddi zenginleşme anlamında Osmanlı dönemine göre çok ilerilere gidildiği vurgulanmıştır.

Birinci Köylü karakteri tek parti hükümetine beğenisini anlatarak toplumsal emniyetin sağlanmasında başarılı olduğunu anlatıyor.

“Birinci Köylü:

Şimdiki hükümetimiz çok zorlu...Ben eşkiyayım deyip dağa çıkıversen ertesi günü yakalayıp sallandırıyorlar. Hükümetimiz çok kabadayı...Kötü niyetli kuşları bile uçurmuyor.Bir atımda dürüp koyuveriyor...İnsan göğsünü gere gere beğendiği yerde dolaşüyor. Eşkiya baskınıydı, yol kesmeydi, pusuydu, soygunculuktan bunları hep unuttuk.Yapanların hemen yakalanıvermeleri herkese ibret oldu.(Gürler,1940:10)

Başka bir köylü tek parti hükümetinin köylüye verdiği önemin altını çizerek, yönetimin “halkçılık” ilkesi ile hareket ettiğini söylüyor.

“Ocak Başındaki Fakir Köylü:

Desene İstipdatta köylü devlete uyardı. Cumhuriyet demek; köylüye devletin uyması demektir.” (Gürler,1940:15,16)

Bir hukuk görevlisi de Osmanlı döneminde köye olan ilgisizliği ve baskıyı gündeme getirirken yeni dönemde köylünün zenginleşmesi ve alt yapı hizmetlerinin artması ile devletin de kalkınacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla zengin köylü vatandaşın gelişmiş devletin temeli olacağı anlatılıyor.

“Muddei Umumi:

Eskiden köylünün nesi varsa alınırdı.Köy fakirleşirdi. Millet ve devlet de fakir düşerdi. Şimdi cemaat ne kadar zengin ve varlıklı olursa devlet de o derece kuvvetli olacağı hakikatı anlaşıldı.Siz ne kadar zengin olursanız hükümetin temeli de o kadar sağlam olacaktır.” (Gürler,1940:16)

“Muddei Umumi:

Ben köyü tanıyamadım bile doktor...Bu köye ilk geldiğimizde otomobilimiz çamura saplanmıştı.Üç çift manda ile makineyi çamurdan zor kurtarabildik. Şimdi kışta kıyamette köyün içine kadar arızasız geldik.Ne güzel yol yapılmış. (Gürler,1940:18)

Cumhuriyet ile beraber yalnız köylerin değil köylülerin de fiziki yapılarında iyi anlamda gelişmelerin görüldüğünü belirten Doktor, Osmanlı zamanında durumun tam ters şekilde olduğunu ifade ediyor. “Eskiden fakir olan köylü” karakterine Cumhuriyet dönemindeki gelişimin dış görünüşüne yansıdığını anlatıyor.

“Doktor:

Maşallah sen de çok iyisin. Gençleşmişsin.Bundan on sene evvel, on yıl daha gençken daha ihtiyar ve daha fersiz görünüyordun.”

Eski Fakir Köylü:

Düşkün ve fakirlik bizi öyle gösterirdi.şimdi bol bol yiyoruz.

Doktor:

Şimdi on yıl daha ihtiyarlamışken daha diri ve daha taze görünüyorsun.

Eski Fakir Köylü:

Varlık düşkünleri bile diriltir. Ben karnımı zor doyururken ve bir minten bile alacak param yokken, şimdi bu köyün ağası oldum. Evi yeniledim.Beş çift beygirim var.” (Gürler,1940:18,19)

Cumhuriyet döneminde köyde hem üretimin arttığı hem de kaynaklardan yararlanmanın öğrenildiği Muhtar karakterinin ağzından dile getiriliyor. “Yeni köyde” üretimin artması sonucu yabancıların ziyareti başlamış ve ihracat faaliyeti ile elektrik üretimi bile yapılmaktadır.

“Muhtar:

Bizim köyün kozaları pek meşhur oldu. Köy sandığımız bu yüzden ağzına kadar doldu. Bu paralarla tepedeki güzel mektebi yaptık.Mektebin böcekhanesi, peynir ve yağ çıkartma odaları, bahçesi her şeyi var.”

....

“Muhtar:

Haa. Bizim ballarımız da meşhurdur.İsviçre’ye kutularla bal gönderiyoruz:Dört yıl evvel İsviçre’den bir adam geldi.”

....

“Eğitmen:

Köyümüze dört saat uzakta bir şarlayan var. Sabahleyin oraya gittik. Orada bir değirmenle küçük bir elektrik fabrikası kurmak istiyoruz.”(Gürler,1940:20)

Bu arada temsilde devletin köy kalkınması için maddi bir katkısı dile getirilmezken köylülerin parasal dayanışması anlatılarak köy kalkınmasında köylülerin desteğinin önemli olduğu aktarılıyor.

“Eğitmen:

Dokuz köy birleştik. Altı yıldır bu iş için para topluyoruz. Topladığımız para bu işleri başarmak için kafi gelecek.” (Gürler,1940:21)

Daha önce “Gelin Alayı” oyununda konusu geçen ve Osmanlı dönemi köylerinin sağlık açısından önemli bir sorunu olan sıtma hastalığına Cumhuriyet döneminde çare bulunduğu bu temsilde de gündeme getiriliyor.

“Eğitmen:

Köyümüzün alın teriyle sürüp ektiği pamuk tarlalarını sel alıp götürüyordu. Sonra yer yer bataklıklar meydana geliyordu. Sivrisineklerin aşıladıkları sıtmadan köylülerimiz kurtulamıyorlardı. Sıtma bütün köylüyü halsiz bırakıyordu. Şimdi Hükümetimizin himmetiyle Menderesin taşkınlığından ve sıtma belasından kurtulduk. Menderese kanal yapıldı.” (Gürler,1940:22,23)

Cumhuriyet döneminde Osmanlı dönemine nazaran sağlık alanında yaşanan gelişmeler köylünün ömür ortalamasını uzatmış ve ölüm oranları azalmıştır. Ayrıca nüfus artışı da refah düzeyinin artması ile paralel olarak gerçekleşmiştir. Böylece Cumhuriyet döneminde sağlıklı bir köy nesli yetişmeye başlamıştır.

“Muhtar:

Sizlere ömür iki yıl evvel öldü.

Birinci Köylü:

Sekiz çocuğum vardı. Sıtmadan altısını kaybettim. Sıtma gittikten sonra üç çocuğum oldu. ... Üçü de sağ.

İkinci Köylü:

Sıtma derdinden beş çocuğumdan bir tanesi sağ kaldı. Sekiz yıldır üç çocuğum oldu. Hepsi de arslan gibi.

Doktor:(eskiden fakir olan köylüye)

Senin kaç çocuğun var?

Eski Fakir Köylü:

Ben bu işe geç başladım doktor bey. Fukaralıktan kurtulduktan sonra dünya evine girdim. Üç çocuğum oldu üçü de turp gibi.”(Gürler,1940:23)

Köydeki gelişim sağlık, üretim, ihracat ve sporla sınırlı kalmamış mimaride ve otomotiv sanayi gibi Osmanlı döneminde bulunmayan alanlarda ileri gidilmiştir. Ayrıca yine Osmanlı dönemindeki köylerdeki kargaşa ortamı da kalmamıştır.

“Eğitmen:

Ağaçtan karyolalarımız var. Hiçbir köylü yerde yatmıyor. Köyümüzü plana göre yeniden kurduk. Eski toprak damlardan eser kalmadı. Kendi arabalarımızı gene kendimiz yapıyoruz. Mükemmel pulluklarımız var. Şehirde sanat öğrenenler mektebin alt kısmındaki dükkanlarda çalışırlar .”

....

“Muhtar:

Çok şükür köyümüzde kumardır, içkidir, işsizliktir, vukuattır böyle bir şeyler kalmadı. Herkes namuslu namuslu işinin peşinde...”(Gürler,1940:25)

“30 Ağustos” piyesinde Osmanlı dönemi köy koşulları ile Cumhuriyet dönemi karşılaştırması yapılarak yeni dönemdeki köy kalkınmasına vurgu yapılmaktadır.

“Dombay:

....Meğer bol su ne yapmazmış...Çok zahmet çektik emme, köye de yeni can verdik. Artık ne kuraklıktan korkuyoruz ne de susuzluktan. Tarlalarımızı gürültüsüz, patırtısız sıvarıyoruz. Eskiden neydi o? şu bi parmak suyu sen alacan, ben alacam diyi az mı döğüşürdük? Kıraçta bire beş mahsulü zor alırdık; şimdi bire yirmi, otuz alanımız var. Çalıştığımızın zevki çıkıyor billahi...”(Candar,1940:48)

3.13. Sosyal Yaşam ve Yeni Ahlak Anlayışı

3.13.1. Dürüstlük ve Ahlak Kavramı

“Yeni vatandaş” oluşturma sürecinde önem verilen ve bu doğrultuda temsillerde işlenen konulardan biri de Osmanlı döneminden farklı olarak yeni bir ahlak anlayışı oluşturmaktır. Bu ahlak anlayışı içinde özellikle mesleki etik ve dürüstlük kavramlarına değinilmiş; ayrıca kadın erkek ilişkilerinde geçmişten kalan ve ortadan kalkması istenen alışkanlıklar gündeme getirilerek yeni ahlak anlayışının nasıl olması gerektiği konusunda bilgi verilmiştir.

“Çoban” temsilinde dürüstlüğün bir Türk özelliği olduğu savunularak “yeni vatandaşta” da olması gerektiği izlenimi veriliyor.

“Bey:
Sade söz vermesi de türkün yemin sayılır!
Türkün sözünde durmak, en büyük hassasıdır..”(Çağlar,1933:56)

Tamamen dürüstlük ve mesleki ahlak aktarımı amacıyla kaleme alınmış “Kafa Tamircisi” oyununda önceleri dürüst olan halı satıcısı Ahmet bu özelliği nedeniyle çevresi tarafından alay konusu olunca sahtekar olmaya karar veriyor ama dürüstlüğün gereğini bildiğinden kişilik çatışması yaşayarak bunalıma giriyor.

Temsilde alt başlıkla ilgili olan bölümlere bakalım:

Halıcı Ahmet önceleri çok dürüsttür ve halısını ettiği fiyata satmaya çalışır. Ne fazla ister ne de az. Halıdan beş lira kar edeceğini müşteriye açıklar. Mesleki etik anlayışında helal ve haram kavramlarından bahsedilmesi ise dikkat çekicidir.

“Ahmet:
...tam üç gündür de sırtımda taşıyorum. Eğer helalinden beş lira fazlasınlan, elli lira verirsen, mal senin olur; yok, vermezsen, bana kalır. Elli liraya verdikten sonra, bunun elbet alıcısı bulunur.”

....
Ne yapalım kusura bakma, esnaf kısmı biraz çok söyler! Ben de gevezeyimdir işte. Ama ne var ki adam aldatmasını bilmem..” (Baltacıoğlu,1940 :18)

Ahmet yeni dönemde dürüstlük kavramının vatandaşın tabii özelliği olması gerektiğini vurgular, dürüstlük bir kimlik olmalı düşüncesi konuşmasına yansır. Dürüstlüğün dinsel bir öğreti olması gerektiği de vurgulanır.

“...Bizde yalan yok! Bana Halıcı Ahmet derler. Benim babam da böyleydi. Ben de tıpkı ona çekmişim. Bizim doğruluğumuzu bütün alem bilir bu memlekette.”

....

“Allah bin bereket versin. Bak söyleyivereyim ben sana...Bu halıyı tam kırk beş liraya aldım tüccarımdan. Benim bunda beş lira karım var. Beş para fazlaysa kursağıma yapışsın kalsın!”

.....

“Allah Ahmet kulunu doğruluktan ayırmasın, Allah haram parayı nasip etmesin...Çok şükür yarabbi...”(Baltacıoğlu,1940:19,21)

Bir süre sonra halı satıcısı Ahmet’in dürüstlüğü çevredekiler tarafından aptallık olarak nitelendiriliyor. Böylece temsilde dürüst ve ahlaklı olmanın aslında çevrenin takdir etmesi gereken özellikler olduğu ters bir anlatımla veriliyor.

“1.adam:

Tuhaf adamın biridir bu Ahmet. Yalan dolan nedir bilmez. Keçeler sırtında, akşamlara kadar buralarda dolaşır. Ufak bir kar buldu mu, hemen verir. Kafasını kes yalan söylemez.

2.adam:

Tuhaf...Bak hele! Biraz aptalca galiba? Yoksa böyle mi yapar başkası olsa?...”
(Baltacıoğlu,1940: 21)

Temsilin bir başka bölümünde “yeni vatandaşa” biraz da dinsel yön katılarak ahlaklı, dürüst,başkalarını mutlu edici ve hoşgörülü olması öğütleniyor. Bu doğrultuda piyeste sattığı malı geri alan Ahmet, müşteriye yadırgamıyor.

“Ahmet:

Zıyanı yok. Allah insanın kısmetini verir. Adamın gönlü hoş oldu ya, sen ona bak! Sen gene tatlılıktan ayrılma, sonu iyi gelir arkadaş.”(Baltacıoğlu,1940 :26)

Aldığı eleştirilerden sonra halıcı Ahmet artık yalancı olmaya karar vermiş ve elli liralık halıyı fiyatının çok üstüne satmıştır; fakat bunu kendine yediremez, önce Allaha sonra kendine karşı sorumluluk hisseder.

“Ahmet:
(kendi kendine).....Kırk yaşından sonra dolandırıcılığa çıktın ha? Elli liralık seccadeyi tam seksen liraya sattın ha?...Allahtan korkmadın mı? Kendinden sıkılmadın mı?...Kırk yıllık halıcı Ahmet yalancı Ahmet mi oluyor, şimdi? Besbelli!...”(Baltacıoğlu,1940 :36)

İlk kez sahtekarlık yapıp müşteriyi kandıran halıcı Ahmet, özünde dürüst olduğu için adama gerçeği söylemeye karar verir, vatandaşa bir hata yapılsa yalan söylense bile mutlaka bunu düzeltme yoluna gitmesi din yönü ile de öğütleniyor.

“Ahmet:
...Doğrusu, bu malın kırk beş lira sermayesi var, beş lira da karım, eder elli lira; fazlası fazladır, haramdır, alamam, zıkkım olsun alamam! Anladınız mı şimdi, işin iç yüzünü?”(Baltacıoğlu,1940:38)

Müşteri haklarını düşünerek sattığı halıyı iade alan Ahmet’in kafasına çevredekiler girerek halıyı geri almayıp parayı da vermemesi gerektiğini söylerler ve kötü çevre Ahmet’i ahlak bunalımına sokar.

“Ahmet:
(kendi kendine) Hani şu adamların söyledikleri de yabana atılacak gibi değil ya neyse!.. Ne diyorlar şimdi bunlar bana? Aptal! Yalan mı sanki? Tövbeler olsun yarabbi! Yoksa sahiden aptal mıyım ben?..”(Baltacıoğlu,1940:27)

Artık dürüst olmak istemeyen ve bundan çok zarar gören Ahmet kafasını değiştirmek için kafa tamircisine gider ve kafa tamircisi çevrenin toplumun dürüst insanlara sahip çıkması gerektiğini vurgular. Dolayısıyla bu topluma da verilen bir mesajdır.

“Ahmet:

....Doğru söyleyince de müşteriler kaçıyorlar!...Bari iğri söyleyim de doğru söylüyor sansınlar dedim. Söyledim; söyledim ama onu da beceremedim!

Kafa Tamircisi:

Kabahat senin kafanda değil, müşterilerin kafasında. Çünkü onların kafası iğri kafa, anladın mı şimdi?”(Baltacıoğlu,1940: 61)

Ahmet’in kafasını düzelterek olan yani onu sahtekar yapacak olan kafa tamircisi imzalattığı sözleşmede toplumu eleştirir.

“...Ben şimdiye kadar doğru olan kafamı beğenmeyip sırf cemiyetin içinde yaşayan öbür fertlerin kafalarına benzetmek ve uydurmak ihtiyacı ile iğritmek ve bozdurmak maksadı ile yukarıda adı adresi....”(Baltacıoğlu,1940: 68)

Temsilin ilerleyen bölümünde, insanların dürüstlüklerini koruyabilmeleri için; içinde yaşanılan toplumun sağlıklı olması gerektiği belirtiliyor.

“Kafa tamircisi:

....Bu adam en idealist bir ahlak anlayışının istediği kadar doğru bir insandı; normalin üstünde, sür normal bir insandı o! Fakat bozuk bir cemiyetin içinde yaşıyordu. Bu cemiyetin anormal insanları ile bir türlü bağdaşamadı!”(Baltacıoğlu,1940:74)

“Fedakarlık” piyesinde hukuk adamı olan Atıf, çok yakın bir arkadaşının aleyhine dava açması gerektiğini anlatırken hukuka saygılı vatandaş ve mesleki etiğe bağlı insan profili çizmektedir.

“Atıf:

...hatta babanızın çok eski dostu ve ailenizin hürmetkarı sıfatıyla resmi vazifemde biraz müsamahalı bile davrandım...hatta içimden kendi kendime itapta bile bulundum. Size şunu temin ederim ki bütün meslek hayatımda böyle bir müsamahaya ilk defa cüret etmişimdir....takibatı durduramam.”(Ozansoy,1940:14)

Mesleki etik anlayışının gündeme getirildiği bir başka piyes de “Cumhuriyet Çocukları” oyunudur. Evin hanımı ve anne Feride, bir doktorun canı istediği zaman çalışması gerektiğini söyleyince oğul Doğan, yeni dönemde olması istenen çalışma ahlakını vurguluyor.

“Doğan:

Darılma ama, bu düşüncen çok yanlış anne..İnsan bir işi üzerine aldı mı, onun gerektirdiği bütün sonuçlara da katlanmak yükümlüdür.. Yoksa ödev kutsallığı nerede kalır?”(Kalafatoğlu,1948 :23)

Toplumdaki suç çeşitlerini ve oranlarını sorgulayan “İmralı’nın İnsanları” oyununda, hapishane müdürünün ağzından toplumun suç potansiyeli olan kişilere karşı davranışları irdelenmektedir. Cumhuriyet döneminde amaç ahlaki çöküntü yaşayan ve suça yönelen insanları kurtarmak olacaktır.

“Müdür:

...O halde, mücrimi bilhassa katili anadan doğma bir mahkum telakki ederek içimizden atmaya değil, içimize almaya, onu tekrar cemiyet için kazanmaya çalışacağız. Mademki mesul olan tabiat değil, cemiyettir, o halde cemiyet vazifesini yapmalıdır. Bu vazife tecziye değil, tedavidir.”

....

“Müdür:

...Artık insanları ahlaklı ve ahlaksız, rabbani ve şeytani diye kaba ve basit bir tasnife tabi tuttukları devirlerden uzağız. Öğrendik ki, insan Allah’ı da, şeytanı da içinde taşıyor. Ve zindanla ev arasındaki mesafe bir andır.”(Tör,1941:26,29)

“İmralı’nın İnsanları” temsilinde mahkumlar hükümet tarafından açık havada çalıştırılmaya başlanmıştır. Kaçabilecek fırsatları varken mahkumlar bu girişimde bulunmamışlardır. Bunun üzerine Cumhuriyet döneminde çalışmanın ahlakı nasıl düzelttiğine yönelik açıklama hapishane müdürü tarafından yapılmaktadır.

“Müdür:

Bu tecrübe ile bir kere daha sabit oldu ki, iş, en büyük ilaç. Ve işsizlik, en korkunç mikrop. Dedikodu, pislik, kumar, içki, esrar iptilaları, hep, hep işsizliğin piçleri.

Tembel ve aylak adam, muhakkak ki, dedikoduyu sever, pistir. Bir ahlaksızlığı ve kötü iptilası vardır. Kuvvetli bir iş ahlakı, cemiyetin en sağlam sigortası.”(Tör,1941:45)

2.13.2. Kadın-Erkek İlişkileri ve Ahlak Anlayışı

Ahlak anlayışında kadın erkek ilişkileri de eski yani Osmanlı dönemi kurallarından arındırılıp yeniden düzenlenmeye çalışılmış ve bu yoldaki aktarımlar temsillere yansımıştır. “Yaşayan Ölü” temsilinde Necdet ve nişanlısı Sahire’nin diyalogu Cumhuriyet döneminde kadın erkek ilişkilerine nasıl bakılması gerektiğine bir örnek veriyor. Osmanlı dönemi ve alışkanlıklarının artık geride kaldığı ve yapılan yenilikler ile toplum düzeninin de değişmesi gerektiği öğretisi yapılıyor.

“Sahire:

Necdetçiğim bu tarzdaki hareketimi mazur görmenizi rica ederim. Ne yapayım, ne kadar aklım başımda olursa olsun yine etrafın dedikodusundan çekiniyorum.

Necdet:

Dedikodu. Hakkın var. İçtimai varlığı baltalamak için en mühim yerlere kadar sokulan bu muzır mikrop..ne kadar korkunç..daha doğrusu kendinden herkesi ne kadar korkutmuş. Sahireciğim, sen ve ben de bu mevzu üzerinde konuşursak bu işin inceliklerini kavrayamayanlar neler söylemezler. Biz onlara canlı birer örnek olmalıyız ki bu mikrop, bu alışkanlık, yahut görenek ortadan kalksın. İşlerimiz, sözlerimiz, özlerimiz dosdoğru olmalıdır... Sahire,yürüyen inkılabımız her gün biraz daha hızını artırıyor. Dünün yadigarı olan birkaç kafa her yerde olduğu gibi buralarda da yaşayabilir,bunların tesirleri bir sivrisinek vızıltısı kadardır. Belki bu kadar bile değildir.”(Boral, 1936 :20,21)

Temsillerin bir kısmında nişanlı ve ya evli olanların akraba olduklarına dair ifadeler yer almaktadır. Cumhuriyet dönemine girilse de feodal yapının bir göstergesi olan akraba evlilikleri temsillerde eleştirilmeden yer almıştır.

“Güneş” oyununda Güneş, akrabası ile nişanlı olduğunu açıklıyor.

“Güneş

Üç yıldır nişanlıyım, teyze oğlu (Tekin)e,
Sarılmışım gönülden bu aşkın eteğine;”(Veysi,1934:9)

“Yank Efe” temsilinde de nişanlı olan Gönül ve Hasnun karakterlerinin “Güneş” piyesindeki gibi teyze çocukları olduklarına dair bir izlenim verilmektedir.

“Turhan:

...anasızlık fena muhakkak.. fakat inkar edemezsin : Teyzen sana anasızlığını hiç belli etmedi. Hasnun’dan çok seni severdi.....seni düşünmüş, büyük servetinin yarısını Hasnun’la evlenmen şartıyla sana bırakmış.”(Eruluç,1936:17)

Komedi türünde yazılmış “Şeriatçısı” oyununda kadı, sevdiği adama kaçan kızın reşit olduğu konusunda; ancak kendi tarafından muayene edilirse şer’en temize çıkabileceğini iddia ederek, dönemin devlet görevlilerinin ahlak anlayışını ortaya koyar ve kızın yanında kalmasını ister.

“Kadı:

....Seni müşahede altında bulunduracak kadın şahitler, belki baban tarafından tutulmuş şahitlerdir. Hayır reşit değildir dediler mi, yandın. Hem bunun böyle olacağına da şüphen olmasın. Halbuki ben muayene edecek olursa.

Zeynep:

Lakin Kadı Efendi. Ben bir kızım, siz erkeksiniz, ne bileyim ayıp, günah olmaz mı?

Kadı:

Bre cahil. Bunun ayıp günah neresinde? Asıl ayıp ve günah senin nikahsız bir adamın evine kaçmandadır. Biz şeriatın hükmünü yerine getirmek için, Allah için, din için fisebilullah çalışıyoruz.”(Şevket,1938 :39)

Yine kadının ahlak anlayışı irdelenir, kadı namussuzlukla suçladığı eve doktor alan kadın hakkında konuşmaktadır.

“Kadı:

Merhum Dersiam Rakım Efendi vardı ya, onun refikası. Kadının güzelliği dillere destan. Benim arada sırada uğradığım bir ihtiyar kadının evi var, bir takriple bir gün oraya getirttim. Yüklükten kadını seyrettim.(Şevket,1938 :43)

Piyeste din adamlarını ve Osmanlı devlet görevlilerini temsil eden kadı karakterinin ahlak çarpıklığına yönelik örnekler verilmeye devam edilmektedir. Kadı dini alet ederek yararlandıkları bir kadını başkasıyla evlendirmelerini hatırlatır.

“Kadı:

...sahi be Mesnevi. Bu ayarttığımız kadını Mıgır’a amma da çakmıştık ha. (Şevket,1938 :57)

“Mavi Yıldırım” oyununda dini kaynak göstererek ahlak öğretisinde bulunmaya çalışan din adamı, Türköz Hanım tarafından Osmanlı döneminin yanlış ahlak anlayışı gündeme getirilerek eleştiriliyor.

“Sivil:

Kumandan efendi diyor ki gözlüklü bir zabıt buraya girmiş.

Türköz:

Evet yalan değil. Onun adı Yalçın beydir. Benim nişanlımdır.

İmam:

Nişanlı da ne demek? Nikahsız yere erkek girer mi?

Ayşe:

Burada da mı ahlak kepezeliği.

İmam:

Kepeze sensin münafıka. Böyle böyle değil mi dünya başımıza yıkılacak.”(Gündüz,1934:24)

“Cumhuriyet Çocukları” piyesinde Cumhuriyet dönemi vatandaşını temsil eden evin kızı Belkıs, normal erkek arkadaşları olduğunu söyleyince Osmanlı dönemi ahlak anlayışını yansıtan babası ile tartışmaya başlarlar. Bu diyalog ile yeni dönemde kadın erkek ilişkilerinde ahlak anlayışının değişeceği vurgulanırken evrensel bir ahlak anlayışına eğilim olduğu izlenimi veriliyor.

“Belkıs:

Ama babacığım, benim erkek arkadaşım sade Turgut değil ki..Başkaları da var..Orhan, Celadet, Nuri, Feridun, filan..

Şükrü:

Bak hele şuna..Geçmiş karşıma, utanmadan neler söylüyor..

Belkıs:

Niçin utanayım babacığım?.. Ayıp bir şey yapmıyorum ki..Bu saydığım çocukların kız arkadaşları yalnız ben miyim?..Sonra ağabeyimin de bir çok kız arkadaşları yok mu sanki?..Tuhafsınız vallahi..

Belkıs:

Hah, en doğrusunu şimdi söylediniz babacığım..Siz bunu aklınıza sığdıramıyorsunuz..Çünkü bu sizin bilmediğiniz, alışmadığınız yepyeni bir yaşayış..Ama düşünmelisiniz ki biz bu hayatın içinde doğduk..Bundan başkasını bilmiyoruz..Bütün dünyanın kabul ettiği şey fena olamaz, baba..”(Kalafatoğlu,1948 :18)

BÖLÜM IV

4.SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin ortadan yok olup yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından yenilik hareketlerine girişilmişti. Bu yenilik hareketlerinin başlıca amacı, toplumu Osmanlı dönemi yaşayışından kurtarmakla beraber yeni bir düşünce sistemi yüklenerek Cumhuriyet ilkelerine uygun bireyler haline getirilmeleri idi. Bu anlamda kurulan Halkevleri yeni toplumu ve vatandaşı oluşturma sürecinde verdiği eğitimlerle katkı sağlamıştır.

“Kültür ocakları olması düşünülerek açılan Halkevleri ve Halkodaları yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür politikasını, Kemalizm'i kökleştirmek ve yaygınlaştırmak adına tüm kollarıyla birlikte 19 yıl 5 ay 19 gün çok ve çeşitli alanlarda hizmet görüyorlar” (Karadağ,1998:201)

Araştırmanın konusunu oluşturan “inkılap temsilcileri” nin Halkevleri aracılığı ile oynatılması sonucu okuma yazma oranı düşük olan kitlelere ulaşip yeni dönemdeki alışkanlıkları aktarmak gaye edinilmişti. Piyesler ile halka aktarılacak istenen düşünce ve davranış özelliklerinin başında Cumhuriyet ilkelerinin benimsetilmesi, Osmanlı döneminde pasif kaldığı iddia edilen Türk etnik kimliği bilincinin uyandırılması, Atatürk ve Atatürkçülük sevgisinin aşılması, yeni dönemde sanayi ve finans sektöründe yerleşmeye gidilmesi, tarih bilincinin artırılması geliyordu.

Hedeflenen amaç doğrultusunda Osmanlı dönemi alışkanlıklarına sahip olan eski kuşaktan çok yeni nesle yani çocuk ve gençlere yönelik öğretilerin ağırlıklı olduğu temsillerde gözlenen diğer bir özelliktir. Cumhuriyet döneminde bu doğrultuda nüfus artışı teşvik edilmiş ve ödüllendirilmiştir. Barker (1935:207) sağlık konusuna değinirken, Cumhuriyet döneminde yeni nesle olan ihtiyacı şu şekilde açıklıyor.

“İlk yavrusunu doğuramayacak ve ya doğururken ölen genç annenin vatana yapacağı faydaları düşünelim. O, kırk beş yaşına kadar vatana daha bir çok yavrular verecektir. Bunları da büyütünüz, çoluk, çocuk sahibi ediniz....Çok çocuklu ailelere yardım, hepimizin vazifesidir. Devlet, hususi kanununa göre bu vazifeyi son yıllarda yapıyor. Sağ altı çocuğu olan anneye muhtaç ise nakdi yardımda bulunuyor, değilse bir madalya veriyor.”

Görüldüğü gibi doğum oranında artışın istenmesinin, Osmanlı dönemine nazaran yeni dönem alışkanlıklarını taşıyan bireylerin sayıca fazla olmalarını sağlama amacı taşıdığı söylenebilir.

İncelenen temsillerde göze çarpan bir başka özellik de köye ve köylüye verilen önemin vurgulanmasıdır. Tarımsal üretimin artması ve köylünün zenginleşmesi ile devletin de hızla kalkınacağı belirtilmiştir. Piyeslerde şehirli övgüsüne çok fazla rastlanmamışken köylülerin ülke kalkınmasında şehirlilere göre daha önemli misyonlara sahip oldukları belirtilmiştir.

Din konusunda ise Osmanlı döneminde dinin günlük yaşamda rant elde etmeye çalışan din adamları tarafından kullanılması üzerine gidilmiştir. İlgili alt başlıkta verilen piyes örneklerinde de görüldüğü gibi din, hurafe ve batıl itikatlardan temizlenmeye çalışılmıştır. Maddi dünyayı daha çok düşünen, laik, gerçekçi bir vatandaş profili oluşturma isteği oyunlardaki diyaloglara yansımıştır.

Avrupa medeniyetine bakışın nasıl olacağı konusunda, Türk kültürünün yer yer üstünlüğü dile getirilmişse de akılcılık ve bilim doğrultusunda Avrupa'nın işe yarar özelliklerinin “yeni vatandaş” ta bulunması isteği temsillerde yer almıştır. Ahlak konusunda ise Avrupa yaşamı tamamen dışlanmış ve eleştirilmiştir.

Aynı şekilde Türk tarihi ve etnik kimliği bir çok temsilde abartılı bir şekilde yüceltilmiştir. Türk tarihinin, ilk medeniyet olarak Türkleri işaret eden yönü dışında en kahraman, en ilerici ve en gelişmiş uygarlık olarak Türkleri göstermesi, Cumhuriyet döneminin aktarılması istenen önemli bir düşüncesi olarak göze çarpmaktadır.

“Yeni vatandaş” oluşturma sürecinde temsillerde dikkat çeken diğer bir özellik Atatürk’ün ölümünden sonra görülen İnönü etkisidir. Hem isim açısından hem de Kurtuluş Savaşı’ndaki çalışmalarını bakımından İsmet İnönü’nün oyunlarda ön plana çıktığı görülmektedir. 1938 yılından önce kaleme alınmış piyeslerde ise Atatürk’ün hem etkisi daha fazladır hem de İsmet İnönü ismi çokça kullanılmamıştır.

Sonuç olarak tek parti yönetimi ideolojisini aktarmada ve Osmanlı dönemi izlerini taşımayan bir toplum yaratmada sanat dallarından tiyatroyu en azından nicelik olarak etkili bir biçimde kullanmıştır. Toplumun hem maddi hem de manevi yönlerini yeni dönem ile özdeşleştirmeyi amaçlamıştır.

“Babaları Fransızlarla savaşan Antepli gençlerin Halkevlerinin sahnesinde Fransız oyun yazarı Moliere’nin Hastalı Hastası adlı oyununu derin bir sanat heyecanıyla oynayabilmeleri Kemalist inanın sağlamlığı ve yaratıcılığını pekiştiriyor.” (Yetkin,1944, Karadağ, 1998:sayfa 201’deki alıntı)

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (1999). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akkan, O. (1946). *Ergenekon*. Bursa : Uygun Basımevi.
- Aksongar, O. (1942). *Bir Ses*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Altuğ, A. (1939). *En Ulu Eseri*. Ankara.
- Arıkan, S. (1935, Nisan sayı 26). Türk Dili Araştırma Kurumu'nun Bildiriği. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:26,(Nisan)
- Ayas, N. (1935). Zıvarık Köyü. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı 27,(Mayıs)
- Bahar, B. E. (1996). *İktidar ve Tarih*. İstanbul : Afa Yayıncılık.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939). *İnanmak*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940). *Kafa Tamircisi*. İstanbul : Kültür Basımevi.
- Banguoğlu, T. (1944). Türk Gençliğinin Tek Cephesi. *Ülkü Halkevleri Dergisi*,sayı:64,(Mayıs)
- Barker, Z. N. (1935). Yavrularımızın Değerini Bilelim. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:27,(Mayıs)
- Behar, B. E. (1996). *İktidar ve Tarih(Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu(1929-1937))*.. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Bengü, V. Ü. (1938). *Kanun Adamı*. Ankara: Yeni Cezaevi Matbaası.
- Bilgisel, Ş. (1940). *Baba ve Çocukları*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Boral, Z. (1936). *Yaşayan Ölü*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Boyacıoğlu, L. (1992a). 1933:İnkılap Temsillerinin "Altın" Yılı. *Tarih ve Toplum Dergisi* ,sayı 103,(Temmuz)
- Boyacıoğlu, L. (1992b). Tek Parti Döneminde İnkılap Temsilleri-1. *Tarih ve Toplum Dergisi* sayı:102,(Haziran)
- Bozkır, K. (1936). Hoş Geldin Köylü Kardeşim. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:38, (Nisan).
- Cahit, B. (1933). *Gavur İmam*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Candar, A. (1940). *30 Ağustos*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Çağlar, B. K. (1933). *Çoban*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Çağlar, B. K. (1935). Gönüllü Sanat. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:23, (Ocak)
- Çamlıbel, F. N. (1932a). *Akın*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Çamlıbel, F. N. (1932b). *Özyurt*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

- Çamlıbel, F. N. (1939). *Ateş*. İstanbul: Ahmet Sait Basımevi.
- Çamlıbel, F. N. (1965). *Kahraman*. İstanbul: Nurgök Matbaası.
- Çankaya, Ş. (1947). Köye Doğru. İzmir: Nefaset Matbaası
- Çeçen, A. (2000). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.
- Dilmen, İ. (1936). Güneş Dil Teorisinin Ana Kanunları. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:38,(Nisan).
- Dölen, Ş. (1943). *Tarih Bizim*. Çankırı: Çankırı V. Matbaası.
- Duman, D. (1997). 1930'larda Ekonomideki Korumacılık Politikasının Okullardaki Yansımaları "Yaşasın Yerli Malı Yaşasın Kumbara!". *Toplumsal Tarih* , sayı:40,(Nisan)
- Duman, D. (2000). *Ulusal Ekonomi Yapılanmasında Yerli Malı Haftaları*. İstanbul: Dokuz Eylül Yayınları.
- Duru, M.C.(1941),Halkevleri ve Halkodaları Çalışmaları,Ülkü Halkevleri Dergisi, sayı:100 (Haziran)
- Dürder, B. ve Ediskun, H. (1969). *Kahramanlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Egeli, M. H. (1934a). *Bayönder*. Ankara: Ankara Halkevi.
- Egeli, M. H. (1934b). *Bir Ülkü Yolu*. Ankara: Ankara Halkevi.
- Egeli, M. H. (1934c). *Taş Bebek*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Egeli, M. H. (1935). Gezgin Tiyatrolar. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı: 34, (Aralık)
- Egeli, M. H. (1936a). *Haftamızı Oynuyoruz*. Ankara: Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu.
- Egeli, M. H. (1936b). *Küçük Paralar*. Ankara: Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu.
- Egeli, M. H. (1936c). *Yeni Ağustos Böcekleri ile Karıncalar*. Ankara: Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu.
- Engin, M. S. (1935). Anadolu'da En Eski Türk Medeniyeti: Eti İmparatorluğu. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı: 23,(Ocak)
- Erdoğan, Ş. (1936). Terbiyede Ana Babanın Rolü. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:40, (Haziran)
- Ergenekon, M. K. (1937). *Attila*. Bursa: Yeni Basımevi.
- Eruluç, Y. S. (1936). *Yanık Efe*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Eruluç, Y. S. (1937). *Bir Gönül Masalı*. İstanbul: Ahmet İhsan Basımevi.

- Galip, R. (1933). Türk Tarihi İnkılabı ve Yabancı Tezler. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, sayı:9, (Ekim)
- Gökalp.R. (1935). *Bir Zaferin Yası*. Balıkesir: Vilayet Matbaası.
- Gözalın, H. (1940). *Yanlış Yol*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Günay, B. (1936). Çiftçiye Öğütler. *Ülkü Halkevleri Dergisi* .sayı:35,(Ocak)
- Gündüz, A. (1932). *Beyaz Kahraman*. Ankara: Aka Gündüz Kitabevi.
- Gündüz, A. (1934). *Mavi Yıldırım*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Gündüz, A. (1938). *O Bir Devirdi*. Ankara : Recep Ulusoğlu Basımevi.
- Güntekin, R. N. (1933). *Vergi Hırsızı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Gürler, C. S. (1940). *Eğitmen*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Gürtunca, M. (1936). *İnkılaplarımız*. İstanbul: Okul ve Öğretmen Mecmuası.
- Gürtunca, M. (1943). *Zafer Yıldızları*. İstanbul: Ülkü Basımevi.
- Halkevleri Postası. (1941). *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:96, (Şubat)
- Hokna, M. (1947). *Toprak Çocuğu*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Hulusi, B. (1933). *Kürsüden Uzakta*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Hüsünü, H. (1933). *Vatandan Vatana*. İstanbul: Güneş Matbaası.
- Irmak, S. (1944). Çocuk ve Meseleleri. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:63,(Mayıs)
- Kalafatoğlu, H. (1948). *Cumhuriyet Çocukları*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Kalkan, S. K. (1938). *Vatan ve Vazife*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Kansu, N. (1935). Ulusal Güven. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı: 24,(Şubat)
- Kansu, Ş. A. (1936). Anadolu'yu Kucaklayan Genç. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:41,(Temmuz)
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Kapulu, A ve Tekin, A. (2004). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitabı*. Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
- Karadağ, N. (1998). *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları*. Ankara: Kùltür Bakanlığı.
- Kazanoğlu, A. (1947). *Alp Aslan*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kırcaali-İftar, G. (1999). *Bilim ve Araştırma-Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Açık Öğretim Fakùltesi Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1935). *Tohum*. İstanbul: Semih Lùtfi Kitabevi.
- Kocatürk, V. M. (1933). *10 İnkılap*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.

- Köymen, N. (1935). Büyük Kurultaydan Dilekler ve Kanada'da Köycülük. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı 27,(Mayıs)
- Köymen, N. (1942). Türk Atasözlerinde Köy ve Şehir. *Ülkü Halkevleri Dergisi* .sayı:29,(Aralık)
- Naci, K. (1933). Türk Devletleri'nde Halkçılık. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, sayı:3,(Nisan)
- Nayır, Y. N. (1932). *Mete*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitabevi.
- Nayır, Y. N. (1933a). *Beş Devir*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Nayır, Y. N. (1933b). *İnkılap Çocukları*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Nesimi, A. (1935). İnanç ve Us. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:24,(Şubat)
- Or, M. S. (1932). *Gömdüğüm O Cihan*. İstanbul: İkbal Kütüphanesi.
- Oruz, İ. H. (1933). *Burla*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Osman, Z. (1932). *Vazife ve Şeref Yolu*. İstanbul: Nümune Matbaası.
- Ozansoy, H. F. (1933). *On Yılın Destanı*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- Ozansoy, H. F. (1940). *Fedakarlık*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Öymen, H. R. (1935). Köy Mektebi ve Köy Muallimi. *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:24,(Şubat)
- Özdoğan, G. G. (1996). 1930 ve 40'ların Türkçü Akımı. *Toplumsal Tarih Dergisi* , sayı:29,(Mayıs)
- Selahattin, A. Z. (1933). *Tarih Utandı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Stekel, W. (1935). Ebeveynin Terbiyesi.(Çev.Erdoğan,Ş.) *Ülkü Halkevleri Dergisi* , sayı:26,(Nisan)
- Süslü, M. Y. (1936). *Mehmetçiğin Son Sözü*. Konya: Babalık Baimevi.
- Şevket, E. (1938). *Şeriatçısı*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Şimşek, S. (2002). *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Tarus, İ. (1940). *Ceza Hakimi*. Ankara: Ulusal Matbaa.
- Tecer, A. K. (1944). Biz Ne İstiyoruz. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, sayı:64,(Mayıs)
- Tolla, C. (1935). Cumhuriyet Devrinde Sanat. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, sayı: 33,(Kasım)
- Tör, V. N. (1941). *İmralının İnsanları*. Ankara.
- Tuncer, C. (1937). *Devrim Yolcuları*. Ankara: Ulus Basımevi.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti,(1933). *Orta Mektep İçin Tarih*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Uluslaşma-Devletleşme. (1936). *Ülkü Halkevleri Dergisi* .

Üstel, F. (2005). *"Makbul Vatandaşın" Peşinde II.Meşrutiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Veysi, N. (1934). *Güneş*. İstanbul: Becit Matbaası.

Yay, S. (1948). *Gelin Alayı*. Ankara: Ulus Basımevi.

Yeşilkaya, N. G. (2003). *Halkevleri:İdeoloji ve Mimarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yiğit, A. A. (1992). *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası*. Ankara: Boğaziçi Yayınları.